

Arxiu històric FUNDACIÓ JAUME BOFILL

Seminari Interdisciplinari d'Investigadors en Migracions

Migra-Studium

NOVEMBRE 1995

FUNDACIÓ
Fundació
JAUME
Jaume
BOFILL
Bofill

Seminari Interdisciplinari d'Investigadors en Migracions

945

23 de novembre de 1995

INDEX DE LA DOCUMENTACIÓ PRODUIDA AL LLARG DE TOT EL SEMINARI

-30 de març de 1995, Circular on consten: els participants, els Objectius i el funcionament del seminari.

-Acta 1ª sessió: 6 d'abril de 1995.

-Materials de treball presentats per Francesc Tort per a la 2ª sessió: *La formació de la identitat social. El cas dels fills dels immigrants marroquins de Ciutat Vella de Barcelona i Santa Eulàlia de l'Hospitalet.*

-Acta 2ª sessió: 27 d'abril de 1995.

-Materials de treball presentats per Lluís Recolons per a la 3ª sessió: *Les migracions en l'estudi científic de la població.*

-KNERR, Béatrice, *International labour migration: economic applications for the population in the source country.*

-LEHUTSO, Moleboheng (Phooko), *Circulation in Southern Africa: the theoretical perspective for the analysis of labour circulation.*

-Acta 3ª sessió: 4 de maig de 1995.

-Materials de treball presentats per Luis Miguel Narbona per a la 4ª sessió: *Marroquies en Viladecans, una aproximación al tema.*

-Acta 4ª sessió: 18 de maig de 1995.

-Materials de treball presentats per Claudio Urtubia per a la 5ª sessió: *El consumo televisivo en la integración de los niños inmigrantes.*

-Acta 5ª sessió: 1 de juny de 1995.

-Materials de treball presentats per Elisabeth Maluquer per a la 6ª sessió: *Discriminació racial i tractament a la premsa: els fets de Santa Coloma de Farners (1989-1991)*

-Acta 6ª sessió: 15 de juny de 1995,

-Materials de treball presentats per Encarna Herrera per a la 7ª sessió: *La incorporación de los inmigrantes en las sociedades de llegada (text redactat expressament per aquest seminari)*

-*Reflexiones en torno al concepto de integración en la Sociología de la inmigración (article d'Encarna Herrera publicat a PAPERS 43, 1994: 71-76)*

Seminari Interdisciplinari d'Investigadors en Migracions

ACTA DE LA PRIMERA SESSIO: 6 d'abril de 1995

Assistents: Inés Brancos, Núria Gasol, Encarna Herrera, Jaume Llansó, Nicolás Lorite, Elisabet Maluquer, Luis Miguel Narbona, Lluís Recolons, Francesc Tort, Claudio Urtubia. Assisteix també Maria Recolons com a secretària.
Excusa assistència: Nora Muntanyola (per aquest motiu l'ampliació que consta aquí del seu currículum la va fer posteriorment en la sessió del dia 4 de maig).

1. **Presentació del seminari (Lluís Recolons, coordinador)**
Amplia el contingut de l'escrit que havia enviat prèviament als participants.

-Objectiu general:

Coneixement mutu i intercanvi científic interdisciplinari per aprofundir el tema de les migracions a Catalunya, prestant particular atenció sobre les qüestions que afecten a la segona generació.

-Objectiu particular:

Clarificació dels aspectes més necessaris o convenients a investigar més endavant des de Catalunya sobre el tema de les migracions.

Es fa èmfasi en què l'objectiu primordial és que aquest seminari sigui útil.

Els textos de les presentacions i les actes dels debats amb les conclusions seran lliurats a la Fundació Jaume Bofill que és la institució que recolza econòmicament aquest seminari.

2. **Auto-presentació inicial dels participants**

Se segueix la pauta indicada en l'ordre del dia:

- A) Ampliació (i eventual rectificació) de dades del currículum indicades en l'escrit previ.
- B) Temàtiques relacionades amb migracions que han estat objecte de l'atenció, investigació i producció escrita.
- C) Temàtiques que ocupen actualment, en relació a les migracions, o que interessin de cara al futur.
- D) Tema que es pensa presentar en la sessió que pertoqui.

-Lluís Recolons

A) Master en Sociologia per Columbia University (New York). Llicenciat en Filosofia i Lletres per la U.B. Graduat en Ciències Econòmico-Socials per la Universitat de Deusto. Llicenciat en Teologia per la Facultat de Barcelona. Director de Migra-Studium, àmbit de dedicació específica a l'estudi de les migracions i de dedicació més genèrica a temes de població. Pertinència i assistència als congressos de la IUSSP (International Union for the

B) Durant la carrera interès en entendre l'Economia Internacional per arribar a veure com afecta a nivell social. A 5è any de carrera va tenir l'oportunitat d'estudiar l'emigració i les repercussions estructurals econòmiques de l'immigrant, va constatar les interrelacions que existeixen.

C) Interès per les causes estructurals econòmiques de les migracions.

D) "Emigració i repercussions en el mercat de treball: causes estructurals econòmiques de les migracions".

-Jaume Llansó

A) Estudiant de 4rt de Psicologia a la U.A.B. i de 3er dels Cursos Fonamentals de Psicologia de la Fundació Vidal i Barraquer. Membre de l'associació AIEMPR. Responsable de les relacions interassociatives de Minyons Escoltes i Guies Sant Jordi de Catalunya, per tant els representa al Consell Nacional de la Joventut de Catalunya. Membre del Col·lectiu l'Esbarzer-Associació Unesco.

C) Elabora un treball sobre l'impacte de la migració estrangera a Catalunya en l'opinió de la població autòctona i l'interessen els elements que aporten la Psicologia Social i la Psicologia, i estudiar els aspectes: culturals, socio-econòmics, demogràfics i de salut.

També l'interessen els processos psicosocials que es donen:

- .en les persones que immigren
- .en les 2^a i 3ª generacions.
- .què vol dir identitat personal integrada.

D) "Impacte de la població estrangera en la població autòctona".

-Claudio Urtubia Cornejo

A) Xilè, prepara doctorat en Ciències de la Comunicació en la UAB. Periodista, Llicenciat en Ciències de la Comunicació per la Universitat de Xile. Projecta tesis doctoral sobre "Grado de utilidad de los medios de comunicación para la integración de los niños extranjeros". La base empírica de referència l'enfoca a nens estrangers escolaritzats a Barcelona.

B) Experiències llatinoamericanes de com la comunicació serveix per al desenvolupament.

C) L'interessa:

- .l'estudi de les metodologies...
- .els medis de comunicació per als qui vénen de fora.

D) "Incidencia de los medios de comunicación en los inmigrantes recientes, centrado en niños de 10-12 años. Base empírica: una escuela de Barcelona".

-Nicolàs Lorite

A) Doctor en Ciències de la Informació, UAB, 1992. Estudis de Tercer Cicle de Sociologia, 1987-1991. Professor Titular del Departament de Comunicació Audiovisual i de Publicitat a la Facultat de Ciències de la Comunicació, UAB. Coordinador dels intercanvis d'Erasmus. Investigador principal del grup de recerca "Migració i comunicació". Co.director de la trobada internacional sobre "Racisme, comunicació i cultura". Membre del seminari sobre "Educació

-Elisabet Maluquer,

A) Antropòloga amb activitats professionals i publicacions anteriors en relació a les migracions, entre elles, la direcció de la investigació "Informe sobre el treball social amb immigrants estrangers a la Província de Barcelona", (Diputació de Barcelona, 1992). Projecte d'investigació sobre: "Discursos entorn de la immigració a Catalunya" per al Mestratge en Antropologia Social a la UAB.

B) La primera publicació sobre migracions va ser la que va fer (1990-1991) conjuntament amb dos antropòlegs (Adriana Kaplan i Rafael Crespo), una assistent social i una jurista.

C) Ampliació i actualització de l'Informe (Diputació de Barcelona, 1992) centrat en els en els Serveis Socials Municipals com a unitat d'anàlisi bàsica, amb l'intent de donar una perspectiva a nivell comarcal.

Anàlisi de dos anys de recull de premsa sobre la problemàtica de la població estrangera com a investigació per al Mestratge d'Antropologia Social de la UAB

Interessos:

.discursos de la immigració dels 60-70 i la immigració actual.

.incidència dels mitjans de comunicació.

D) "Anàlisi documental sobre discriminació racial; tractament a la premsa: els fets de Sta. Coloma de Farners (1989-1991)".

-Inés Brancos,

A) Llicenciada en Geografia. Ha realitzat curs sobre "Mètodes i Tècniques per a l'estudi de la Població". Actualment gaudeix d'una beca CIRIT pre-doctoral per a la formació de personal investigador en el Departament de Geografia de la Universitat Autònoma de Barcelona. Dur a terme tasques d'investigació en el Centre d'Estudis Demogràfics. Prepara tesi doctoral titulada: "La immigració estrangera per motius familiars" en el que es fa referència a la reagrupació familiar, a la formació de parelles mixtes i a les adopcions internacionals.

B) .Estudi sobre la població immigrada procedent de països extra-comunitaris a Torroella de Montgrí.

.Estudi de l'evolució de la població al Marroc dins un marc espacial europeu i magribí.

C) Actualment treballa el tema de les migracions per motius familiars: com el col·lectiu d'immigrants, de cara a un futur, pot incrementar-se degut, entre d'altres raons, a les migracions per motius familiars, i, com aquest nou tipus de migrants s'integraran.

D) "Les migracions per motius familiars: el cas de les adopcions internacionals".

-Nora Muntanyola,

A) Llicenciada en Antropologia a Mèxic amb tesi de llicenciatura sobre un poble de Mèxic, on va viure més d'un any, basada en la literatura oral. Periodista. Master en la Universitat de Nova York, Manhattan, on va viure quatre anys

B) En els Estats Units ha fet estudis migratoris, concretament, dos treballs sobrel els immigrants asturians

CALENDARI:

**DISTRIBUCIO DELS PARTICIPANTS EN EL CALENDARI
TEMES QUE ES TRACTARAN**

ABRIL

- 6: SESSIO INTRODUCTORIA
- 27: Francesc TORT,
.La formació de la identitat social.
El cas dels fills dels immigrants marroquins de
Ciutat Vella de Barcelona i Santa Eulàlia de
l'Hospitalet

MAIG

- 4: Lluís RECOLONS,
.Les migracions en la transició demogràfica i en
el discurs actual dels científics de la
població.
- 18: Luis Miguel NARBONA,
.Marroquies en Viladecans. Una aproximación al
tema.

JUNY

- 1: Claudio URTUBIA,
.Incidencia de los medios de comunicación en los
inmigrantes recientes, centrado en niños de
10-12 años. Base empírica: una escuela de
Barcelona.
- 15: Elisabet MALUQUER,
."Anàlisi documental sobre discriminació racial;
tractament a la premsa: els fets de Sta.
Coloma de Farners (1989-1991)".
- 29: Encarna HERRERA,
.Anàlisi dels processos d'integració.

JULIOL

- 13: Nora MUNTANYOLA,
Dues propostes
.Un dels treballs que va fer a Nova York sobre el
Centre "La Nacional", que tracta dels
immigrants asturians i gallecs en aquell
barri, Little Spain (Manhatann, New York).
- Una aproximació pragmàtica a base d'un informe
del treball de camp que està realitzant
actualment.

Atès que els dos temes interessin, farà l'exposició
sobre la primera proposta, i sobre la segona
presentarà un informe.

SETEMBRE,

- 21: Nicolás LORITE,
.Usos de la televisió per part dels col·lectius
immigrants.

Seminari Interdisciplinari d'Investigadors en Migracions

2ª sessió: 20 d'abril de 1995

Materials de treball

presentats per Francesc TORT

Tema: La formació de la identitat social.
El cas dels fills dels immigrants marroquins de
Ciutat Vella de Barcelona i Santa Eulàlia de
l'Hospitalet. (Resum tesi doctoral, Sociologia, UAB,
1994).

Index:

	<u>pàg.</u>
1. Motius per abordar l'objecte de l'estudi de la present tesi.....	1
2. Estructuració i desenvolupament de l'obra.....	3
3. Conclusions principals.....	5
4. Bibliografia.....	9
Línies d'investigació sobre la integració social dels fills dels immigrants marroquins a Barcelona.....	19

RESUM DE LA TESI DOCTORAL : LA FORMACIÓ DE LA IDENTITAT SOCIAL. EL CAS DELS FILLS DELS IMMIGRANTS MARROQUINS DE CIUTAT VELLA (BARCELONA) I SANTA EULÀLIA (L' HOSPITALET)

Autor : Francesc Tort i Chavarria

Directora: Carlota Solé i Puig.

1. Motius per abordar l'objecte d'estudi de la present tesi.
2. Estructuració i desenvolupament de l'obra.
3. Conclusions principals.
4. Bibliografia.

1. Va ser arran d'un treball sobre la situació de les minories ètniques estrangeres a Barcelona, encarregat pel seu Ajuntament a un equip de sociòlegs i antropòlegs del que formava part, que se'm va començar a despertar l'interès per aprofundir en les peculiars condicions sòcio-culturals dels fills dels immigrants exteriors més nombrosos en la ciutat, els marroquins, caracteritzats per rebre la influència bàsica d'al menys una clara doble referència cultural en el seu procés educatiu i en el seu comportament social. El meu projecte consistia a estudiar com s'arriba a congregar durant la socialització d'aquest grup l'especial combinació de tradició i modernitat com a trets dominants propis de dos àmbits civilitzadors ben diferenciats coexistint en un mateix territori, el país d'immigració dels pares.

Concretament, els processos de construcció de la identitat em van semblar fonamentals de cara a una comprensió rigorosa de les estratègies i els problemes d'integració en la societat catalana d'aquests nois i noies. L'anàlisi de la identitat aplicada al problema general de la integració de determinats actors en un espai social és divers i complex (requereix, a parer meu, un tractament interdisciplinari)

perquè exigeix, entre d'altres coses, desxifrar tots aquells aspectes vitals -amb un marcat contingut simbòlic i afectiu, a part de l'instrumental- que permeten l'individu reconèixer-se i ésser reconegut alhora com a membre d'un grup. Com se sap, tota identificació personal va sempre acompanyada de la corresponent singularització i alhora diferenciació (allertat) respecte als col·lectius que no són percebuts com de referència o pertinença

En opinió d'un bon especialista en la matèria, el sociòleg Alfonso Pérez-Agote, la identitat de tota comunitat té com a funció principal mirar d'organitzar les relacions interpersonals amb la resta dels grups amb els quals està interactuant. Quan per les raons que siguin -l'interès material, polític o les rivalitats simbòliques- en una determinat context social la identitat col·lectiva (ètnica, lingüística, religiosa, nacional, etc.) es veu questionada o esdevé problemàtica pel fet de no estar prou legitimada des de l'interior e des de l'exterior del propi grup. llavors apareixen de sobte els mecanismes afirmadors de la mateixa que la fan ben visible i manifesta (Pérez-Agote:1982). En aquest sentit, tot trasplantament de les arrels culturals (com sol ser el cas de la immigració estrangera en un país) i tota alteració o discontinuïtat en la reproducció social de les normes i valors d'origen com la que afecta a les poblacions més exposades a l'aculturació (per exemple, les segones generacions d'immigrants), són fenòmens que van associats generalment a l'afirmació i reivindicació de la identitat com una expressió més de les diferents estratègies d'adaptació social de persones i grups en el medi i circumstàncies en què els toca viure.

Tal com va apuntar Erik Erikson, el paper psicològic de l'identitat cultural d'origen en el país d'immigració és permetre als individus conservar l'autoestima mitjançant la valoració positiva de les referències normatives familiars davant dels eventuals desarrelaments i de les pèrdues de *status* que puguin experimentar (Erikson:1968) Aquests arguments són els que en van fer pensar, com deia abans, que tot estudi sociològic que tracti el tema de la integració social dels immigrants

ha de fer necessàriament referència al concepte d'identitat, donat que és precisament el conjunt d'influències, d'adhesions i de diferenciacions de cada individu el que defineix en última instància el marc d'incorporació d'aquest en el seu medi social.

Pel que fa a la meua recerca, la hipòtesi central de partida que vaig voler verificar és la següent: els possibles canals d'integració en la societat catalana dels joves d'origen marroquí estaran condicionats tant per factors exògens a la pròpia comunitat (grau de xenofòbia social i institucional, oportunitats d'inserció laboral, jurídica i política, etc) com per factors endògens a la mateixa (per exemple, certes creences que dificulten l'ascens social, o bé aspectes de les relacions familiars com són la distribució de rols i jerarquies que en el nou context societal semblen anacròniques, així com el seguiment de prescripcions religioses que molt sovint no acaben d'encaixar amb les normes laïques i secularitzadores del país receptor).

2. En la primera part de la tesi, escrita en clau d'assaig, he vingut a fer una genealogia de la identitat. És a dir, he considerat necessari abordar l'origen i les diferents dimensions d'aquest concepte partint d'un enfocament psico-sociològic com a eix central. Així, en el primer capítol, ressegueixo els mecanismes de construcció de la identitat col·lectiva des de l'aportació feta sobre el particular per filòsofs, psicòlegs i sociòlegs. En el segon, titolat la gènesi de la identitat socio-cultural, faig alhora una revisió dels conflictes anòmics de la mateixa a partir del marc interpretatiu interaccionista i psicoanalític. Per últim, en el tercer capítol (categorització i identitat social) es parla de la importància de les identificacions i diferenciacions categorials per passar seguidament, en la segona part del treball,

a examinar les formes característiques de socialització¹ dels infants i adolescents de les colònies marroquines immigrades a Catalunya, prenent el cas francès com a realitat sociològica de referència, i il·lustrant-ho al final amb un estudi de cas: el dels marroquins (àrabs i berebers) del barri de Santa Eulàlia de l'Hospitalet.

Al final, en els annexos de la tercera part, plantejo el quadre general de les condicions de vida i treball de les famílies immigrades a Barcelona procedents de l'anomenat Tercer Món a partir de dinou entrevistes en profunditat a representants de diferents associacions vinculades tant amb les primeres com amb les segones generacions. La informació específica sobre la seva situació em va ser facilitada a Barcelona per alguns alumnes de les escoles visitades, però fonamentalment per mestres, metges, assistents socials, educadors i altres experts que treballen amb fills d'immigrants estrangers, dels quals els marroquins en són amplia majoria. Els informants de l'Hospitalet foren principalment els mateixos adolescents i joves de la colònia marroquina amb qui vaig contactar per a les entrevistes formals. En el marc d'un estudi qualitatiu com el que m'ocupa el valor del qüestionari i dels tests és merament orientatiu, és a dir, el vaig utilitzar juntament amb les entrevistes com una eina complementària d'obtenció de dades per tal de verificar les diferents hipòtesis.

El fil argumental de la present tesi parteix del següent supòsit: el concepte sociològic d'identitat ha de tenir en compte sempre la dimensió individual i social del fenomen, tant els seus atributs objectius com els subjectius, tot emmarcat dins de determinats esquemes del coneixement en ciències socials que cal explicitar.

La identitat cultural no s'adquireix d'una vegada per totes. És a dir, no és natural ni té res d'essencial. Es va construïnt a través de les relacions amb els

1 La socialització expressa els continguts, els processos, els agents i els contextos que estan en la base de la cristallització de la personalitat social i de la recreació activa dels significats que l'individu rep del seu entorn. En definitiva, el procés de socialització resumeix una complexa interdependència de mitjancers culturals, socials i simbòlics que condueixen a la formació de la identitat.

altres. És, en conseqüència, sempre dinàmica i paradoxal com la mateixa condició humana. La decisió de mantenir-la, negar-la o modificar-la dependrà, en primer lloc, de com s'estableixi el joc de compromisos entre les identifications afectives de la persona amb una sèrie d'interessos que van molt lligats al grau de concentració o dispersió del grup en un territori, al seu estatus socio-econòmic i a la relació amb els poders o autoritats percebuts individualment i col·lectivament com a legítims.

La principal funció de les identitats col·lectives és organitzar normativament les relacions interpersonals dels membres d'una societat on podran adoptar múltiples pràctiques i discursos complementaris o contradictoris. L'estructuració de les diverses interaccions dins dels grups de referència dels individus forma part del seu procés de socialització: en dotar de sentit (permanència i continuïtat) tant a les biografies personals com a les identifications, tot permeten alhora ordenar i negociar els intercanvis amb la resta dels col·lectius.

3. La identitat social dels fills dels immigrants marroquins està en funció de la doble socialització resultant de l'ambient bicultural en què transcorren les seves vides. D'aquest creuament de compromisos dependran bàsicament les seves accions personals i col·lectives.

Si bé la identificació de l'individu amb determinats models culturals (familiar o adoptiu) incidirà en el seu procés d'integració, anàlogament el grau d'integració social que hagin assolit repercutirà en els seus sentiments de pertinença a una comunitat o a una altra. Basant-me en els models de comunicació interculturals de R. Clément i C. Marquès-Balsa (1991) seguits pel sociolingüista Gentil Puig (1992), els quatre tipus-ideals d'actituds identitàries que, a grans trets, podrà arribar a adoptar el fill o filla de l'immigrant marroquí a Catalunya mantenen una relació

recíproca amb sengles models d'integració en aquest país :

- a) Adhesió afectiva a la identitat cultural d'origen i ús instrumental dels codis socio-culturals de la societat receptora (juxtaposició).
- b) Identificació amb els models normals del país d'immigració i rebuig de la identitat d'origen familiar (assimilació).
- c) Absència d'identificació emotiva amb cap model cultural (crisi d'identitat).
- d) Consciència d'identitat plural i sentiment de pertinença indistinta (pluriidentitat) .

L'eventual modificació de les identitats dependrà, per una banda, de la capacitat personal de renunciar a certes aspiracions socials a causa de les obligacions familiars, o bé, per una altra banda, del fet d'haver de sacrificar la fidelitat comunitària donant prioritat a determinats interessos extra-familiars. En tot cas, el conflicte identitari apareixerà així que entrin en joc compromisos d'un o altre tipus, incompatibles entre ells o percebuts com a contradictòris. Per contra, si el jove pot arribar a negociar els seus projectes i atènyer els seus objectius vitals sense que per això s'hagi de veure obligat a enfrontar-se amb cap realitat institucional (endogrupal i exogrupal) podrà assumir més fàcilment el fet de pertànyer a més d'un univers cultural (marroquí, bereber, català, castellà, etc.), la qual cosa li permetrà una millor integració social.

Tot grup social funciona pel fet de compartir un sentit de pertinença basal en creences, en determinades definicions de la realitat (element racional o cognitiu) associades a certes càrregues afectives (component emotiu), i a una certa manera de valorar-se i de valorar els altres (component avaluatiu). (Pérez-Agote: 1989). Qualsevol definició social d'una identitat col·lectiva es dona en funció d'una sèrie de trets diferencials, posats sempre en relació a una alteritat i com a base d'una possibilitat d'inclusió / exclusió en l'atribució del caràcter de membre del grup en qüestió. En definitiva, el sentiment de pertinença a tot grup humà és sempre una qüestió de context i de definició social. Com que som éssers multidimensionals ens podem descriure de moltes maneres diferents, i segons quin sigui el nostre

objectiu, escollirem resaltar una identificació sobre les altres perquè ens interessa en aquell context o situació concreta sense que això hagi de suposar excloure necessàriament ningú, tot i que en moltes ocasions es faci. En aquest sentit, l'historiador E. Hobsbawm (1994), apunta: *"només s'espera de mi que triï entre diferents identifications quan alguna situacio o autoritat externa em torça a elegir una identitat, bé perquè es considera que dues o mes d'entre elles són incompatibles, o perquè a una identitat se li doni més importància que a les altres"*

En un àmbit cultural homogeni la identitat resulta una evidència social i, per tant, passa desapercebuda. En canvi, dins d'àmbits pluriculturals caracteritzats per definicions de la realitat antagòniques o en competència, la identitat apareix com un problema davant de la necessitat d'autoafirmació d'allò percebut com a propi enfront de l'altre (Nisbet, 1985). Igualment, quan es posa en qüestió la legitimitat del grup de pertinença, si se'l margina o se'l estigmatitza, solen disparar-se els mecanismes identitaris de defensa.

En els treballs de l'escola de Bristol encapçalada per H. Tajfel, la identitat social fa referència al conjunt d'identificacions d'un individu enteses com aquelles categoritzacions socials que una persona interioritza i integra en la definició de si mateixa (Tajfel, 1981). Per regla general, és en situacions de canvi i de mobilitat socials -en què s'adquireixen, es modifiquen o entren en crisi determinats rols personals associats a noves normes i valors- quan se sol plantejar la qüestió de la identitat en el marc de relacions jeràrquiques que cal legitimar, o en termes de reivindicacions que es pretén assolir. La qüestió de la immigració, per exemple, és un bon indicador de les particulars condicions, generalment problemàtiques o conflictives, en què s'elaboren i desenvolupen tant les atribucions socials com les demandes d'identitat per part dels diferents actors que hi participen.

Pel que fa al meu objecte d'estudi, l'itinerari biogràfic seguit per la majoria dels fills dels immigrants marroquins, educats en dos sistemes de valors ben diferenciats, els porta a adoptar una dualitat de referències, tot intentant fer el

màxim de compatibles en les seves pràctiques i representacions la participació instrumental (més que no pas afectiva) en la societat receptora (verbigràcia, quasi tots es defineixen com a musulmans), al costat de les afiliacions comunitàries més profundes o sacralitzades. Val a dir que, en general, aquests joves es resisteixen a percebre les seves identifications com a exclusives, de manera que el seguiment d'una opció cultural o altra dependrà tant del grau d'interiorització dels símbols col·lectius (majoritaris i/o minoritaris) com del control que arribi a exercir la família sobre els seus comportaments. Al mateix temps, el pes d'aquestes variables sobre les conductes condicionarà certes combinacions identitàries que, en cas de seguir regles normatives contradictòries, poden acabar ocasionant conflictes (l'anomenat "xoc cultural") en els subjectes implicats.

En la meua opinió, els problemes d'integració de les colònies musulmanes immigrades a Catalunya (basades en formes d'organització social tradicionals) s'aniran perpetuant mentre, d'una banda, continuïn operant les categoritzacions xenòfobes que certament les marginen, però, alhora també, mentre que dins d'aquests grups no es modifiquin determinats comportaments socials.

En general, la identitat religiosa és reivindicada pels fills dels immigrants marroquins com afirmació d'una especificitat cultural que consagra la submissió dels membres de la *umma* (comunitat de creients) al control que imposa el clan. Aquest es caracteritza sovint per la seva desconfiança cap a tota aspiració individual contrària a la ideologia religiosa i patriarcal. La qual cosa influeix poderosament a l'hora de prendre certes decisions com pot ser, per exemple, interrompre el cicle educatiu dels fills més enllà de l'etapa obligatòria, o bé prohibir als fills qualsevol relació de parella o projecte matrimonial exogàmic.

Pel que he pogut comprovar en el meu treball entre els marroquins del Barcelonès i el Baix Llobregat, la gran majoria dels seus components mantenen una forta concepció endogàmica i patriarcalista de la família, on el factor religiós constitueix l'agent cohesionador i de control clau de la mateixa. La segona

generació, en particular, viu el fort contrast entre unes relacions familiars marcadament tradicionals i l'ambient secularitzat, individualista de fora de casa, la qual cosa, com he dit abans, pot ocasionar en alguns casos conflictes anòmics d'identitat (sobretot, si no s'acaben d'identificar amb cap model) derivats de la desorientació o contusió a l'hora d'adoptar les regles orientatives més adients de la seva conducta

L'ordre jeràrquic associat a determinades relacions de domini familiars -de subordinació dels drets personals a les regles col·lectives- quan és mantingut en un context societal on la majoria el qüestiona fa augmentar les defenses comunitàries de la minoria afectada. Alhora, acostuma a ésser una font de tensions intergeneracionals quan, a causa de la seva diferent socialització, alguns dels seus membres reclamen més autonomia o llibertat d'acció. Considero, per acabar, que la identificació racional o de lliure consentiment amb qualsevol tradició nacional o religiosa que no violi el principi democràtic d'igualtat ni el dret universal irrenunciable a la llibertat de les persones trobo que és la millor solució integradora en una societat com la catalana afortunadament cada vegada més pluricultural.

4. BIBLIOGRAFIA :

ABAD, Luis V.; GUCO, Alfons i IZQUIERDO, Antonio (1993) : "Inmigración, Pluralismo y Tolerancia". Ed. Popular, Madrid.

ACTIS, Walter; PLREDA, Carlos i DE PRADA, Miquel Angel (Colectivo IOE) (1991): "España, de país de emigración a país de inmigración". Ponència presentada per De PRADA, Miquel Angel en el Simposium Internacional "Els Moviments Humans en el Mediterrani". Institut Català D'Estudis Mediterranis, Barcelona.

(1992): "La immigració estrangera a Catalunya. Balanç i perspectives". Institut Català d'Estudis Mediterranis, Barcelona.

ALLPORT, Gordon W. (1954): "The Nature of Prejudice". Ed. Doubleday, Nova York (Hi ha traducció castellana a Ed. Eudeba, Buenos Aires, 1971).

ANDEZIAN, Sossie (1983): "Appartenance religieuse et appartenance communautaire: l'exemple d'un groupe d'immigrés algériens en France". en TALHA, Larbi (comp.): "Maghrébins en France. Émigrés ou immigrés?" Editions du Centre National de la Recherche Scientifique (C.N.R.S.), Paris.

(1983): "Transposiciones y reinterpretaciones del papel femenino tradicional en una situación de inmigración". en CATANI, Maurizio; CICOUREL, Aaron et al.: "Vivir entre dos culturas. La situación sociocultural de los trabajadores migrantes y sus familias". Ed. Serbal / UNFSCO.

I STREIFF-FENART, Jocelyn (1983): "Réseaux féminins dans l'immigration maghrébine: régulations pratiques et rôle symbolique". en TALHA, Larbi (comp.): "Maghrébins en France. Émigrés ou immigrés?". Éd. du C.N.R.S., Paris.

ARANGO, Joaquín (1989): "Disparidades demográficas y potencial migratorio en el Mediterráneo". en VV.AA: "Els Moviments Humans a la Mediterrània". I.C.E. M., Barcelona.

(1994): "La 'cuestión migratoria' en la Europa de fines del siglo XX". en NADAL, Jordi (coord.): "El mundo que viene", Alianza Editorial, Madrid.

BALIBAR, Etienne i WALLERSTEIN, Immanuel (1988): "Raza, nación y clase". IEPALA, 1991.

BARBARA, Augustin (1980): "Le mariage mixte. Lieu de confrontation des identités ethno-culturelles". en TAP, Pierre (dir.): "Identités collectives et changements sociaux". Privat, Toulouse.

BARRERA, Andrés (1985): "La dialéctica de la identidad en Cataluña. Un estudio de Antropología Social". Centro de Investigaciones Sociológicas, Madrid.

BARTH, Fredrik (1969) : "Los grupos étnicos y sus fronteras". F.C.E., México, 1976.

BASTENIER, Albert (1990): "*Intégration, mobilité, ethnicité*". VVAA: "**L'intégration des minorités immigrés en Europe**"(Actes du Colloque International organisé par l'A.D.R.I.), Paris, Vol. 1, pp.161-164.

BERTHELIER, Robert (1986) : "*L'échec scolaire des enfants de migrants: un problème de langue?*". en VV.AA: "**Enfances et Cultures. Problématiques de la différence et pratiques de l'interculturel**". Ed. Privat, Toulouse.

BETTELHEIM, Bruno i JANOWITZ, Morris (1964) : "Cambio social y prejuicio". F.C.E., México, 1974

BLANCO, Maria Cristina (1990) : "**La integración de los inmigrantes en Bilbao**". Ayuntamiento de Bilbao.

BOTEY, Jaume (1986) : "**Cinquanta-quatre relats d'immigració**". Centre d'estudis de l'Hospitalet i Diputació de Barcelona, L'Hospitalet.

BOTT, Elisabeth (1957) : "**Familia y red social**". Ed. Taurus, Madrid, 1990.

CABANILLAS, José Manuel (1994) : "**Los derechos de los extranjeros en España**". Fausal Edit., Barcelona.

CABRÉ, Anna (1990) : "*El futur de les migracions estrangeres a Catalunya*". en PERSPECTIVA ESCOLAR, nº 147, Rosa Sensal, Barcelona.

CALVANESE, Francesco i PUGLIESE, Erico (1988) : "**Emigration and Immigration in Italy. Recent trend**". en LABOUR, 2, Londres, pp. 181-199.

(1990) : "*Les modèles d'intégration des immigrés en Europe*". en VV.AA.: "**L'intégration des minorités immigrés en Europe**". Vol. 1, Paris, pp. 23-34.

CALVO BUEZAS, Tomás (1990) : "**El racismo que viene**". Ed. Tecnos, Madrid.

CANDEL, Francisco (1964) : **"Los otros catalanes"**. Ed. Península. Barcelona.

CARDELUS, Jordi i PASCUAL, Angels (1980) : **"Movimientos migratorios y organización social"**. Península. Barcelona.

CARRILLO, Marc et al (1992) : **"Els estrangers a Espanya"**. Fundació Jaume Bofill. Barcelona.

CASTELLANOS, Eva et al. (1990) : **"Aproximació a la realitat socio-cultural de la immigració marroquina a L'Hospitalet"**. Ajuntament de l'Hospitalet.

CASTLES, Stephen i KOSACK, Godula (1973): **"Los trabajadores emigrantes y la estructura de clases de la sociedad occidental"**. Ed. F.C.E., México, 1984.

CHARLOT, Bernard (1988): *"L'intégration scolaire des jeunes d'origine immigrée"*, en LORREYTE, Bernard (dir.): **"Les politiques d'intégration des jeunes issus de l'immigration"**. C.I.F.M.I.-Éd. L'Harmattan. Paris, pp.149-160.

CODINA, MariaTeresa (1992) : *"Programa d'educació en la diversitat"*, en PUIG, Gentil (coord.) : **"Recerca i Educació Interculturals"** (Actes de la Conferència Europea de Sant Feliu de Guíxols). La Llar del Llibre, Barcelona, pp. 215-223.

COMISION DE INVESTIGACION SOBRE EL RACISMO Y LA XENOFOBIA (1990) (Informe Ford). Parlamento Europeo. P.E. 141. 205 / def., septiembre. Strasbourg.

COMISION DE LAS COMUNIDADES EUROPEAS (1990) : Informe de Expertos sobre *"Políticas de inmigración e integración social de los migrantes"*, en FUNDACION ENCUENTRO, 28 de septiembre. Bruselas.

COMMISSION NATIONALE CONSULTATIVE DES DROITS DE L'HOMME (1990): **"La lutte contre le racisme et la xenophobie"**. La Documentation française, Paris, 1991.

COMMISSION EUROPEENNE DES RECHERCHES INTERCULTURELLES(CERI)

(1983) : "The Education of Minorities Groups. An enquiry into problems and practices in fifteen countries". Gower Publishing Co., Aldershot, B.U.

(1987) : "Les enfants de migrants à l'école". C.E.R.I. / O.C.D.E., Paris

CONSEIL DE L'EUROPE (1983) : Projet n° 7 du Conseil de la Coopération Culturelle. Colloqui sobre : "La culture immigrée dans une société en mutation. L'Europe multiculturelle en l'an 2000". Strasbourg 18-20 gener. 62 pàgs.

CONTRERAS, Jesús (compilador) (1994) : "Prólogo", en VV.AA : "Los retos de la inmigración. Racismo y pluriculturalidad". Talasa Ed., Madrid. pp. 5-21.

CUADERNOS DE PEDAGOGÍA (1991) : "Minorías étnicas: ¿integración o marginación?" (número monográfico sobre interculturalisme), n° 196, octubre Barcelona. 41 pàgs.

DE LUCAS, F. Javier (1992) : "Europa: ¿convivir con la diferencia?. Racismo, nacionalismo y derechos de las minorías". Ed. Tecnos, Madrid.

(1991) : "Xenofobia y racismo en Europa", en CLAVES DE RAZON PRACTICA, n° 13, juliol, pp.14-26.

DOISE, Willem (1979) : "Psicología social y relaciones entre grupos". 2vols., Ed. Röl, Barcelona.

(1987) : "Identidad, conversión e influencia social", en MOSCOVICI, Serge; MUGNY, Gabriel i PÉREZ, Juan Antonio (eds.) : "La influencia social inconsciente". Anthropos, Barcelona, 1991, pp.27-39.

ENZENSBERGER, Hans Magnus (1992) : "La gran migración". Anagrama, Barcelona.

EPSTEIN, A.L. (1978) : "Ethos and Identity. Three Studies in Ethnicity". Tavistock, Londres.

ERIKSON, Erik H. (1968) : "Identidad: juventud y crisis". Paidós, Buenos Aires.

FRAGIN, Joe. R. (1984) : "**Racial and Ethnic Relations**", Prentice Hall, Englewood Cliffs (N.J.).

FRAZIER, E. Franklin (1947) : "*Sociological Theory and Race Relations*", en AMERICAN SOCIOLOGICAL REVIEW, vol. 12, nº 3, pp. 265-271.

GARAUDY, Roger (1977) : "**Diálogo de civilizaciones**", Ed. Cuadernos para el Diálogo, Madrid, 1977.

GARCÍA FERNANDEZ, Manuel : "*Régimen de trabajo de extranjeros en España*", a ITINERA, Anales de la Fundación Paulino Torras Domènech, 1989-90, pp.80-84.

GELLNER, Ernest (1981) : "**La sociedad musulmana**", F.C.E. México, 1986.

GOFFMAN, Erving (1970): "**Estigma. La identidad deteriorada**", Amorrortu, Buenos Aires, 1971.

GRINBERG, Leon i GRINBERG, Rebeca (1984): "**Psicoanálisis de la migración y del exilio**", Alianza Editorial, Madrid.

HOBSBAWM, Eric J. (1994) : "*Identidad*", en la REVISTA INTERNACIONAL DE FILOSOFIA POLITICA, nº 3, Madrid, maig, pp.5-17.

INTERCULTURES: "**Préjugés, stéréotypes, représentations**". Revista editada per la "Société pour l'Éducation, la Formation et la Recherche Interculturelles", nº 14, juliol de 1991.

IZQUIERDO ESCRIBANO, Antonio (1992): "**La inmigración en España (1980-1990)**", Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, Madrid.

... (1993) : "*Política e inmigración en la España de 1992*", en ABAD, L.; CUCÓ, A. i IZQUIERDO, A.: "**Inmigración, Pluralismo y Tolerancia**". Ed. Popular, Madrid, pp.87-124.

JULIANO, Dolores (1993) : "**Educación intercultural. Escuela y minorías étnicas**", Eudema, Madrid.

LACOSTE-DUJARDIN, Camille (1985) : **"Des mères contre les femmes. Maternité et patriarcat au Maghreb"**, La découverte, Paris.

LAPEYRONNIE, Didier (1987) : *"Assimilation, mobilisation et action collective chez les jeunes chez les jeunes de la seconde génération de l'immigration maghrébine"*
REVUE FRANÇAISE DE SOCIOLOGIE, n° 28, v. XXVIII, pp. 287-318.

LOPEZ, Bernabé (1989) : **"Política y movimientos sociales en el Magreb"**, C.I.S. Siglo XXI, Madrid.

et al., (1993) : **"Inmigración magrebí en España. El retorno de los moriscos"**, Mapfre, Madrid.

LOSADA, Teresa (1993) : *"La inserción de los inmigrantes magrebíes en los flujos migratorios en Cataluña : La experiencia urbana "*, en LOPEZ, Bernabé : **"Inmigración magrebí en España"**, Mapfre, Madrid, pp.211-223.

MARQUES Balsa, Casimiro (1989) : **"Modèle de représentation du positionnement de la communication interculturelle"**, Université de Lovain-la-Neuve, Communication au 3ème. Congrès International de l'ARIC de Sherbrooke, Québec.

MANYER, Josep (1992) : **"Quan l'Islam truca a la porta. Per a una aproximació cultural als musulmans de Catalunya"**, Alta Fulla, Barcelona.

MORENO, Luis (1992) : **"Concurrencia múltiple etnoterritorial: el caso de España"**, Documento de Trabajo 92-08, C.S.I.C. Madrid.

MYRDAL, Gunnar (1944) : **"An American dilemma. The Negro problem and modern democracy"**, Harper & Brothers Publishers, Nova York.

NAÏR, Sami (1992) : **"Le regard des vainqueurs. Les enjeux français de l'immigration"**, Grasset & Frasnuelle, Paris.

NARBONA, Luis Miguel (1992) : **"Marroquíes en Viladecans"**, Ajuntament de Viladecans.

PASCUAL, Jordi (1991) : "*El repte de l'escola multicultural*", en VV.AA.: "**Sobre interculturalitat**" (Zona. Escola d'Estiu sobre Interculturalitat), S.E.R.G.I., Girona, pp. 139-146.

PEREZ-AGOTE, Alfonso (1982) : "*La identidad colectiva: noción sociológica y dimensión política*", en GARMENDIA, José Antonio et al. : "**Abertzales y vascos. Identificación nacionalista y vasquista en el País Vasco**", Akal, Madrid.

PEROTTI, Antonio (1986) : "**Migration et société en Europe: Les mutations recentes et leurs conséquences éducatives et culturelles**", en CONSEIL DE L'EUROPE (Projet nº 7 du CDCC), Strasbourg, pp. 21-57.

PLANET CONTRERAS, Ana I. (1993): "*Itinerarios migratorios de los marroquies en Cataluña*". MIENTRAS TANTO, nº 55, setembre-octubre, pp. 113-124

PUIG, Gentil (coord.) (1992) : "**Recerca i educació interculturals**". Actes de la Conferència Europea de Sant Feliu de Guixols. Ed. Hogar del Libro, Barcelona.

PUJADAS, Joan Josep (1993) : "**Etnicidad. Identidad cultural de los pueblos**", Eudema, Madrid.

RAMIREZ GOICOECHEA, Eugenia (1991) : "**De jóvenes y sus identidades. Sociantropología de la etnicidad en Euskadi**", C.I.S., Siglo XXI, Madrid.

RECOLONS, Lluís (1991) : "*Esbós de prospectives per a la població d'origen nord-africà a Catalunya en el període 1990-2000*". Ponència presentada al Simposi Internacional : **Els moviments humans en el Mediterrani Occidental**, novembre de 1989.

ROCA, María et al. (1983) : "**Marroquins a Barcelona: vint-i-dos relats**", Laertes, Barcelona.

SAN ROMAN, Teresa (1992) : "*Pluriculturalidad y marginación*", en diversos autors : "**Sobre Interculturalidad**" (Zona. Escola d'Estiu sobre Interculturalidad), Fundació SERGI, Girona, 12-15 de setembre 1991.

SAYAD, Abdelmalek (1991): "L'immigration ou les paradoxes de l'alterité". De Boeck, Bruselas.

SCHNAPER, Dominique (1992) : "L'Europe des immigrés. Essai sur les politiques d'immigration". F. Bourin, París.

SOLE, Carlota (1981) : "La integración sociocultural de los inmigrantes en Cataluña". Centro de Investigaciones Sociológicas, Madrid.

(1988) : "Catalunya: societat receptora d'immigrants". Institut d'Estudis Catalans, Barcelona.

I HERRERA, Encarna (1991) : "Trabajadores extranjeros en Cataluña. ¿Integración o racismo?". Centro de Investigaciones Sociológicas, Madrid.

S.O.P.E.M.I (1989) : "Analyse Comparative des recents experiences de regularisation en France, en Italie, en Espagne et aux Etats-Unis". O.C.D.E. París, 1990, pp. 69-109.

STOLCKE, Verena (1993) : "El 'problema' de la inmigración en Europa: el fundamentalismo cultural como nueva retórica de exclusión". MIENTRAS TANTO, nº 55, setembre-octubre, pp. 73-90.

TAGUIEFF, Pierre-André (1987): "La Force du préjugé. Essai sur le racisme et ses doubles". Gallimard, París.

TAJFEL, Henri (ed.) (1978): "Differentiation between social groups: studies in the social psychology of intergroup relations". Academic Press, Londres.

(1981) : "Grupos humanos y categorías sociales". Herder, Barcelona, 1984

TERMES, Josep (1983) : "La immigració a Catalunya: política i cultura", a VV.AA.: "Reflexions crítiques sobre la cultura catalana". Generalitat de Catalunya, Barcelona, pp. 199-293.

TODOROV, Tzvetan (coord.) (1988): "Cruce de culturas y mestizaje cultural". Júcar, Madrid.

TORT, Francesc (1992) : **"Immigració i xenofòbia a Barcelona"**, Institut D'Estudis Catalans, Barcelona.

VELASCO, Honorio, M. (1986) : **"Rituales e identidad: dos teorías y algunas paradojas"**, en REVISTA DE OCCIDENTE, nº 56, gener, pp. 65-75.

VI-MAKOMÉ, Inongo (1990) : **"España y los negros africanos"**, La Llar del LLibre, Barcelona.

WALLRAFF, Günter (1985) : **"Cabeza de turco"**, Anagrama, Barcelona, 1987.

WEBER, Edgar (1989) : **"Maghreb arabe et Occident français. Jalons pour une (re)connaissance interculturelle"**, Éd. Universitaires du Mirail, Toulouse.

WIEVIORKA, Michel (1991) : **"El espacio del racismo"** Paidós, Barcelona, 1992 (comp.) (1993) : **"Racisme et Modernité"**, La Découverte, Paris.

WIRTH, L. (1928) : **"The ghetto"**, Chicago University Press, Chicago, 1956.

WITHOL DE WENDEN, Catherine i CESARI, Jocelyne (1990) : **"La gestion politique des problèmes religieux"**, en VV.AA.: **"L'intégration des minorités immigrés en Europe"**, A.D.R.I., Paris, pp. 103-112.

_ i CHARTIER, Anne-Marie (1992) : **"École et intégration des immigrés"**, La Documentation Française, nº 693, desembre.

ZAKARIYA, F. (1991) : **"Laïcité ou Islamisme"**, La Découverte, Paris.

Francesc Tort i Chavarría
Barcelona, 6 d'abril de 1995.

LINIES D' INVESTIGACIÓ SOBRE LA INTEGRACIÓ SOCIAL DELS FILLS DELS IMMIGRANTS MARROQUINS A BARCELONA

En els estudis sobre les condicions de vida dels fills dels immigrants marroquins a Europa, la sociologia de les migracions sol destacar sobretot com a factors explicatius clau de les mateixes, el precari estatus jurídic-legal i laboral d'aquests col·lectius així com el conjunt de discriminacions de què són objecte. Processos de segregació social estretament vinculats tant a la situació econòmica i política que s'estigui donant en els països receptors com a diverses variables d'índole cultural que condicionen en gran part el grau d'adaptació assolit per les primeres i segones generacions d'immigrants en la societat d'acollida.

Inscribint el cas català en aquest mateix context, crec que fora interessant desenvolupar una anàlisi sociològica entorn als processos d'interacció dinàmica entre els diferents grups i actors que intervenen en el món de la immigració (dominants i subordinats amb categoritzacions molt desiguals) els valors i interessos dels quals arriben a determinar de manera efectiva el resultat del procés d'integració de les minories ètniques en qüestió. En aquest sentit, cabria estudiar com es construeix en la societat catalana la imatge de l'"estranjer-pobre" per tal de poder comprovar de quina manera la penetració en l'imaginari col·lectiu d'una sèrie de representacions negatives (estereotips) aplicades a certs grups d'immigrants -i que per extensió afecten igualment a les segones generacions- impedeix a la pràctica la seva incorporació en diferents àmbits de la vida social com a ciutadans de ple dret.

Així mateix, revisar els mecanismes de formació de la identitat social (a través de la socialització l'individu assumeix identificacions i diferenciacions en relació a determinats grups de referència) em sembla fonamental a l'hora d'assolir una comprensió el més rigorosa possible dels problemes intra i intergrupals amb què es troben els fills dels immigrants i que constitueixen de fet un bon indicador

de la qualitat de les relacions entre els col·lectius autòctons i les comunitats d'origen estranger a Barcelona.

Parteixo de la hipòtesi segons la qual les dinàmiques d'integració dels fills dels immigrants marroquins a Catalunya descansen fonamentalment en dues lògiques d'acció social. La primera aniria encaminada a **emfatitzar la importància de la idea d'igualtat de drets entre nacionals i estrangers regularitzats**, idea contrària a la de fer prevaldre les identitats culturals en les relacions entre ells. Segons aital concepció es tractaria d'**evitar** que en nom d'un suposat "dret a la diferència" es donés prioritat a les especificitats ètniques (particularistes) de l'immigrant davant de la seva condició jurídico-social (universalista) com a ciutadà, sense que això suposi necessàriament cap pretensió d'assimilació. La segona estratègia integradora, tindria per principal objectiu neutralitzar les tendències xenòfobes, intentant revaloritzar (a l'escola, els mitjans, etc.) a fi de dignificar-los, aquells aspectes culturals de la població immigrant estereotipats i estigmatitzats en el país receptor.

Quan en tants discursos es planteja el "problema" de la immigració estrangera, el fet de definir la seva presència com a bàsicament conflictiva acaba per reforçar la seva marginalitat. Al meu entendre, el vertader problema afecta a tota la societat, i en particular gira al voltant de les condicions d'integració amb què es troben els immigrants i llur descendència en el nou país. Les seves eventuais dificultats no rau en la millor o pitjor adaptació a les normes culturals del mateix, sinó principalment, en els problemes d'acceptació a nivell societal, començant per les oportunitats que se'ls hi ofereixen tant a nivell d'inserció en les estructures productives com de participació política. Per últim, una recerca sobre les vies d'integració dels joves catalans d'origen marroquí a Catalunya passa per abordar els seus principals obstacles, tant endògens com exògens, junt a un estudi exhaustiu de les diferents polítiques d'inserció seguides per les Administracions públiques, O.N.G.'s i associacions de col·lectius immigrants.

MIGRA-STUDIUM
 c/. Roger de Llúria, 13
 08010-Barcelona

Tel. (93) 412 25 85
 Fax (93) 317 10 94

Seminari Interdisciplinari d'Investigadors en Migracions

ACTA 2ª sessió, 27 d'abril de 1995

Assistents: Núria Gasol, Encarna Herrera, Nicolàs Lorite, Elisabet Maluquer, Lluís Recolons, Maria R. (secretària), Francesc Tort, Claudio Urtubia, *Inés Blancos*.
 Excusen assistència: Jaume Llansó, Nora Muntanyola, Luis Miguel Narbona,

La sessió comença amb una exposició d'en Francesc TORT, ampliant el seu text, prèviament repartit i llegit pels participants, en el qual resumeix la seva tesi doctoral: "La formació de la identitat social. El cas dels fills dels immigrants marroquins de Ciutat Vella de Barcelona i Sta. Eulàlia de l'Hospitalet".

Francesc Tort:

Identitat social: implica dimensió individual i dimensió social; reconèixer-se i alhora ser reconegut....

dimensió individual	dimensió social
reconèixer-se	ser reconegut
singularització	diferenciació
organitzar propi grup	relació amb d'altres grups
autoestima	heteroestima
factors endògens	factors exògens

La identitat social inclou aquelles caracteritzacions socials que una persona interioritza i integra en la definició d'ella mateixa. (TAJFEL, 1981).

La identitat comporta experiència de fets objectius i consciència d'aquesta experiència.

Identitat dels fills dels immigrants marroquins

Dades històriques: tres etapes de la immigració marroquina a Catalunya. Es en la segona etapa (1974-1984) quan s'estén la percepció de la immigració estrangera com a problema, a causa de l'atur, la tornada dels immigrants espanyols a Europa i la no tornada dels estrangers al seu país. De la la preponderància d'ocupacions en treballs d'indústria i construcció passen a preponderància en serveis i agricultura, i alhora a la difusió de treballs en l'economia submergida.

Característiques diversificades dels immigrants marroquins

Segons les localitats: en Viladecans, i en Sta. Eulàlia de l'Hospitalet, gran preponderància de procedència del Rif. Més diversificats a Ciutat Vella. En concret, a Sta. Eulàlia el 80% procedeixen de Beni-Ahmed, població propera a Xauen i propera a la zona bereberòfona. Lingüísticament els de Viladecans no s'entenen amb els de Sta. Eulàlia. Abans de la regularització la població marroquina immigrada

Jo penso que molts o viuen en el ghetto perquè no poden integrar-se on es tanquen per ressentiment o per manca d'oportunitats encara que vagin a l'escola o treballin fora, però són musulmans i es consideren més marroquins que catalans.

També hi ha casos d'assimilació, però a determinades edats, que fan els canvis dels seus noms, quan encara no han arribat a l'adolescència i es volen considerar catalans, però a la que prenen consciència del rebuig, l'actitud canvia...

Elisabet Maluquer demana a *Francesc Tort* que expliqui amb una mica de detall el seu treball de camp.

Francesc Tort: El treball de camp es va repartir entre Sta. Eulàlia i Ciutat Vella. A Barcelona vaig fer treball de camp a partir d'entrevistes amb profunditat sobretot a membres d'associacions relacionades amb immigració particularment i directament a persones de la segona generació de tres escoles de Ciutat Vella i mestres d'aquestes escoles.

La comunicació directa la vaig fer a l'Hospitalet fent entrevistes a membres d'aquestes comunitats de Sta. Eulàlia.

Vaig veure que les poblacions eren molt llunyanes, no es podien comparar els de Ciutat Vella tenien unes característiques determinades i els de Sta. Eulàlia tenien unes xarxes, amb una realitat completament diferent, és bastant complex...

S'ha de matisar, per exemple, a Sta. Eulàlia hi ha un Institut, i de 1.000 matriculats només hi ha dos germans marroquins. La integració a l'escola es tradueix pels nens, passa una mica com amb els gitanos. Entra dintre de la lògica comunitària del grup que quan han arribat a certa edat s'espavilin, es posin a treballar, encara que legalment i econòmicament puguin fer una secundària.

El treball de camp va ser un treball fonamentalment qualitatiu.

Vaig passar un test d'identitat, però va ser un fracàs.

La feina va ser analitzar els continguts dels discursos...

...basat en un model que va utilitzar René Clement que és un sociolinguista canadenc i que utilitza en Gentil Puig.

Nicolas Lorite: Es un model vàlid per a qualsevol col·lectiu d'immigrants?, serveix per a tothom?

Què és la classe social?, on surt per aquí?. Perquè del que es tracta no és només d'un col·lectiu amb unes connotacions familiars religiosos: Es un col·lectiu que ve d'un ambient social, d'una classe social determinada...

A la UAB tenim gent marroquina fent doctoral de Medicina, aquesta gent, on està?, són aquí?, no...?

Francesc Tort: L'esquema es pot aplicar a qualsevol col·lectiu de minories ètniques, tant als gitanos, com als immigrants estrangers...

Potser hi ha qüestions que les simplifica massa.

El concepte classe social és problemàtic. En analitzar hem de tenir en compte: l'itinerari geogràfic de la segona

Claudio Urtubia: Seguramente en la mayor parte de estos colectivos coinciden procedencia y clase social, más o menos. El tema de clase social me parece que puede ser interesante mirado también aquí en relación a quien constituye el colectivo de inmigrantes aquí y a quienes viven con ellos.

A ojo, resulta difícil apreciar diferencia en la misma escuela entre un niño español, en relación a un niño salvadoreño, magrebí...

Me ha tocado mirar algún trabajo sobre socialización del niño magrebí en Francia y la variable del manejo de la lengua es absolutamente fundamental. Lo que no significa que todos los que manejan la lengua vayan a tener éxito escolar.

El tema clase social a mí me llama la atención, porque cuenta no sólo la procedencia sino el nicho que se crea aquí.

Quiero mencionar el aspecto afectivo, adhesión. La menciono porque yo desde que estoy en el Milà i Fontanals me estoy encontrando con críos marroquíes vestidos del Barça. En una encuesta sobre consumo televisivo, a mí me resulta impresionante que prácticamente todos los niños inmigrantes (hijos de inmigrantes extranjeros) cuando se trata de votar que equipo les gusta, dicen todos del Barça, mientras que entre los de descendencia española de la misma escuela hay variación, por ejemplo, si sus padres son de Valencia..., etc. algunos son del Madrid,

Otro elemento, una chica marroquí que lleva cuatro años aquí menciona que lo que le gusta de aquí es la Navidad.

Por otra parte estos niños a mí, en la escuela Milà i Fontanals me insultaron, un par de veces..., un puntapié, son bien agresivos...,

Otra cosa de mi cosecha es el día de Sant Jordi, me parece sensacional, no lo he visto en ningún otro sitio que se junten tantos elementos para modelar tantos sectores de la sociedad. Para los críos, y esto lo digo viéndolo en mis propios críos: la historia del dragón con la rosa; para la gente joven: la cosa un poco romántica de la rosa; y para todo el mundo: el libro. Si yo tuviera que preguntar a alguien sobre un sistema de aprehensión de una la cultura, de la cultura catalana aprovecharía ese día.

Francesc Tort: ...son signos de mestizaje. Los hijos de estos alumnos del Milà i Fontanals quizás se vayan modernizando a medida que no practiquen los padres los preceptos familiares, ellos han nacido aquí, sus padres también... se irán aculturando cada vez más y eso es un resultado interesante porque puede llegar a ser una cultura distinta si no abandonan la lengua, que la sigan hablando en sus casas y no abandonen sus creencias, sus prácticas y que a la vez vayan incorporando con sus compañeros los elementos para ser catalanes a todos los efectos, pero sabiendo árabe, bereber, practicando el Ramadán y...

Para la escolarización es diferente la situación del marroquí que a penas lleva dos años y no domina el

televisió és importatíssim, encara que es podria matisar molt. Com conjuguen tradició i modernitat?, doncs intentant portar de la manera més equilibrada possible els codis que es difonen en l'escola, en els mass media.... moltes vegades té a veure el que surt per TV, amb les relacions de la família, la manera de viure, les relacions. Potser alguns davant de l'amenaça es tanquen, doncs tenen la imatge del Nord d'Occident com la del lloc de la degeneració de costums, del perill... la imatge de la TV era la imatge del mal, del pecat i per això es tanquen. Per això jo penso que una conseqüència de la TV. és el tancament i això posa en perill la integració.

Lluís Recolons: Tres comentaris al que ha dit en Francesc Tort: Al començament de la teva exposició has parlat que la percepció de l'emigració com a problema es produeix aquí en la segona etapa de la migració marroquina (1974-1984). En realitat va haver-hi aleshores una presa de consciència del problema dels emigrats estrangers del Sud del món, però a Catalunya el tema dels immigrants interiors s'ha viscut moltes vegades com a problema i penso que encara que es veritat que hi ha uns elements diferencials i entre aquests i els immigrants procedents de l'estranger (llengua més diferent, encara que recordo el joc que ha donat i dona encara la qüestió de la llengua també és en relació als immigrants interiors), es important no fer tractament totalment apart dels immigrants estrangers i els interiors.

Els quatre tipus presentats -ho fas notar en l'escrit-, responen a uns model de tipus ideal weberia. En el text parles sovint del procés psico-social. Doncs anant-hi ara a la vessant més psicològica, en el procés té força importància el pas del temps, i la identitat definida en un tipus polar, si un cas serà més quelcom al que s'aproximi al inici o al final del procés, però entremig un va fent via i la identitat es difícil adequar-la a cap tipus ideal, perquè per naturalesa no som polars, i té molta importància durant el procés no deixar de tenir una identitat. Aleshores, quina identitat és té en l'entremig?, o, com es va fent aquesta identitat?. En relació amb aquestes qüestions està l'ambivalència que hi ha en el fet que un que visqui dintre d'un nínxol social això li faci la funció psicològica de ser algú per a alguns, on l'individu no es perdi en l'anomia, o en l'esquizofrenia, i, d'altra banda, el perill que si això s'accentua molt, l'aïlli en un ghetto segregacionista. Crec que una de les qüestions que ens convindrà aclarir al llarg del seminari és veure els factors que resulten negatius o positius de cara a la dinàmica que va seguint la identitat del individu al llarg del seu procés migratori.

Sobre la qüestió de ser musulmà, DASSETO ha escrit sobre el **musulmà europeu**. I aquesta és la recerca d'una identitat, o un assoliment ja per part d'alguns, integradora d'aquestes dues coses. Has dit que en la mesura que el marroquí o el fill de marroquins sigui més musulmà serà menys d'aquí, però dintre de la pluri-identitat que deies en el quart model entraria el mantenir les dues coses, com ja deies cap

que nosaltres". Has comentat sobre escolarització secundària, que pocs hi , si s'ho poden permetre, per què no van a nivells superiors d'ensenyament?. Es què ja veuen la realitat que després tindren problemes per assolir unes determinades posicions laborals encara que tinguin uns estudis...?

Aquest estudi que has fet en una àrea de grans concentracions d'immigrants, si aquest estudi s'hagués fet en algun municipi rural de les comarques gironines, com veuries la integració d'aquests immigrants marroquins?

Francesc Tort: Això ho he dit abans quan he fet referència a la importància que té la variable concentració. El procés d'integració en l'àrea rural o l'àrea urbana és diferent la interrelació amb la gent..., serà més fàcil aprendre català en un poble, que no en Sta. Eulàlia que hi ha molts castellano-parlants... Si la mateixa família viu en un pis o no hi ha d'altres famílies d'immigrants en aquell barri...

Sobre la primera pregunta: molts no s'ho poden permetre. Però, a part de les possibilitats econòmiques és perquè a la que poden començar a treballar, a la que poden tenir uns ingressos..., però hi ha raons culturals de fons: una família que jo coneixia... no ho veien massa convenient, ho veien com una pèrdua de temps. És més interessant fer coses productives. Hi ha una prevenció instrumental dels estudis, no és el que ens toca, pot distorsionar massa, trastocar esquemes de relació entre ells.

Elisabet Maluquer: Un cas que he conegut d'Alemanya: una parella de treballadors socials, fills d'immigrants espanyols, havien immigrat joves, parlaven perfectament el castellà i l'alemany. En la seva experiència dintre de la comunitat espanyola emigrada del sud d'Alemanya, eren els únics de la seva generació que havien estudiat. Els pares es negaven a què els fills estudiessin....

Lluís Recolons: Aquesta constatació que la majoria dels marroquins no continuen els estudis de secundària, fins a quin grau és aplicable a tot el col·lectiu de marroquins de Catalunya?

Francesc Tort: Dels casos que jo he conegut i tractat, poquíssims els continuen. Ja ho deia únicament dos a l'Institut de Santa Eulàlia, i a F.P., 4 o 5 matriculats i un d'ells anava poquíssim.

Nicolàs Lorite: La classe social és fonamental per abordar aquest tema.

Núria Gasol: La seva visió del món està massa poc representada a les escoles, els pares pensen que si val la pena que segueixin a l'escola si no es donen assignatures que es vegi reflectida la seva ideologia, la seva identitat, llavors es demanen quin sentit té. És una visió diferent a la nostra i això pot ser un perill..."

Seminari Interdisciplinari d'Investigadors en Migracions

3ª sessió: 4 de maig de 1995

Materials de treball

presentats per Lluís RECOLONS

Tema: LES MIGRACIONS EN L'ESTUDI CIENTIFIC DE LA POBLACIO:

Index:

0. Introducció

- 0.1. La demografia i l'estudi de la immigració a Catalunya*
- 0.2. El Congrés Internacional de Població de Montreal 1993, fil conductor*
- 0.3. Imaginari i aportació científica*

1. Ciència de la població.

- 1.1. Ciència i política*
- 1.2. Les migracions en el desenvolupament de la Demografia*
- 1.3. Crisi actual de les teories de migració*
- 1.4. Critiques al tractament excessivament centrat i clos en l'àmbit estatal*

2. L'estudi actual de les migracions: Punts rellevants lligats en seqüència temporal

Bibliografia

Appendix 1.: Béatrice KNERR, Migració laboral internacional: aplicacions econòmiques per a la població en el país d'origen. (Resum-traducció)

Appendix 2.: Moleboheng LEHUTSO (Phooko): Circulació en l'Àfrica del Sud: La perspectiva teòrica per a l'anàlisi de la circulació laboral en Leshoto. (Resum-traducció)

0. Introducció

0.1. La demografia i l'estudi de la immigració a Catalunya

A Catalunya, la presència i producció dels demògrafs amb formació específicament demogràfica és un fenomen de fa relativament pocs anys, encara que ja ben arrelat i fecund. La fundació del Centre d'Estudis Demogràfics, el 1984, primer centre específicament dedicat a aquesta disciplina en tot l'estat, que acaba de traslladar-se a un nou edifici ben dotat dintre del campus de la Universitat Autònoma de Barcelona (Bellaterra) ha possibilitat la formació d'una generació de demògrafs que han rebut la seva formació específicament demogràfica a Catalunya. Anteriorment, però, una llarga història, amb una no gens escassa producció en temàtiques de població, el precedí. Els protagonistes d'aquesta història procedien d'una ventall prou diversificat de "backgrounds" acadèmics diferents de la Demografia propiament tal. (vegeu J. TERMES, 1983).

Jo mateix he entrat en la temàtica de població des de la condició de sociòleg. I pràcticament tots els sociòlegs entrem d'alguna manera en els terrenys de la Demografia, si més no, com un marc de referència inicial on situar els grups, les societats, les poblacions objecte de les nostres anàlisis. El professor Robert K. MERTON, en les seves classes de Teoria Sociològica a Columbia University (Nova York), repetia sovint que el cens de població era el primer instrument del sociòleg per a l'anàlisi de la societat.

La peculiar importància de la immigració en la població de Catalunya, ha portat com a conseqüència, si més no en els darrers cent anys, el fet que en els estudis de població de Catalunya el tema migratori hagi ocupat una atenció important. Entre d'altres aportacions en les quals la composició d'origen autòcton o forani de la població de Catalunya ha estat objecte important d'anàlisi i interpretació, es troba la tesi doctoral de la demògrafa Anna CABRÉ, (Universitat Autònoma de Barcelona, 1989), "La Reproducció de les Generacions Catalanes 1856-1960", en dos volums directora desde la seva fundació del Centre d'Estudis Demogràfics. Es tracta d'una significativa representat d'una primera generació de demògrafs catalans, formada com a tal demògrafa a l'estranger, i en aquesta tesi dirigida per l'historiador, Jordi NADAL i presentada en el departament de Geografia, Facultat de Lletres de la U.A.B., estableix una dialèctica en relació amb les produccions del 1935 de l'economista-estadístic Josep VANDELLOS, significat pels seus tractaments de les temàtiques de població i en concret de les de la immigració en un període anterior.

0.2. El Congrés Internacional de Població de Montreal 1993, fil conductor

Una conseqüència que va tenir per a mi l'opció que vaig prendre cap el 1985 de donar primacia dintre de la meva dedicació professional, a les temàtiques de població ha

estat la d'haver participat, amb certa assiduitat en congressos i trobades científiques de població, sovint amb el suport de la **FUNDACIO JAUME BOFILL**, entre les quals sens dubte les de més volada són els Congressos Internacionals de Població que organitza cada quatre anys la International Union for the Scientific Study of Population (**IUSSP**), Congressos de vuit intensos dies de dedicació, amb ponències molt preparades.

El darrer d'aquest Congressos es va celebrar a Montreal del 24 d'Agost al 1 de setembre del 1993. I dintre de la varietat temàtica que ofería, vaig tenir interès en centrar-me principalment en les sessions dedicades a la migració. He preparat aquest escrit emprant com a fil conductor l'estudi de les aportacions i els materials prou abundants sobre el tema migratori recollides en aquest Congrés. Més endavant, en la bibliografia, consten quaranta-cinc documents del Congrés de Montreal relacionats amb el tema migratori. També l'anterior Congrés de la IUSSP, tingut a Nova Delhi el 1989 produí documents d'interès al respecte, particularment les ponències de **LIM**, **FERGANY** i **SIMMONS** en la sessió 12 dedicada a "Migració internacional, sistemes, processos i polítiques".

Al seu torn, les **Nacions Unides** (1994), organitzaren la Conferència celebrada el passat setembre al Caire. En ella els convocats participen com a delegats dels estats del món, i d'organitzacions internacionals. Es tracta per tant d'una Conferència de caire polític que entra en una sèrie que té com a precedents més propers la Conferència de Mèxic 1984 i la de Bucarest 1974. El document conclusiu del Caire: *Informe de la Conferencia Internacional sobre la Población y el Desarrollo*, s'ocupa de les migracions en els capítols IX: "Distribución de la población, urbanización y migración interna" (pp.65-70) i X: "Migración Internacional" (pp.71-79) Dels materials preparatoris referents a les migracions de la Conferència del Caire 1994, resulta significatiu el número 34/35 (1993) del *Boletín de Población de las Naciones Unidas* el qual en les pàgines 152-193, porta la documentació procedent de la *Reunión del grupo de expertos sobre la distribución de la población y la migración*.

0.3. Imaginari i aportació científica

Quan es parla ara a Catalunya dels immigrants gairebé tothom pensa en les noves migracions actuals i futures procedents del Tercer Món.

La percepció d'aquest fenomen en el conjunt de la població no està probablement encara prou contornejada, ni fixada. Però els impactes que amb períodes de més o menys intensitat i reiteració rep la població configuren un núvol de formes canviants, dintre les quals sovint hi figura l'amenaça de tempesta; i la vivència d'una amenaça porta por; la por, actituds agressives i defensives, les quals no són certament les més propícies per a facilitar l'acollida

i la percepció dels trets comuns i l'apreci dels trets diferents de la població d'origen forani, en relació a l'autòctona. En alguns sectors de la població aquest to enfosquit en la percepció de la realitat social del fenomen pot arribar a una certa fixació.

La realitat de les migracions i del seu impacte en les societats emissores i receptores és d'una gran complexitat. No és estrany que l'imaginari simplifiqui i prengui formes canviants, i sovint deformades. Aquí la funció social de les aportacions científiques treballades amb rigor des de les diverses disciplines que s'acosten al fenomen migratori és molt important. La tasca del científic és aconseguir objectivar el més possible els coneixements de la realitat i oferir així pistes per orientar adequadament les actuacions polítiques, socials i econòmiques. La qual cosa és ara i aquí particularment necessària en aquesta matèria, atès el període de "laboriositat dispersa" i el nombre creixent, però escàs encara, d'estudis publicats sobre aquestes noves migracions (vegeu RECOLONS, 1991).

1. Ciència de la població.

1.1. Ciència i política

La Demografia -deia Massimo LIVI-BACCI, president de la IUSSP en el període 1990/1993, en la sessió d'obertura del Congrés de Montreal-, situada entre les ciències de l'home i les ciències de la naturalesa, és una petita disciplina si es relaciona amb el desenvolupament d'altres disciplines, com és ara l'Economia, però alhora, en els quaranta últims anys ha produït tal quantitat de material que en gran part encara no ha estat assimilada pels mateixos científics de la població. I afegia el mateix LIVI-BACCI: "no hem pres suficientment en consideració el que procedeix de l'acció deliberada dels governs".

Les relacions entre les ciències humanes i la política són perilloses quan deixen de ser relació i passen a ser lligam estret que pot posar en perill la independència, i la selecció de prioritats, advertien en la sessió inaugural Massimo LIVI-BACCI i Alan B. SIMMONS -canadenc, president del comitè organitzador del Congrés-. Però, "és evident que cada disciplina, a la seva mesura, ha de reflexionar amb el poder públic... I els demògrafs estan cridats a prestar la seva col.laboració en les grans qüestions que es presenten en el món...", afegia LIVI-BACCI. "Vull recordar als participants, -deia el mateix LIVI BACCI en la sessió de clausura- que a vegades la IUSSP ha d'anar en unes direccions que no són de moment populars, però que són importants per a la investigació científica. El que és rellevant políticament i interessant per al que succeeix ara en el món és una cosa, però potser altres àrees que no són atractives en aquest moment són importants per al progrés de la investigació".

L'últim dia del Congrés, l'australià, -president entrant de la IUSSP-, John CALDWELL animava als científics de la població a "aportar l'específic de la disciplina, amb una visió de la societat veritablement global i amb tota la seriositat acadèmica". "De vegades, -deia- el que es veu com un canvi desitjable pot manifestar-se equivocadament".

Edith A., PANTELIDES, organitzadora de la sessió formal 01 del Congrés, sessió dedicada a les "transicions de la fertilitat en una perspectiva comparada", revisava algunes dificultats a les quals s'afrenta la investigació comparativa en general. Són dificultats "pràctiques" aplicables també als estudis de migració que tenen el seu origen en: "la disponibilitat de dades, la disponibilitat de finançament dirigida a estimular l'ús de les mateixes dades disponibles, i les necessitats de les organitzacions multilaterals. 'Pot ser assumit que molta investigació tant si és comparativa com d'altra mena, es guia pels principis de menor resistència o per la invitació donada l'oportunitat' (OYEN, 1990: 15)". (PANTELIDES, 1993: 4).

Clou PANTELIDES el seu text amb un paràgraf significativament titulat "La 'colonització' de la investigació": "... Atès que l'interès en la investigació comparativa ha estat més destacat en els països centrals, i ja que els recursos són també enllà, les grans iniciatives de recol·lecció de dades que permeten estudis comparatius de fertilitat han estat majoritàriament gestionats per aquests mateixos països. Per descomptat, porten la marca de les idees que preponderaven allí en diferents èpoques entre la comunitat d'estudiosos. Les variables rellevants estan ja definides i establertes, això comporta una postura teòrica que posa límits precisos als problemes que són possibles d'investigar".

Probablement en els temes de migració s'accentua encara més que en d'altres temàtiques, la selectivitat dels països que disposen de dades i les altres característiques que porten a primar els subjectes d'estudi i els enfocaments dels mateixos a partir dels interessos dels països més desenvolupats en mitjans d'investigació. Fins i tot, es pot observar sovint que del reconeixement de la manca o major inseguretat de les dades sobre les immigracions als països del Sud del Món que als del Nord, es passa sovint a una focalització en les problemàtiques immigratòries del Nord, prescindint del que suposen les immigracions al Sud. El perill d'esbiaixaments resultants d'aquests condicionaments han de tenir-los ben presents els estudiosos de les migracions, per tal que la seva aportació mantingui la qualitat que permet que la ciència avanci i faci la funció que li pertoca en la societat, és a dir en un món que cada cop és més "el poble global".

1.2. Les migracions en el desenvolupament de la Demografia

En el desenvolupament històric de la ciència de la població, la transició demogràfica ha estat el principal

eix temàtic. La natalitat-fecunditat i la mortalitat, més que no pas les migracions, han ocupat principalment als demògrafs. Les migracions sovint han estat tractades sota l'aspecte de la seva vinculació a la transició demogràfica. Es aquest un enfocament que té també aplicacions per interpretar els moviments de població contemporanis i corregir la presentació simplificada que dels mateixos s'escampa amb freqüència en l'opinió pública, amb interpretacions de tendència catastrofista.

També ha estat un tema recurrent d'investigacions les variacions de la fecunditat en països d'origen i països de destí de la població migrant.

Més recentment, l'estructura de les poblacions migratòries i l'interès per estudiar l'encaix de les migracions en el context socio-econòmic, amb particular atenció a l'ocupació laboral i a la integració, han atret l'atenció dels estudiosos de la població. Finalment, el debat afronta també els problemes de les relacions internacionals des dels aspectes polítics i econòmics. La problemàtica de la migració porta a la qüestió del desenvolupament econòmic dels països d'origen i per tant a la connexió de les migracions internacionals amb els problemes globals de relació entre les societats d'origen i les de destí. (CAGIANO DE AZEVEDO 1993 p.1).

Atesa la imbricació de les migracions en el joc de variables que les causen i d'aquelles que resulten afectades per les migracions, el tractament de les migracions, pel que fa als demògrafs, s'ha anat relacionant amb les altres diferents disciplines a les quals afecta.

D'aquesta manera, l'increment de l'interès dels demògrafs per la temàtica migratòria, si d'una banda ha afectat el que constitueix l'àmbit més estricte i restringit de la ciència de la població, (de la "demografia dura" que ocupa al "blue demographer"), sobretot ha incrementat particularment l'obertura de la disciplina a la relació amb les altres disciplines o a l'estudi interdisciplinari del fenomen migratori. Això porta certament dificultats i exigències comparatives de mètode i de contingut als conreadors de les diverses disciplines implicades. Però, resulta imprescindible per afinar la percepció d'un fenomen tan complex.

1.3. Crisi actual de les teories de migració

Ens trobem actualment en una conjuntura de progressiva conscienciació entre els científics de la població que les elaboracions teòriques entorn de la migració resten insuficients, i que no es compta actualment amb un corpus teòric prou acabat en aquesta matèria. En els quatre anys que van des del 1989 al 1993 (del Congrés Internacional de la IUSSP de Nova Delhi al de Montreal) ha estat perceptible l'increment en nombre i rotunditat de les afirmacions en aquest sentit.

"En l'explicació dels sistemes migratoris, si una cosa és clara, es que les perspectives tradicionals ja no són útils... i no es té encara un nou paradigma" deia per exemple l'organitzador de la sessió F.15, de Migració Sud-Nord, Joaquín ARANGO, en introduir aquesta sessió.

En ella, entre d'altres, la ponència de Béatrice KNERR, després de fer una sumària presentació de les teories de la migració (1993, Vol.1, pp.626-630), afirma que "no existeix cap teoria unificada que compregui totes les característiques de la moderna migració laboral", tot i que continuava, "la suma de totes elles proporciona suggerències bàsiques importants per als polítics" en aquestes matèries.

Del recorregut que fa Béatrice KNERR de les teories de migració resumim les idees principals que exposa en la segona part de la ponència titulada Migració Laboral Internacional: implicacions econòmiques per a la població en el país de sortida (F.14.2.) que figura en un esborrany de traducció en l'apèndix 1. Fa l'autora un repàs a les teories tradicionals sobre migració tan vinculades a l'economia, i que ara es critiquen.

Clou KNERR aquest apartat del seu paper amb el text que segueix:

Cadascuna de les teories presentades posa aspectes especials de la migració dintre d'hipòtesis. Malgrat que no existeix una teoria unificada que compregui totes les característiques de la moderna migració laboral, la suma de les mateixes proporciona suggeriments bàsics importants per als artífex de la política que desitjen avaluar el volum de l'estructura, la direcció i el calendari (*timing*) de la potencial migració forània (*out-migration*). (KNERR, 1994, pp. 626-630).

Del mateix document de B. KNERR s'ofereixen en l'apèndix 1, els paràgrafs inicials de la tercera part: "Evidència empírica dels moviments laborals internacionals"; la traducció íntegra de la quarta part: "Expectatives deduides de la teoria i de la pràctica" on l'autora aplegant alhora tots els arguments teòrics i pràctics assenyala minuciosament en setze punts les expectatives que poden esperar els potencials països d'emigració.

Amb un to més crític encara Raimondo CAGIANO de AZEVEDO, en un "paper" remarcable -"International Migration as a factor of Security and Cooperation in Europe and in the Mediterranean Region"- afirmava: "Tanmateix, (algunes) respostes teòriques incoherents esbossen una ja perduda teoria estable de les migracions internacionals". (CAGIANO DE AZEVEDO, 1993, pp,1-2).

La crítica més generalitzada al corpus teòric prèviament elaborat amb pretensions d'interpretació global dels fenòmens migratoris internacionals és que ha estat una perspectiva que amb excessiva preponderància i exclusivitat

s'ha centrat en el factor econòmic, amb negligència d'altres factors que hi juguen un paper important.

No és que es deixi de considerar que per interpretar les migracions en el seu conjunt i per a la gran majoria dels moviments migratoris calgui comptar amb el factor econòmic que hi juga un paper clau. Però alhora s'atribueix a la excessiva, i fins i tot gairebé exclusiva consideració d'aquest factor, i al fet d'haver passat massa per alt la importància d'altres factors, les carencies del desenvolupament teòric per entomar la realitat present i futura. Es reclama doncs la consideració a d'altres factors influents en les migracions i que el lligam d'aquests factors entre ells i amb l'econòmic sigui tingut més en compte.

Alhora, un altre capítol important de crítiques no únicament a les teories sinó també i particularment a les polítiques, les quals sovint utilitzen aquelles per intentar legitimar-se. Se les critica de tenir una visió massa closa dintre de fonaments domèstics, nacionals, quan el nivell estatal resulta clarament inadequat per afrontar la temàtica dels moviments internacionals de població.

"Els textos científics comencen a destacar el que no és encara evident pels polítics: que la contribució al desenvolupament d'un país no solament implica assignar fons o afavorir les inversions locals productives, sinó també, temporalment, acceptar la immigració dels ciutadans". (CAGIANO DE AZEVEDO, 1993, pp,3). Segons el que correctament diu J.ARANGO, 1991 'la política demogràfica és també desenvolupament. Amb un raonament paral·lel podríem dir que la única solució a la pressió demogràfica sobre l'ocupació és el desenvolupament, tant més quan s'ha establert que la disminució del ritme de creixement de la població sobre l'ocupació és també desenvolupament i que aquest comporta aquell. Però l'emigració pot contribuir al desenvolupament en moments molt especials, tant pel que fa a l'alleujament de la pressió sobre l'ocupació -cosa que pot agilitzar les transformacions de l'aparell productiu envers les relacions capital-producte progressivament més elevades- com per les remeses de divises que origina." (ARANGO, 1991 citat a CAGIANO DE AZEVEDO, 1993, pp,3)

"...el fet de renunciar a les teories consolidades i a les pràctiques costoses basades en protectionisme domèstic i interregional causa encara algunes vacil·lacions. D'altra banda, es creu massa comunment que la cooperació al desenvolupament internacional, com també les mesures policiaques, poden ser una opció i una pràctica pròpia de cada govern en el context de la seva autonomia nacional. (CAGIANO DE AZEVEDO, 1993, pp,1-2)

A conclusions semblants arribava la ponència dedicada a l'experiència asiàtica pel que fa a la migració Sud-Nord: "Els trets i les pautes de l'Àsia contemporània reafirmen el que és ara un paradigma àmpliament acceptat: que les migracions internacionals no es presenten espontàneament

per les desigualtats entre les nacions en vies de desenvolupament i les més avançades. Atès que no és tracta de l'empenta de l'oferta, l'estirada de la demanda o la xarxa de factors que operen aïlladament, són necessàries accions en cooperació, en un món cada vegada més interdependent per enfrontar-se als reptes i a les responsabilitats que els desequilibris demogràfics i el subdesenvolupament plantegen als estats als dos extrems dels fluxos".(LIM, 1993, p.30)

Cada cop més la migració es vista com a part d'una estratègia familiar per a pujar el seu estatus econòmic. Algunes famílies compten amb (rely) la migració per a avançar més l'estatus econòmic de la família . En el Sahel, aquestes diferències en l'estratègia són manifestes en les diferents pautes de migració dintre la mateixa Africa: (within Africa) (estratègia de sobrevivència) i cap a França (estratègia de mobilitat). Emprant dades del survey de migració 1982-89 de la Regió de Kayes del nord de Mali, "polytomous logistic regression equations" posen de manifest els diferents factors socio-econòmics familiars i comunitaris subiacents a l'opció entre les dues pautes. En comparar-los amb els no-migrants, aquestes equacions mostren que els migrants a Mali són més joves i qualificats (more skilled), però venen famílies i comunitats amb nivells de recursos econòmics o d'opcions més baixos. En contrast, els migrants a França, comparats amb aquells que migren dintre d'Àfrica, tenen un estatus social més alt, com també un nivell més alt de recursos familiars i comunitaris. Però les comunitats no estan econòmicament diversificades, i són particularment propenses a la secada. La investigació qualitativa il.lustra la manera com els migrants a França veuen la migració com a un mitjà per a emprar les seves qualificacions (skills) i diversificar-les més enllà dels sectors de l'agricultura de subsistència. l'article conclou amb una discussió de les opcions alternatives per a influenciar les pautes de migració en la regió.(FINDLEY and OUEDRAOGO, 1993 F.15.5. North or South. A study of the Senegal River Valley migration patterns (text complet del Sumari inicial, p.1.)

Bibliografia en temes de migració com a estratègia familiar, per a avançar en l'estatus econòmic...ús de les remesesEn el Sahel.."Encara que hi ha excepcions, les famílies que emigren a França són les élites i la família controla estretament el procés per a objectius econòmics ulteriors, tals com la compra d'un tractor, l'establiment d'una empresa comercial etc. (MINVIELLE,1985; ADAMS,1977:135). La migración al continent africà, en contrast tendeix a conformar-se al model de sobrevivència (MINVIELLE,1985; FIELOUX,1980; COULIBALY, GREGORY and PICHE, 1980) Els migrants marxen amb l'objectiu primari de guanyar diners i contribuir amb aliments al graner familiar.(FINDLEY and OUEDRAOGO, 1993, p. 2; resulta il.lustrativa la taula 6. Factors Conditioning Migration to France versus Africa 2)

1.4. Crítiques al tractament excessivament centrat i clos en l'àmbit estatal

Importància de tractar el tema dels fluxos migratoris i els problemes relacionats a nivell transnacional: ... el qual és sovint deixat de banda... la International Conference on Migrations, OCDE, Roma 13-15 Marzo, 1991 acentua la necessitat d'estudis i mesures adequades per afrontar els problemes internacionals.(CAGIANO DE AZEVEDO, 1993, P.1.) n

Fracàs i límits d'una política europea davant la visió, localista i nacional.... L'intent d'harmonitzar els països europeus no sembla haver superat els límits representats per la visió econòmicament depenent i local en la qüestió migratòria. De fet, davant la mateixa crisi, els mateixos problemes socials i -el que és encara més important- els mateixos objectius (encara que més o menys acceptables), cada país sembla haver reaccionat, i reacciona encara, a la seva manera: fins i tot quan l'analogia de les solucions adoptades (especialment les restrictives podrien suggerir la conveniència d'arribar a acords europeus en les polítiques migratòries. (CAGIANO DE AZEVEDO, 1993, P.2)

Inadequacions del nivell estatal i manca adequades polítiques efectives internacionals: L'Acta Unica de la CEE preveuen l'abolició de les fronteres i és en aquest context que es desenvolupa la qüestió migratòria. El mateix succeix amb l'Acord de Schengen, el grup de Trevi, el grup de "cooperació política" i el grup de "coordinadors" establert a Rodes. Cap d'ells tracta principalment de la immigració.(CAGIANO DE AZEVEDO, 1993, P.5)

Hi ha diferents situacions en diversos estats.... "Per raons tant econòmiques com estratègiques, especialment, l'estat-nació apareix cada cop més com un marc inadequat, inadaptat a les condicions de formulació de noves problemàtiques i molt particularment pel que fa a l'articulació entre cultura i desenvolupament que elles impliquen (NADJI SAFIR,1990, citada a CAGIANO DE AZEVEDO, 1993, P.5).

Els nivells regionals-locales i els supranacionals: També A. GOLINI (1991) diu amb molta força "avui el nivell nació-estat sembla haver-se col.lapsat o sembla estar a punt del col.lapse, perquè ja no és més un element de força i en conseqüència no constitueix un element d'interès global (aggregative).....atès que les certeses culturals i ideològiques s'han esfondrat, la por de la desorganització (disruption) social i de la impossibilitat de tenir una societat és versemblant que torni a sorgir. Aleshores els nivells que semblen tenir més pes són: d'una banda, el local -amb delimitació ètnica i regional- el qual assegura una homogeneïtat més forta de llengua, cultura i tradició i proveeix d'una referència més sòlida per a les accions diàries i les necessitats de la vida; i, d'altra banda, el supranacional -amb delimitació continental- la qual assegura una força més gran en els cercles polítics, militars i econòmics"(CAGIANO DE AZEVEDO, 1993, P.5)

L'objectiu de l'exercisi (d'aquest paper) no és especular sobre com el desenvolupament en els principals països de recepció de la immigració del Nord (Canadà, però principalment els Estats Units) és probable que influènciïn la magnitud i l'abast dels futurs fluxos migratoris, sinó més aviat reflectir sobre el impacte probable (*likely*) que les tendències polítiques i econòmiques anticipades en els països de sortida (*sending countries*) podrien tenir en el futur dels fluxos migratoris. Es té en compte el doble paper de Mèxic com a font major d'emigrants i cada vegada més, país de destí per a emigrants Latinoamericans, però majoritàriament Centroamericans. (DIAZ-BRIQUETS, 1993, p.33)

Es pren com a (un fet) donat que l'emigració Sud-Nord continuarà i que la magnitud dels fluxos, si més no, fins a certa mesura serà influenciada per els desenvolupaments legislatius i altres desenvolupaments en els països de destí. També es pren com a donat que a causa de la història de la migració internacional en l'hemisferi, el procés migratori ha adquirit una importància que no és probable que sigui molt influenciada a termini curt o medi per les iniciatives polítiques ni dels països d'emigració (*migrant-sending countries*), ni dels d'immigració (*migrant-receiving countries*). Es suposa, a més, que l'ímpetus per a iniciatives polítiques, si hi és, vindrà dels països de recepció, i que els països de sortida tindran que acomodar-se encara que sigui a desgrat, als objectius polítics dels països receptors de migrants. Es reconeix, no obstant, que la natura dels fluxos migratoris futurs podria també ser parcialment determinada per interessos bilaterals dels països de sortida i dels països de recepció dels migrants (MITCHELL, 1992). (text transcrit també a 1.4.) (DIAZ-BRIQUETS, 1993, p.33)

Estudis amb formulacions diferenciades, conduïts amb diferents enfocaments i mètodes desde idees dissemblants del procés migratori, donen substancialment indicacions semblants, i en identificar problemes anàlegs, venen a formular una útil base de reflexió i de direcció per a la política de intervenció. (CAGIANO, 1992; GOLINI, 1991; PAPADEMETRIOU 1991; STRABHAAR and ZIMMERMANN 1992; TAPINOS 1990). Tots ells proposen com a una condició inevitable, la confrontació del fenomen en una dimensió multi-nacional desenvolupant maneres adequades (*suitable kinds*) de cooperació internacional i cooperació regional capaç de superar l'aproximació nacional, la qual ha provat ser inadequada per enfrontar-se amb un problema intrínsecament transnacional. En aquest marc les migracions poden passar a ser un moment d'ajuda en el procés de desenvolupament d'un país emigratori; un desenvolupament que hauria de produir-se d'una manera que tal que reconcilii el més possible el creixement econòmic i el dels llocs de treball (*employment*) per a reduir els impulsos d'expulsió (*expulsion pushes*) que venen en les primeres fases de l'evolució dels sistemes productius. La gestió (*management*) de l'ajut hauria de deixar la major part del poder de

decisió als països en vies de desenvolupament, integrant la intervenció en la dinàmica social i econòmica de l'àrea de sortida, respectant els recursos ambientals i evaluant també l'oportunitat d'abolir les restriccions comercials en alguns sectors, operacions que podrien passar a ser econòmicament més beneficioses que (diu "then" però penso que es un lapsus en comptes de "than") una creixent pressió migratòria. En aquest marc hauria de reservar-se molta atenció a la situació política, afavorint el desenvolupament de una gestió democràtica de la vida pública d'aquests països, una premisa necessària i condició d'un correcte procés de desenvolupament. Donar realització pràctica a indicacions, fins i tot tan generals, no és de cap manera simple, però és de temer que quan menys reixirà la política en fer-ho, tant més difícil serà resoldre el problema de les migracions, tant més dur serà per a les nostres societats trobar la manera de viure amb els immigrants, i més llunyana serà la transformació de la immigració en un instrument de creixement econòmic i civil. (Final del text del paper de BONIFAZI, 1993,11)

2. L'estudi actual de les migracions: Punts rellevants lligats en seqüència temporal

Amb totes les precaucions que hem anat indicant i moltes d'altres que provenen tant de la complexitat del fenomen, com de la diversitat en que aquest té lloc en els diferents temps i territoris, és convenient esbossar una certa seqüència temporal en la problemàtica mundial de les migracions. A manca d'una teoria comprensiva per interpretar el fenomen, disposem de múltiples informacions de les quals podem deduir unes certes pautes repetides. Sobre aquesta base, intentaré esbossar aquí la construcció d'una seqüència dels grans trets del desenvolupament en el temps de les migracions.

Aquest enfocament connecta de ple, i no és casual que sigui així, amb el que, segons ha estat dit abans, ha estat el tema clau en el desenvolupament de la ciència de la població: la transició demogràfica.

El caràcter modest d'aquest intent penso que no el fa inútil, si més no perquè tindrà més fonament que la construcció que ofereix sovint un imaginari esbiaixat que pot arribar a tenir molta influència en determinar les actituds de la societat, i també perquè sovint hi manquen les previsions a mig i a llarg termini en les decisions polítiques que afecten les migracions.

1. A llarg termini la previsió és que la població mundial arribi a una estabilitat numèrica. Aquestes són les previsions que ofereixen les dades de les Nacions Unides: en la progressió de la transició demogràfica per la qual va avançant la població mundial, la previsió és que arribi un temps en el qual l'equilibri entre la baixa mortalitat i la baixa natalitat arribi pràcticament a tots els països del món. (aquestes són les perspectives tendencials de les

dades elaborades per les Nacions Unides. Puntualitzacions crítiques al respecte de TABAH i DEMENY). Cal notar també que aquesta mateixa font indica la inflexió del creixement relatiu de la població, del qual l'opinió pública n'està relativament força menys informada que del seu creixement absolut (text del butlletí de població de les N.U. preparatori al Cairo i apartat sobre "transició versus explosió" de l'article a RTS de L.RECOLONS (1991).

D'aquí podríem deduir que la pressió deguda al desequilibri en el creixement demogràfic que actua ara com a factor causal important de les migracions, cal pensar-ho dintre d'un horitzó temporal limitat, encara que aquest límit pugui restar força llunyà per a alguns països, i imposar fortes pressions demogràfiques a termini curt i mig.

Té importància, però, el canvi de registre des d'un imaginari d'invasió ilimitada en el nombre i en el temps, a un fenomen capaç d'arribar a ser contingut dintre d'uns volums i uns períodes de temps, diferenciats segons els continents, els països i les regions.

2. La immigració internacional des dels països del Sud del Món cap als països del Nord del Món, segueix, a grans trets, una pauta segons la qual no són les persones que pateixen una més gran deprivació ni els països més pobres de tots els que originen els fluxos de població més abundants cap al Nord del Món. El gros de les migracions de supervivència (sequeres, fams, catàstrofes naturals, guerres...) originades en els països del Sud del Món es dirigeixen a d'altres regions i països veïns del mateix Sud, més que no pas cap al Nord, i en conjunt, el Sud del Món rep més immigracions que el Nord del Món.

3. Les migracions cap al Nord del Món entren majoritàriament dintre de projectes de mobilitat social ascendent de part de l'individu, la família, o la comunitat emissora. També es donen significatives migracions cap al Nord del Món que tenen el seu origen en situacions que forcen a buscar refugi per causes polítiques, bèliques, ètniques, religioses o de desastres naturals, que fan inviable la permanència en el propi país. Però de fet, aquestes migracions es desplacen més aviat dintre del mateix Sud que no pas del Sud al Nord del Món. La tendència dels països del Nord és la de restringir aquestes immigracions.

4. Les primeres etapes del desenvolupament econòmic d'un país estimulen més aviat que contenen l'emigració. Però arriba una fase del desenvolupament en la qual els fluxos migratoris minven progressivament i arriben a canviar el signe de la migració neta de positiu a negatiu pel país emissor.

5. Cal evitar la simplificació de considerar únicament un moviment en les migracions entre dos territoris: hi ha

immigrats que passen a ser residents permanents, hi ha els qui retornen al país d'origen, hi ha qui repetiran circularment anades i vingudes perllongades, hi ha qui fan migracions temporals de curta durada, hi ha qui passaran un temps en un país per després emigrar a un altra de diferent....

6. Cal també notar que un cop establerts contingents importants d'immigrants en un país, encara que la migració neta entre el país emissor i el receptor baixi fins a nivells insignificants o fins i tot canviï el signe positiu per un altre de negatiu, els fluxos emigratoris i immigratoris entre tots dos territoris són sovint considerables, bé que diferenciats en atenció a edat, status, qualificació professional i d'altres variables. En general, quan es tracta de moviments demogràfics de contingents nombrosos de població, les diverses situacions descrites es troben sempre, però les proporcions que tipifiquen unes o altres migracions es diferencien, de vegades considerablement, en les diverses poblacions concretes, les quals han de ser estudiades particularment.

7. Els mateixos immigrants poden contribuir al desenvolupament econòmic del país emissor, alleugerint la proporció de població activa desocupada en els països d'origen, enviant diners (les remeses dels emigrats) als països d'origen, i, en un temps posterior, que durant un període pot solapar-se amb la continuació de fluxos de sortida considerables, amb migracions de retorn al país de procedència. Tots tres factors poden contribuir i fins i tot resultar claus per al desenvolupament econòmic dels països d'origen, encara que aquest efecte general es diferencia força segons la gestió operativa en els diferents països d'origen, i té les seves contrapartides, més o menys aguditzades segons els casos: marxa d'individus amb característiques positives per d'edat, salut, educació (aquí cal incloure l'anomenada "fuga de cervells"); aprofitament o desapropiament de les possibilitats que ofereixen els diners que entren de les remeses dels immigrants per al desenvolupament del país, i la reinstal·lació dels retornats: aportació de recursos econòmics, capacitacions professionals i lligams i relacions útils amb els països on van immigrar.

8. La perspectiva d'un augment de la pressió migratòria des dels països del Sud al Nord, i per a Europa, particularment, des de l'Àfrica, és previsible en un termini, si més no, curt i mig de temps. A llarg termini, cal tenir en compte el que s'ha dit en els paràgrafs precedents sobre les successives etapes de la transició demogràfica i del desenvolupament econòmic, que fan plausible una limitació temporal de les tendències als grans fluxos migratoris.

9. La radical solució, i en la pràctica l'única solució racional per als problemes que origina la magnitud de la migració internacional, és el desenvolupament dels diversos països emissors. Aquest desenvolupament està força lligat a

a la cooperació internacional que té com a factor clau les condicions del comerç internacional: cal que facin viable: l'exportació, capitalització, i inversió que permeti generar llocs de treball en els països ara emissors de població. En aquesta alternativa: emigració-cooperació cal no oblidar el factor temps. No es pot pretendre que la cooperació causi un efecte automàtic d'aturada de la migració. La migració cal integrar-la dintre de plans a llarg termini i comptar amb ella, tot i que la mateixa cooperació tingui com a un dels seus objectius aturar l'emigració en les seves causes. Es un objectiu d'efectes reals però no immediats.

10. Cal notar la progressiva confluència que sovint es dona entre els investigadors dedicats a l'estudi de les migracions internacionals, en la conclusió que la problemàtica que aquelles comporten, exigeix una nova manera d'afrontar els temes específics de la migració i de la cooperació internacional a partir d'una concepció que superi l'enfocament excessivament tancat en l'àmbit de cada estat particular. Des d'altres àrees, com és ara la problemàtica ecològica s'arriba a la mateixa conclusió. També s'està produint una certa confluència entre redactors d'informes sobre la situació mundial des d'organismes internacionals que apunten en la mateixa direcció.

11. Sobre la trama de la seqüència temporal tot just esbossada, en base fonamentalment a una prospectiva a llarg termini de transició demogràfica i d'avenç progressivament més extensiu del desenvolupament econòmic a escala mundial, que sense cap seguretat absoluta, ens assembla, amb tot, el més probable, cal no oblidar que aquesta prospectiva és compatible amb la de l'existència de grans zones territorials del món persistents en un subdesenvolupament progressivament més allunyat dels nivells que vagin atenyent els països més desenvolupats al llarg de períodes de temps considerables. Alhora, cal tenir present que les previsions més amunt esbossades no obeeixen a determinismes indefugibles. Els factors polític-socials influeixen força, i el sentit i els efectes d'aquestes influències tenen un considerable marge d'imprevisibilitat. Fins i tot, podrien afectar en sentit contrari a la dinàmica de la transició demogràfica i/o al desenvolupament econòmic mundial, més amunt esbossat.

BIBLIOGRAFIA

Aquesta bibliografia inclou els documents que fan referència a temàtica migratòria presentats en el *Congrés Internacional de Població de la IUSSP (International Union for the Scientific Study of Population)*, celebrat a Montreal, del 24 d'Agost al 1 de Setembre de 1993.

Els documents editats en algun dels quatre volums del Congrés porten la indicació "Vol." seguida del número del volum i del de les pàgines corresponents.

Si porten la indicació "Paper" vol dir que foren distribuïts com a documents singulars, policopiats.

Les abreviatures, com és ara F.15.4., signifiquen que es tracta d'una sessió Formal del Congrés, seguit de la numeració corresponent a aquella sessió i de la numeració del document dintre dels presentats en la mateixa sessió. Altres inicials emprades són : P. indicant que es tracta d'una sessió plenària i S. (*side meeting*), sessió paral·lela, en la nomenclatura del Congrés.

AZEVEDO, Dolores; Espenshade, Thomas J. (1993): "Implications of a North American free trade agreement for South-North migration" a IUSSP, Montreal. Paper F.15.4.

AHLBURG, Dennis A.; VAUPEL, James W. (1993): "Immigration and the dependency burden" a IUSSP, Montreal. Vol. 4, F.39.1, pp. 61-72.

AHMED, Samira A. (1993): "Women power mechanisms: a study of Sudanese women in diaspora" a IUSSP, Montreal. Vol. 1, F.14.2, pp. 651-662.

ARTMIGRA, T.G. (1993): "Santé et Migrations. Un exemple d'immigration professionnelle: celle des professionnels de santé dans l'Europe des Douze, mythe ou réalité?" a IUSSP, Montreal. Paper F.17.6.

BEAUJOT, Roderic (1993): "Aging and slower growth in Canada: immigration and fertility policy considerations" a IUSSP, Montreal. Paper F.39.6.

BILSBORROW, Richard E.; SLOANE, Richard Jay; PICHIN, Francisco (1993): "Predicting deforestation by migrant settlers: a micro-demographic analysis on the Ecuadorian Amazon" a IUSSP, Montreal. Paper F.39.8.

BLANGIARDO, Gian Carlo (1993): "Une nouvelle méthode d'échantillonnage pour les enquêtes sur la présence des étrangers" a IUSSP, Montreal. Paper F.15.7.

BONIFAZI, Corrado (1993): "From the Third World to Italy: The experience of a new immigration country. Between growth of push factors and containment policies" a IUSSP, Montreal. Paper F.15.10.

BOYD, Monica; NORRIS, Doug (1993): "Generating Success: Educational and Occupational Achievements of the Second Generation in Canada" a IUSSP, Montreal. Paper S.9.1.

CAGIANO DE AZEVEDO, Raimondo (1993): "International migrations as a factor of security and cooperation in Europe and in the Mediterranean Region" a IUSSP, Montreal. Paper F.15.6.

CASACCHIA, Oliveira; NATALE, Luisa (1993a): "The foreign social deviance: problems of measurement and interpretation" a IUSSP, Montreal. Paper F.15.17.

- CASACCHIA, Oliveiro; NATALE, Luisa (1993b): "The Italians' attitudes towards foreign immigration: an attempt at interpretation" a IUSSP, Montreal. Paper F.15.13.
- CASTLE, Sarah (1993): "Intra-household variation in illness management in rural Mali" a IUSSP, Montreal. Vol. 2, F. 19.1, pp. 151-164.
- CASTILLO, Gelia del (1993): "Issues on rural development" a IUSSP, Montreal, Paper P.1.
- DIAZ-BRIQUETS, Sergio (1993): "Western Hemisphere South-North Migration in the 1960s: the Perspective From the South" a IUSSP, Montreal. Vol. 2, F.15.3, pp. 33-46.
- DOUGHERTY, Craig R. (1993): "The Secondary Migration of Immigrants to Canada" a IUSSP, Montreal. Paper S.9.3.
- EDMONSTON, Barry; PASSEL, Jeffrey S. (1993): "Immigration and ethnicity in national population projections" a IUSSP, Montreal. Vol. 2, F.21.3, pp. 277-300.
- EELENS, Frank (1993): "Migration and the Economy of Aruba" a IUSSP, Montreal. Paper F.14.6, 18 pp.
- FELD, Serge (1993): "Impact de la main d'oeuvre étrangère et de l'immigration sur le marché du travail d'un pays à fécondité déclinante" a IUSSP, Montreal. Vol. 4, F.39.3., pp. 91-106.
- FINDLEY, Sally E.; OUEDRAOGO, Dieudonne (1993): "North or South? A study of Senegal river valley migration patterns" a IUSSP, Montreal. Paper F.15.5.
- GRINBALT, Joseph Alfred (1993): "Population in the 22nd Century, from the United Nations long range projections" a IUSSP, Montreal. Vol. 2, F.21.1., pp. 249-258.
- GOLDSTEIN, Alicia; GOLDSTEIN, Sydney; GU, Shengzu (1993): "Determinants of permanent and temporary mobility in Hubei Province, PRC" a IUSSP, Montreal. Vol. 2, F. 17.2., pp. 85-102.
- ICDUYGU, Ahmet (1993): "Temporariness versus permanence: changing nature of the Turkish settlements in Australia and Sweden" a IUSSP, Montreal. Vol. 2, F. 17.1., pp. 71-84.
- KAZI, Shanaz (1993): "The re-integration of return migrants from the Gulf: the experience of selected Asian countries" a IUSSP, Montreal. Paper F.14.4, 15 pp.
- KNERR, Béatrice (1993): "International labour migration: economic implications for the population in the source country" a IUSSP, Montreal. Vol. 1, F.14.2, pp. 625-650.

- LEGAZPI-BLAIR, Marilou C.; DE JONG, Gordon F. (1993): "Consequences of international and rural-urban internal migration for improving the occupational status of rural Third World workers" a IUSSP, Montreal. Vol. 1, F.14.1, pp. 613-624.
- LEHUTSO, Moleboheng (1993): "Circulation in Southern Africa: the theoretical perspective for the analysis of labour circulation in Lesotho" a IUSSP, Montreal. Paper F.14.5, 18 pp.
- LELIEVRE, E. et altri (1993): "Toujours en mouvement? L'expérience européenne de la mobilité des compétences" a IUSSP, Montreal. Paper F.17.5.
- LIM, Lin Lean (1993): "South-North migration: the recent Asian experience" a IUSSP, Montreal. Vol. 2, F.15.2, pp. 15-32.
- MAKINWA-ADEBUSOYE, Paulina (1993): "Social and economic aspects of international migration in the Third World/Aspects socio-économiques des migrations internationales dans le Tiers-Monde" a IUSSP, Montreal. Vol. 1, F.14, pp. 605-612.
- MORENO, José Luis (1993): "The Italian inmigrants in Argentina and his background" a IUSSP, Montreal. Paper F.15.16.
- PANTELIDES, Edith Alejandra (1993): "Fertility transitions in a comparative perspective. Overview of formal session 01" a IUSSP, Montreal. Vol 1, F.1., 3-10.
- RAM, Bali (1993): "Convergence of immigrants and native-borns fertility in Canada: trends, explanations and implications" a IUSSP, Montreal. Paper F.15.7.
- RUBIN-KURTZMAN, Jane R. et alii (1993): "Demographic and Economic interactions in trans-border cities: The Southern California-Baja California mega-city" a IUSSP, Montreal. Vol. 2, F.18.3, pp.131-142.
- SAUVAIN-DUGERDIL, Claudine; KALMYKOVA, Natalia (1993): "La composition des ménages des personnes âgées comme indicateur du fonctionnement du système familial. Le cas de la Suisse" a IUSSP, Montreal. Paper F.19.9.
- SCHMITT-RINK, Gehrard (1993): "Is there an optimal rate of age-specific migration?" a IUSSP, Montreal. Paper F.39.4.
- SIMONI, Alessandro de, REGINATO, Mauro (1993): "La présence étrangère dans le Piedmont jusqu'en 2020. Quelques hypothèses possibles" a IUSSP, Montreal. Paper F.15.11.
- TABAH, Léon (1993): "Population in the XXIst Century: demographic prospects/La population au XXIe siècle:

- perspectives démographiques" a IUSSP, Montreal. Vol. 2, F.21 pp. 233-248.
- THOMAS, Derrick (1993): Immigration, Poverty State Dependency and the "Underclass". An Analysis of Census Families" a IUSSP, Montreal. Paper S.9.2.
- ULRICH, Ralf (1993): "The future growth of foreign population in Germany" a IUSSP, Montreal. Paper F.39.5.
- WALL, Richard (1993): "The contribution of married women to the family economy under different family systems: some examples from the mid-nineteenth century from the work of Frederic Le Play" a IUSSP, Montreal. Paper F.15.6.
- WIRAKARTAKUSUMAH, Djuh (1993): "Demographic transitions in Indonesia and its implications in the XXIst century" a IUSSP, Montreal. Vol. 2, F.21.2, pp. 259-276.
- YAP, Mui Teng (1993): "Policy options for low fertility countries: the Singapore experience" a IUSSP, Montreal. Vol. 4, F.39.2., pp. 73-90.
- ZHAO, John; MAXIM, Paul; BEAUJOT, Roderic (1993): "Educational attainment and self-employment among immigrants" a IUSSP, Montreal. Paper F. 25.6.
- ZLOTNIK, Hania (1993): "South-to-North migration since 1960: the view from the South" a IUSSP, Montreal. Vol. 2, F.15.1, pp. 3-14.

KNERR, Béatrice, *International labour migration: economic applications for the population in the source country*: IUSSP (1993), *International Population Conference/Congrès International de la Population*, Montreal, 1993, vol. 1, pp. 625-637.

Beatrice KNERR: *University of Hohenheim, Stuttgart, Germany.*

Traducció-resum de Lluís RECOLONS per a ús privat.

"Migració laboral internacional: aplicacions econòmiques per a la població en el país d'origen"

p. 625:

1. Introducció

Al llarg de les passades dècades, la migració laboral (1) dels països pobres als països rics ha passat a ser el factor més decisiu per al desenvolupament econòmic de molts països del Tercer Món. Noves formes de migració caracteritzada per un alt grau d'organització i una alta taxa de circulació dominen cada cop més promogudes pels moderns mitjans de comunicació i de transport. La migració laboral temporal ha passat a ser més important que la migració permanent quan els països amb escassetat de treball prenen precaucions contra l'assentament d'una immigració no desitjada que podria causar inquietud ("unrest") política i social carregant el seu sistema de seguretat social. Com a conseqüència els migrants veuen més el seu futur econòmic en el seu país, la qual cosa incrementa la seva propensió a enviar diners.

Per a molts països rics en capital, l'expatriació del treball ha començat a ser un important paràmetre de la política econòmica. Al mateix temps, la xifra dels possibles immigrants des dels països més pobres, és probablement un gran nombre d'aquells que foren capaços de trobar feina en un país amfitrió. Mentre que els països amb salaris alts apliquen mètodes sofisticats per utilitzar la força de treball estrangera, la gent en els països originaris resta en una posició molt depenent, competint fortament els uns amb els altres en els mercats de treball estrangers.

(1) Els termes "migració" i "migrants" es defineixen aquí en un sentit genèric per "denotar el fet que (individus no-nacionals) són admesos o presents, sense tenir en compte les motivacions subjectives o les intencions dels polítics pel que fa a l'objectiu o la duració de la seva estada." (BOHNING, 184: 48). Els treballadors immigrants temporers són definits com a estrangers que exerceixen serveis de treball no permanents, encara que no sempre de terme fix.

p. 626:

.....
Cinc qüestions demanen resposta:

- a) Quan emigrarà la gent?.
- b) Qui emigrarà?.
- c) Quan durarà la seva estada a l'estranger?.
- d) Quines són les conseqüències de la sortida de treballadors i de l'entrada de remeses per a la població domèstica?.
- e) Quines mesures poden ser preses per incrementar els beneficis per a la població domèstica?.

Per tal de contribuir a fonamentar les respostes a aquestes qüestions aquest paper avalua la capacitat de les teories presentades, dóna una breu panoràmica dels moviments internacionals de treball contemporani. Finalment, presenta models per avaluar l'impacte de la població laboral en el desenvolupament econòmic del país d'origen, i dóna exemples per a la seva aplicació. Les dues seccions que segueixen en aquest paper tenen a veure amb les qüestions a), b), i c) tot just esmentades. La secció 4 aborda la qüestió d); i la darrera secció tracta de la qüestió e).

2. Teories per explicar la migració laboral internacional

(Del recorregut que fa Béatrice KNERR de les teories de migració resumim les idees principals que exposa en la segona part de la ponència. Del repàs que fa a les teories tradicionals tan vinculades a l'economia, que ara es critiquen, són les idees que segueixen):

Tradicionalment, el treball ha estat integrat dintre de la teoria del comerç internacional com a un factor de producció que s'intercanvia indirectament, incorporat als productes (*commodities*) exportats o importats. Assenyala aquí B.Knerr sintèticament la successió de models teòrics proposats començant pel model HECKSCHER-OHLIN-SAMUELSON...

p. 627:

... En les formes més simples d'aquests models, el volum de la migració entre dues regions es una funció creixent de les diferències netes de sous....

Esmenta a E.G.RAVENSTEIN (1885 i 1889) "com el més primerenc representatiu d'aquest grup de models de migració..."

"...Les lleis de RAVENSTEIN posaren els fonaments a tota una generació de models que seguien. Els primers es van concentrar principalment en l'explicació de les diferències inter-regionals de salaris..." i esmenta aquí B.KNERR una sèrie de noms, idees i bibliografia...

p. 628:

"Els models de capital humà" que integren el temps com a un determinant en el procés de la decisió del moviment laboral, constitueixen una nova generació de models de migració. Consideren la migració com una inversió en capital humà, que implica despeses actuals per a incrementar guanys futurs. Mentre que els models més simples de flux laboral suposen una maximització del sou de tram curt ("short-run"), els models de capital humà suposen que l'individu o la família ("household") maximitza els seus guanys a llarg termini, considerant la migració com una decisió d'una vegada per sempre ("once-and-for-all"). La seva lògica pot suggerir una expansió de la distància ("gap") internacional dels sous. Aquest enfocament no conflictua amb el dels models de flux de treball, sinó que principalment implica una ampliació de l'horitzó temporal. A més situa a l'individu, en comptes dels macro-agregats en el centre de les anàlisis. SJAASTAD, L.A., 1962 ("The costs and returns of human migration". *Journal of Political Economy (Supplement)* 70: 80-93) fou el pioner d'aquest tipus d'anàlisis els quals inicialment es centraren en els ingressos monetaris privats i en la directa recol·locació dels costos...

En els primers anys 1980ss els estudis teòrics sobre l'explicació de la migració internacional del treball es preocuparen principalment dels avantatges i desavantatges que experimenten les poblacions dels països rics en capital quan obren les seves fronteres a la força de treball estrangera. Les investigacions es concentraren en si resultava més profitós per a ells invertir en països estrangers rics en treball o admetre més treballadors estrangers (vegeu BHAGWATI and SRINIVASAN, 1983; SAAVEDRA-RIVANO; SRINIVASAN, 1983; MARKUSEN, 1983; WONG, 1983).

p. 629:

SHIELDS and SHIELDS (1989) han proposat un enfocament original a base d'explicar el volum i l'estructura de la migració laboral en el context de l'economia de la llar. La llar ("household"), la situació i les preferències de la qual canvien típicament amb les etapes del cicle de vida de la família, es suposa que es trasllada al lloc que pot produir més eficaçment els béns que desitja, tals com l'esbarjo o educació dels fills.

Una de les idees clau en les teories recents de la migració internacional es el concepte d'un "mercat d'immigració" que examina el potencial dels treballadors hostes d'acord amb les necessitats de l'economia receptora. BORJAS (1987, 1989) descriu l'equilibri en la tria entre els immigrants potencials com a una funció de les característiques demogràfiques observables (com són ara l'edat, o l'educació) i un farcell de característiques inobservables (interpretades com a "sort" o "habilitat personal" i expresades com una variable atzarosa) i els seus preus en diferents països. Els potencials migrants comparen les opcions obertes per a ells (inclosa la de

romandre on són) i trien el lloc a on les seves perícies i habilitats reben la compensació més elevada.....

O. STARK i d'altres expliquen els moviments de la migració laboral com a una resposta a la pèrdua ("privació") relativa, és a dir, una insatisfacció mesurable dintre d'un grup de referència en origen i la migració com a mitjà de reduir o eliminar aquesta insatisfacció...

p. 630:

Clou KNERR aquest apart del seu paper amb el text que segueix:

Cadascuna de les teories presentades posa aspectes especials de la migració dintre d'hipòtesis. Malgrat que no existèix una teoria unificada que compregui totes les característiques de la moderna migració laboral, la suma de les mateixes proporciona suggeriments bàsics importants per als artífex de la política que desitjen avaluar el volum de l'estructura, la direcció i el calendari ("timing") de la potencial migració forània ("out-migration").

3. Evidència empírica dels moviments laborals internacionals

Al llarg de les últimes tres dècades l'estructura i les formes de la migració laboral internacional han sofert canvis majors. La migració temporal ha incrementat la seva importància comparada amb la migració d'assentament. Una part creixent dels migrants surten partint de la base de contractes de treball temporalment limitats, atès que "els països que afronten una demanda de treball estan cada vegada més comprant hores-home, això és, prefereixen pagar per un stock rotatiu de treball temporal, les demandes de les quals en les seves despeses socials, i pel que fa a la integració en les poblacions locals seran mínimes." (APPLEYARD, 1988: 11).

El mercat internacional de treball consisteix en uns pocs països rics en capital que permeten l'entrada de mà d'obra, i una dura competició entre els que desitgen migrar des dels països pobres. Es troba regionalment segregat entre diferents sub-mercats cadascun dels quals està dominat per un o uns pocs països de recepció que estableixen les normes d'immigració. La gent dels països pobres que cerquen un treball a l'estranger tenen poc camp d'acció, especialment si són no qualificats. Les seves oportunitats depenen de la distància geogràfica respecte al país d'immigració potencial; de les legislacions d'immigració; de les relacions polítiques entre el seu país i els països d'immigració potencial; dels controls de frontera i d'immigració a l'estranger; de les condicions econòmiques en els països estrangers; del grau d'organització de l'exportació del treball des del seu país; de la informació disponible respecte als mercats laborals estrangers; i de les relacions personals amb gent que ja treballen a l'estranger.

Els beneficis potencials que la migració dels països d'immigració estrangera deriven d'aquest procés es troben decisivament determinats per les situacions econòmiques, socials i polítiques en els països d'immigració. Aquestes determinen en gran mesura l'estructura dels migrants; la durada de l'estada a l'estranger; el volum de les remeses; i la possibilitat d'acumular capital humà. Per consegüent, són determinants majors de les estratègies possibles dels polítics en els països d'origen.

Els majors centres de gravetat de la demanda de treball estranger al llarg de les darreres tres dècades han estat: l'Est Mitjà, els Estats Units, Europa Occidental, Sud Africa i Africa Occidental.

(Segueix a continuació (pp. 631-633) un recorregut per aquestes grans regions mundials amb esment de països concrets d'immigració i d'emigració i algunes característiques).

p. 633:

4. Expectatives deduïdes de la teoria i de la pràctica

En posar tots els arguments teòrics i empírics plegats, els potencials països d'immigració poden esperar que:

- a) La migració laboral no pot ser tratada com una decisió d'una vegada per totes de l'individu o de la família (household). La importància de la migració temporal està creixent ràpidament a mesura que els països necessitats de força de treball expatriada prefereixen cada cop més donar feina a un stock rotatiu de treballadors temporers que arriben sense persones que depenguin d'ells, atès que la seva demanda de despeses socials roman baixa. En molts països, l'entrada sobre la base de contractes laborals que van des d'alguns mesos a pocs anys és la forma més important d'immigració.
- b) La migració repetida al mateix país ocorre sovint en aquest context perquè cada nova etapa de la migració implica uns retorns nets més elevats a causa d'una informació millorada, d'uns millors contactes personals, i d'un nivell més elevat d'aptituds adquirides en el lloc on s'ha migrat. De la mateixa manera que els retorns de la migració laboral estan en

p. 634:

funció creixent del nombre de moviments migratoris, així també ho són els incentius per cercar feina a l'estranger.

- c) La probabilitat d'una llarga absència de l'economia del propi país i d'una emigració repetida augmenta amb l'acumulació de capital humà que pot ser utilitzat en el país amfitrió. L'augment dels ingressos a

l'estranger incrementen el desig del migrant de romandre més temps en el país anfitrió i els patrons del país hoste estan sovint interessats en fer contractes de persones ja entrenades. Aquests increments d'ingressos depenen en una llarga mesura de la possibilitat d'acomodar capital humà. Les oportunitats d'acumulació del capital humà i de qualificar-se per a feines amb perspectives favorables de treballs segurs i ben pagats són més elevades en els països industrialitzats amb més formació en el mateix treball (on-the-job training) que en els països on els treballadors immigrants mantenen una majoria de treballs que requereixen poca formació tècnica.

- d) Tractar el treball migrant com a homogeni porta a resultats equivocats. Els fluxos de migrants han de ser desagregats, si més no d'acord amb les seves qualificacions professionals ("skills"), atès que la migració d'una categoria de treball pot implicar efectes oposats en l'emigració d'una altra. La desagregació és també essencial per a predir els fluxos migratoris. Les característiques personals més importants que determinen la propensió a migrar són: l'edat, l'educació, status familiar, sexe, qualificació i la formació professional. L'estructura de les característiques personals de la població dóna important informació sobre les probabilitats d'emigrar. Generalment, la població més jove és més mòbil que la més gran, els homes més que les dones, i els no casats més que els casats. La immigració contractada, tanmateix, sembla incrementar la importància de la migració femenina, atès que aquesta dóna més seguretat en el treball i suport organitzatiu, factors que influeixen positivament en la decisió de migrar de les dones. Característiques personals que incrementen la possibilitat a emigrar són similituds de raça, religió i etnicitat respecte a la població dels potencials països hostes. L'educació, la qualificació i l'experiència professional constitueixen "el capital humà transferible" el qual determina un potencial de la persona per a migrar. Les persones amb educació més elevada tenen millors oportunitats de feina i usualment estan millor informades sobre les oportunitats de treball a l'estranger i les possibilitats per organitzar l'emigració. Això, redueix el risc associat amb el moviment migratori.
- e) Els conceptes i els nombres de migració neta són d'un ús molt limitat per a finalitats pràctiques perquè poden amagar importants moviments de població (vegeu també ROGERS, 1990). Quan més important és la migració temporal, menys útils són les xifres de migració neta. Una migració neta zero pot conciliar-se amb grans moviments migratoris que suposin importants canvis per al desenvolupament interior (domèstic) del país. Això s'aplica encara més a la migració exterior atès que aquesta no es troba regida per les mateixes regles i

determinants que la migració interna. L'estructura laboral, de formació tècnica i d'edat de aquells que marxen difereix sovint consideradablement de la dels migrants que retornen. Consideracions similars s'apliquen en els casos en els quals es dona una migració de reemplaçament.

- f) La migració laboral internacional contemporànea es caracteritza per les restriccions a la migració legal, la qual per raons econòmiques, socials i polítiques s'estableix cada cop més de part dels potencials països d'immigració contra l'afluència de treball estranger (BHAGWATI, 1984; ROGERS, 1985). Aquests impedeixen als fluxos de migrants de seguir els incentius econòmics més forts. Analitzar i predir els moviments internacionals de treball requereix

p. 635:

comprendre els sistemes de control de la migració internacional. L'entrada pot ser sense restriccions; promoguda pel país hoste; selectiva; o generalment no desitjada. Les barreres a la immigració basades en quotes per nacionalitats, necessitats industrials, formació tècnica, ocupació, riquesa, estructura familiar, etnicitat, o relacions familiars amb els residents del país hoste, són els paràmetres més decisius de cara al volum, composició i direccions de la migració laboral internacional. Per consegüent "té molt sentit... deixar de banda la pretensió, per exemple, dels economistes neo-clàssics que és la voluntat personal del migrant la que determina les distincions o que la seva conducta és la clau per comprendre el què està succeint" (BOHNING, 1984: 48). Els grups d'interessos i els "lobbies" que representen els treballadors industrials, les branques de la producció, o les preferències de nacionalitats, etc., usualment tenen una influència important en la formació dels règims d'immigració.

- g) La dificultat de predir la potencial emigració de la força de treball domèstica cap als països hostes augmenta amb el nombre de criteris d'admissió aplicats en cadascun d'aquests països. Una primera etapa és considerar les preferències d'immigració dels potencials països hostes entre els veïns immediats. Si la població domèstica és capaç de proveir el tipus desitjat de treball, probablement proporcionarà "àrees de reclutament" per a migrants domèstics.
- h) Les relacions tècniques entre els factors de producció, expressades per les funcions productives determinen la política immigratòria dels països hostes en una llarga mesura. Si tots els factors són substituïbles, l'afluència de mà d'obra exterior abaixarà tots els factors marginals de productivitat i els preus. Sota aquestes circumstàncies, els patrons dels factors de producció domèstica, generalment estaran interessats en barreres d'immigració més

altes. Si en contrast, el capital i el treball són complementaris, els capitalistes afavoreixen la importació laboral, mentre que la força de treball domèstica la resistirà. Si s'abaixen les assumpcions de treball homogeni, l'anàlisi es fa més complicat. Si el capital i el treball no qualificat, com també el treball qualificat i el no qualificat són complementaris, els capitalistes i la força de treball qualificada preferiran baixar les barreres d'immigració per als treballadors no qualificats, mentre que els treballadors no qualificats domèstics s'oposaran a això. Hi ha moltes altres combinacions que produeixen conflictes entre els detectadors domèstics de factors productius. El sistema polític i el poder de negociació que té a veure amb l'interès dels grups determinen fins a on serà un èxit el fet d'incorporar els seus interessos en la legislació de la immigració.

- i) El curs mateix del procés d'immigració sovint configura les normes d'accès. Les barreres contra els immigrants d'un cert país poden, per exemple, aixecar-se segons el nombre d'immigrants que ja viuen en el país de recepció.
- j) La immigració il.legal és una conseqüència lògica de les barreres d'entrada quan les possibilitats d'immigració legal estan exhaurides. L'habilitat per regular la immigració varia segons els països. La immigració il.legal s'incrementa per la longitud de les fronteres obertes, en particular, si els països que envien i que reben migrants són veïns immediats; per la presència de nacionals del país de sortida residint en el país de recepció; pels forats de la legislació de la immigració (com l'estatus d'estudiant o de refugiats, el visa turístic, el frau matrimonial, o l'asil política); i per l'incentiu dels patrons en els països hostes en donar feina als treballadors estrangers addicionals.

p. 636:

- k) L'emigració de la força de treball domèstica és determinada també pel volum i l'estructura de la immigració des d'altres països, per a la qual cosa la força de treball es troba competint per entrar en el mateix segment de treball. La migració internacional és substancialment menys restringida per les barreres legals a l'emigració en d'altres països de sortida. On aquestes regulacions existeixen, usualment no són gaire efectives. Uns paràmetres importants a considerar són les diferències en l'estructura i el nivell d'educació i formació tècnica de la força de treball, intervencions governamentals, relacions polítiques envers els països "potencials" hostes, característiques ètniques i religioses de la població, i la distància espacial en relació al país hoste. La política migratòria dels països de sortida es troba determinada pels efectes externs de l'emigració, els

quals no es donen com a paràmetres en la decisió migratòria de l'individu (o de la família). Per consegüent, l'emigració d'una particular qualificació (principalment de categoria baixa) és promoguda per molts governs. Els contractes oficials amb els estats que importen treball i els programes educacionals que intenten millorar les oportunitats de treball dels treballadors domèstics a l'estranger són instruments comuns per aquest propòsit.

- l) Les possibilitats de recanvi immigratori són un factor important en l'actitud del govern i la política envers l'emigració dels seus nacionals. Els treballadors hostes que són capaços de reemplaçar als immigrants i que contribueixen a mantenir els salaris domèstics baixos poden amortiguar els impactes econòmics de la immigració i incrementar l'emigració del treball domèstic.
- m) La necessitat d'inversió inicial té un efecte selectiu en l'estructura dels migrants. Fins a un cert nivell de riquesa sembla que hi ha una relació positiva entre riquesa, i emigració, perquè la gent sense suficients recursos financers no poden afrontar el cost de la migració. Per consegüent, la disponibilitat de crèdits sovint promou la migració, les necessitats de capital poden fins i tot ser més elevades si el desitjat país hoste ha establert efectives barreres immigratòries que poden ser cares de superar.
- n) L'emigració individual per treballar a l'estranger, sovint és el resultat d'una decisió familiar col·lectiva. L'individu pot no ser capaç de finançar-se les despeses oficials necessàries, però pot ser en interès de tota la família que s'emprenqui una inversió conjunta en l'emigració d'un dels seus membres si s'esperen positius rendiments per a la resta de la família. Els beneficis es donen particularment en forma de trameses. Altra aspecte és l'esperança que l'emigrant pugui aplanar el camí per al treball a l'estranger d'altres membres de la família. La decisió familiar sobre quin dels seus particulars membres viatjarà i a on es determina per les diferències dels salaris i del cost de la vida entre el propi país i el país hoste; les oportunitats de feina per als membres de la família; els serveis públics; el costos de reinstal·lació; la suposada duració de l'estada; la liquiditat financiera; i les regulacions de la immigració en els països potencialment hostes.
Els ocasionals costos en forma de la producció de la que es priven a causa de l'emigració de membres actius de la família redueixen els rendiments nets de la migració. Les majors pèrdues de la producció poden, per exemple, donar-se per l'emigració de granjers. Aquestes poden reduir-se significativament, encara, si altres membres de la família estan preparats a fer el treball necessari en la granja durant la seva

absència. Aquest tipus de solidaritat (en el qual no s'exclouen compensacions) pot ser decisiu per a la decisió de prendre una feina a l'estranger. La solidaritat familiar és també requerida en els casos on el potencial migrant (per raons socials o culturals) no pot deixar la seva dona i fills enrere sense que altres membres (masculins) de la família tinguin cura d'ells.

p. 637:

- o) La migració entre dues regions pot desenvolupar-se dintre d'un procés que es perpetua a si mateix atès que els migrants fan que altres persones de la regió estiguin interessades en migrar. A més, aquests últims migrants tenen menys risc quan ho fan des de relacions en el país hoste que milloren les bases d'informació, redueixen els costos de la migració, i ajuden a trobar feina. Aquesta "cadena migratòria" és un fenomen observat freqüentment en la migració laboral internacional. Juguen un rol particular en la migració il.legal, les formes organitzades d'aquesta, conegudes com a xarxes ("networking"), que impliquen sistemes de moure gent del propi grup ètnic o nacional al voltant de les barreres legals. Més encara, la presència d'una abundant proporció de compatriotes en el país hoste fa la migració il.legal menys visible. A més, les regulacions que permeten l'admissió de parents immediats poden ser usades com a mitjans per a donar la volta ("circumvent") a les restriccions de la immigració.
- p) Els beneficis públics proveïts per al govern contribueixen a atreure immigrants, encara que el seu valor en beneficis per a l'individu és difícil d'avaluar. Per a una mesura quantitativa, els indicadors com són ara les despeses públiques per càpita per a serveis de salut, l'escola, o la seguretat social, poden resultar útils. Els beneficis dels programes de seguretat social, en particular, estimulen la immigració de les seccions més pobres de la població dels països sense aquests programes envers els països que poden afrontar-los. Els elements no pecuniaris, com són ara la situació política d'un país o la "llum brillant de la ciutat" podrien incloure's dintre d'un més ampli concepte de benefici públic. La disponibilitat de certs serveis públics influeix també en l'estructura dels emigrants. L'escolarització lliure, la cura dels nens, etc. incrementa l'emigració de la gent amb família, mentre que la diversió pot ser un aspecte important per als joves solters.

5. Mètodes per avaluar l'impacte de l'emigració

5.1. Anàlisi sectorial parcial ("Partial sectoral analysis")

p. 638:

5.2. Anàlisi del cost del benefici ("Cost benefit analysis")

p. 639:

5.3. Models d'equilibri general ("General equilibrium models")

p. 643:

5.4. Comptabilitat de les matrius socials ("Social accounting matrices")

p. 646:

6. Conclusió

Per als països que al llarg de les tres últimes dècades han experimentat migració a l'estranger de la seva força de treball a llarga escala i les entrades de remeses associades amb elles, això ha succeït regularment com un *boom* de pocs anys. La immigració de treballadors des dels països pobres juga un rol subsidiari en el desenvolupament econòmic dels països industrialitzats i rics en capital. L'emigració laboral a base de contractes de treball de temps limitat ha anat guanyant importància major a mesura que els països hostes han esdevingut molt sensibles a l'evolució de l'assentament de la migració. Les oportunitats de romandre en el país hoste per llarg temps augmenten la qualificació laboral dels migrants.

Davant d'aquesta situació ("against this background") la planificació de polítiques apropiades que hagin d'acompanyar aquest *boom* per tal de maximitzar els beneficis de la població dels país d'origen és més important que mai. Els governs dels països que exporten treball tenen solament una influència molt limitada en el mercat laboral global i en la demanda particular de la seva força laboral. Cal, per consegüent, concentrar-se en preveure el temps ("the timing"), l'estructura i el volum de la migració laboral a l'estranger tan aviat com sigui possible i configurar estratègies polítiques a temps i basades en simulacions ben fonamentades per tal d'evitar mesures de parada i arrencada ("stop-and-go") les quals retarden un procés ja en marxa. Els models teòrics i les experiències pràctiques poden resultar útils per establir un "sistema d'avís avançat" ("early warning system"). Atès que cap teoria comprensiva que abasti tots els aspectes de la migració moderna és encara disponible, les previsions han de basar-se en una acurada deducció dels paral·lels entre la situació del propi país, d'una banda, i les assumpcions de models diferents i evidències empíriques d'altres region, d'altra banda. El pas següent, la configuració de mesures polítiques per afrontar l'impacte

d'un boom emergent, necessita un sistema d'instruments per avaluar comprensivament les seves conseqüències. Es disposa d'aquests mètodes. La seva utilitat, tanmateix, és limitada per la qualitat de les dades disponibles, la qual sovint no és suficient per acomplir una simulació que s'acosti a la realitat de les diferents mesures polítiques. Per consegüent, la tasca més provocadora per els qui es dediquen a la planificació pot ser la recol·lecció de dades necessàries per a aquest objectiu. D'altra manera, en comptes d'un assaig curós de planificació dominarà l'error a manca d'informació exacta respecte al resultat i la modificació repetida de les mesures polítiques.

p. 647:
Bibliografia

References

- Adepoju, A. (1988): International migration in Africa south of the Sahara. In: Appleyard, R.T., In: International migration today. Vol.1: Trends and prospects. Cembloux, Belgium
- Amjad, R. (1989): Economic impact of migration to the Middle East on the major Asian labour sending countries. An overview. In: Amjad, R. (ed.). To the Gulf and back. New Delhi.
- Appleyard, R. (1988): General introduction to "International migration today". Vol.1: Trends and prospects". UNESCO. Cembloux/Belgium.
- Bean, F. D.; Espenshade, Th.; White, M.J.; and Dymowski, R.F. (1990): Post-IRCA changes in the volume and composition of undocumented migration to the United States: An assessment based on apprehension data. In: Bean, F.D., Edmonston, B.; and Passel, J.S., Undocumented migration to the United States. IRCA and experiences of the 1980's. Washington, DC, pp. 111-158.
- Bangladesh Bureau of Statistics: Statistical Yearbook of Bangladesh. Dhaka. Var. issues.
- Beals, R.E., Levy, M. B. and Moses, L. N. (1967): Rationally and migration in Ghana. Review of Economics and Statistics 49: 480-86.
- Bellante, D. (1979): The north-south differential and the migration of heterogeneous labour. American Economic Review 69: 166-75.
- Bhagwati, J.N. (1984): Incentives and disincentives: International migration. Weltwirtschaftliches Archiv 120 (4): 678 - 701.
- Bhagwati, J.N. and Srinivasan, T.N. (1983): On the choice between capital and labour mobility. Journal of International Economics 14: 209-221.
- Börsing, W.R. (1984): Studies in international labour migration. London and Basingstoke.
- Borjas, G. (1989): Economic theory and international migration. International Migration Review. Vol. XXIII, No. 3: 457-485
- Borjas, G.J. (1986): The demographic determinants of the demand for black labor. In: Freeman, R.B. and Holzer, H.J.: The Black Youth Employment Crisis. Chicago: University of Chicago Press.
- Borjas, G.J. and M. Tienda (1987): The economic consequences of immigration. Science 235: 643-651. Feb. 6.
- Castles S. (1986): The guest-worker in Western Europe. An obituary. In: International Migration Review, Special Issue on "Temporary worker programs: Mechanisms, conditions, consequences". Vol. 20. Pp.761-778.
- Coelho, P.R. and Ghali, M. A. (1971): The end of the north-south wage differential. American Economic Review 61: 932-37
- Cohen, S.I. (1987): Input-output versus social accounting in the macro-analysis of development policy. Industry and Development. Vol. 22. Pp. 93-129.
- Decaluwé, B. and Mariens C.R.D.E. (1988): CGE modelling and developing economies: A concise empirical survey of 73 applications to 26 countries. In: Journal of Policy Modeling. Vol. 10 (4). Pp. 529-568.
- Dejanvary, A. and Subbarao, K. (1986): Agricultural price policy and income distribution in India. Delhi.
- Dick, H. et al. (1984): Stabilisation strategies in primary commodity exporting countries. A case study of Chile. In: Journal of Development Economics. Vol. 15. Pp. 47-75
- Feldstein, A. (1983): A computable general equilibrium approach to the shadow pricing of trade restrictions and the adjustment of the exchange rate, with an application to Argentina. Journal of Policy Modeling. Vol. 5 (3). Pp. 33-361.
- Food and Agricultural Organization of the United Nations (FAO) (1983 and 1986): Income elasticities of demand for agricultural products. Rome
- Greenwood, M. J. (1969): An analysis of the determinants of geographic labour mobility in the United States. Review of the Economics and Statistics 51: 189-94.
- Greenwood, M.J. (1970a): A note on income differences, job vacancies and white-nonwhite interstate migration. Rocky Mountain Social Science Journal 7: 17-21.
- Gupta, S. and Togan, S. (1984): Who benefits from the adjustment process in developing countries? A test on India, Kenya, and Turkey. Journal of Policy Modeling. Vol. 6 (1). Pp. 95-109
- Harris, J. R. and Todaro, M. P. (1970): Migration, unemployment and development: a two-sector analysis. American Economic Review 60: 126-42
- Hughes, C. A. and McCormick, B. (1981): Do council housing policies reduce migration between regions? Economic Journal 91: 919-937.
- International Monetary Fund (IMF): International Financial Statistics Yearbooks. Washington. Var. issues.
- IMF: International Financial Yearbooks. Supplement on price statistics. Washington. Var. issues.
- Knerr, B. (1989): Labour emigration and its effects on the economies of South Asia. In: Internationales Asienforum. International Quarterly for Asia Studies. Vol. 20 (3-4). Pp. 263-293.
- Knerr, B. (1990a): Effects of international labour migration on the economic growth of Bangladesh. In: Holmström, M. (ed.). Work for wages in South Asia. New Delhi: 118-159.
- Knerr, B. (1990b): Labour emigration and its effects on the economies of the South Asia. Internationales Asienforum. International Quarterly for Asian Studies. Vol. 20 (3-4): 263-293.
- Kwok, V. and Leland, H. (1982): An economic model of the brain drain. American Economic Review 72 (1): 91-100
- Levhari, D. and Stark, O. (1982): On migration and risk in less developed countries. Economic Development and Cultural Change 31.
- Ling, L.H.-M. (1984): East Asian migration to the Middle East. Causes, consequences and considerations. In: International Migration Review. Vol. 18. Pp. 19-36.
- Little, J. M. D. and Mirrlees, J. A. (1976): Project appraisal and planning for developing countries. London.
- Lucas, R.E.B. (1976): The supply-of-immigrants function and taxation of immigrants' incomes: An econometric analysis. In: Bhagwati, J.N. (ed.). The brain drain and taxation. Vol.2. Amsterdam.
- Markusen, J.R. (1983): Factor movements and commodity trade as complements. Journal of International Economics 14: 341-356.
- Myrdal, G. M. (1957): Rich Lands and Poor. New York: Harper and Row

- Narayana, K. S. and Srinivasan, T. N. (1987): Indian agricultural policy: An applied general equilibrium model. Journal of Policy Modeling, Vol. 9 (4), Pp. 527-558
- Papademetriou, D.G. (1988): International migration in North America and Western Europe. In 'International migration today. Vol. I: Trends and prospects.' UNESCO, Gemboux/Belgium.
- Pyatt, C. and Round, J. I. (1985): Social Accounting Matrices. A Basis for planning. Washington.
- Ravenstein, E. G. (1885 and 1889): The laws of migration. Journal of the Royal Statistical Society, Vol. XLVIII: 167-277, and Vol LIII: 241-301.
- Ray, A. (1984): Cost-Benefit Analysis. Issues and methodologies Baltimore and London.
- Rogers, Andrei (1990): Requiem for the Net Migrant. Geographical Analysis, Vol.22, No. 4, 283-300
- Rogers, M. (1985): Migration theory and practice. In: Connor, E. (ed.): Mexican-Americans in comparative perspective. Washington.
- Russell, Sh. S.; Jacobsen, K.; and Stanley, W.D. (1990): International migration and development in Sub-Saharan Africa. Vol. 1. Overview. World Bank Discussion Paper No. 101. Washington.
- Saavedra - Rivano, N. and Wooton, I. (1983): The choice between international labour and capital mobility in a dynamic model of North-South trade. Journal of International Economics 14: 251-261.
- Sahota, G.S. (1968): An economic analysis of internal migration in Brazil. Journal of Political Economy 76, 216-245.
- Saith, A. (1989): Macro-economic issues in international labour migration. In: Amlad, R. (ed.), To the Gulf and back. New Delhi.
- Schwartz, A. (1973): Interpreting the effect of distance on migration. Journal of Political Economy 81: 1153-69.
- Sergeldin, I. et al. (1983): Manpower and international migration in the Middle East and North Africa. Oxford.
- Shaw, R. P. (1986): Fiscal versus traditional market variables in Canadian migration. Journal of Political Economy 94: 648-66.
- Shields, G.M. and Shields, M. P. (1989): The emergence of migration theory and a suggested new direction. Journal of Economic Surveys Vol. 3/No.4: 277-304.
- Sjaastad, L. A. (1962): The costs and returns of human migration. Journal of Political Economy (Supplement) 70: 80-93.
- Stark, O. and Levhari, D. (1982): On migration and risk in less developed countries. Economic Development and Cultural Change 31.
- Stark, O. and Katz, E. (1986): Labor migration and risk aversion in less developed countries. Journal of Labor Economics 4.
- Stark, O. (1991): The migration of labor. Oxford, UK.
- Stark, O. and Taylor, E. (1989): Relative deprivation and international migration. Demography 26
- Stark, O. and Yitzhaki, Sh. (1988): Labor migration as a response to relative deprivation. Journal of Population Economics 1.
- Stiglitz, J. E. (1982): Alternative theories of wage determination and unemployment: the efficiency wage model. In: M. Getsovitz, C. F. Diaz-Alejandro, G. Ranis and M.R. Rosenzweig (eds.): The Theory and Experience of Economic Development: Essays in Honor of Sir W. Arthur Lewis: 74-106 Boston.
- Swami, G. (1985): Population and international migration. Washington.
- Thorbecke, E. (1985): The Social Accounting Matrix and consistency-type planning models. In: Pyatt, C. and Round, J. F. (1985): Social Accounting Matrices. A basis for planning. Washington.
- Todaro, M. P. (1976): Internal migration in developing countries. Geneva.
- UN: International Trade Statistics Yearbook, Vol. III, Washington, var. issues.
- UN: Statistical Yearbooks for Asia and the Pacific. Washington, var. issues.
- UNIDO (1972): Guidelines for project evaluation. United Nations. New York.
- United Nations (UN): Statistical Yearbook, New York var. issues.
- Wong, K. Y. (1983): On choosing among trade in goods and international capital and labor mobility. Journal of International Economics: 223-250.
- Wood, Ch. H. and McCoy, T. L. (1985): Migration, remittances and development: A study of Caribbean cane cutters in Florida. International Migration Review Vol. XIX: 251-277.
- World Bank: World Development Reports. Washington, Var. issues.
- Zolberg, A. (1978): The main gate and the back door: The politics of American immigration policy, 1950-1976. Paper presented at the Council of Foreign Relations, Washington D.C., April.
- Zolberg, A. R. (1989): The next waves: Migration theory for a changing world. International Migration Review XXIII (3): 403-430.

LEHUTSO, Moleboheng (Phooko), *Circulation in Southern Africa: the theoretical perspective for the analysis of labour circulation in Lesotho*, 18 pp., a IUSSP, International Population Conference, Montreal 1993, (Sessió: F.14.)

Moleboheng Lehutso(Phooko): Departament of Sociology, University of Western Ontario, Canada.

(Traducció-resum de Lluís Recolons, per a ús privat).

p.1:

Aquest paper intenta mostrar el potencial d'aplicar el marc (framework) de la teoria dels sistemes mundials en les anàlisis de la migració. En segon lloc, intenta mostrar com l'aproximació "holística" de Mitchell (1985) invoca epistemològicament els principis dels sistemes mundials en atenuar les limitacions associades amb el paradigma (o els paradigmes) més tradicional en aquest camp. Finalment, l'estratègia "holística" és utilitzada per posar un marc (framework) en el qual la circulació de treball en Lesotho pugui ser analitzada.

Evidentment, les dues darreres dècades, han presenciats un increment del recolçament donat a un capgirament envers la visió de conjunt (gestalt shift), tant pel que fa a les perspectives teòriques com a les metodològiques. Aquesta característica contemporànea s'orienta cap a una perspectiva de la migració més oberta, comprensiva i més fonamentada teòricament.

Les perspectives emergents

Punt de distanciament de les percepcions tradicionals de la migració.

Primer: veure la migració com a part del canvi social i no com a una entitat separada; la migració és percebuda com incrustada en un sistema de vincles (linkages). El vincles ocorren dintre d'un complex de dominis de l'econòmic, social, polític, ecològic i cultural, els quals aleshores formen interconnexions estructurals a diversos

p.2:

nivells, quan es relacionen amb l'acte de migrar. (FERGANY 1989: 147).

Segon: atès que es troba intrínscament enllaçada amb el canvi social, la migració és implícitament un procés. Aquesta perspectiva implica un canvi des de les perspectives estàtiques i les homogeneïtats que sovintegen en les anàlisis de la mobilitat de la població.

Tercer: finalment, la faceta unificadora és la consideració de la migració dintre de les condicions ambientals (environment) en el qual ocorre. (FERGANY, 1989:

147). Clarament, això permet situar la fase subjacent del canvi social, dintre d'una sèrie de combinacions de relacions productives, medi socio-cultural i entorn polític/transaccional.

Aquestes facetes que acabem d'indicar resulten claus (pivotal) en la perspectiva teòrica i epistemològica dels sistemes mundials (*world systems*). L'essència de la teoria dels sistemes mundials és la seva orientació, històrica i socio-estructural.

Davant d'aquesta teoria, la migració és analitzada com un procés que s'incrusta diversament en l'ordre mundial més ample (el qual forma el medi ambient 'environment' més ample) i s'interconnecta amb la progressió, o la manca de la internalització/difusió del sistema capitalista. (WALLERSTEIN, 1987; SKELDON, 1990: 132; PORTES and BOROCZ, 1992; ZELINSKY, 1983; ADEPOJU, 1983: 118). Cal notar que el

p.3:

sistema capitalista és utilitzat de forma ideal típica amb propòsits heurístics i la lògica "capitalista" forma la base analítica.

En el seu context, el medi ambient global consisteix en una jerarquia d'espais centrals (*core centres*) des dels quals (i/o als quals) ocorre la difusió; amb els diversos actors o institucions darrera la forces de difusió; i les dinàmiques internes de les comunitats adaptades/adoptades com la de l'espai central configurant la seva inclinació vers la receptivitat o el refús. Això comprèn el marc (*framework*) de la unitat d'anàlisi -'el sistema històric'- adoptat en aquesta perspectiva.

Nota de Lluís RECOLONS: Sospito que malgrat el que indica el nom "sistemes mundials", aquesta no és una teoria que pugui utilitzar-se inocuament empassant-se les pretensions de globalització i omnicomprensió de tota la plana dels fenòmens als quals es refereix, però que en canvi pot resultar útil com a teoria de rang intermedi que serveix per explicar una àrea prou extensa de fenòmens. Les migracions, en general, i també les migracions laborals que es produeixen en el món no són únicament les que van de la perifèria envers els espais centrals del món vist en clau capitalista, hi ha molta migració i recerca de treball que va també a la perifèria des de la perifèria, aquest és el cas de les migracions de supervivència per raó de catàstrofes naturals o socials (migracions a països del mateix Sud, per exemple).

D'altra banda, fins i tot en les migracions del Sud al Nord, la motivació econòmica, que és molt important, pot entrar dintre del model del 'world systems', però hi ha d'altres motivacions importants que no sempre han de ser tractades com a complementàries de l'explicació econòmica d'atracció envers les àrees més centrals del sistema capitalista.

p.4:

.....

Migració o circulació?

Existeixen nombroses definicions "operacionals" de la migració, depenent de la disciplina subjacent i de les dades bàsiques d'un estudi particular. Comparat amb la fertilitat i la mortalitat el concepte de migració no es troba encara estandaritzat.

p.5:

Per a una perspectiva més oberta, el punt inicial és intentar d'identificar el punt mínim destacable ("the 'minimum' cut off point") d'un continuum -limitat per algunes construccions abstractes- que pugui formar el marc conceptual per a les anàlisis de la migració (CHAPMAN and PROTHERO, 1985: 11; HUGO, 1985: 79). Semblantment, en la línia de fons es tracta que alguna forma de canvi de residència estigui associada amb la migració (GOLDSCHIEDER, 1971: 59-60). En el tipus ideal existeix un espectre que va des del nou canvi de residència al canvi de residència complet i permanent. En aquesta organització, l'especificació d'un "mínim" serveix com a instrument per situar el fenomen en un sistema sense rebaixar l'abast de l'anàlisi, el qual hauria d'incloure la no migració o estabilitat en l'encapçalament de les explicacions (UHLENBURG, 1973).

La conceptualització de la migració és també falsejada amb els problemes de les connotacions de semàntiques sorgides primàriament de la inclinació a cosificar els constructes abstractes. El creixent ús de circulació alleuja conceptualment el problema de limitar les connotacions i es basa en descobriments empírics tant en el món desenvolupat com en el menys desenvolupat. En primer lloc, les repeticions i retorns en els moviments de població tendeixen a ser més comuns que els moviments que es fan d'una vegada per totes. En segon lloc, en qualsevol "tipus" de societat existeix un cert grau de circulació, sigui en termes de freqüència de retorns o/i del nombre de àrees de residència prèvia d'un individu particular. (GOLDSTEIN and GOLDSTEIN, 1985: 388; PROTHERO and CHAPMAN, 1985: 25; SKELDON, 1990: 45; SHAW, 1975: 118; BEAUJOT, 1991: 163; HUGO, 1983: 99; PROTHERO, 1979: 26; KOSSOUDJI, 1992: 161).

p.6:

La base lògica ("the rationale") per adoptar el concepte de circulació surt també del desig de passar de meres descripcions a buscar les disposicions o les forces subjacents (MITCHELL, 1985: 34; ADEPOJU, 1988; SHAW, 1975: 136). El concepte de circulació és per consegüent preferible atès que és un concepte omnicomprensiu i menys restrictiu. (SKELDON, 1990: 12; CHAPMAN and PROTHERO, 1985: 2).

Finalment circulació també serveix al propòsit de "desmantelar" la dicotomia cada cop més inapropiada entre migració interna i migració internacional. Inapropiada en el sentit que, a causa de la tendència a cosificar la distinció en l'estadi d'observació, la dicotomia porta a una anàlisi que resulta massa estàtica per a les dinàmiques d'internacionalització i flux multidireccional de les idees, dels sistemes de valors i de les relacions productives (ZELINSKY, 1983: 37). Amb una perspectiva de sistemes, totes les formes de circulació entren en l'emmarcament analític. En enfocar cap a les interconnexions, més aviat que cap als factors de les migracions per se (SALT, 1987: 249), els moviments "epifenomenals" que superficialment podien semblar dissemblants en termes de pautes, podrien en realitat i lògicament resultar semblants i viceversa. Al mateix temps, aquesta aproximació facilita un examen de les interconnexions entre els diversos fluxos que formen el sistema (ADEPOJU, 1988:38). Ha estat evidenciat amplament, per exemple, que hi ha una relació inversa entre els dos

p.7:

tipus de fluxos, especialment històricament i econòmicament vinculats, més encara si es troben a diferents nivells de desenvolupament, i temporalment, tenen cicles de negocis alternatius. (MASSEY, 1988: 389-395; SKELDON, 1990: 104; PORTES and BOROCZ, 1992: 626; LIM, 1989: 135-6; STERN, 1988: 30).

L'aproximació holística

Tal com fou presentat, en primer lloc per MITCHELL, (1985) l'aproximació holística pot ser percebuda com el marc epistemològic que es fonamenta en la teoria dels sistemes mundials per a l'anàlisi de la circulació. La circulació es troba marcada per quatre característiques cardinals, les quals representen diferents, encara que relacionats, nivells d'investigació. Aquests són:

- 1.- composició social (*the social setting*),
- 2.- la situació social (*the social situation*),
- 3.- l'àrea social (*the social field*),
- 4.- la xarxa social (*the social network*).

Bàsicament, la composició social s'esdevé al nivell macro i més abstracte, i els altres cauen dintre del nivell micro de circulació: sistemes d'estabilitat. Cal notar que la distinció entre composició (*setting*) i situació "és una qüestió de perspectiva no de substància" (MITCHELL, 1985: 35).....

p. 11: CIRCULACIÓ DEL TREBALL 'EN' LESOTHO

The Setting in South Africa

p. 13: The Setting and Situation in Lesotho

p. 15: BIBLIOGRAFIA (REFERENCES)

pp. 17-18: Annexos

REFERENCES.

- Adepoju, A., 1983, Issues in the Study of Migration and Urbanisation in Africa south of the Sahara, Morrison, P., (ed.), *Population Movements: Their Forms and Functions in Urbanisation and Development*, Ordina Editions, Liege.
- , 1988, International Migration in Africa South of Sahara, R. Appleyard, (ed.) *International Migration Today: Trends and Prospects*, vol. 1, UNESCO, Belgium.
- , 1988, Links Between Internal and International Migration: The African Situation, Stahl, C., (ed.), *International Migration Today: Emerging Issues*, vol. 2, UNESCO, Belgium.
- Ault, D.E. and Rutman, G.L., 1985, The Rural African and Gold Mining in Southern Africa, *South African Journal of Economics*, 53, vol.1:1-23.
- Beaujot, R., 1991, *Population Change In Canada : The Challenge of Policy Adaptation*, McClelland & Stewart Inc., Toronto.
- Chapman, M. and Prothero, M., 1985, Themes on Circulation in the Third World, M. Prothero and M. Chapman, (eds.), *Circulation in Third World Countries*. Routledge and Kegan Paul, London.
- Cobbe, J. 1991, Lesotho: What Will Happen After Apartheid Goes?" *African Studies Review*, 34.
- Fergany, N., 1989, The International Migration Process As a Dynamic System, *IUSSP International Population Conference*, New Delhi, Liege.
- Foulo, T., 1991, *Migrant Workers' Retrenchments: Implications For Lesotho Economy*, Staff Occasional Paper #3, Central Bank of Lesotho, Maseru.
- Goldscheider, C., 1971, *Population, Modernisation and Social Structure*, Little, Brown & Co., Boston.
- Goldstein, S. and Goldstein, A., 1985, Differentials in Repeat and Return Migration in Thailand, Prothero, M. and Chapman, M., (eds.), *Circulation in Third World Countries*, Routledge & Kegan Paul, London.
- Gugler, J., 1986, International Migration in the Third World, Pacione, M., (ed.), *Population Geography: Progress and Prospect*, Croom Helm, London.
- Hugo, G., 1983, New Conceptual Approaches to Migration in the Context of Urbanisation: A Discussion Based on the Indonesian Experience, Morrison, P., (ed.), *Population Movements: Their Forms and Functions in Urbanisation and Development*, Ordina Editions, Liege.
- Kossoudji, S., 1992, Playing Cat and Mouse at the US-Mexican Border, *Demography*, 29, vol. 2.
- Lauby, J. and Stark, O., 1988, Individual Migration as A Family Strategy: Young Women in the Phillipines, *Population Studies*, 42, vol. 3: 473-486.
- Lehutso, M., 1991, *The Land Resource Factor and Population Growth in Lesotho*, Working Papers in Demography # 15, Demography Unit, Maseru.
- , 1993, 'Unleashed Urbanisation in a Dependent Economy: Prospects for Urbanisation in Lesotho in Post-apartheid

- Southern Africa.' Paper presented at the 1993 Canadian Association for African Studies Conference, May 1993, Toronto.
- , 1992, Population Distribution, Migration and Urbanisation, Lesotho, 1986 Population Census Analytical Report: Population Dynamics, Prospects and Policy. Bureau of Statistics, Maseru.
- Lim, L.L., 1989, Processes Shaping International Migration Flows, *IUSSP International Population Conference*, New Delhi, Liege.
- Maasdorp, G.G., 1986, Economic and Political Aspects of Regional Cooperation in Southern Africa, *South African Journal of Economics*, 54:151-171.
- Massey, D., 1988, Economic Development and International Migration in Comparative Perspective, *Population and Development Review*, 14, vol. 3 :383-413.
- Mitchell, J.C., 1985, Towards a Situational Sociology of Wage Labour Circulation, Prothero, M., and Chapman, M., (eds.), *Circulation in Third World Countries*, Routledge and Kegan Paul, London.
- Ormrod, R.K., 1990, Local Context and Innovation Diffusion in a Well-Connected World, *Economic Geography*, 66, vol. 2:109-121.
- Phillips, D.C., 1987, *Philosophy, Science and Social Enquiry*, Pergamon Press, Oxford.
- Portes, A. and Borocz, J., 1992, Contemporary Immigration: Theoretical Perspectives on its Determinants and Consequences of Incorporation, *International Migration Review*, 23, vol. 6:606-630.
- Prothero, M. and Chapman, M., (eds.), 1985, *Circulation in Third World Countries*, Routledge and Kegan Paul, London.
- Root, B.D. and De Jong, G.F., 1991, Family Migration in a Developing Country, *Population Studies* 45, vol. 2:221-233.
- Rubenstein, H., 1992, Migration, Development and Remittances in Rural Mexico, *International Migration* 30, vol. 2:127-147.
- Salt, J., 1987, Contemporary Trends in International Migration Study, *International Migration* 25, vol. 3:241-251.
- , 1989, The Future of International Migration, *International Migration Review*, 26, vol. 4:1077-1111.
- Shaw, R.P., 1975, *Migration Theory and Fact*, Regional Science Research Institute, Philadelphia.
- Skeldon, R., 1990, *Population Mobility and Developing Countries: A Reinterpretation*, Belhaven Press, London.
- Stern, C., 1988, Some Methodological Notes on the Study of Human Migration, Stahl, C., (ed.), *International Migration Today: Emerging Issues*, 1, UNESCO, Belgium.
- Uhlenburg, P., 1973, Noneconomic Determinants of Nonmigration: Sociological Consideration for Migration Theory, *Rural Sociology*, 38, vol.3 :296-311.
- Wallerstein, I., 1987, *World-Systems Analysis*, Giddens, A. and Turner, A., (eds.), *Social Theory Today*, Stanford University Press, Stanford.
- Winchie, D. and Carment, D., 1989, Migration and Motivation: The Migrant's Perspective, *International Migration Review* 23 vol. 1:96-104.
- Zelinsky, W., 1983, The Impasse in Migration Theory: A Sketch Map for Political Escapees, Morrison, P., (ed.), *Population Movements: Their Forms and Functions In Urbanisation and Development*, Ordina Editions, Liege.

Seminari Interdisciplinari d'Investigadors en Migracions

ACTA 3ª sessió, 4 de maig de 1995

Assistents: Inés Brancos, Núria Gasol, Encarna Herrera, Jaume Llansó, Nicolás Lorite, Elisabet Maluquer, Nora Muntanyola, Lluís Recolons, Maria Recolons (secretària), Francesc Tort, Claudio Urtubia.

Excusa assistència: Luis Miguel Narbona.

En aquesta sessió a cada assistent se li reparteixen:

-Acta 2ª sessió (27 d'abril de 1995).

D'aquesta acta, *Lluís Recolons* constata que està feta, pràcticament, sobre una transcripció literal del que es va parlar recollit per magnetofon. Atès que les actes fetes d'aquesta manera resulten massa llargues, a partir d'ara es faran més simplificades a base d'anotacions sumàries.

-*KNERR, B., International Labour migration: economic applications for the population in the source country.* (Traducció-resum de *Lluís Recolons*).

-*LEHUTSO, M., Circulation in Southern Africa: the theoretical perspective for the analysis of labour circulation in Lesotho.* (Traducció-resum de *Lluís Recolons*).

-Material de treball per a la sessió següent del 18 de maig. *Luis Miguel Narbona: Marroquies en Viladecans. Una aproximación al tema.*

Nora Muntanyola s'incorpora per primera vegada al seminari i fa l'ampliació del seu curriculum com van fer els altres participants a la primera sessió.

Té dues propostes de temes a presentar en la sessió que li pertoca del 13 de juliol:

-Un treball fet en un Centre "La Nacional" de Nova York, sobre la importància de la migració gallega a Little Spain, Manhatann.

- Una aproximació pragmàtica a base d'un informe del treball de camp que està realitzant actualment.

Atès que els dos temes interessin, s'acorda que farà l'exposició sobre la primera proposta, i sobre la segona, presentarà un informe.

Lluís Recolons exposa el tema a base de repassar el material de treball repartit prèviament i llegit ja pels participants: "Les migracions en l'estudi científic de la població" i els articles de *KNERR* i *LEHUTSO*, assenyalant alguns punts d'interès i llegint finalment alguns paràgrafs de *FERGANY*.

Dels dos temes possibles : Les migracions en la transició demogràfica i el discurs actual sobre les migracions entre els científics de la població es decideix pel segon. Del primer, la idea bàsica que vol comunicar és la constatació que la dinàmica que porta la població del món va en el sentit de la transició demogràfica vers una situació, a llarg termini, més aviat d'estabilitat de la població mundial, i no a un creixement sense límit. Es important precisar-ho perquè en l'imaginari col·lectiu les imatges d'explosió demogràfica i d'invasió migratòria influeixen força deformant la realitat. Es refereix a dos articles seus en els quals ha tractat aquesta qüestió: "Les migracions actuals en el context de la població mundial" a *RTS, Revista de Treball Social* (desembre 1991) núm. 124, pp. 6-45; i "Població mundial: un panorama complex" a *Foc Nou*, núm. 244-245, agost-(setembre 1994) pp. 3-10.

Les migracions en l'estudi científic de la població:
 Després de situar el Congrés Internacional de Població de la International Union for the Scientific Study of Population (IUSSP) de Montreal (1994), repassa la bibliografia d'aquest en el que fa referència a migracions, segons consta en les 45 referències incloses en el material de treball (pp.15-18). D'entre ells subratlla l'interès que ofereixen les que segueixen:

BLANGIARDO; BONIFAZI...: La experiència italiana és molt propera a la nostra, i acostumen a treballar bé..

BOYD/NORRIS: Constatació canadenc de més reeiximent professional de la segona generació, que la primera i que els autòctons.

CAGIANO DE AZEVEDO: excel·lent paper sobre desenvolupament i migracions, especialment interessant.

CASTILLO, (filipina): sobre desenvolupament rural en el món i fa un toc d'atenció sobre un tema massa oblidat: la immigració rural.

DIAZ-BRIQUETS

DOUGHERTY: tracta un tema que no s'estudia gaire: les migracions secundàries dels immigrants, (a Canadà).

FINDLEY-OUEDRAOGO: subratlla l'estratègia de mobilitat social ascendent en les migracions cap a Europa, a diferència de les migracions de supervivència en els països veïns africans.

GOLDSTEIN/GOLDSTEIN: migració temporal i permanent, determinants de l'una i l'altra

KNERR, (alemanya): vessant teòrica interessant i constatacions des de la teoria i la pràctica. (repartit un resum-traducció del qual tractarem en aquesta sessió)

LEHUTSO: interessants observacions sobre teories de migracions i tractament del tema de la circulació (repartit resum-traducció del qual tractarem en aquesta sessió)

LIM: (autora que compta en el món del organismes internacionals de població, va aportar un "paper" important en el Congrés de Nova-Delhi)

MAKINWA-ADEBUSOYE

PANTELIDES: remarca la tendència a triar l'objecte i l'enfocament de les investigacions en funció de les oportunitats i facilitats financeres... i com aquest

enfocament que fem provoca una colonització de la investigació.

TABAH: demògraf francès de reconegut prestigi. Pondera, avalua i discuteix, distingint graus de versemblança de les perspectives demogràfiques.

ZLOTNIK: influent demògrafa que treballa a les Nacions Unides (Nova York). En una perspectiva mundial el paper d'Europa resta petit. En particular, en les emigracions de Llatinoamèrica, el pes d'Europa es molt reduït en comparació al de USA.

LIM, FERGANY i SIMMONS, tenen ponències molt interessants en el Congrés de Nova-Delhi de 1989 :

IUSSP (1989) International Population Conference/Congrés International de la Population, vol 2:

pp 131-144 : LIM, Lin Lean "Processes shaping International Migration Flows."

pp.145--158: FERGANY, Nader, "The International Migratio Process as a Dynamic System."

pp. 159-172: SIMMONS, Alan B. World System-Linkages and International Migration: New Direccions in Theory and Method, with an application to Canada"

Entre les observacions fetes en repassar el material de treball repartit: Amplia el que es diu a la p. 6 sobre per on s'han mogut les teories de les migracions repasant els apartats 2. *Teories per explicar la migració laboral internacional* del paper de KNERR (pp.2-4) i *Les perspectives emergents* pp.1-2 del paper de LEHUTSO (pp.1-2) i comenta que en el Congrés de la IUSSP de Nova Delhi (1989) va haver unes exposicions més completes al respecte com és el cas de la de FERGANY, de la qual fa una sumària presentació: Fergany ofereix un marc de referència interessant sobre les teories actuals.

De les constatacions del què està passant, amb les migracions des d'una perspectiva global, es refereix a les pp. 11-15 del material repartit i recomana la lectura de l'apartat 4. *Expectatives deduïdes de la teoria i de la pràctica* del paper de KNERR 5-12 . Entre els temes actuals que no acostumen a tenir gaire consideració en els estudis que s'estant fent ara a Espanya i sobre els que s'està reclamant l'atenció internacionalment perque són més importants del que es pensa, hi ha el tema del caire temporal de moltes migracions i la circulació, en contraposició al que són les migracions fetes d'una vegada per sempre. Sobre la circulació: en què consisteix i implicacions positives de l'ús, es tracta d'aquest concepte en l'apartat *Migració o circulació* del paper de LEHUTSO (pp.3-4 del resum-traducció).

DIAL·EC

Encarna Herrera: A propòsit del concepte de circulació que ha sortit en l'exposició, el fet d'estudiar els fenòmens, tenint en compte aquest punt, ofereix més dificultats. Es treballa més sobre stocks dels qui hi ha, que és més fàcil, però, no se sap res dels qui van marxar. Per fer això, caldria fer un seguiment, seria convenient una estadística nova de les persones de fora d'Espanya.

Inés Blancos: Importància de fer estudis tenint en compte la circulació, d'una metodologia qualitativa, d'històries de vida dels immigrants, les seves interrelacions, família, treball, més que treballar el tema basant-se únicament en estadístiques.

Nora Muntanyola: Això ja s'ha fet. Anomena ROGER, que ha fet un seguiment dels emigrants mexicans d'un poblet particular fent un treball qualitatiu, no és exactament circulació, però té que veure, està relacionat amb tot: amb la situació laboral, amb el mercat de treball, amb els lligams... A Canadà també s'han fet treballs d'aquest tipus sobre immigrants mexicans. Un treball més incipient de BAUMAN (africà) de la Universitat de Berkeley, que també ha fet estudis en aquesta línia amb els senegalesos a... Torí i a New York. En conjunt, no és que hi hagi molts estudis en aquesta línia; teniu raó en posar èmfasi en l'opció d'una línia més qualitativa, però encara que sigui curta, ja hi ha una història d'investigacions amb aquest enfocament que és important tenir present.

Lluís Recolons: Relacionaria aquest tema amb el del coneixement que tenim de la realitat, sabem a través d'un filtre, però s'han d'incrementar aquestes dades, per altra banda, ja hi ha una saviesa adquirida, però, s'ha de mirar si respon del tot a la realitat, o, almenys mirar-la amb un cert distanciament, perquè sinó les conseqüències a vegades són fortes.

L'exemple de la tendència de les institucions públiques, a encarregar estudis de 2.000.000 de ptes., per satisfer el major nombre d'ofertes, condicionen uns tipus de treball que no poden aprofundir en la realitat i acostumen a l'anàlisi de les persones que acudeixen als Serveis Socials, com és dóna el cas en investigacions sobre vells.

Elisabet Maluquer: Aquest fet és alarmant. Té sentit que les institucions treballin sobre les pròpies dades, però això que la gent de la Universitat estan recorrent a aquestes dades dels Serveis Socials, de manera que la visió de la immigració és sempre del mateix tipus d'immigració. Tothom utilitza el mateix camp d'estudi i amb això es reforça la visió més miserabilista, però, i les capes menestrals...?. Sempre es repeteixen i reforcen els pitjors clixes.

Tema realitat social i llenguatge dels mitjans de comunicació

Nicolás Lorite: Dificultat de tenir dades que donin una visió mundial. Respecte a Africa, les dades de Gàmbia són de l'any 1975; dels països occidentals de l'any 1991... Les dades de població mundial són un caos. Per la comunicació és fonamental saber on arriba i a quanta gent. Però per a tenir dades que siguin científiques cal treballa més a fons.

Francesc Tort: La mateixa dificultat que es dona en els estudis d'audiència, es dona també en els estudis demogràfics.

Nicolás Lorite: Les dades que surten són d'una mostra d'audímetres, (a Espanya hi ha 2.600 audímetres) això fa que sigui una mostra poc representativa. A més, fins i tot aquestes dades es manipulen des dels diversos diaris. La qüestió clau és: com es fa ciència?, una ciència en la que es fa tan difícil definir els seus paràmetres.

Núria Gasol: Constatació de com davant la Ciència Econòmica també és important tenir més dades i estadístiques, sent conscient dels seus límits, i que el resultat pot estar lluny de la realitat. Les dades que ofereix una mostra a vegades encaixen, sobretot al moment de fer prediccions que no es poden treure conclusions definitives.

Lluís Recolons: Hi ha quatre tipus de persones que es mouen en aquests temes sovint amb diferents dinàmiques: científics, polítics, la gent que sap coses perquè les coneix sobre el terreny i els periodistes que tendeixen a que la cosa tingui ganxo. Aquí hi ha uns "gaps" en els quals el que es difon resta sovint força lluny de la realitat.

Francesc Tort: No obstant, hi ha un periodisme científic interessant. Periodisme és opinió. Cada vegada es valora més l'estudi en profunditat.

Encarna Herrera: Per als periodistes això d'haver de donar una notícia els compartimenta molt. A vegades donen una informació falsa. Es tendeix a estereotipar.

Nicolás Lorite: Defensa als periodistes. S'està treballant la transmissió del discurs. Hi ha un desconeixement de la realitat social i de la realitat mediàtica.

Jaume Llansó: No es pot eludir una certa responsabilitat. El que llegeixes en el diari no s'ajusta a la realitat, però, quan ho llegeixes t'ho creus.

S'acorda deixar aquest tema per quan es faci l'exposició sobre migrants i mitjans de comunicació.

Jaume Llansó: A propòsit del que Lluís Recolons ha comentat en l'exposició de B. KNERR (resum últim paràgraf p. 3): "... característiques inobservables (interpretades com a 'sort' o 'habilitat personal' i expressades com una variable atzarosa)..." Aquesta constatació les baixa de categoria. En tot cas, posar-hi les dues, donant-les més categoria. El fet que arribin a ser inobservables no s'ha de lligar tant amb el qualificatiu d'atzaroses.

Claudio Urtubia: Si el concepte de circulació tendeix a ser més freqüent, potser és que ara són coses que s'estan qüestionant, potser és que ara els immigrants són més dúctils a adaptar-se.

En el Sud de Xile, la gent quan canviava de casa, es traslladava amb la casa, la gent no volia perdre res de la seva identitat. Avui dia, la circulació és un altre fenomen...

Nora Muntanyola: Hi ha unes altres maneres que els fan sentir que no perden la seva identitat, no canvien la seva identitat sinó que estan trobant la seva manera de viure-la. Hi ha moltes maneres de mantenir la identitat a través dels diferents moviments.

Claudio Urtubia: Pensant en el marroquins, en els seus valors religiosos, s'han produït uns altres tipus de dinàmiques...

Elisabet Maluquer i Francesc Tort: A Marroc des de la implantació de la Llei d'Estrangeria a Espanya es canvia la perspectiva d'una emigració de temporada per una prevalència de migracions de permanència, atès que pot ser difícil tornar si un se'n va.

A França es reagrupen, a Espanya a partir del 1974 es van quedant, no hi ha tanta població flotant. Gent que porta molt temps aquí, roman i es va reagrupant.

Nora Muntanyola: També hi ha grups d'immigrants que pensen la seva immigració d'una altra manera. Viuen un camp de consciència amb el tipus d'immigració que estan vivint... Tot està relacionat amb les necessitats que tenen, però, també hi ha d'altres motius.

Lluís Recolons: La importància qualitativa, el que no s'estudia, no únicament sobre la migració permanent sinó també sobre la migració temporal...

Nicolás Lorite: La migració també està relacionada amb d'altres variables. En el món universitari es donen unes ganes de sortir (els Erasmus), això què és?, circulació?, turisme?...

Lluís Recolons: Mobilitat.

Nicolás Lorite: Això dels Erasmus es fa en una edat clau, hi ha molta gent interessada. Es una migració que no és de tipus laboral, és l'europèisme que dona aquesta circulació.

Aquests estudiants quan tornen pregunten si poden anar a un altre lloc.

Claudio Urtubia: Observa que els qui amb ell estan fent el doctorat aquí a Barcelona són majoritàriament llatinoamericans i molt pocs espanyols.

Nicolás Lorite: La migració és trencar amb l'origen, o no...

Lluís Recolons: Per acabar, recordem del que ens ha sortit en aquesta sessió, què podríem dir què és important tenir en compte de cara a les investigacions en migracions?:

-Sortir del cercle de centrament de les investigacions en el personal que acudeix als Serveis Socials o a d'altres instàncies seleccionades, en funció de la facilitat de l'accés per als investigadors. En canvi, cal penetrar més el món propi dels immigrants. Investigacions qualitatives i àrees ben triades, encara que siguin reduïdes, però en les quals la població abastada tingui garanties de reflectir la seva realitat.

-Transcendir l'esquema que veu l'immigrant en funció, gairebé exclusiva, del seu procés d'integració a la societat receptora. Constatar les situacions reals: no deixar de banda la importància de les migracions temporals i la circulació.

-Enfocaments teòrics que tinguin en compte les teories dels sistemes mundials, els lligams, etc.

MIGRA-STUDIUM
c/. Roger de Llúria, 13
08010-Barcelona

Tel. (93) 412 25 85
Fax (93) 317 10 94

Seminari Interdisciplinari d'Investigadors en Migracions

4ª sessió: 18 de maig de 1995

Materials de treball

presentats per Luis Miguel NARBONA

Tema: MARROQUIES EN VILADECANS. UNA APROXIMACION AL TEMA

7.- VILADECANS MULTIPLICA SU POBLACION DE INMIGRANTES MARROQUIES

El gran número de ciudadanos marroquíes que residen de forma legal o ilegal en la población supone una de las incógnitas más importantes de la inmigración. Las expectativas laborales, a primera vista, no parecen secundar el éxito que la localidad parece tener entre los inmigrantes...

Si analizamos los componentes ya explicados de la inmigración, situación político/económica en Marruecos, podemos entender gran parte de la avalancha migratoria desde el punto de salida. Para analizar la población de Viladecans como punto de llegada podemos discriminar dos puntos iniciales:

- 1.- Causas coyunturales: situación política en Marruecos, cierre de las fronteras Europeas y de la Española, Regularizaciones excepcionales de extranjeros de 1981, 1985 y 1991
- 2.- Causas estructurales: Viladecans dispone de un entorno agrícola cuyas estructuras de contratación, por motivos explicados anteriormente, están anquilosadas; existe una mínima infraestructura de alojamiento para los temporeros del campo.

Si siguiendo una trayectoria histórica, como hilo conductor, podemos remontarnos a finales de la década de los 60, cuando la estructura de contrataciones del campo, en peligro por la falta de mano de obra, se ve favorecida por la llegada de inmigrantes marroquíes.

Ciertos empresarios agrícolas (no payeses) radicados en el delta del Llobregat, acuciados por la falta de trabajadores interesados en trabajar en el campo, descubren tempranamente (década de los 70) la mina del inmigrante marroquí y, según me comentan algunos informantes, llegan

MARROQUIES EN VILADECANS. Una aproximación al tema.

a organizar contratos masivos en Marruecos (1). Van a recurrir concretamente a la zona norte de Marruecos: el Rif; probablemente por dos motivos:

- Posibles contactos y conocimiento de la zona por parte de los prestamistas: muchos españoles han nacido o vivido en el norte de Marruecos conservando contactos.
- El Rif es una zona particularmente deprimida de Marruecos.

El objetivo era aprovisionarse de mano de obra estacional para las explotaciones agrícolas y plantas de envasado (en bolsas) de sus productos. Inicialmente consiguen traer un par de autocares de trabajadores; algunos de los componentes de estas expediciones permanecieron en el Baix Llobregat, pero la mayoría volvieron a sus lugares de origen después de la temporada. Parece ser que los viajes a Marruecos para buscar trabajadores temporales no fueron muchos, pronto el conocimiento de la demanda generó que los inmigrantes vinieran "espontáneamente". De este modo el Baix Llobregat consigue hacerse conocer en el Rif como centro de demanda de mano de obra estacional. En las reuniones entre amigos se comenta la posibilidad de conseguir abundante (para ellos) dinero por una temporada de trabajo; poco a poco van llegando rifeños buscando trabajo por su cuenta en las zonas agrícolas de los distintos pueblos, entre ellos Viladecans. Esta primera inmigración será temporal y se adaptará en Viladecans, más o menos, a los periodos estacionales que realizaban las cuadrillas de valencianos de Vall de Uxo. Son muy pocos, todos procedentes de zonas rurales del Rif, muchos pertenecen a la misma familia o al mismo pueblo; algunos consiguen contratos verbales con el patrón y se quedan todo el

MARROQUIES EN VILADECANS. Una aproximación al tema.

año, pero la mayoría tras el periodo estacional vuelve a su país.

La zona del Delta adquiere poco a poco fama y el nombre de Viladecans comienza a ser conocido en sectores del Rif.

Cambios en la política de inmigración de distintos países europeos van a formar un elemento decisivo a la hora de consolidar el fenómeno inmigratorio de marroquíes en nuestro país y por añadidura en Viladecans. La elección de España como destino de muchos inmigrantes va a depender de la política migratoria determinada en coyunturas políticas concretas:

- 1973 cierre de las fronteras europeas de los países de la CEE. (en un ambiente de medidas proteccionistas motivado por la crisis económica)
- 1985 promulgación de la "Ley de Extranjería" bajo presión de la CEE

Ambas coyunturas determinan una distinta configuración de los flujos migratorios. España, hasta 1985, no era un punto interesante para gran parte de los emigrantes Marroquíes, básicamente consistía un lugar de paso hacia Francia, Alemania, Holanda, Bélgica, etc... En estos países la posibilidad de trabajo y los salarios (es decir las condiciones) eran mucho más interesantes (2).

1973 será una fecha importante a la hora de consolidar el flujo de inmigrantes marroquíes hacia Viladecans. El cierre de las fronteras en los países de la CEE obliga, a los interesados, a realizar el paso clandestino de las mismas, favoreciéndose, de este modo, un importante tráfico clandestino de inmigrantes hacia los países de la CEE. Mafias

MARRUQUIES EN VILADECANS. Una aproximación al tema.

especializadas garantizan la permeabilidad de las fronteras, pero hay que pagar...

A partir de este momento comienzan a actuar nuevos factores que van a hacer de Viladecans un punto de llegada ampliando el sector de los interesados en sus condiciones :

- a) la cercanía de Viladecans a Barcelona
- b) la posibilidad de conseguir un jornal rápidamente a fin de ahorrar para pagar la continuación de viaje hacia Europa.
- c) la existencia de una infraestructura a nivel de pensiones baratas para trabajadores temporeros.

Los inmigrantes, de paso para Europa , comienzan a valorar estos condicionantes. Viladecans se encuentra muy cerca de Barcelona (unos 15 Km.), ciudad que es un nudo de comunicaciones fundamental y base de acción de las mafias que facilitan el paso ilegal (3). No solamente hay que pagar el paso ilegal de frontera (ver nota 1, cap.1), sino que las condiciones en Europa se han tornado más difíciles y hay que preveer la posibilidad de sobrevivir un periodo de tiempo sin trabajar en países con un alto nivel de vida: la posibilidad de un lugar donde es relativamente fácil conseguir unos jornales se convierte en providencial: recalar en Viladecans durante un tiempo antes de lanzarse a la aventura europea supone una necesidad para muchos que han salido de Marruecos con escaso dinero o sin nada. Para estos últimos es funcional un trabajo de temporada que permita recabar cierto capital: la contratación por días o semanas y la inestabilidad de los trabajadores que una vez ahorrado algo de dinero marchan hacia la CEE, dejando su puesto libre, permite al recién llegado aspirar rápidamente a un trabajo

MARROQUIES EN VILADECANS. Una aproximación al tema.

en el campo. La mínima estructura de alojamientos del pueblo, que había servido a los jornaleros españoles, presenta una facilidad añadida a aquellos que tienen dificultades de encontrar pensión en las localidades donde trabajan: los payeses de los pueblos de los alrededores también contratan marroquies y salvo Sant Boi (4) ninguno tiene infraestructura de "pensiones" para jornaleros: Gavà, Castelldefels, Prat, e incluso muchos inmigrantes que no trabajan en el campo sino en la venta ambulante o empresas de Barcelona acuden a dormir a las pensiones de Viladecans.

La posibilidad de encontrar fácilmente jornales en el campo y lugares donde dormir se extiende de boca en boca, convirtiendo al pueblo en un centro estratégico .

En estos momentos, a pesar del cambio cualitativo (no solo llegan trabajadores estacionales, sino aquellos que quieren ir a "Europa"), la inmigración es fundamentalmente de origen rifeño y procedencia rural. La llegada de Rifeños, que comienza motivada por la demanda de mano de obra jornalera y estacional en el Baix Llobregat en general, hasta 1973 será muy reducida en el campo de Viladecans y prácticamente con un objetivo estacional. Poco a poco a partir de esa fecha se va configurando gradualmente una lenta política de asentamiento por parte de inmigrantes que comienzan a ver Viladecans como un lugar donde vivir. Eran pocos los que querían quedarse en Viladecans:

- aquellos que conseguían una propuesta de trabajo estable en el campo por parte de un payés
- los que ven el "asalto a Europa" muy difícil y lleno de problemas. (hay que contar que para un analfabeto que nunca ha salido de su comarca llegar a Viladecans es toda una proeza)

MARROQUÍES EN VILADECANS. Una aproximación al tema.

Los más seguían mirando hacia otros países de Europa mientras consumían su tiempo en jornales bajos esperando la oportunidad de partir, o bien iban y volvían cada año para hacer la temporada agrícola. Con anterioridad a 1985 el trabajo en el campo suponía el objetivo fundamental de los inmigrantes que se dirigían a Viladecans (como hemos visto no el único). Uno de estos primeros inmigrantes Mohamed B. (rifeño) tras haber trabajado durante años en el campo en empleos estables, a principio de los 80, arrendó unas tierras y estuvo dado de alta en la Cooperativa de Pageses; sólo más tarde dejaría la actividad agraria para buscar empleo en otros sectores. La experiencia, aunque anecdótica y en absoluto generalizable en los mismos términos, refleja el espíritu de esta primera inmigración de rifeños que veían en el trabajo agrícola su meta.

En el caso de muchos rifeños la migración estacional va a continuar hasta 1985 cuando la promulgación de la Ley de Extranjería determinó que optaran por quedarse en España ante la posibilidad de tener problemas para volver a entrar en el país.

Durante la década de los 80 van llegando inmigrantes que no tienen familia en la localidad, pero que saben de ella por boca de un amigo (gran parte de los inmigrantes me indican que vinieron directamente desde Marruecos a Viladecans o la comarca). Hasta 1985, periodo en que la entrada en la península era relativamente fácil, podemos distinguir tres grupos de inmigrantes en Viladecans:

- a) Los que pasan un periodo relativamente corto de tiempo y están totalmente decididos a emigrar a otro lugar de Europa.

MARROQUÍES EN VILADECANS. Una aproximación al tema.

- b) Los desencantados de Europa, bien porque ya han estado y, tras experiencias negativas, deciden quedarse en nuestro país (5), o bien porque en su afán de conseguir dinero para pasar la frontera ilegalmente han conseguido una situación más o menos estable con un agricultor y les tienta la posibilidad de asentarse en el pueblo
- c) La "publicidad" que los que han estado de paso dan a la población, los esfuerzos de los establecidos por traer a un hermano o familiar y el fácil acceso a la península hacen que en las zonas rurales muchos indecisos ante una emigración larga acudan a Viladecans únicamente durante los periodos típicos de máximo trabajo en las faenas del campo. En cierto modo se regula de forma espontánea una especie de inmigración de temporada (similar a la de los valencianos de Vall de Uxo).

Durante años se sabe en poblados de los alrededores de Nador (y otras zonas rurales) que en una ciudad cerca de Barcelona se puede ganar algo de dinero durante una temporada. Por carta o durante charlas en los bares de los pueblos, el que ya ha vivido la experiencia, es reclamado para que aporte señas fiables donde poder acudir; estas señas son vitales, ya que al llegar a la población no se puede esperar localizar a un familiar o paisano que ayude. Ahorrar para el viaje y finalmente decidir la fecha en que uno ha de separarse de la familia es algo que lleva tiempo, cuando finalmente se toma la decisión ha pasado demasiado tiempo desde que partió el conocido o familiar; la expectativa de emigrar a Europa y las oportunidades de trabajo hacen que el que esté hoy en Viladecans no esté el mes que viene...

La existencia tradicional de alojamiento precario para temporeros se adapta a la nueva demanda, pero queda determinada por la especificidad del nuevo temporero. Este es un ciudadano de otro Estado y queda criminalizado por la legislación (6), sólo con grandes dificultades y

MARROQUIES EN VILADECANS. Una aproximación al tema.

documentación puede acceder a una vivienda en alquiler: aunque mejore su economía depende constantemente del alojamiento precario.

La "pensión de Modesto" y sus señas se reparten de mano en mano. Es el lugar más recurrido, "siempre tiene sitio", y está lleno de paisanos que indicaran rápidamente que ha sido del familiar del que hace tiempo no se tienen noticias: con un poco de suerte el familiar aún está en la población o se localiza a un paisano del mismo pueblo, que introducirá al inmigrante en la dinámica del lugar (si no, siempre habrá un compatriota que realice la misma función). Más tarde se podrá acudir a otros lugares.

Los inmigrantes marroquíes analfabetos, gran parte de los que acuden a Viladecans) desconocen el país adonde se dirigen (España es un ente abstracto), únicamente conocen lo que han oído contar a unos y a otros. Cuatro puntos geográficos son los únicos conocidos y siguen siendo los centros que actúan como referentes y a los que se puede acudir; llegando a ellos se encuentran con otros marroquíes con los que se hacen contactos y más tarde muchos se dirigirán a otros lugares...

Los inmigrantes que tienen familiares o paisanos trabajando en alguna población, acuden donde ellos. A Viladecans siguen llegando inmigrantes atraídos de este modo; pero los que no tienen familiares acuden allí donde durante tiempo les han comentado que hay trabajo. Viladecans suena en los oídos de muchos, sobre todo entre los rifeños, y a la hora de salir es un punto donde acudir. El mecanismo del trayecto es memorizado esquemáticamente en Marruecos: tren o autobús hasta

MARROQUÍES EN VILADECANS. Una aproximación al tema.

Barcelona y, en muchos casos, allí un taxi al que se le enseñará la dirección "dibujada" en el papel. Al llegar a la calle Balmes por primera vez, el inmigrante sentía una doble sensación, que los más antiguos en el pueblo aun no han olvidado: por un lado suponía el inicio de la salvación, ya que era el único referente conocido en un medio hostil (por desconocimiento), y por otro, en cuanto desaparecía la excitación e intranquilidad del viaje, frente a la litera asignada y al lado de la maleta aún sin abrir, aparecía un sentimiento de inmensa soledad (significativamente esta sensación es idéntica a la que me han relatado inmigrantes andaluces de la década de los 50 al llegar a los establecimientos de entonces). Más recientemente correrá otra dirección entre los inmigrantes, la de un matrimonio con muchos años de residencia en el pueblo, pero ésta no llega a ser tan mítica y popular como la anterior (7).

Tras 1985, y ante el aumento de control en las calles y en las aduanas, cesan de acudir emigrantes temporales y los que van llegando intentan mantenerse en España. A partir de 1986 se produce un aumento del flujo de inmigrantes. La imagen de Viladecans como centro donde encontrar fácil ocupación, como hemos visto, ya circulaba por diversas zonas de Marruecos desde la década de 1970; es un proceso lento, consolidado poco a poco durante un mínimo de 15 años. Con la demanda aparecen las "macro-pensiones" que albergan de 70 a más de 100 personas en condiciones miserables y algunos inmigrantes que con el tiempo consiguieron la residencia descubren que su condición de legales les permite atesorar el privilegio de poder alquilar viviendas. Surgen

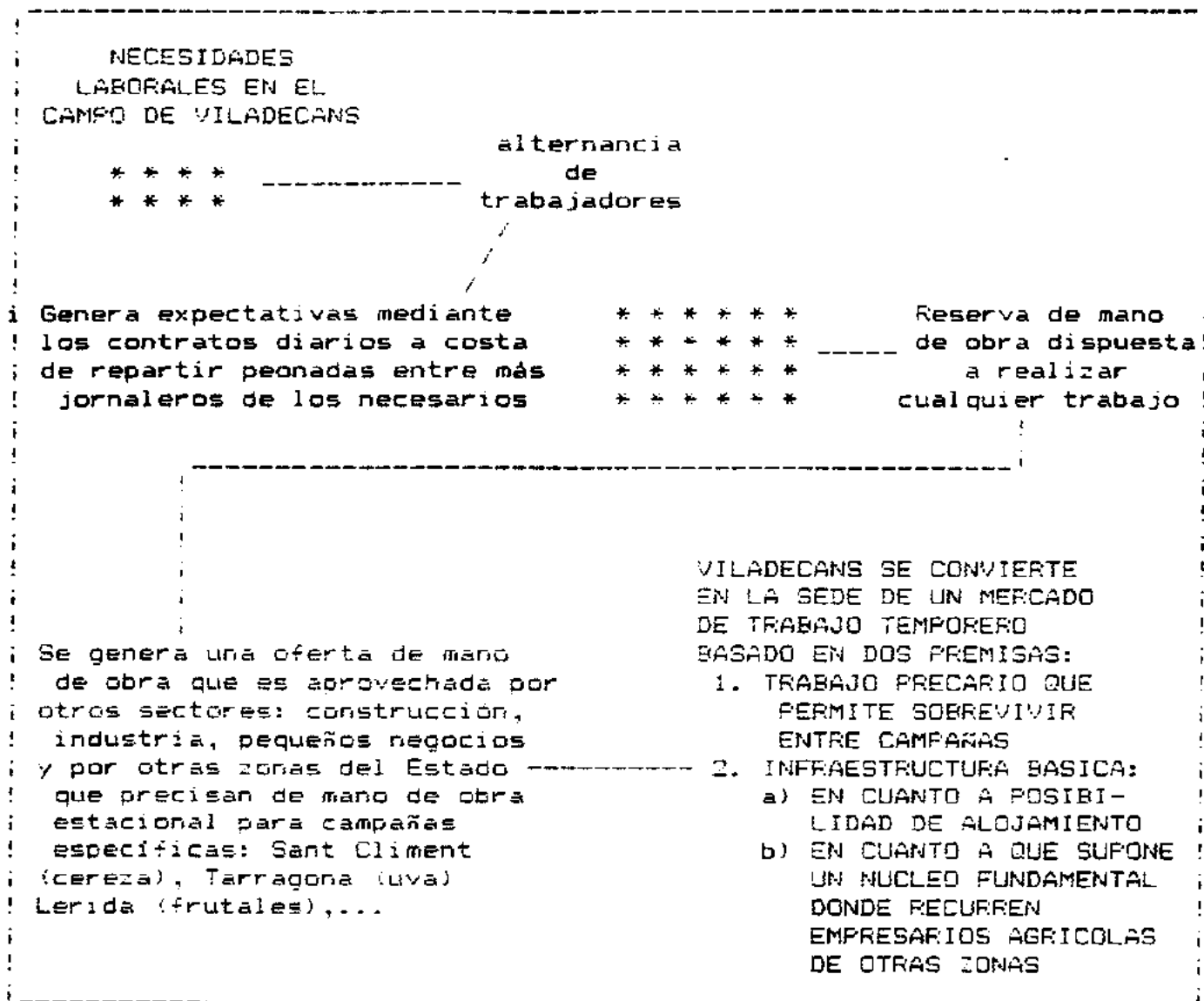
NARROQUES EN VILADECANS. Una aproximación al tema.

nuevas variables como los pisos/pensión donde se hacían de 8 a más de 15 personas.

La situación se mantiene hasta 1985, cuando el endurecimiento de la política inmigratoria de los países de la CEE y la promulgación de la "Ley de Extranjería" (a instancias de la CEE a la que España se incorporaba el 1 de Enero del año siguiente) convierten a España en un tapón difícil de superar. Muchos de los que esperan en Viladecans poder dar el salto a Francia o Bélgica comienzan a ver en España su horizonte y comienzan a llegar nuevos inmigrantes con el objetivo de quedarse en España. Viladecans pasa de ser un centro donde conseguir unos jornales antes de dirigirse a otros países de Europa a ser una plataforma desde la que enfrentarse a la búsqueda de un trabajo en la industria española (8). Los condicionantes que siguen haciendo atractivo Viladecans, aunque variados cualitativamente, siguen siendo los mismos: la proximidad a Barcelona supone estar inmerso en su hinterland industrial (uno de los más importantes del país) y por tanto la posibilidad de realizar contactos tendentes a un empleo en la industria o la construcción, la existencia de pensiones ilegales favorece el alojamiento (muy difícil para un sector de población que se encuentra sumido en la ilegalidad) y por último la existencia de un trabajo jornalero en el campo que permite la subsistencia (aunque sea bajo mínimos, en ocasiones únicamente se consiguen unos pocos jornales al mes) mientras aparece la oportunidad de un trabajo en la economía sumergida que pueda convertirse algún día en un trabajo legal.

MARROQUIES EN VILADECANS. Una aproximación al tema.

Viladecans se convierte en un foco de llegada y distribución de inmigrantes; esta circunstancia produce una dinámica propia; resumida en este cuadro explicado a continuación :

Explicación del cuadro:

- a) La negativa o imposibilidad de realizar contratos estables o temporales en el campo por parte de los payeses, como hemos visto, responde a la perpetuación de un sistema tradicional de contratación

MARROQUIES EN VILADECANS. Una aproximación al tema.

(por tradicional no menos injusto). Tras una experiencia con los contratos laborales (en 1985-6) y sus consecuencias (ver páginas 177-180) los payeses se sienten amenazados y vuelven a planteamientos tradicionales de contratación de mano de obra diaria y puntual, intentando así conjurar las reivindicaciones.

El hecho responde a una estrategia (consciente o no): los contratos alternos y diarios producen varios efectos:

- 1.- Evitan la contratación de trabajadores durante períodos largos a fin de conjurar posibles demandas de estabilidad.
- 2.- La inestabilidad en el empleo y lo aleatorio de la contratación generan pánico y a su vez colateralmente una ausencia total de reivindicaciones laborales. El salario viene determinado unilateralmente.

b) La alternancia de trabajadores en pro de la "seguridad" del empresario, que toma forma en el contrato por días y a distintos sujetos, provoca que, para realizar el trabajo anual de 1 hombre, se precise en el mercado laboral la mano de obra de 2, 3 o más hombres. Es decir, la mayoría de los inmigrantes han venido trabajando, durante años, algunos días por semana en el campo; todos los que están estables han pasado por varios payeses antes de haber conseguido un contrato (oral) estable de dos, tres y hasta 6 meses, tras el cual vuelven a tener que cambiar de payés porque el anterior los echa (9). Todo ello indica que hay un dinamismo de cambio de empresario muy fuerte entre los estables y que se realizan contratos por días o por períodos cortos de tiempo para realizar los trabajos más sencillos o menos delicados (aquellos en los que no es imprescindible alguien de confianza).

MARROQUIES EN VILADECANS. Una aproximación al tema.

Si los trabajos más sencillos o menos delicados precisan el empleo de X hombres (globalmente), mediante la técnica del contrato diario o los contratos cortos se ha utilizado el mismo número de hombres, pero estos son frecuentemente distintos. El trabajo se distribuye entre más personas; esto no supone, en las actuales circunstancias y con contratación diaria, un aumento de coste en salarios para el empresario, y como valor añadido:

- asegura la dependencia del jornalero de la voluntad diaria del empresario y mitiga las reivindicaciones.
- permite ahorrarse algunos jornales en coyunturas como lluvias pertinaces o épocas de poca faena. Se produce una adaptación de la Fuerza de Trabajo a las necesidades puntuales del empresario.

c) Como diariamente se consolidan contratos se genera una demanda de mano de obra muy dinámica que, gracias a la abundancia de oferta de mano de obra, no tiene problemas para verse colmada. El cambio de trabajadores frecuente origina, por parte de los inmigrantes, una expectativa de trabajo basada en dos puntos:

- 1.- se genera una gran demanda de mano de obra expresada en la realidad de poder trabajar varios días al mes acudiendo al mercado de mano de obra agraria.
- 2.- la ilusión de poder encontrar un trabajo estable que permita unos ingresos regulares y quizás un contrato y la legalidad. Encontrar un contrato oral estable es una de las ilusiones del jornalero.

Ambas, la demanda y la ilusión, se mantienen a costa de precarizar el sueldo del jornalero, ya que las 3.500 o 4.000 pts. diarias no son contabilizables como mensualidad más que para los privilegiados de trabajo estable (aunque sea sin contrato laboral); lo normal es encontrar jornaleros que únicamente trabajan de forma intermitente.

MARROQUIES EN VILADECANS. Una aproximación al tema.

- d) Se forma una reserva (remanente) de mano de obra dispuesta a realizar cualquier trabajo a un precio ya prefijado por las condiciones del campo (3.500/4.000 pts. al día) y sin exigencias de ningún tipo. De este modo, sin haber generado una demanda, desde otros sectores económicos se aprovecha la pauperización del jornalero: construcción, industria, servicios, etc... El atractivo para el empresario no radica únicamente en el salario (factor importante) también interesa la posibilidad de disponer de mano de obra puntual y sumisa.
- e) Los inmigrantes, al igual que aquellos que preparaban su viaje a Francia durante los años 70 desde Viladecans, pueden contar con ganar unos cuantos jornales en el campo de Viladecans y los pueblos de su entorno mientras piensan ilusionados en un contrato. La espera es larga y dura, ya que se ha de subsistir con pocos jornales ganados al mes y se han de afrontar pagos obligatorios como la pensión y el envío de algo a la familia.

El remanente de mano de obra que espera ser contratada subsistiendo de jornales esporádicos se convierte poco a poco en un macro mercado de oferta de trabajo apetecible para zonas tan alejadas como Andalucía, Lérida, Castellón, Tarragona, etc...

Si el mercado de mano de obra generado en Viladecans es dado a conocer a partir de prestamistas locales (marroquies o no) o de foráneos que lo descubren, lo desconozco. Pero por la forma "chapucera" (no encuentro otro término) como he sabido que se han generado algunas

MARROQUIES EN VILADECANS. Una aproximación al tema.

operaciones de contrato de mano de obra, deduzco que muy probablemente se ha producido de forma casual y espontánea:

- a partir de comentarios de jornaleros marroquíes a los que se les ha consultado sobre la posibilidad de formar cuadrillas y que ha contestado que en Viladecans hay mucha mano de obra marroquí y el interesado se desplaza o bien llama por teléfono para demandarla.
- a partir de comentarios boca a boca o por carta de marroquíes que se comentan entre sí las zonas donde hay trabajo y las posibilidades de "buscarse la vida"; de esta forma grupos de 4 o 5 amigos, si la información es muy fidedigna más, se van juntos a zonas de demanda de trabajo jornalero o estable. A las pensiones constantemente está llegando gente nueva de aquí y de allí, rápidamente se conoce la ubicación de un sitio con posibilidades de trabajo.

Durante mi trabajo de campo se realizó la primera expedición de jornaleros de Viladecans para recoger la aceituna en Andalucía y gracias a ciertos informantes clave pude estar al tanto de la operación: Para la campaña de la aceituna de 1990 alguien, un desconocido, llamó a un teléfono de la población correspondiente a una "pensión" regentada por un marroquí (teléfono muy conocido por los marroquíes); el sujeto, solicitaba que le formaran un grupo de 100 marroquíes para ir a coger la aceituna a Jaén... La sorpresa para el propietario de la "pensión" fue mayúscula y respondió que él no tenía contactos con nadie y que no le interesaba la propuesta (probablemente una petición tan brusca y grande le hizo recelar, ya que encargos más pequeños los había realizado con anterioridad), el sujeto insistía y finalmente dejó un número de teléfono para que llamara después de pensárselo. Dos días después los dueños de otra pensión (también marroquíes), a los que el anterior había pasado el teléfono del demandante de mano de obra, estaban organizando una expedición a la aceituna; poco más tarde salieron de la plaza de

MARROQUÍES EN VILADECANS. Una aproximación al tema.

Viladecans aproximadamente 100 marroquíes en autocares venidos desde Jaén. Al margen de la comisión estipulada por el organizador al demandante de mano de obra (que supongo) el organizador en Viladecans cobraba 5.000 pts. a todo aquel que quisiera estar incluido en la lista de candidatos. Es decir, únicamente por parte de los propios inmigrantes seleccionados, recibió $5.000 \times 100 = 500.000$ pts.. El trabajo se redujo a gestionar una lista, ya que los inmigrantes acudían a ser apuntados en cuanto se cundió la noticia y los autocares, ya contratados, venían de Jaén en una fecha prefijada.

En 1991 el contrato de jornaleros para ir a recolectar la aceituna volvió a realizarse. Esta vez el interesado se personó en Viladecans (incluso vino con la esposa) y, como se encontraba en vigor la "Regulación Excepcional de inmigrantes de 1991", realizó contratos temporales a través del I.N.E.M (Me cuentan que se encontró con problemas ya que muchos una vez conseguido el resguardo de la regularización, válido para continuar en España hasta febrero del 92, desistían de ir a trabajar a Andalucía por las condiciones ofertadas y preferían seguir intentando, ahora con un documento que permitía su estancia legal (10), encontrar un trabajo mejor).

El mecanismo para iniciar la operación de 1990 no pudo ser más sencillo: imaginó que enterado el empresario de que en Viladecans habían muchos marroquíes que trabajaban en el campo como jornaleros, las direcciones y teléfonos que pudo obtener para hacer el contacto son las que llevan muchos marroquíes encima: las de algunas pensiones regentadas por marroquíes (por motivos obvios, yo obtenía información de forma

MARROQUÍES EN VILADECANS. Una aproximación al tema.

confidencial. no he podido tener una entrevista con empresario y he de limitarme a suponerlo). En ocasiones el interesado, conoedor de la abundancia de mano de obra, se desplazó; personalmente he visto llegar al alcalde de una población de Tarragona (que también es agricultor) a la misma pensión cuyo dueño organizó el viaje de Jaén para llevarse a cuatro jornaleros...

El Mercado de trabajo jornalero en que se ha convertido en los últimos tres o cuatro años Viladecans surge con su remanente de mano de obra inmigrante el siguiente calendario de trabajos temporales:

PERIODO	ACTIVIDAD	LOCALIDAD
Noviembre/Enero	Aceituna	Tarragona y Andalucía, ésta última el primer año organizado fue 1990
Mediados de Octubre Noviembre y hasta Marzo	Naranja y Mandarina	Valencia
15 de Mayo 20 de Junio	Cereza	Sant Climent
Junio/Julio	Melocotón	Benicarló, Vinaroz, Tarragona y Cambrils
Julio/Agosto/Septiembre éste año hasta octubre	fregaplatos	restaurantes de Castelldefels
Agosto/Septiembre	Algarroba	Tarragona
Fin de Agosto Septiembre y primeros de Octubre	Vendimia	Vilafranca, Sant Sadurní, Vendrell, Avinyonet, etc
Octubre	Manzana	Lleida y Baix Llobregat
Octubre/Noviembre	Avellanas y almendras	Tarragona

MARROQUIES EN VILADECANS. Una aproximación al tema.

Nadie sigue todas las campañas; no son un objetivo. Tras una campaña o dos se consigue cierto dinero para enviar a Marruecos y se vuelve a los contratos temporales del campo de Viladecans o del entorno. Las "pensiones" y la posibilidad de encontrar trabajo en el campo (el trabajo va goteando) permiten que Viladecans siga siendo un sitio aceptable para esperar el contrato deseado. La cercanía de Barcelona y su "hinterland" industrial ofrece posibilidad de encontrar trabajo en la pequeña industria, albañilería o servicios; todo es cuestión de esperar.... mientras tanto el trabajo de jornalero facilita la espera.

Notas:

- (1) La información sobre los contratos en Marruecos está contrastada por varios informantes. Sólo un informante recordaba o conocía el nombre de una empresa, hoy extinta, y la de otra que aún funciona, dada la dificultad de demostrar datos no corroborados documentalmente, es preferible no mencionar el nombre de las empresas.

"... , parece que fue frecuente en Cataluña la figura del "prestamista" que actuaba en connivencia con patronos catalanes y con reclutadores de mano de obra en Marruecos. Estos agentes de colocación llegaron a cobrar hasta el 50% de salario del marroquí a cambio de conseguirle un puesto de trabajo en que no se tuviera en cuenta su situación ilegal como extranjero" (De Prada, 1987:118)
- (2) Los condicionantes político/económicos propios del Reino de Marruecos que van a determinar y condicionar el flujo migratorio ya han sido someramente reseñados en los capítulos 1 y 2.
- (3) Desde mediados de los 70 es fácil contactar en Viladecans con gentes ligadas a las redes de tráfico clandestino a Francia; según me cuentan, en ocasiones podía venir un coche desde Barcelona hasta la plaza de Viladecans para recoger a los viajeros y llevarlos al punto de encuentro.
- (4) Muchos campos pertenecientes a Sant Boi están más cerca de Viladecans que de su núcleo urbano, lo que favorece la residencia en las pensiones de Viladecans.
- (5) Los rifeños, en particular, sienten cierta antipatía hacia lo francófono o francés. Raramente hablan francés y manifiestan abiertamente que se encuentran a gusto en la sociedad española. Sin duda la influencia del "Protectorado Español en Marruecos" incide a la hora de mostrar las simpatías .
- (6) Durante los años 70, cuanto menos, la situación era diferente a la actual y la criminalización se producía por la ausencia total de documentación, los inmigrantes frecuentemente no disponían de pasaporte. Esta situación únicamente comenzó a solucionarse muy recientemente tras la imposición del visado por las autoridades españolas en 1991:
"El gobierno marroquí ha criticado oficiosamente que España exija un "visado de pago" para permitir la entrada de magrebíes, mientras ha incrementado la concesión de pasaportes "ahora que no sirven para nada" para contentar a sus sus súbditos." (Artículo de Javier Fernández Arribas en el diario de Madrid "El Independiente" 21.5.91)
En la obra de Roca, M. y otras "Marroquins a Barcelona: Vint-i-dos relats" Barcelona 1983, se hace eco de la escasez de pasaportes: "La obtenció del passaport, de vegades, pot resultar un xic cara. Alguns han arribat a pagar fins a 100.000 pessetes per obtenir-lo (Fosch, E.

MARROQUINES EN VILADECANS. Una aproximación al tema.

"Trabajadores extranjeros en España" Comisión Episcopal, Barcelona febrero 1978, p.24)). Com és lògic, aquestes sumes de diners són impossibles d'aconseguir per la majoria d'ells i llavors, opten per sortir clandestinament del Marroc." (pág. 100) Citando a un portavoz de la Asociación de Emigrantes Marroquines en Cataluña los autores continúan más adelante: " Al govern marroquí no l'hi interessa donar passaports, ja que no vol que la gent surti del país per las dificultats que comporta controlar-la al exterior" (pág.110) "El problema del passaport es difícil de solucionar, ja que a les autoritats marroquines les interessa mantenir il·legal a la població emigrada, pel fet que és més fàcil dominar-la si està indocumentada. Si a un marroquí el posen a la presó, només cal que un representant del consolat el tregui amb un document especial a títol de viatge (mai el passaport) per tornar-lo al Marroc. Tampoc els interessa que la joventut s'estabilitzi aquí, a Catalunya, ja que estarien en perill de canviar de mentalitat, amb la qual cosa veurien més clar quina es la situació del seu país a tots nivells" (pág.118)

- (7) En mayo de 1990 tuve la ocasión de asistir en la calle a un muchacho marroquí procedente de un pueblecito cercano a Ksar-el-Kebir que venía buscando esta segunda dirección. Lo habían traído en su coche hasta Barcelona otros inmigrantes marroquíes conocidos durante el trayecto del barco a España; éstos, residentes en Francia y en viaje de vuelta de las vacaciones, le habían cobrado por el servicio 6.000 pts y lo habían dejado en un lugar céntrico para que cogiera un taxi hasta Viladecans. Cuando lo encontré acababa de bajar del taxi en la plaza del pueblo: andaba confuso, acababa de llegar de Marruecos y por primera vez estaba sólo, portaba un papel recortado con la dirección de la pensión mal escrita a bolígrafo (motivo por el cual el taxi no pudo localizarla). Nunca había salido de su comarca y no entendía nada de castellano (aunque hablaba algo de francés); un paisano que había estado en Viladecans le había dado la dirección hacía tiempo y aún la conservaba en el papel original (lleno de dobleces, envejecido). Pocos días después pregunté por él en la pensión, ya no estaba en ella, más tarde en uno de los bares supieron darme datos del muchacho: buscaba a un pariente que hacía tiempo había abandonado Viladecans; por fortuna en el bar, por los datos que dio, reconocieron al pariente y localizaron a un amigo que había trabajado con él, casualmente este amigo había mantenido el contacto y sabía el pueblo donde se había trasladado a vivir. El muchacho finalmente pudo reunirse con el pariente.
- (8) Del mismo modo que valencianos, murcianos y andaluces recurren al trabajo del campo para subsistir mientras acceden a otros trabajos, los marroquíes aspiran a salir algún día del trabajo del campo.
- (9) Es cierto que conozco sujetos que están trabajando desde hace años y desde el primer día con el mismo payés, pero considero que son una excepción.

MARROQUÍES EN VILLADECANS. Una aproximación al tema.

- (10) La hoja de resguardo de haber presentado documentos acogiéndose a la Regularización Excepcional permitía la estancia en España hasta la resolución del expediente (los trámites son largos).

Seminari Interdisciplinari d'Investigadors en Migracions

ACTA 4ª sessió, 18 de maig de 1995

Assistents: Núria Gasol, Encarna Herrera, Nicolás Lorite, Elisabet Maluquer, Nora Muntanyola, Luis Miguel Narbona, Lluís Recolons, Maria Recolons (secretària), Francesc Tort, Claudio Urtubia.

Excusen assistència: Inés Brancos, Jaume Llansó.

Es reparteix a cada assistent:

- Acta 1ª sessió (6 d'abril de 1995) amb l'ampliació dels currículums, calendari de les sessions, temes a tractar pels participants i la distribució d'aquests temes en el calendari establert.
- Acta 3ª sessió (27 d'abril)
- Material de treball per a la sessió següent de l'1 de juny. Claudio Urtubia: *El consumo televisivo en la integración de los niños inmigrantes.*

Lluís Recolons fa referència a dues sessions a les quals ha assistit recentment de la Fundació Torras Domènech, amb motiu de la presentació dels llibre:

-BORRAS, Alegria (directora) (1995), *Diez años de la Ley de Extranjería: Balance y Perspectivas*, Itinera Libros, Fundación Paulino Torras Domènech, Barcelona.

A aquestes sessions van participar personalitats del Ministeri de Justícia i Interior, el Director General de Migracions (Sr. Aragón Bombín), el Sr. Víctor Bayarri de la Generalitat de Catalunya, el Síndic de Greuges (Anton Cañellas), etc. El llibre presentat per la Catedràtica Sra. Alegria Borrás i les sessions van tenir un caire fonamentalment jurídic. Es va informar del projecte de reforma del Reglament d'Estrangeria. Impressió particular (de L. Recolons) que hi ha voluntat per part de la Direcció General de Migracions de girar cap a una política d'integració, però encara la política repressiva, en la qual el Ministeri de l'Interior porta la veu cantant, pesa molt.

També cita i passa entre els participants llibres de recent adquisició:

- LORMAN, Josep (1995), *L'aventura de Saïd*, Gran Angular núm. 2, Editorial Cruïlla, Barcelona.
- MORENO TORREGROSA, P. - GHERYB, M. El (1994), *Dormir al raso*, Ediciones Vosa.
- SOS RACISMO/SOS ARRAZAKERIA (1994), *Guía de recursos contra el racismo*, Eusko Jaurlaritzza/Gobierno Vasco, Donostia.
- TORRES, Rafael (1995), *Yo, Mohamed. Historias de inmigrantes en un país de emigrantes*, Temas de hoy, S.A., Madrid.

A propòsit del seminari, comenta la conveniència, per comentaris que ha sentit d'alguns dels participants, de no

allargar-se tant en les exposicions per poder disposar després de més temps per a la discussió.

Luis Miguel Narbona comença la seva exposició: **Marroquies en Viladecans. Una aproximación al tema** que tracta del mercat de treball dels immigrants en el Baix Llobregat, sintetitzant per períodes i ampliant el contingut del text repartit i llegit ja prèviament pels participants que forma part de la tesi de llicenciatura, sobre la qual l'autor ha publicat un llibre amb el mateix títol, editat el 1993 per l'Ajuntament de Viladecans.

Remarca dos punts importants:

-Crítica a l'esquema: "hem passat de ser país d'emigració a país d'immigració", com no aplicable a la zona a la qual ell es refereix.

-Crítica a la frase: "els immigrants vénen a fer els treballs que nosaltres no volem fer", fals. "Els immigrants vénen a treballar en el que poden" i intenten com tothom millorar l'estatus. El perill és que pel problema de racisme, etc. estem condemnant a un grup de gent a treballar sempre en el mateix.

Exposa la clara diferenciació, en referència a Viladecans, Baix Llobregat entre:

- 1.- Qüestions conjunturals
- 2.- Qüestions estructurals.

Finalment, constata com tot el que ha anat exposant explica el factor esperança. Per a l'immigrant marroquí de Viladecans, malgrat la precarització de no treballar cada dia, només pel fet de cobrar alguna cosa i tenir una pensió il·legal molt barata i estar en un poble amb poca vigilància policial, aquest individu després pot cridar a un parent per a què vingui, doncs encara que estarà malament, uns dies menjarà i és aquí on entra el factor esperança: es troba en un territori agrícola, però en l'eix industrial de Barcelona. Viladecans és una zona fonamental per aconseguir contactes per tirar endavant i això fa que per a ells mereixi la pena passar un temps amb aquest salari i aquestes condicions.

El temps es fonamental per aconseguir contactes per poder entrar en l'economia submergida. El temps es va dilatant, abans no arribava a un any, ara és molt difícil sortir d'aquest cercle, encara estan esperant fer el contacte per entrar en l'economia submergida.

Per tant, esperança i temps són els factors fonamentals per a ells, el seu objectiu no és treballar aquí ni en això sinó saltar i l'única possibilitat que tenen és mantenir-se en un espai "privilegiat" com és Viladecans que permet una contractació diària, fàcil, poca vigilància i la possibilitat d'allotjament.

DIALEG

Núria Gasol: Amb aquesta esperança de saltar a d'altres sectors de treball hi ha por per part dels pagesos a perdre la mà d'obra?

Luis Miguel Narbona: Ara mateix, no és problema. Afegeix una dada important a la seva exposició: des del 1975 la introducció d'hivernacles en el camp del Baix Llobregat va originar un canvi de contractació amb més expectatives, això canvia l'estacionalitat per una mà d'obra regular durant tot l'any, i ara s'està tecnificant comportant: intensificació de la producció amb menys mà d'obra.

Elisabet Maluquer: Preocupació dels ajuntaments pel tema de l'integrisme...

Luis Miguel Narbona: L'integrisme és fonamentalment un element urbà i universitari. Els immigrants marroquins del Baix Llobregat són bàsicament rurals.

L'integrisme té la faceta àrabo-bereber. En el Baix Llobregat els focus més importants d'immigrants marroquins són famílies berebers del Nord del Marroc, que com es veu en les notícies d'Alger són els focus més importants en contra de l'integrisme, perquè integrisme = arabismo, i això els berebers no ho accepten.

Els berebers viuen a les muntanyes i mantenen tradicions sincrètiques, tenen sants..., hi ha algunes tribus matriarcals, mai s'han cobert el cabell ni la cara.

A Barcelona, sí que és possible que l'integrisme es doni.

Lluís Recolons: Informació de Teresa Losada:

-a Sant Vicenç dels Horts amb motiu de la celebració del Ramadan han arribat furgonetes de França de fonamentalistes islàmics i feien les celebracions al carrer.

-es posen antenes parabòliques per seguir la qüestió fonamentalista d'Algeria.

Qüestió de fons: Importància de seguir separatament la línia de mentalitat del pagès i la del immigrant.

S'arriba amb algun sector a una situació estable de marroquins a Viladecans?

Luis Miguel Narbona: La Regularització del 80 va ser fonamental perquè va haver un moviment d'estabilització dels treballadors amb pacte amb els pagesos d'intent de lligar aquesta població al camp. Però a partir de les denúncies, entre el 1980 i el 1985 van tornar a la política anterior. Després del 1985, es fan alguns contractes perquè en els hivernacles necessiten una persona de confiança, a qui entre els immigrants anomenen: "el chivato" i aquest és qui té el contracte. Els pagesos arriben a tenir-los en els seus pisos com a llogaters a baix preu per paternalisme.

Debat entre Encarna Herrera i Luis Miquel Narbona a propòsit de la comparació dels resultats i de la metodologia emprada en els respectius treballs sobre els immigrants marroquins en Viladecans:

Origen dels immigrants marroquins de Viladecans: En el treball de L.M. Narbona es constata que la majoria dels immigrants marroquins de Viladecans provenen de la zona del Rif, mentre que en d'E. Herrera consta que un terç provenen de la zona del Rif, un altre terç de la Jebala, i l'últim terç d'altres llocs del Marroc.

Nivell d'educació: Diferències en les dades sobre analfabetisme, en el treball de L.M. Narbona: majoria analfabets. Segons E. Herrera: majoria estudis baixos, però primaris; pensa que probablement la constatació de L.M sigui perquè l'estudi està basat sobre els rifenys, però si s'amplia a tota la població marroquina, els resultats són diferents.

Llengua bereber i àrab: E. Herrera: els berberòfons, generalment són també arabòfonos. L.M. Narbona, matisa: l'idioma domèstic és el bereber, en el mercat tots els homes parlen l'àrab més o menys malament. El problema són les dones que pel seu àmbit exclusivament domèstic, únicament parlen bereber. El bereber és una llengua àgrafa. E. Herrera: hi ha també una grafia bereber. L.M. Narbona: sí, però no de domini popularitzat sinó universitari. És incoherent que surti un nivell alt de gent que escriu bereber. E. Herrera: no són tants els que surten en l'enquesta.

Metodologia: L'estudi d'E. Herrera es va fer abans i per encàrrec de l'Ajuntament i és una enquesta-qüestionari de tipus quantitatiu. Mentre que el de L.M. Narbona, que és el que estem tractant en aquesta sessió, és de tipus qualitatiu

L.M. Narbona creu que en l'enquesta va haver un biaix a causa de la intervenció d'un universitari àrab, i que els àrabs tenen prejudicis quant a la religió dels berebers.

E. Herrera: eren sis enquestadors eren marroquins, únicament un universitari i la resta amb estudis primaris.

Nicolás Lorite: Importància que la discussió sobre la metodologia no quedi únicament entre dos participants.

Com acostar-se a investigar aquests temes?

Serveix el mètode quantitatiu tradicional estadístic?

Luis Miquel Narbona: El mètode qualitatiu que jo he emprat té el perill del subjectivisme. Fins a quin punt en aquest estudi no hi ha subjectivitat?. És prou representatiu...?

El perill del mètode de les enquestes és el del biaix.

Encarna Herrera: S'ha de reconèixer la mecànica i els inconvenients de cadascuna de les metodologies.

Nicolás Lorite: Quina metodologia és l'adequada?

Quan es parla de pagesos, matisar més.

Sobre integració: aquest any, a propòsit de la celebració de la Setmana Santa en Sant Vicenç dels Horts, on assisteix gent de tot arreu de Catalunya: ni un sol marroquí.

Luis Miquel Narbona: Entre els pagesos de Viladecans distinció: els qui ja no són pagesos que són industrials, i, els pagesos, pròpiament, que tenen sis empleats (per terme mig), i que tenen petites explotacions.

En el llibre: opció de no parlar d'integració i parlar d'adaptació. Adaptació és més neutre. Integració és un terme "polisèmic". És més operatiu el terme inserció laboral, inserció social, inserció en el medi.

Encarna Herrera: Inserció es pot quantificar a nivell laboral, però es torna a donar el problema en tractar d'inserció social.

Integració és molt ambigu, és un terme anatemitzat.

(Es tractarà aquest tema de la integració en la sessió de l'exposició que farà E. Herrera).

Claudio Urtubia: Demana que en les exposicions d'aquest seminari es faci referència a la metodologia utilitzada. Què passa amb les famílies en Viladecans, és un lloc de pas, temporal, o de circulació?

L.M. Narbona: En aquest cas el padró és fidedigne, el tema exposat del mercat de treball fa referència fonamentalment als solters. Si porten la família és perquè tenen pis i treball més o menys estable, el pas següent és empadronar-se. Hi ha poques dones empadronades.

Francesc Tort: Quina influència va tenir la Llei d'Estrangeria en aquest sentit?

Luis Miguel Narbona: En la temporada 83-84 es va donar un pic, un altre, el 86-87; estan reflexats en el padró. A partir del 1991 no s'ha donat més. El concepte d'interinitat: problema conceptual, els immigrants no es consideren estables.

Nicolás Lorite: Estan acostumats a empadronar-se en el seu país d'origen?

Elisabet Maluquer: La primera demanda que fa l'Administració quan encarreguen una investigació és: quants?

Importància de discutir els estudis que encarreguen: què volen?, discutir, parlar: elaborar els objectius... que després no passi com tantes vegades que un cop fets, no serveix de res.

Per a què l'enquesta, per a què serveix...?, s'hauria de fer una tasca pedagògica dels límits que té.

Particularment: intent d'una altra manera de fer els estudis, lliurant-se de fer enquestes. Risc: invenció.

Sobre els problemes que s'han parlat de l'enquesta de Viladecans: risc que a l'hora de fer preguntes la gent se sent obligada a contestar el que es pregunta.

Encarna Herrera: Moltes vegades la pregunta condiona la resposta i en el tema de la migració és conflictiu i problemàtic. Partidària de contrastar el qüestionari amb d'altres metodologies. En el treball (de l'enquesta) hi havia entevistes en profunditat que finalment no van quedar reflexades.

Luis Miguel Narbona: Per fer aquest treball ha resultat utilíssim el treball d'E. Herrera. Ella partia del no res, jo del seu treball. Por de fer-me una pel·licula.

Nicolás Lorite: Impossibilitat de fer un qüestionari de preguntes tancat, s'ha de profunditzar.

Nora Muntanyola: En Mèxic es van fer censos i entrevistes culturals on hi ha el bagatge de coneixement oral a tots els nivells. E. Serrano va fer l'últim cens del 93 de Chiapas, treballat amb gent de totes les ètnies, amb molts problemes, però ben fet. Els immigrants sí que tenen una idea molt clara de molts dels coneixements que tenen, però no tenen la manera, ni el conducte d'explicar a la persona que està preguntant el que per a ells és realment important. Quan hi ha maneres, ja t'ho diuen. La gent pot saber set llengües molt bé a nivell oral, però no escriure cap: important la qüestió d'oralitat/escriptura.

Lluís Recolons: Sobre el tema de quants són? en un estudi fet en el Laboratori de Sociologia de l'ICESB per crear un observatori sobre fluxos migratoris, es van aprofitar dades oficials i es van buscar d'altres dades, per exemple, hospitals, Ongs...; fets: morts, naixements...(dades de constatació).

A propòsit de la metodologia anomena a Aureli Díaz, antropòleg que en el Laboratori de Sociologia, havia fet treballs importants sobre: Sant Vicenç dels Horts, Sant Sadurní d'Anoia... Aquests estudis estaven fets amb mètodes qualitius d'observació participada i enquestes per saber quants eren els que es trobaven en allò que s'havia observat.

Concretament, en el de Sant Sadurní d'Anoia, en relació als immigrants de la resta d'Espanya que ja portaven vint o trenta anys a Catalunya, es va buscar en el padró nominal les xarxes d'interrelació familiar, etc. El resultat va ser que hi havia força integració laboral, però menys integració social.

Qüestions d'interès a tenir en compte en les investigacions de migracions:

- Tot el tema del mercat de treball i la lògica que en ell segueixen una i altra part.
- Les qüestions de mètode. De la discussió seguida surt la conveniència de tenir en compte la complementarietat de les metodologies a emprar: qualitativa-quantitativa.

Seminari Interdisciplinari d'Investigadors en Migracions

5ª sessió: 1 de juny de 1995

Materials de treball

presentats per **Claudio Urtubia**

**Tema: EL CONSUMO TELEVISIVO
EN LA INTEGRACION DE LOS NIÑOS INMIGRANTES**

Index:

	<u>pàg.</u>
Presentación.....	1
I. Elementos de contexto.....	1
II. Enfoque de la investigación.....	2
III. Elementos del marco teórico	
a) La construcción de las representaciones sociales en la mente del niño.....	3
b) Los medios de comunicación en la configuración de las representaciones mentales infantiles.....	4
c) La influencia del consumo televisivo.....	4
d) La socialización de los niños inmigrantes durante la escolarización primaria.....	5
IV. Metodología	
Necesidad de una metodología cualitativa.....	6
V. Sujetos	
1) Tipología.....	7
2) Colegio Milà i Fontanals.....	7
VI. Posibles áreas de investigación futura.....	8
VII. Bibliografía.....	9

PRESENTACIÓN

Los inmigrantes provenientes del Tercer Mundo se enfrentan al proceso de incorporación a la sociedad receptora, situación que en el caso de los niños (la llamada segunda generación) se encuentra mediatizada por la escuela, otras instancias sociales ofrecidas por las Administraciones, por ejemplo a nivel barrial, y la propia familia.

El consumo de los medios de comunicación, y de manera especial la televisión, constituye un hecho generalizado cuya importancia es desde hace mucho reconocida sobre todo en el caso de los niños. En este sentido, la televisión se ha transformado en uno de los agentes de socialización de los niños con un peso tan importante como el de los otros agentes.

La investigación que motiva estas páginas busca estudiar el grado de incidencia del consumo televisivo en el proceso de integración de los niños inmigrantes a la sociedad local.

Más que señalar resultados prácticos de la investigación, que se encuentra en etapa de desarrollo, lo que sigue pretende ser un esquema breve acerca del contexto de los niños inmigrantes en Cataluña y su importancia como colectivo, los elementos teóricos que sirven de base a la investigación, y aspectos relacionados con la metodología y los sujetos de estudio.

I. Elementos de contexto

La inmigración hacia Catalunya desde países del Tercer Mundo tiene varias características:

+ En proporción a la población total es un porcentaje muy superior a la media estatal

A comienzos de esta década, el número de inmigrantes del Tercer Mundo en Catalunya se estimaba en no menos de 150 mil personas (Collegi de Periodistes de Catalunya y Comissionat de l'Alcaldia per a la Defensa dels Drets Civils, 1992). En relación a la población local este colectivo representaba, entonces, entre el 2,5 y el 3 por ciento, cifra que casi triplicaba a la media de todo el Estado.

Datos de 1992 confirmaban esta información y situaban a la provincia de Barcelona como la segunda en número de inmigrantes totales luego de Madrid.

+ El destino preferente de los inmigrantes marroquíes es Catalunya.

Dentro de los inmigrantes del Tercer Mundo, los que provienen de Marruecos constituían en 1992 el grupo con presencia más numerosa en el Estado (sobre 50 mil personas en situación legal en 1992) (Colectivo IOÉ, 1994). Al mismo tiempo, la mayor parte de estos inmigrantes habían elegido Catalunya como punto de destino.

* *El grueso de la población infantil marroquí en España reside en Catalunya.*

A efectos de analizar la situación actual de la segunda generación en el Estado, cabe tener en cuenta dos datos referidos a la inmigración marroquí: primero, que más de la mitad de los que tienen residencia legal viven en Cataluña y, segundo, que cuatro de cada diez han nacido en algún punto del Estado español.

Al conjunto de antecedentes descritos que caracterizan la inmigración del Tercer Mundo en Catalunya, debe agregarse la percepción general sobre cuál será la tendencia y qué grado de permanencia tiene en el Estado.

De una parte, el flujo de inmigrantes del Tercer Mundo por razones laborales continuará, mientras se mantenga la inestabilidad económica y política en los países de origen y el mercado laboral local siga ofreciendo trabajo a una mano de obra que admite condiciones que ningún trabajador local aceptaría.

En este sentido, de mantenerse las actuales condiciones, es bastante probable que Cataluña seguirá siendo un foco de atracción prioritario para los inmigrantes.

De otro lado, desde la perspectiva de los inmigrantes, la tendencia es a su establecimiento en España. Según un estudio del Ministerio de Bienestar Social, 4 de cada 5 inmigrantes desean permanecer en España (El País, 8/01/1995).

El conjunto de datos expuestos aproxima a la urgencia de la investigación del fenómeno que nos interesa en Cataluña y, muy particularmente, en relación a la segunda generación de inmigrantes del Tercer Mundo.

En Barcelona, además, a las características ya mencionadas que evidencian la importancia del colectivo de inmigrantes se suma el hecho de que una parte considerable de sus miembros -particularmente los que provienen de Marruecos- se instalan en zonas consideradas "de riesgo", como es el caso del Casco Antiguo de la ciudad. Más adelante, cuando se describa el trabajo que sirve de base a estas páginas, se describirán algunos aspectos de la realidad de la inmigración en el Raval y, particularmente, sobre un colegio primario de ese sector.

II. Enfoque de la investigación

En países donde la inmigración desde países del Tercer Mundo lleva ya 4 o más décadas, los estudios han experimentado cambios importantes entre el primer período y el actual.

La perspectiva de análisis fundamentada exclusivamente en criterios económico-laborales cuyo punto de arranque se encontraba en las dificultades de los países generadores de flujos migratorios se tornó insuficiente.

Se echaba en falta un enfoque nuevo que abordara la situación de las sociedades emergentes en el contexto socio-cultural

donde se producían, es decir, las sociedades receptoras. Hacia los '70, los problemas de la generación formada e incluso nacida en la sociedad europea receptora ya no se explicaban tampoco a partir de las etnias o culturas de origen.

La nueva dimensión de análisis debía situarse en la base de los problemas: los procesos socio-culturales que repercuten en la relegación social de los inmigrantes.

Y el marco cultural propicio para esta reflexión debía ser el referente real de este colectivo en su proceso de formación de identidad, esto es la sociedad receptora. Éste será su escenario vital permanente y no su etnia o cultura de origen.

A nivel local, este enfoque puede resultar clave a la hora de definir mecanismos educacionales, laborales, socio-culturales adecuados para la incorporación de los inmigrantes en la dinámica del conjunto social catalán. En un escenario de conflictividad a corto y medio plazo, la eficacia de las propuestas de intervención resulta fundamental y en ello puede jugar un rol importante la dimensión que ellas adquieran en torno al eje identidad-alteridad.

III. Elementos del marco teórico

a) *La construcción de las representaciones sociales en la mente del niño*

En el proceso de socialización, el niño acumula una serie de conocimientos sobre el mundo objetivo que le rodea, elabora sus propios conceptos sobre él y los organiza. Y sobre la base de ese marco conceptual define un repertorio de comportamientos que utiliza socialmente.

Este mapa de representaciones mentales, que orienta el "estar" del individuo en el mundo, se alimenta de los datos que se recogen en la interacción con el mundo objetivo.

La información que aprehenden los niños sobre el mundo físico, generalmente la experimentan personal y directamente. Con el mundo social no sucede lo mismo; el niño no experimenta por sí mismo lo que es propio del mundo adulto y por lo tanto no va a trabajar, no participa en la vida política, no cumple obligaciones con la comunidad de vecinos. Y a pesar de ello, elabora conceptos sobre este aspecto de la realidad.

Se trata de un conjunto de representaciones cuyo carácter parcial se debe a la experiencia fragmentaria del mundo de los adultos, pero también a la comprensión limitada de éste, propia de un desarrollo intelectual aún no concluido.

Las fuentes que proporcionan datos, informaciones, antecedentes sobre el mundo social al niño son varias: su propia experiencia, los adultos, otros niños, el aprendizaje en la escuela y los contenidos de los medios de comunicación.

b) Los medios de comunicación en la configuración de las representaciones mentales infantiles

Desde un punto de vista cognitivo, entendemos que los medios masivos de comunicación aportan contenidos que influyen en las formas de conocimiento de la realidad cotidiana. Participan, por ello, en el proceso de percepción del entorno a partir del cual cada individuo elabora y organiza las representaciones sociales que guían su actuación en el mundo.

De otro lado, el conocimiento aportado por los medios masivos de comunicación es, en general, no sistemático y fragmentario, y por su naturaleza se sitúa en la serie de nociones que conforman el sentido común de un grupo humano. Esto lejos de restarle fuerza a su alcance, tiende a explicar el valor de los contenidos de la programación mediática respecto de los niños quienes, como ya se ha explicado, pueden desarrollar unas aproximaciones también fragmentarias y parciales a la realidad social.

En el mundo adulto se puede afirmar que, por ejemplo, la labor informativa de los medios de comunicación orienta al individuo y le proporciona mecanismos de ajuste que aseguran su integración en la sociedad. Respecto de los niños, el consumo de un medio masivo como la televisión ocasiona un efecto en virtud del cual, la programación televisiva se transforma en una clave cuyo manejo garantiza la pertenencia y la integración al grupo.

En términos concretos, y más allá de lo que mueve a los niños a consumir televisión, el hecho es que ya desde hace algunas décadas, un niño español dedica a ver televisión una cantidad de horas semanales similar o incluso mayor que las que destina a las horas lectivas de escuela.

c) La influencia del consumo televisivo

En relación a los usos y los efectos de la televisión en los niños hay estudios diversos, la mayor parte de los cuales ha sido realizado en Estados Unidos. Una parte considerable de estos estudios apunta al alcance negativo de la televisión.

Entre estos últimos destacan aquellos que endosan a los contenidos televisivos una serie de responsabilidades:

- Reemplazan al mundo real.
- Elevan las cotas de intolerancia en relación a la violencia existente en el mundo y, consecuentemente, insensibilizan a los niños frente a las atrocidades y crueldades.
- A través de la publicidad, estimulan el consumismo.
- Desestimulan las habilidades de lectura y escritura.
- Promueven la agresividad infantil.

Otros estudios, e incluso algunos de los anteriormente mencionados, han arribado a conclusiones relacionadas con efectos

positivos del consumo televisivo:

- Los niños en edad de asistir a centros escolares, sobre todo los pre-escolares, adquieren diversos conocimientos del medio, tales como:

- * un vocabulario esencial,
- * una información básica operativa que guía los primeros pasos en sociedad.

- El aprendizaje es casual e inadvertido.

- Antes de incorporarla como conocimiento, el niño contrasta la información nueva adquirida en el medio con sus padres, amigos o compañeros.

- En algunos casos, los niños que veían más televisión practicaban más deportes y tenían un rendimiento mejor en los estudios.

- No ha habido descensos en la escritura y la lectura en los niños que veían más televisión y, más bien, estas habilidades se complementaban con el visionado. Mientras la lectura trae información, la televisión aporta fantasías visuales que subyacen en las mentes infantiles.

- Los niños, incluso los más pequeños, son capaces de distinguir la publicidad de los restantes programas, manifestando una capacidad de discriminación que algunos investigadores no están dispuestos a reconocerles.

- La elección de contenidos televisivos está directamente vinculada con la búsqueda de entretenimiento.

En nuestro caso, el consumo de la televisión es realizado por unos niños que desde el momento de su llegada a la sociedad catalana experimentan una situación de precariedad. Tratándose de niños del Raval, su situación es aún más difícil. En este sentido, nos interesa describir de qué manera en tal situación el consumo televisivo les resulta útil para incorporarse a dinámicas socio-culturales de su entorno.

d) La socialización de los niños inmigrantes durante la escolarización primaria

La etapa de escolarización representa para el niño la primera experiencia en la adquisición de roles que van más allá del ámbito familiar, situándose en el espacio social. En tanto estudiante, el niño es inducido al conocimiento y consideración de las instituciones sociales, los valores que las sostienen y sus modalidades de expresión objetiva.

En el caso del niño inmigrante, esta etapa del proceso de socialización se lleva a cabo en un escenario de tensiones marcado

por la confrontación de dos dinámicas: la del hogar y la de la escuela. En el hogar, en transición hacia la cultura de adopción, el referente predominante es el marco conceptual plasmado en la sociedad de origen. En la escuela es, en cambio, el conjunto de instituciones de la sociedad receptora, en nuestro caso, la catalana.

En tal confrontación hay una serie de conformaciones valóricas en juego en torno a conceptos de religión, trabajo, autoridad paterna y del grupo parental, rol de la mujer, identidad nacional, relación entre la autoridad política y grupo cultural, étnico o lingüístico propio, etc. La redefinición o reafirmación de estos conceptos inciden en un conjunto de expresiones culturales objetivas tales como el modo de relacionarse con la mujer, el tipo de trabajo a que se aspira, el modo de asumir los preceptos religiosos o el tipo de relación que se da entre padres e hijos.

La tensión ya señalada puede ser un factor de mayor peso en el caso de niños que desarrollaron su primera socialización en su cultura de origen, en relación a aquellos que nacieron en Cataluña. Es el caso de aquellos que realizan en este momento su escolarización en escuelas locales y llegaron a Barcelona hace 3 ó 4 años.

IV. Metodología

Necesidad de una metodología cualitativa

Dada la naturaleza del tema a investigar, es importante medir las rutinas del consumo televisivo tanto en la modalidad general en que se realizan como en cuanto a las preferencias comunes de los sujetos a investigar.

Para lo anterior, estimamos pertinente mantener una información actualizada y por lo tanto renovable periódicamente acerca de ello, lo cual puede obtenerse mediante metodologías cuantitativas como la encuesta.

Sin embargo, la búsqueda de relaciones entre el consumo del medio y pautas de integración social requiere de un instrumental cualitativo que permita analizar y contrastar dinámicamente la información obtenida.

Los métodos útiles para complementar y contrastar información pueden ser las entrevistas en profundidad, aplicables tanto a los niños como a los miembros del equipo docente de la escuela, las entrevistas grupales a los niños, y la observación participante.

De este modo, a partir de una información básica obtenida con un método cuantitativo la investigación avanzará en la búsqueda de relaciones entre el consumo televisivo y la integración, considerando al menos dos elementos:

- Expresiones culturales objetivas presentes en la conducta de los niños.

- Dinámicas de relacionamiento intrafamiliar e intragrupal en el entorno de los niños.

V. Sujetos

1) Tipología

En el marco de lo ya señalado, nuestro tema será investigado dentro del grupo de niños inmigrantes provenientes de países del Tercer Mundo. De acuerdo a los datos expresados en la Parte I de este texto, la provincia de Barcelona ofrece condiciones favorables para este fin.

Considerando lo anterior, las siguientes son las tipologías de interés para este estudio:

1. Niños marroquíes
2. Niños filipinos.
3. Niños latinoamericanos, particularmente de países como Perú y República Dominicana.
4. Niños centroafricanos.

La edad elegida es la correspondiente a la escolarización primaria: entre 7 y 12 años.

Se considera también el elemento diferenciador de niños que han nacido en Cataluña y niños que hicieron su primera socialización en sus sociedades de origen.

Con el fin de comparar la información obtenida, entre los sujetos se incluyen también aquellos niños pertenecientes al entorno de los sujetos principales de la investigación, pero que son de origen local.

b) Colegio Milà i Fontanals

El Colegio Milà i Fontanals de educación primaria se encuentra en pleno Casco Antiguo de Barcelona y es el centro donde se realiza la primera etapa de la investigación.

En los últimos 18 años ha experimentado un notorio descenso en la matrícula: 1.150 alumnos en 1977, 650 en 1989, 375 en el presente curso.

Simultáneamente, la presencia de niños inmigrantes ha

tenido un incremento fuerte: en los últimos dos cursos esa cifra ha rozado el 50 por ciento del total de alumnos.

Dado que un porcentaje muy elevado de las familias de los alumnos sufren carencias económicas graves, una parte importante del esfuerzo del personal del Colegio debe dirigirse a resolver esas necesidades, intermediando en programas de becas de distinto tipo. Las dificultades socio-económicas tienen eco directo en el aula, pues en la mayor parte de las clases la presencia de alumnos con carencias de este tipo o miembros de familias desestructuradas propone unas exigencias difíciles de encarar a la labor de los maestros.

Problemas para abordar la tarea docente en un marco de diversidad cultural

Lo anterior explica las dificultades del equipo docente para abordar su tarea cotidiana e introduce en la visión que tienen sus componentes sobre lo que oficialmente se conoce como "atención a la diversidad". En general, los maestros sienten que no cuentan ni con el respaldo real de las Administraciones ni con los recursos que se necesitan para solventar las necesidades pedagógicas nacidas de "la diversidad".

Por ello, el esfuerzo en esta línea no puede ir más allá de las sesiones de "Educación Compensatoria" cuyo principal objetivo es el refuerzo de la lengua.

Rechazo de los miembros del equipo docente a las intervenciones de investigadores

Es probable que lo anterior esté en la base de una primera actitud de recelo de los maestros, en relación a propuestas de investigación externas. Su discurso es simple: en tanto lo que se investigue sólo sirva para justificar exteriormente la "atención a la diversidad" y no proporcione herramientas concretas para solventar las dificultades que les representa cotidianamente esa diversidad, entonces la investigación no les es útil.

A la hora de llevar a cabo trabajos de campo en colegios que viven situaciones como la descrita, conviene tener en cuenta este aspecto. Ello, no sólo por lo que implica en cuanto a la posibilidad de introducirse en el medio sino también porque la colaboración posterior de los maestros es vital para obtener información de calidad en relación a los escolares inmigrantes.

VI. Posibles áreas de investigación futura

Los siguientes temas han surgido del trabajo de campo y del análisis de algunos instrumentos aplicados a los niños que son sujetos de esta investigación.

Se trata de temas generales, y no siempre se sitúan en el campo comunicacional.

- * La socialización política de los niños inmigrantes.
- * La educación compensatoria y la atención a la diversidad en las instituciones educacionales.
- * El factor religioso en la socialización de los niños inmigrantes.
- * La comunicación intrafamiliar en los colectivos inmigrantes.
- * El consumo selectivo de los medios de comunicación entre los miembros del colectivo de inmigrantes.
- * Los programas de atención a niños inmigrantes de los casales.

VII. Bibliografía

Se incluyen aquí los textos que guardan una relación más directa con el tema en estudio. Hay una serie de otras publicaciones que se han utilizado y servirán para la contextualización de este trabajo y que no se mencionan por ser más conocidas por los componentes del Seminario.

Bedrouh, F., Gökalp, A., y otros, 1977, "Le passage, socialisation des enfants migrants", Paris, SSAE.

Berry, G., Keiko Asamen, J., 1993, "Children and television images in a changing sociocultural world", Cambridge, Polity Press.

Camacho, Ana, 1995, 8/enero, "España deja de ser un país de tránsito para los inmigrantes y se convierte en un destino estable", El País.

Colectivo IOÉ, Carlos Pereda, Miguel A. de Prada, Walter Actis, 1994, "Escolarización de niños marroquíes en España", Madrid, edición confidencial.

Col·legi de Periodistes de Catalunya - Comissionat de l'Alcaldia per a la Defensa dels Drets Civils, 1992, "Immigració Estrangera", Dossier, Barcelona.

Díaz-Aguado, María José, 1993, "Interacción educativa y desventaja sociocultural", Madrid, Ministerio de Educación y Ciencia.

Flavell, John H., 1993, "El desarrollo cognitivo", Madrid, Visor.

Fowles, Jib, 1992, "Why Viewer Watch. A reappraisal of Television's Effects", Newbury Park, Sage.

Galindo, E., Recolons, Ll., 1992, "El Islam", Madrid, Editorial Popular.

Gökalp, Altan, 1984, "Los hijos de inmigrantes en Europa Occidental: socialización diferencial y problemática multicultural" en Revista Internacional de Ciencias Sociales, vol. XXVI, págs. 515-529.

Hauser, Philip M. (dirigido por), 1972, "La investigación social en las zonas urbanas", Barcelona, Ed. Labor.

Hodge, Bob, Tripp, David, 1986, "Children and Television. A semiotic approach", Cambridge, Polity Press.

Moragas, Miquel de,
___ 1979, "Sociología de la comunicación de masas", Barcelona, Ed. Gustavo Gili.

___ 1983, "Comunicación, cultura y sociedad", Bellaterra, Universidad Autónoma de Barcelona.

Narbona Reina, Luis Miguel, 1993, "Marroquies en Viladecans. Una aproximación al tema de la inmigración", Ajuntament de Viladecans, Viladecans.

Philo, Greg, 1990, "Seeing and Believing. The influence of Television", London, Routledge

Prieto Castillo, Daniel, 1984, "Comunicación y percepción en las migraciones", Barcelona, Ed. del Serbal - UNESCO.

Richmond, Anthony H., 1984, "Adaptación y conflictos socioculturales en los países receptores de inmigrantes", en Revista Internacional de Ciencias Sociales, vol. XXVI, págs. 449-465.

Saperas, Enric, 1987, "Los efectos cognitivos de la comunicación de masas", Barcelona, Ed. Ariel.

Scollon, Ron, Wong Scollon, Suzanne, 1995, "Intercultural communication", Cambridge, Blackwell.

Solé, Carlota, 1991, "Estudi sobre les minories ètniques de Ciutat Vella", Barcelona, Area de Afers Socials i Joventut, Ajuntament de Barcelona.

Thomas, Sari, 1987, "Culture and Communication", Norwood, Ablex Publishing.

Turiel, E., Enesco, Ileana, Linaza, J. (comp.) 1989, "El mundo social en la mente infantil", Madrid, Alianza Editorial.

VV. AA. 1992, "Sobre interculturalitat", Girona, Fundació SER.GI.

Wallon, Henri, Piaget, J., 1982, "Los estadios en la psicología del niño", Buenos Aires, Ed. Nueva Visión.

Seminari Interdisciplinari d'Investigadors en Migracions

ACTA 5ª sessió, 1 de juny de 1995

Assistents: Inés Brancos, Encarna Herrera, Jaume Llansó, Nicolás Lorite, Elisabeth Maluquer, Nora Muntanyola, Lluís Recolons, Maria Recolons (secretària), Claudio Urtubia.
Excusa assistència: Núria Gasol, Francesc Tort, Luis Miguel Narbona

Es reparteix a cada assistent:

- Acta 4ª sessió (18 de maig de 1995)
- Material de treball per a la sessió següent del 15 de juny. Elisabeth Maluquer: *Discriminació racial i tractament a la premsa: els fets de Santa Coloma de Farners (1989-1991)*

Lluís Recolons informa sobre una presentació de tesi de Joaquín Recaño que havia tingut lloc el dia anterior a la Facultat de Geografia i Història: *La emigración andaluza (1900-1992). Cronología, aspectos demográficos, distribuciones especiales y componentes socio-económicos de la emigración andaluza en España*, a la qual ell no havia pogut assistir, però que semblava podia ser interessant. També cita i passa entre els participants la fotocòpia del llibre de:

CALVO, Francisco (1977): *Qué es ser emigrante*, Biblioteca Salu y Sociedad, Editorial La Gaya Ciencia, Barcelona, 80 pp. (A la Biblioteca de l'ICESB tenen l'original)

Planteja: com fer per centrar el tema que s'exposa en cada sessió?. Se suggereix que la persona que fa la presentació del tema planteji dues o tres preguntes concretes al final amb l'objectiu d'aconseguir aportacions útils que ajudin i centrin el tema exposat. Es torna a remarcar el fet que partint de la base que els participants ja s'han llegit els materials de treballs corresponents, entregats en la sessió anterior, amb una mitja hora, aproximadament, la presentació de la persona que presenta el tema ja és suficient.

Claudio Urtubia comença la seva exposició: *El consumo televisivo en la integración de los niños inmigrantes* explicant que fa una introducció-esquema amb una sèrie d'idees que serveixen per donar raó de com vol fer la investigació i abordar-la temàtica i metodològicament. Quasi tot ho planteja com a pregunta perquè està en un moment de la investigació en què proposa bàsicament unes pistes teòriques que serveixin de paraigües. Per tant farà un recompte de diverses idees que són pistes concretes d'aquest treball que està realitzant en un col·legi d'Educació General Bàsica del Raval, en una classe de 5è d'EGB (amb nens de 10-11-12 anys).

L'objectiu de la investigació és la funció del mitjans de comunicació en la societat i, en concret, dels periodistes.

-Aquests nens es troben en una barri que és un sector de risc, de condicions socio-econòmiques molt greus. Això ja planteja un cert condicionament en relació al tema que s'està investigant. L'ensenyament és fonamentalment en castellà.

-En aquesta investigació, primer va aplicar una enquesta a tota la classe per descriure el consum de televisió. La classe està composta per 17 alumnes dels quals 11 són immigrants, 4 són nascuts aquí i els altres 7 porten entre sis i tres anys vivint a Catalunya. Els altres 6 són espanyols, pràcticament catalans (ja sigui perquè són immigrants de segona generació, nascuts aquí, o, perquè han estat sempre aquí).

-Entre ells tots es comuniquen en castellà. Sembla ser que viuen amb més precarietat els espanyols que els immigrants. Hi ha famílies desestructurades (dels alumnes espanyols, la meitat). La impressió contrastada amb la professora és que els nens immigrants tenen un nucli familiar més estable.

-Tots tenen televisió i alguns d'ells més d'un aparell. La major part el tenen amb comandament a distància. Molts tenen vídeo i algun (immigrant més recent) antena parabòlica. Quan estan a casa veuen la televisió. Una part molt important del temps lliure la passen en el casal, (hi ha diferents casals) Alguns van al casal al migdia a dinar i després tornen a la tarda per berenar) i la resta del temps lliure que no són a casa veient la tele, ni tampoc en el casal, la passen al carrer (no tant en el cas dels immigrants que estan més controlats i alguns d'ells no surten al carrer si no és amb amics)

Aquests nens veuen la televisió al matí, al migdia i per la tarda. La majoria deixen de veure-la entre les 21,30 i 22h. Els alumnes que provenen de famílies desestructurades, veuen la televisió fins que els hi sembla.

Programació preferida: dibuixos (sembla que aquesta preferència coincideix amb els qui tenen una major immaduresa afectiva), els agraden molt els espais humorístics ja siguin novelats o de concursos. Els nens que tenen preferència vers les pel·lícules de por i de sang, sembla ser que són els qui provenen de famílies més desestructurades, majoritàriament, nens espanyols. També els hi agraden les pel·lícules còmiques.

Les restriccions de temps per veure la televisió es donen en els casos de les famílies més constituïdes, "normals".

Les restriccions de continguts és major en les famílies de religió islàmica, encara que siguin nens nascuts aquí. Les restriccions es donen en temàtiques molt sensuals, en escenes eròtiques, quan surten despullats o vestimentes més o menys sensuals.

Impressió que, en general, els continguts són útils per al diàleg familiar, que sembla ser que no es dona molt, i per reforç de les aficions personals: (futbol...). La conclusió és que la TV és per a aquests nens una font d'informació bàsica. Es creen afectes i desafectes profunds entre els personatges de la TV.

En alguns casos sembla que la TV els ha servit molt per aprendre castellà (al començament d'estar aquí no feien més que veure la TV) Tots veuen la TV en català, encara que hi

ha un cert rebuig, per part d'alguns d'ells, que no acaben d'entendre'l.

Elisabeth Maluquer: Quines diferències es donen quant a gènere: ? nens, nenes?

Claudio Urtubia: En tot cas entre els islàmics, les nenes no poden veure moltes coses, tampoc poden sortir soles al carrer (els nens: sí)
Però, de moment, encara estic investigant categories generals.

Un criteri fortament sociològic per a aquesta anàlisi han de ser les dinàmiques sòcio-culturals en el medi en el que es troben, però hi ha un processament personal del que la televisió va entregant que és el que fa que el nen immigrant vagi captant, aprenent i incorporant coses. En aquest sentit he de fer un acostament psicològic.

Es fa difícil el factor religiós, com a element diferenciador sembla molt present en tot. La professora que porta un any en aquesta escola diu: "que no ho té clar, que té la impressió que els nens marroquins tenen un cacao mental pel que fa al tema religiós; d'una part saben que tenen prohibicions, però aquests nens marroquins van desesperats en assetjar a les nenes, tocar-les, mirar-les en el lavabo... Els paquistanís i filipins no tenen aquest tema tan confús".

Per portar a terme la investigació he passat l'enquesta (mètode quantitatiu que va resultar bastant híbrid) i he fet entrevistes en profunditat a quatre alumnes immigrants i dos locals, i també he entrevistat, en diferents seqüències, a dues professores (catalanes). Ara falta fer un seguiment en el temps i l'espai també amb mètodes qualitatius. Vull fer també entrevistes col·lectives.

La impressió és que es fa necessari contrastar aquest grup d'immigrants amb situacions de risc amb nens immigrants en un altre context "normal" amb menys conflictivitat.

DIALEG

Encarna Herrera: Pel que fa als continguts dels programes, els catalogaràs per tipus de programa i missatges que s'emeten?

Claudio Urtubia: Sí, per exemple en el tema religiós tinc un, al menys, per introduir-me per saber de quina manera el factor religiós-cultural influeix. Perquè en aquesta classe hi ha dos nens filipins, pràcticament espanyols, un paquistaní que conserva su religió, els magrebins, i una nena índia (de pares indis). No he vist negres africans per l'escola.

Nora Muntanyola:

-Vas a fer el teu treball de curs en curs, continuaràs amb els mateixos nens fent un seguiment, o amb d'altres també de 5è?

-Per fer un treball en profunditat com plantejges a nivell teòric com vas a treballar la qüestió dels eixos? (citats a la p. 3, 4rt paràgraf del material de treball)

-Vas a tractar amb els pares, amb la gent del casal, amb els de la parròquia, treballadors socials...?

-En tractar nens de tantes cultures diferents, hi haurà la categoria: nen immigrant?, o com vas tu a "definir-la"...?

-També és conflictiu veure si és primera generació o segona generació d'immigrants? Una antropòloga japonesa americana té un treball molt interessant sobre dues generacions d'immigrants japonesos en els EE.UU., ella considera primera generació: els qui neixen en el país...

Lluís Recolons: Sí, en Amèrica és on es neix, en canvi aquí a Europa, generalment els nens que vénen petits també es consideren segona generació.

Claudio Urtubia:

-La meua idea és treballar amb nens d'Educació Bàsica de 7 a 12/13 anys. En treballar en un col·legi vaig decidir treballar amb una classe, perquè ja costa prou ficar-se particularment amb aquests nens. Per tant, l'any vinent continuaria treballant amb els mateixos nens (potser que hi hagi una altra professora)

-Quant als eixos: veig que hi ha certes coses que vertebrun un acostament al tema integració, encara que prefereixo parlar de dinàmiques culturals i de com la TV els ajuda a introduir-se en aquestes dinàmiques culturals.

-Vull ficar-me en les famílies, amb els treballadors socials, el psicòleg. Amb els pares és més difícil. Amb els nens "me llevo bien". Les entrevistes són de 30 minuts. Amb les professores també relativament bé, he hagut d'aguantar molts sermons, segons elles: aquests nens van a cops permanentment.

-Suposo que un concepte d'integració considera la idea de la diferència, per tant, es tracta de considerar això i com ells aporten des de la seva alteritat. Encara que també és important veure com es construeix la seva identitat en relació a tota la resta del context. El que vull és acostar-me a això, a aquest joc que hi ha entre una cosa i altra, i penso que el que haig de fer és intentar introduir-me en aquells elements que caracteritzen a cadascun d'ells i veig que amb els nens marroquins (s'hauria de fer un acostament diferencial a ells).

Per saber com es construeix la seva identitat aquí, en aquesta societat, crec que el factor religió és important, m'haig d'acostar per veure com els valors de la programació televisiva van aportant a la creació de la seva identitat i com la religió els caracteritza o els aporta dins de la seva definició cultural.

-Una de les primeres intencions que tenia era treballar amb nens d'immigració racial de 3-4 anys màxim, però m'he deixat vèncer per la curiositat, vull veure si val la pena fer la diferenciació.

Nicolás Lorite: Quan el Claudio va començar, es va plantejar com acostar-se a aquest col·lectiu. Es pot fer relacionant situacions semblants en d'altres països. Però,

em va semblar fonamental: no deixar-se influir ja que un s'ha de deixar sorprendre, sinó es fa la mateixa investigació. Raval només hi ha un i només són unes peculiaritats d'aquesta emigració. Evidentment, s'ha de "culebrear" (referència feta anteriorment per N. Muntanyola).

Nora Muntanyola: D'acord que cada cas és únic. No a nivell d'imitar, però a vegades, a nivell pràctic, quan tractes de veure-ho tot, t'"agobies", et sents dispers. Per això penso que és bo fer el que aconsellava Dolores Juliano: "tener buenas hipótesis aunque luego te cambien".

Lluís Recolons: En llegir l'escrit del material de treball hi ha una amplitud molt gran de coses implicades. Mentalment tinc agrupats els models que afecten a aquesta temàtica en tres grups:

- a) Integració (adaptació, inserció, transplantació...): encaix en aquesta societat.
- b) Identitat
- c) Pas del temps

En llegir, la p. 1, 3r paràgraf del material de treball, constato:

- 1.- l'amplitud teòrica
- 2.- i em pregunto com es concretarà en unes hipòtesis que evidentment hauran de ser molt restringides, però unes hipòtesis que la gràcia està en què després es posin a prova.

Dintre de l'amplitud temàtica em sembla important la identitat. No la identitat magrebí o catalana, sinó ser o no ser: ser psicològicament o estar aquí en una situació insana psicològicament. Primer és ser, abans d'integrar-se. El Raval és un cas molt especial i molt especial aquesta escola. Quins són els processos dels nens?, fins a quin punt queda com el que dius (a la p. 3, antepenúltim paràgraf del material de treball) que per tant, respecte a la TV fins a quin punt aquest món de la TV, pot quedar com un conjunt que en un moment donat del procés vital es desprengui com per dir que era un món que no era el real. Quan al pas del temps: en el barri del Raval tal com està, el qui s'integra molt sovint surt, encara que per a alguns autòctons hi ha pootser la idea que aquest barri renaixerà. Però hi ha el factor del pas del temps, m'agradaria saber per a quants immigrants el Raval és etapa de pas, o d'estada estable. Però, per als qui es queden crec que hi ha un factor negatiu: que se socialitzen en la marginació.

Claudio Urtubia: Es probable que als que els hi va bé surten del Raval i no vagin a aquestes escoles.

Lluís Recolons: Rectificaria la qüestió de números en Catalunya (p. 1). Aquest "casi triplicaba la media de todo el estado", jo crec que en l'estat seran uns 800 mil, o sea un 2% i aquí entre 120 i 150 mil, o sea un 2,5%. No faria èmfasi en què aquí són molts.

Jaume Llansó: Sobre identitat:

Jo parteixo de la base de la identitat enfocada com a procés psico-social. Quant a la identitat d'una primera o segona generació, hi ha estudis s'hauria de mirar també el que en Psicoanàlisis seria si a nivell d'individu hi hauria més pulsio de vida o pulsio de mort, en el sentit que hi ha variables individuals puntuals, hi ha gent amb més facilitat de superar tràngols que d'altres. S'hauria de mirar les mateixes persones en un altres barri, en un altre context social.

Si ho cenyim a un nen de segona generació pot tenir dues estructures de funcionament social diferents, dues estructures mentals i pot tenir, per tant, cert risc de patologia.

En l'estudi de Tizón s'ha comprovat que: els immigrants tenen més risc, una tendència més gran a unes determinades patologies.

La franja d'edat investigada en Psicologia Evolutiva seria la de la maduresa infantil amb una gran latència sexual, haurien de tenir gran interès per aprendre... Seria interessant saber si les mateixes professores han observat això que comentaves (Claudio) en d'altres edats...

Elisabeth Maluquer: Teresa San Román comentava sobre una experiència seva amb famílies que li va resultar molt curiós el fet de veure la TV per la nit en les seves cases, i a partir dels comentaris que feien se n'adonava que en realitat veien totalment una altra pel·lícula, les interpretacions eren molt diferents.

Nora Muntanyola: A propòsit d'això la pel·lícula: "Nunca en domingo" de Melina Mercouri que fa de prostituta que va els diumenges a veure les tragèdies gregues i com després la seva interpretació de les tragèdies era una altra...

Nicolás Lorite: Quan les Olimpíades, el moment que van sortir tocant els tambors de Calanda, a Arabia ho van interpretar com la invasió dels àrabs... Es el tema de la simbologia, de la interpretació dels valors culturals.

Nora Muntanyola: En un congrés a Nova York hi havia quantitat de treballs tractant el tema de les Olimpíades a nivell de comunicació social.

Nicolás Lorite: El tema de les tipologies dels programes, pot ser un tema clau.

Encarna Herrera: S'hauria d'analitzar el missatge que es dona, els continguts.

El contingut dels programes, el missatge que s'emet i com ha influït és un tema molt complex.

Claudio Urtubía: Es probable que analitzi un programa.

Encarna Herrera: Seria interessant analitzar els programes que ells facin sortir com a temàtica preferida.

En els dibuixos hi ha el paper de la dona, hi ha molta violència.

Els pares han de fer el treball de seleccionar.

Claudio Urtubia: Per això és important investigar com veuen la TV, si sols o acompanyats en context casolà.

Nicolás Lorite: El discurs de la violència. La violència depèn de moltes variables, del caràcter del nen, s'hauria d'analitzar, l'àmbit, els codis...

Encarna Herrera: Com a espectadora em sobta la quantitat de violència...

Lluís Recolons: Això ens introdueix en el tema dels valors, com valorar el què aporta la TV?, què és positiu i què és negatiu?, i, respecte a què? Jo diria: respecte a la salut completa del ser humà, segons la definició que es va donar en un Congrés de Metges i Biòlegs que va tenir lloc a Perpinyà...

Jaume Llansó: Per a un benestar les condicions d'aquesta definició eren que fos: autònoma, solidària i joiosa.

Lluís Recolons: Respecte al que deia en Jaume Llansó, segurament que ja hi ha una adquisició standard, a 11 anys el nen està en una etapa amb uns processos concrets que poden ser un punt de referència, per exemple de cara a la precocitat o agressivitat en assetjar a les nenes, això és peculiar de gent d'aquest barri?, els hi surt de dintre?, és una cosa que han vist?, o, ja tenen una precocitat d'aquest tipus...?

Claudio Urtubia: La meua pregunta aquí és si això es creua amb el component cultural religiós.

Temas a investigar:

- 1) La seva socialització política
- 2) L'Educació Compensatòria: impressió que serveix de poc, faltes recursos i per a l'únic que serveix és per a què sàpiguen el castellà.
- 3) Factor religiós
- 4) Comunicació intrafamiliar (segons la professora: aquestes famílies no conversen "se llven a palos" amb els nens)
- 5) Revisió més selectiva sobre com ells visionen.
- 6) El tema dels casals

Inés Brancos: Les pautes reproductives de la societat immigrada s'adapten aviat a les de la societat receptora, segons s'ha comprovat en estudis diversos, entre ells, també a Catalunya.

Elisabeth Maluquer: Advertència sobre els prejudicis: nosaltres els identifiquem molt amb la religió, i potser no s'hauria de donar tant per suposat que tot es degui al tema religiós.

Claudio Urtubia: Uns quants m'han dit que ser musulmà és creure en Déu i no com nosaltres que creiem en les persones...

MIGRA-STUDIUM
c/. Roger de Llúria, 13
08010-Barcelona

Tel. (93) 412 25 85
Fax (93) 317 10 94

Seminari Interdisciplinari d'Investigadors en Migracions

6ª sessió: 15 de juny de 1995

Materials de treball

presentats per Elisabeth Maluquer

Tema:

**DISCRIMINACIO RACIAL I TRACTAMENT A LA PREMSA:
ELS FETS DE SANTA COLOMA DE FARNERS (1989-1991)**

DISCRIMINACIÓ RACIAL I TRACTAMENT A LA PREMSA: ELS FETS DE SANTA COLOMA DE FARNERS (1989-1991)

1. Marc teòric
 - 1.1. El discurs racista
 - 1.2. Tractament de la immigració a la premsa
2. Metodologia
 - 2.1. La documentació
 - 2.2. La fitxa
 - 2.3. El tractament de la informació
3. Els fets de Santa Coloma de Farners
4. Els periòdics
5. Les notícies
 - 5.1. Les paraules i els fets
 - 5.2. Tractament del conflicte
6. L'opinió dels ciutadans
 - 6.1. Cartes al director
 - 6.2. Programa radiofònic
7. Els reportatges
8. Els articles d'opinió
9. Comentaris finals
 - 9.1. Les conclusions de l'estudi de C. Guillaumin
 - 9.2. A manera de conclusió

Elisabeth Maluquer
Barcelona, maig 1995

DISCRIMINACIÓ RACIAL I TRACTAMENT A LA PREMSA: ELS FETS DE SANTA COLOMA DE FARNERS (1989-1991)

MARC TEÒRIC

El present treball forma part d'una sèrie d'assajos que vaig elaborar entorn a la qüestió del racisme al llarg d'uns tres anys en el marc dels cursos d'un mestratge sobre investigació aplicada en antropologia social que oferia el Departament d'Antropologia social de la Universitat Autònoma de Barcelona.

En els altres dos treballs em vaig centrar en qüestions metodològiques i teòriques entorn al racisme, mentre que en aquest em vaig dedicar a analitzar un recull de premsa que il·lustra un "cas de racisme". L'afer va constituir motiu d'escàndol a la premsa, va tenir algunes repercussions en la vida política catalana i va donar lloc a un judici contra les autoritats municipals.

La primera dificultat amb què topem en aquest tipus de treball és la de la definició de la noció mateixa de "racisme", sobre la qual no hi ha un consens en el món científic. Més encara quan la major part d'autors neguen la validesa científica del concepte de "raça" el qual sens dubte és central en el "racisme".⁽¹⁾ També és cert que per a alguns autors el que en l'actualitat popularment i als mitjans es designa com a "racisme" no és tal cosa sinó una nova ideologia discriminadora que es fonamenta en la diferència cultural.⁽²⁾

Taguieff i d'altres pensadors de l'escola francesa han plantejat que el "Nou Racisme"⁽³⁾ no és pas una nova ideologia sinó que rescata l'antic racisme dels anys trenta emprant les armes ideològiques de l'antiracisme institucional desenvolupades des del final de la Segona Guerra Mundial, fonamentalment en el marc dels organismes internacionals.⁽⁴⁾ És a dir, el neoracisme substitueix la vella retòrica de la raça per la de les ètnies o cultures, la retòrica de la jerarquia de

¹ Al respecte un article interessant de C. Guillaumin aparegut a Archipiélago, 12, Madrid 1993.

² Veure Stolcke, V. " El "problema" de la inmigración en Europa: el fundamentalismo cultural como nueva retórica de exclusión", Mientras Tanto, núm. 55, pp.73-90, Barcelona, 1993.

³ Terme encunyat per Martin Barker (1981) en l'obra pionera sobre el ressorgiment del racisme al Regne Unit a final dels anys 60 i la seva relació amb el discurs antiimmigració del partit conservador.

⁴ El referent bàsic seran les diverses declaracions contra el racisme de prestigiosos científics de tots els camps i nacionalitats impulsades per la Unesco.

les races per la de la incompatibilitat entre les cultures, però manté quasi intacta la vella idea que la barreja, abans de races i ara de cultures, és una amenaça per a la supervivència de cadascuna d'elles i per això proposa establir fronteres clares entre els pobles, de forma que s'identifica sovint societat-cultura i territori. La mixofòbia és una característica del racisme des del seu mateix naixement.⁽⁵⁾ No és per atzar que la màxima antiracista actual sigui, per oposició, l'elogi del mestissatge. Paradoxalment, en l'actualitat racistes i antiracistes, ens fa observar Taguieff, coincidim en la "celebració de la diferència", bé que amb intencions diferents, però aquesta coincidència dificulta la dialèctica.

Sigui com sigui, resulta difícil de negar que, si bé en el camp de les ciències biològiques el concepte de raça no té caràcter científic, en la vida social la idea de "raça", s'expressi en termes d'ètnia o de color de la pell, té una significat social que no podem ignorar.

Per què accepto l'etiquetatge periodístic que el cas de Santa Coloma de Farners és un cas de racisme?

Posant-ho en termes de Wieviorka, considero que hi coincideixen tres "formes elementals de racisme": discriminació (entesa com a tracte diferenciats i humiliant del grup racialitzat), violència (en un cas amb resultat de mort, tot i que no hi ha cap acusació formal d'assassinat) i prejudicis (entesos com "l'expressió de la consciència de l'actor").

Sobretot prima l'element discriminació, ja que el nucli de l'afer són una sèrie de pràctiques discriminadores denunciades públicament per diferents actors socials (els afectats, persones solidàries amb ells, polítics i periodistes) amb el resultat que alguns dels seus responsables són jutjats per aquests actes.

El discurs racista

Aquest cas m'interessa especialment pel ressò que té i perquè els acusats de racistes són autoritats públiques i no pas, com sol passar, individus o grups "desviats".

Té un gran ressò a la premsa, dóna lloc a debats públics als mitjans de comunicació (ràdio, cartes al director als diaris, etc.) i en medis polítics ja que se n'arriba a parlar al Parlament català. L'afer porta a plantejar-se a l'opinió pública i a les institucions catalanes si els catalans som racistes. Hi ha veus que ho neguen i serà precisament en la forma que prenen aquests discursos negadors del racisme que veiem l'empremta més tòpica de la nova ideologia racista que caracteritza l'Europa

⁵ Recordem la tesi de Gobineau segons la qual la barreja racial és la causa de la decadència física i moral de l'aristocràcia francesa, decadència que explicaria la revolta del 14 de juliol.

contemporània.

També es debat públicament sobre la situació dels immigrants estrangers a Catalunya i es plantegen actuacions de suport, es parla d'integració, algunes persones comparen la situació amb la de vint o trenta anys enrere...

El fet que algunes de les actuacions discriminadores vinguin de part d'autoritats públiques que manifesten força clarament els seus prejudicis ens porta a algunes reflexions entorn a la debatuda noció de "racisme institucional".⁽⁶⁾ Teòricament, front al racisme individual, obert i conscient, el racisme institucional actua de forma encoberta, sovint inconscient i dissociada de prejudicis, impregnant el funcionament de les institucions i assegurant la reproducció d'un "sistema generalitzat de discriminació". Wieviorka sosté que les pràctiques discriminatòries no són una "transcripció directa i immediata de representacions i percepcions de l'altre, de prejudicis..." sinó que tenen la seva pròpia dinàmica.

Així doncs, ens trobem amb un cas força atípic -diria jo- de discriminació institucional. En general, no és fàcil trobar els responsables de la discriminació institucional, i arribar a poder formular una acusació, ja que el més habitual és que l'agent discriminador quedi encobert. D'aquí l'interès també del cas de Santa Coloma de Farners en què queden encausats per discriminació per raó de raça tres autoritats municipals (l'alcalde, un tinent d'alcalde i el cap de la guàrdia urbana). Tanmateix, la lliure absolució dels acusats refuta les tesis del caràcter estructural del racisme.

Finalment, ens preguntem si tot aquest escàndol no haurà servit per aprendre a encobrir el racisme.

Tractament de la immigració a la premsa

Em manca un marc teòric respecte a aquest tema, el qual abordo per primera vegada en aquest treball, i de forma temptativa. El meu referent, que orienta la meua mirada i que em permet d'establir algunes comparacions, és un treball de C. Guillaumin "Grande presse et multi-ethnicité: la situation en France".⁽⁷⁾

Al final del treball, intento veure fins a quin punt les constatacions de Guillaumin són aplicables al conjunt de material de premsa que he analitzat, tenint en compte que els estudis a què al·ludeix es van fer entre els anys 40 i els 70, en unes

⁶ Per a una definició del "racisme institucional" ens remetem a Wieviorka (1992) El espacio del racismo, pp.146-153.

⁷ Obra en què reflexiona sobre múltiples estudis sobre el tema i que resumeix la mateixa autora en l'article "Caractères spécifiques de l'idéologie raciste", Cahiers Internationaux de Sociologie, (juliol-desembre) 1972, pp.247-274.

conjuntures força diferents de les espanyoles als 90.

METODOLOGIA

En aquest com en la majoria de casos els lectors i lectores habituals de premsa no tenim altre mitjà de coneixement que la premsa. Hauria estat interessant per al present treball contrastar la versió dels fets que en va donar la premsa amb la de persones més properes o àdhuc protagonistes de la història. És una assignatura pendent.

La documentació

En funció dels titulars i el contingut de l'escrit he seleccionat 120 documents (anomeno "document" a cada "retall de diari") apareguts en diaris d'àmbit català i també exclusius de la província de Girona. Els documents van ser extrets d'un recull de premsa expressament elaborat per a l'administració provincial de Barcelona, en els períodes que van del novembre del 1988 al març del 1991.

Totes les informacions contingudes en els documents seleccionats es relacionen directament amb una sèrie d'accions de diferent tipus que genèricament la premsa va qualificar de racistes i que tenien per objecte un col·lectiu procedent d'alguns països de l'Àfrica Occidental establert a la localitat gironina de Santa Coloma de Farners.

També he seleccionat alguns documents apareguts en els moments més "calents" de l'afer i que al·ludeixen als fets de Santa Coloma de Farners, per exemple com a motor d'iniciatives associatives, motiu de debats parlamentaris, reflexions en editorials i articles de fons sobre la qüestió del racisme i l'antiracisme, cartes al director, etc.

La fitxa

Per poder analitzar els continguts dels documents i realitzar les quantificacions necessàries, he elaborat una fitxa molt senzilla per a cada document seleccionat. A la fitxa consta els titulars, i subtítols -si n'hi ha-, la data i el diari on va ser publicat, així com la secció; el nom de l'autor en els reportatges, articles d'opinió i cartes al director. Al final de la fitxa hi ha un espai per a les observacions, on molt sovint he transcrit frases que considerava interessants bé per la informació que contenien, bé per la manera d'expressar determinades qüestions; en algunes fitxes al final he fet un resum del contingut de la informació i en altres he posat comentaris que em suggeria la lectura del document.

El tractament de la informació

D'una banda, he ordenat cronològicament els documents, cosa que m'ha permès establir una seqüència dels fets.

D'una altra banda, els he agrupat segons les característiques en quatre blocs:

1. Notícies: he considerat com a tals els documents que majorment aportaven informacions presentades com a fets, "neutres". El recull consta de 97 notícies.

2. Reportatges: els documents que cerquen aprofundir en un tema aportant-hi dades d'estudis, entrevistes als testimonis dels "fets", etc. El recull consta de 9 reportatges.

3. Opinions dels ciutadans: expressades a través de cartes al director. El recull té 5 cartes al director. Hi he afegit un article que recollia les opinions expressades per ciutadans en un programa radiofònic.

4. Articles d'opinió: editorials i documents signats per autors considerats experts en qüestions socials. El recull n'inclou 9.

Cada un d'aquests blocs l'he analitzat per separat, tant el que fa als aspectes formals de la presentació de la informació - els titulars, diferències de tractament segons el periòdic, etc.- com als aspectes que m'han semblat més interessants del contingut per les idees que se'n desprenen sobre el racisme, la immigració i la població autòctona.

ELS FETS DE SANTA COLOMA DE FARNERS

En el període que va del mes de novembre de 1988 al mes de març del 1991 la premsa reporta un cas de racisme a Santa Coloma de Farners, una població de la comarca de la Selva on hi ha establert un centenar de persones procedents de Gàmbia, Mali, Senegal, i també asiàtics. La població africana treballa sobretot en explotacions forestals. Està composta per homes adults i algunes famílies, unes poques són mixtes. Com és freqüent en els grups immigrants predominen els homes sols i la presència de famílies indica un inici d'establiment més permanent. Com també és molt freqüent al nostre país, una part d'aquesta població africana es trobava en situació irregular -sense permís de residència ni treball-, gràcies a la generositat de la llei 7/85, més coneguda com la llei d'estrangeria.

En les pàgines que segueixen presento per ordre cronològic una síntesi de la informació apareguda a la premsa.

Novembre de 1988, data del primer document del recull de premsa, s'informa sobre l'organització d'uns cursos de llengua i d'alfabetització per part de voluntariat per a la població africana del poble i la rodalia. Es tracta de l'escola Samba Kubally. El seu plantejament pedagògic va en la línia de l'ensenyament d'adults de Freire. La idea inicial dels organitzadors era la de proporcionar els coneixements bàsics perquè els alumnes poguessin incorporar-se als cursos de formació ocupacional de l'INEM. Els impulsors dels cursos esperen rebre

ajuts oficials (ajuts que a final del 1991 encara no han obtingut). Els cursos s'inauguren amb un acte públic on són convidades personalitats polítiques i periodistes.

L'ajuntament de Santa Coloma, governat per CiU, expedeix - des del març del 1987 - una tarja d'identitat per als africans que viuen a Santa Coloma, pel que sembla amb la finalitat d'impedir que s'hi estableixi més gent africana. Els africans han de pagar unes taxes per obtenir la tarja. Es controla l'entrada al poble d'africans, amb policia municipal que atura els cotxes dels africans i impedeix l'entrada dels qui no tenen la tarja, de manera que alguns alumnes de Samba Kubally residents fora del poble no poden acudir a classe pocs dies després d'inaugurar-se el curs.

La policia municipal està fa una sèrie d'escorcolls domiciliaris sense ordre judicial al·legant la hipòtesi que alguns africans trafiquen amb droga. Per totes aquestes raons l'Associació d'Africans de Girona es queixa del tracte discriminator al Governador Civil.

En aquells dies mor un jove africà que havia estat detingut per la policia municipal uns dies abans per no anar documentat. A l'enterrament acudeixen periodistes que entrevisten diferents africans i palpen un clima de crispació. Els entrevistats aprofiten l'ocasió per explicar diversos casos de discriminació contra seu. Oficialment el noi africà morí per causes naturals -una aturada cardíaca- però els africans insinuen que hi pot haver relació amb la detenció. La cosa queda així.

Pel desembre del 1988 el consistori municipal acorda de tenir una reunió amb els africans i el Govern Civil. El PSC reclama al govern de la Generalitat mesures contra la discriminació que sofreixen els immigrants.

La nit del 9 de gener del 1989 uns desconeguts punxen les rodes d'11 cotxes tots ells propietat d'africans. L'endemà l'alcalde del poble fa unes declaracions molt agressives que els diaris recullen en titulars com el de El País: "Los africanos sufren de manía persecutoria, según el alcalde de Santa Coloma de Farners", "Los 'morenos' podrían haber pinchado las ruedas de sus coches para presentarse como víctimas, dice Iglesias"

Apareixen diversos articles d'opinió parlant sobre el racisme a Catalunya. El governador reacciona dient que retirarà les targes d'identificació, i el dia 11 de gener es reuneix amb l'alcalde -presumiblement per preparar la reunió amb els africans- el qual argüeix que "Mi problema era que todos los negros me parecen iguales" (El Periódico, 16-1-89). El governador, per la seva banda, afirma que censarà els africans de Santa Coloma i expulsarà els irregulars, mesures que més endavant el mateix governador diu que l'alcalde ja fa temps que li ho demana.

Abans de la reunió a tres bandes un advocat gironí afirma que la tarja d'identificació expedida per l'ajuntament als africans i les taxes són il·legals. El PSC acusa de racista l'alcalde.

Finalment se celebra la reunió entre el govenador civil, l'alcalde i representants dels africans, al final de la qual el governador civil comunica els acords: la supressió del carnet, la col.laboració de l'Associació d'Africans per evitar l'augment de la immigració, el compromís de l'Ajuntament a proporcionar un local als africans, els quals col.laboraran a elaborar un cens d'africans.

El governador afirma que el seu objectiu és evitar que vingui gent, que expulsa immigrants de vegades "para que lo expliquen en su país". Afirma també que les relacions entre l'Ajuntament i el col.lectiu africà són bones i culpa els mitjans de comunicació "del ambiente de crispación" que hi ha al poble i d'haver-ne transmès una imatge falsa.

A partir d'aquest moment es produeix una inflexió en el conflicte, que esdevé primer una polèmica entre els polítics i la premsa i posteriorment entre els diversos grups polítics.

La premsa se sent injustament tractada i reacciona escrivint reportatges sobre els africans i sobre Santa Coloma. Descobreixen agressions racistes no ressenyades abans: la discriminació contra dues parelles mixtes, la negativa que un equip esportiu de nens africans jugui a les pistes municipals,...

El PSC vol portar l'afer de Santa Coloma al Parlament català i acusa el Govern de la Generalitat de no condemnar els fets ni prendre cap mesura.

La premsa informa de l'augment de denúncies al Síndic de Greuges relacionades amb el racisme.

Els africans reben la visita d'un parlamentari d'IC, que parla de proposar al Parlament la modificació de la Llei (cosa totalment impensable, ja que el Parlament català no té poders en matèria d'estrangeria).

CiU de Santa Coloma passa a l'ofensiva l'endemà i demana la dimissió del governador civil, treu ferro a les agressions titllant-les de "gamberrades" i afirma que tot l'afer és producte d'una "confabulació socialista".

El governador civil respon remetent a la Fiscalia l'afer de la tarja d'identificació perquè s'esbrini si és legal o no.

Finalment intervé la Generalitat amb unes declaracions d'un director general -minimitzant l'afer-: nega que hi hagi racisme i culpa la llei dels problemes perquè no s'aplica. Com a resposta a tot plegat la Conselleria de Benestar Social cedeix un local a una associació Afro-Catalana (que tindrà curta vida) i es reuneix amb representants dels immigrants a Catalunya.

L'afer local és utilitzat ara per revifar el foc de la rivalitat govern central-govern autonòmic. S'acusa el Govern central que permet l'entrada d'estrangers "il.legals" i que no dóna cap competència a la Generalitat en matèria d'estrangeria.

Marginalment la premsa es fa ressò d'una "batalla" guanyada pels africans: l'equip africà de voleibol ha estat admès als campionats provincials amb caràcter especial.

El mes de gener acaba amb l'anunci de la creació d'una federació d'associació d'immigrants durant la 3a. Festa Africana a Lleida, però tot queda en una proposta.

El febrer del 1989 es produeix una guerra d'acusacions al Parlament català entre el govern i l'oposició sobre el tema del racisme. S'esmenta el cas de Santa Coloma com a paradigmàtic, però no únic, de racisme contra immigrants estrangers.

Novament tenim articles d'opinió de personalitats de l'àmbit universitari sobre el racisme i les seves causes.

El 22 de febrer al Parlament català CiU vota en contra d'una interpellació presentada pel PSC amb el suport dels altres grups parlamentaris perquè el ple condemni els brots racistes.

L'endemà el Síndic de Greuges declara que la llei d'estrangeria és inconstitucional.

L'Associació d'Africans de Girona presenta una querrela contra l'Administració municipal de Santa Coloma de Farners per actuacions contra els africans que poden ser constitutives de delictes. A la vegada reclama una indemnització per les declaracions de l'alcalde en què acusava els africans d'haver punxat les rodes dels seus propis cotxes.

El març del 1989 associacions de veïns i entitats de Santa Coloma realitzen una campanya de recollida de signatures protestant per la querrela, neguen les acusacions de racisme contra les autoritats locals i es dolen que el poble sigui més conegut pels problemes amb els africans que per les seves galetes. Afirment que "Algunas veces hemos optado por decir que somos de Santa Coloma de Gramenet, y esto es muy triste" (ABC. Catalunya, 4-3-89). Aquesta campanya, que aconsegueix 3.000 signatures, fa que els africans retirin la querrela el 29 de març. Sembla que en aquesta decisió dels africans hi influeix el Bisbat, Càritas i Justícia i Pau, amb qui mantenen una reunió, i també el president de l'Associació Afro-Catalana. El representant legal del col·lectiu de Santa Coloma declara que la querrela es retira per la pressió social.

El mateix mes de març al Parlament, CiU impedeix que el Síndic de Greuges informi sobre el racisme i amb el suport del PP impedeix també la creació d'una comissió parlamentària, a proposta dels socialistes, per investigar la discriminació racial a Catalunya. CiU afirma que el racisme és un problema, però que parlar-ne pot fomentar més la seva expansió.

La premsa informa de la creació de SOS Racisme a Catalunya. Segons els promotors els fets de Santa Coloma han contribuït molt a veure la necessitat de l'associació contra el racisme.

El maig del 1989 la fiscal del Jutjat de Primera Instància i Instrucció número 1 de Santa Coloma de Farners obre diligències per investigar l'actuació de l'alcalde i el cap de policia de Santa Coloma en relació al carnet especial per als africans i les taxes cobrades per expedir-los. En cas que el resultat de la investigació indiqui que hi ha actuacions delictives el ministeri fiscal tirarà endavant la querella -iniciada i retirada pels africans- com a acusació pública. La premsa afirma que el "ministerio fiscal ha pedido asimismo a la Asociación de Africanos que se ratifique en la querella presentada". Pel desembre se cita a declarar membres del col·lectiu africà. La fiscal continua les diligències.

El darrer incident del 1989 correspon a la nit de Sant Joan, en què algú incendia dues motos propietat d'africans.

Pel febrer del 1990 es coneixen les conclusions de la investigació de la fiscal de Santa Coloma. Acusa l'alcalde i el tinent d'alcalde del delicte d'exaccions il·legals, pel fet que la implantació del carnet -que tenia el caràcter d'obligatori per als estrangers residents al municipi "especialment els de raça negra"- no s'havia discutit al ple de l'ajuntament i "no va ser autoritzat ni aprovat formalment per cap decisió política". En relació als registres domiciliaris realitzats per la policia municipal afirma que "durant els registres no es va trobar res, no es va fer atestat, ni se'n va donar comptes al jutjat ni es va obrir cap tipus de diligència". Les detencions a membres del col·lectiu segons la fiscal no tenien "motiu ni base legal". En conseqüència, la fiscal demana sis anys d'inhabilitació per a l'alcalde i el tinent d'alcalde, i vuit anys de suspensió en el càrrec del cap de la policia municipal; així com indemnització per a les víctimes de registres policials i per a les persones que van haver de pagar taxes pels carnets especials.

Pel maig del 90 tenim dues notícies de signe ben diferent, el concert organitzat per SOS Racisme i unes pintades racistes a Santa Coloma, que coincideixen amb l'aparició a Santa Coloma d'un grup de skins.

Amb motiu del concert l'aleshores secretària de SOS, A. Kaplan, declarava a la premsa: "L'aparició de SOS Racisme coincideix amb els esdeveniments de l'any passat a Santa Coloma de Farners". Els organitzadors aconseguixen un acord amb el governador civil de Barcelona perquè la policia no detingui els "il·legals" que vagin al concert.

No tenim més notícies de Santa Coloma fins el febrer de 1991 en què es resuscita la vella idea de crear una federació d'associacions d'immigrants, aquest cop a nivell provincial. El grup de gent vinculada a l'escola Samba Kubally en són un dels grups impulsors.

El 21 i 22 de febrer del 1991 se celebra el judici a l'alcalde, l'ex-tingent alcalde i l'ex-cap de policia (en excedència des de fa un any) de Santa Coloma a l'Audiència Provincial de Girona. En el judici el fiscal presenta les acusacions ja esmentades i

demana les penes d'inhabilitació del càrrec i multes. Els acusats argüeixen que el carnet era voluntari, l'alcalde diu que no sabia res de les taxes, l'ex-tinent d'alcalde, que ja s'ho va trobar tot fet. Tres dels africans que havien de donar testimoni al judici no hi acudeixen el primer dia.

El veredict final no es coneix fins el 5 de març, un dia abans una periodista visita l'escola Samba Kuballi i parla amb algunes persones. L'ambient a l'escola sembla molt positiu, els alumnes hi acudeixen amb ganes d'aprendre, els monitors es queixen de manca de suport oficial, tothom espera una sentència condemnatòria que no arribarà. El titular de l'article és eloqüent "Una escuela en la que no piden carné".

L'Audiència absol els tres acusats perquè considera que no hi va haver delict en l'expedició dels carnets ni en les taxes que es van cobrar, segons es dedueix del que diu la premsa, hauria estat delict si s'hagués aplicat a tota la població. S'admet l'argument de la defensa que el carnet tenia caràcter voluntari. A més, el tribunal fins i tot justifica els carnets com una via per controlar els immigrants. Les detencions il.legals al final neguen que les fes la policia municipal sinó el Grupo Operativo de Extranjeros de la policia nacional -amb la qual cosa sembla que ja no importa que siguin detencions il.legals.

L'afer de Santa Coloma com a tema d'interès per als mitjans de comunicació acaba en aquest punt, però vull afegir unes informacions d'esdeveniments posteriors.

El 10 de març del 1991 les associacions d'immigrants de Catalunya signen els estatuts de la federació que per fi han aconseguit d'organitzar. Entre les associacions que formen la federació destaca Samba Kuballi.

A les següents eleccions municipals l'aleshores alcalde no encapçala les llistes de CiU sinó en les d'un grup independent de recent formació.

Finalment el 1991 l'escola Samba Kubally rep un reconeixement públic, el Primer Premi Miguel Hernández que atorga el Ministeri d'Educació i Ciència, i el 1992 una Citació Especial del Jurat dels Premis Internacionals Unesco.

ELS PERIÒDICS

El total de 120 ⁽⁸⁾ documents del recull de premsa es distribueixen entre els següents periòdics:

Diari de Barcelona: 27

El País: 21

El Periódico: 19

La Vanguardia: 15

Punt Diari: 10

Diari de Girona: 7

Avui: 6

ABC Cataluña: 5

El Observador ⁽⁹⁾: 3

El Independiente: 1

Presència: 1

Egin: 1

Panorama: 1

Tiempo: 1

És molt evident que són els diaris d'àmbit català, o en el cas de El País amb redacció a Catalunya, els qui estan més representats en el recull de premsa. De tots, destaca força un diari de poca implantació com el Diari de Barcelona (DdB), que és el que dedica més atenció a l'afer, probablement en relació a la seva filiació política, ja que en tot aquest afer el PSC s'hi implica molt, tant a nivell local com autonòmic.

La menor representació de la premsa gironina pot ser molt bé deguda a un biaix del mateix recull, ja que hem de tenir present que es tracta d'una selecció d'informació per a l'administració provincial de Barcelona.

⁸ Malauradament ens manca la referència completa d'una notícia, per tant encara que el total de documents sigui 120, en la distribució per periòdics solament se'n compten 119.

⁹ Aquest diari apareix el 1991.

La distribució del tipus d'informació per a cada periòdic és la següent:

Diari de Barcelona: total 27; 21 notícies, 4 articles d'opinió, 2 cartes al director.

El País: total 21; 18 notícies, 2 reportatges, 1 article d'opinió.

El Periódico: total 19; 14 notícies, 2 cartes al director, 2 articles d'opinió, 1 reportatge.

La Vanguardia: total 15 notícies.

Punt Diari: total 10; 9 notícies, 1 article d'opinió.

Diari de Girona: total 7; 5 notícies, 1 reportatge, 1 article d'opinió.

Avui: total 6; 1 carta al director, 1 reportatge.

ABC Catalunya: total 5 notícies.

El Observador ⁽¹⁰⁾: total 3 notícies.

El Independiente: total 1 notícia.

Presència: 1 reportatge

Egin: 1 reportatge

Panorama: 1 reportatge

Tiempo: 1 reportatge

El País no presenta com a notícia les opinions del col·lectiu africà, sinó com a mini-reportatges que acompanyen les notícies.

La Vanguardia -que dedica de vegades titulars ben efectistes a l'afer, com "Africanos bajo control" o "Tensión en Santa Coloma de Farners tras las agresiones a africanos"- no fa reportatges ni editorials sobre el tema.

Sobre el posicionament dels periòdics en relació a l'afer remarco que:

- l'expressió habitual per referir-se als gambians de Santa Coloma de Farners és la d'"africans", en algun titular es parla de "negres" (l'ABC (7-XI-87), l'Avui (11-I-89), El Independiente (8-II-90)), solament es parla d'"immigrants" en dos titulars i en una ocasió també es parla d'"emigrants" i en alguna altra d'"estrangers".

¹⁰ Aquest diari apareix el 1991.

- reflecteixen una opinió estàndard més o menys explícita de condemna al racisme, entès com a discriminació per raó de raça;
- reflecteixen de forma clara l'alineament polític del diari en el tractament que cadascun dóna a les institucions, molt especialment el Diari de Barcelona, l'Avui i la premsa gironina.

LES NOTÍCIES

El gruix més important de documents són les notícies. Dels 120 documents, són 97, és a dir suposen el 80,8% del total de documents.

M'he centrat en l'anàlisi dels titulars perquè considero que la informació que contenen és la que s'ha seleccionat suposadament per dos motius que poden o no ser coincidents: major interès en si i major atractiu per als lectors.

Les paraules i els fets

He aplegat els titulars en dos grups segons es tracti de:

- * "declaracions", entenent com a tals opinions, acusacions, intencions d'actuar, afirmacions, negacions
- * "fets", per exemple: accions, reunions, etc.

De les 97 notícies tenim que en 36 els titulars reproduïen o al·ludeixen a declaracions, mentre que en 61 notícies els titulars parlen de "fets". Això suposa que el 37% dels titulars de les notícies són declaracions i el 63% es refereixen a fets ocorreguts.

Cal entendre aquesta diferenciació com una construcció per fer operativa l'anàlisi dels titulars. M'interessava molt veure el pes real de les declaracions institucionals en aquest afer, ja que molt sovint s'afirma que tenen un pes superior a les de qualsevol altre agent social, cosa que en el nostre cas es confirma, però en conjunt no componen la majoria del titulars.

Les declaracions.-

Qui fa les declaracions que la premsa posa en titulars? Segons la freqüència presentem la relació d'agents socials les declaracions dels quals encapçalen notícies.

- Declaracions institucionals, fetes per representants de l'administració, apareixen en 17 titulars.
- Declaracions polítiques, fetes per membres de partits polítics a títol individual o com a portaveus fora del marc institucional, apareixen en 11 titulars.
- Declaracions dels africans de Santa Coloma de Farners i altres

immigrants, apareixen en 4 titulars.

- Declaracions de veïns de Santa Coloma negant el racisme contra els africans, apareixen en 3 titulars.

- Declaracions antiracistes: d'entitats cíviques o persones que no s'identifiquen com a membres de partits polítics ni de l'administració, apareixen en 1 titular.

Podem dir que tots actors socials estan representats, però de manera molt desigual.

Així, si sumem les declaracions dels polítics, com a representants institucionals i com a membres de la "classe política" suposen el 77,7% del total de titulars de l'apartat "declaracions".

En canvi les opinions dels afectats preferentment s'exposen en l'interior de les notícies, i també en alguns reportatges, però solament apareixen en quatre titulars, i en un de sol el suport que reben d'altres grups socials, en forma de declaració antiracista.

Els fets.-

Presentem els fets per ordre de freqüència d'aparició en els titulars.

- Judici contra les autoritats municipals, apareix en 9 titulars.

- Fets polítics ⁽¹¹⁾: reunions, debats, propostes parlamentàries, etc., apareix en 8 titulars.

- Campanya de signatures de suport a l'alcalde, apareix en 8 titulars

¹¹ La frontera entre actes i declaracions polítiques sovint és molt prima i no estic gaire satisfeta de la forma que he resolt la qüestió. A efectes operatius he distingit els actes polítics de les meres declaracions segons si tenien algun tipus de repercussió en l'executiu.

Així he considerat acte polític el següent titular:

"CiU se opone en el Parlament a una propuesta de adopción de medidas de integración racial", La Vanguardia, 15-2-89.

En canvi he considerat una declaració institucional:

"La Ley de Extranjería es inconstitucional según el Síndic de Greuges", La Vanguardia, 23-2-89.

- Actuacions d'associacions antiracistes i de suport als immigrants, apareix en 8 titulars
- Retirada de la querella contra les autoritats municipals (negociacions i retirada definitiva per part dels africans), apareix en 6 titulars.
- Presentació de la querella contra les autoritats municipals, apareix en 5 titulars.
- Creació o existència de l'escola Samba Kubally, apareix en 4 titulars.
- Agressions contra els africans, apareix en 3 titulars.
- Existència del carnet especial per als africans, apareix en 3 titulars.
- Absolució de les autoritats municipals, apareix en 3 titulars.
- Mort d'un africà detingut per la policia municipal, apareix en 2 titulars.
- Retirada dels carnets per als africans, apareix en 1 titular.
- Benestar Social cedeix un local a Barcelona a una associació, apareix en 1 titular.

Es distingeixen dos grans temes que són notícia:

- la querella judicial presentada primer pels africans i posteriorment pel fiscal que culmina en el judici, així com totes les gestions que porten als africans a retirar la querella;
- l'impacte de l'afer en les institucions i en la ciutadania, on s'inclouen: les propostes i discussions al Parlament de Catalunya, la mobilització ciutadana en favor de l'alcalde i de signe oposat la mobilització d'entitats i persones en favor dels immigrants, la intervenció d'entitats que cerquen erigir-se en intermediàries en el conflicte (Govern Civil, Bisbat, partits polítics, associació Afro-catalana, etc.).

Per contra, els fets menys reportats als titulars són:

- la retirada efectiva dels carnets especials per part de l'ajuntament de Santa Coloma de Farners. Sols dos titulars se'n fan ressò.
- la mort d'un noi del col·lectiu i altres agressions que pateixen altres persones del grup,
- l'absolució de les autoritats municipals.

Una notícia semblaria justificat que no atragui gaire titulars, l'única acció positiva de la Generalitat: la cessió d'un local

a una entitat fundada pràcticament "ad hoc", l'Associació Afro-Catalana, a Barcelona, el president de la qual intenta fer un paper d'intermediari amb la gent de Santa Coloma perquè retirin la querella.⁽¹²⁾

En canvi, les agressions als africans per part de les autoritats locals mereixien -al meu entendre- un tracte més vistós, més propi de titulars que no pas el que van rebre. Els escorcolls domiciliaris no apareixen en cap titular, tot i que tal com es feien -sense ordre judicial- eren irregulars, a més s'insinuava coses tals com tràfic de drogues que danyava molt la imatge dels africans quan mai no van ser provades.

Els abusos de l'autoritat queden reduïts en els titulars a l'afer del carnet. Altres agressions que van quedar anònimes -pintades racistes, atacs contra la propietat- van aparèixer el mateix nombre de vegades que les agressions institucionals.

Essent com eren el nucli del conflicte tals agressions seria d'esperar que tinguessin un reflex major al titulars.

Tractament del conflicte

Destacaré dos aspectes: diferents formes de culpabilització de les víctimes i l'èmfasi de la premsa en la fase central del conflicte.

El tractament a la premsa de l'afer de Santa Coloma reforça la idea que els africans constitueixen un col·lectiu víctima d'agressions. Però no s'indaga gens en les causes d'aquestes agressions ni tampoc perquè es produeixen en aquell moment i no abans. De fet, això obeiria a una raó: el racisme ho explicaria tot i la causa del racisme de vegades són les mateixes víctimes que amb la seva presència ho provoquen i, d'altres vegades, els baixos instints de la població autòctona. De manera que potser no s'indaga sobre les causes perquè es donen per conegudes i/o per inexplicables per irracionals.

Només, trencaria aquest esquema "explicatiu" les declaracions d'un professor de Samba Kubally (el 25-6-89, La Vanguardia) assenyalant que les agressions es produeixen al cap de 8 anys de l'arribada dels africans, quan demanen millores salarials i duen els infants al col·legi.

Paradoxalment, la frontera entre la víctima i el culpable és molt prima, atenent, per exemple les declaracions de l'alcalde en els titulars: "L'alcalde de Santa Coloma creu que els africans pateixen de mania persecutòria" (10-1-89, Punt Diari) i "Los africanos sufren de manía persecutoria, según el alcalde de Santa Coloma de Farners. Los 'morenos' podrían haber pinchado las

¹² La premsa no recull que aquesta associació va ser l'única associació africana que va rebre subvenció de la Generalitat aquell any.

ruedas de sus coches para presentarse como víctimas, dice Iglesias." (10-1-89, El País)

De la mateixa manera que com a col·lectiu són agredits, s'espera que com a col·lectiu es defensin, per exemple: "Líderes africanos crean una coordinadora para defenderse en Cataluña" (La Vanguardia, 13-2-89).

Tot i que sovint els titulars parlen d'"Africans", dins el text de les notícies es parla d'associacions d'africans o d'immigrants. Per exemple, com és de suposar a les reunions no hi acudeix tota la gent, sinó representants de l'associació, la querella la presenta una associació, però solament el Diari de Girona i el Punt Diari ho fan constar als titulars, la resta de diaris parlen de la "querella dels africans" o del "col·lectiu africà". No obstant la importància que se'ls dóna, cap associació africana no apareix amb el seu nom complet en els titulars.

Potser es pot veure tot plegat com una mena d'identificació dels africans amb determinades organitzacions.

Potser per això és notícia la creació d'associacions d'immigrants o de suport i la premsa presenta com a novetat durant dos anys - primer el 1989, després el 1991, i etc.- la imminent creació d'una coordinadora o federació d'associacions d'immigrants.

En relació amb el moment del conflicte al qual la premsa concedeix major atenció, faré unes observacions. El conjunt d'informacions analitzat constitueix una unitat integrada per diversos conflictes. Considero conflicte el tipus de relació entre dos o més grups socials que defensen interessos propis contraposats. El que observo molt clarament és que la premsa informa selectivament sobre les diferents fases del conflicte. Si tot conflicte es pot dividir -a la manera d'una obra de teatre- en plantejament, nus i desenllaç, en l'afer de Santa Coloma la premsa informa preferentment sobre la segona fase, quan es presenta la querella contra les autoritats municipals i que és la fase de la crispació, la queixa, l'acusació, l'insult.

En segon lloc informa sobre la situació prèvia. En aquest sentit van els articles retrospectius sobre la vida dels africans al poble -el grau d'inserció, el grau de discriminació, l'escola Samba Kubally- i entorn al carnet especial emès pel municipi per controlar la població africana i evitar-ne l'augment, la intervenció del governador civil en aquest afer i les diverses reunions per aconseguir-ne la retirada.

De fet, cronològicament aquest episodi significa l'inici del conflicte reflectit a la premsa -altres discriminacions anteriors solament se citen de passada, com la prohibició d'acudir a les piscines municipals als africans. El desenllaç d'aquest conflicte: la retirada del carnet per part de les autoritats municipals, només la reporta un diari, només s'hi dedica una notícia.

Semblantment ocorre amb el desenllaç del conflicte global: el

judici. Sis periòdics informen sobre la celebració del judici contra les autoritats municipals, però solament tres sobre l'absolució dels inculpats.

Així doncs, el lector és atret per la notícia del conflicte amb grans titulars, però s'ha d'esforçar si vol conèixer-ne el desenllaç cercant la informació com una agulla en un paller els dies següents.

L'OPINIÓ DELS CIUTADANS

En el nostre recull de premsa l'opinió dels ciutadans es manifesta a través de les cartes que els lectors envien als periòdics. També hem tingut en compte la ressenya d'un programa radiofònic sobre el tema en què intervenien els oients.

Evidentment no es poden treure conclusions sobre l'opinió pública en general a partir dels documents que tenim. Ni tan sols podem saber si els ciutadans només van escriure aquestes cinc cartes als diaris.

Cartes al director

Les cartes dels lectors que posseïm són publicades a la premsa entre el gener i el febrer de 1989, en el període calent posterior a la retirada del carnet especial per a africans, en el moment que el conflicte es trasllada a les esferes parlamentàries. ⁽¹³⁾

Les cartes al director, en total 5, provenen de tres diaris d'àmbit català: El Periódico, el Diari de Barcelona i l'Avui.

El racisme és el tema de totes les cartes. Tres de les cartes publicades en els dos primers diaris són al·legats antiracistes, (dues d'elles escrites per la mateixa persona), que sostenen que la democràcia i el racisme són incompatibles i mostren indignació per la hipocresia de les autoritats, que toleren fets com els de Santa Coloma i per una altra banda parlen de drets humans.

Una carta publicada a El Periódico acusa els africans de no integrar-se, per a l'autor integració vol dir assimilació i qui no s'assimila s'automargina i després acusa els altres de racistes. Des d'aquest punt de vista la víctima es devé culpable, a més el racisme és un problema de quantitat més que de qualitat, afirma l'autor: "Yo no he visto tantas cruces gamadas ni tantos malos tratos ni humillaciones."

L'única carta que publica l'Avui es titula "Hi ha racisme a

¹³ Cal tenir en compte que la premsa tria el moment de publicació de les cartes dels lectors i per experiència puc dir que no solen publicar-les pas totes.

Catalunya?", també força en sintonia amb l'ambigüitat amb què aquest diari va abordar l'afer, i que, per mi, quedava pal·lesa en titulars com el d'un article de l'11-1-89: "Problemes de convivència per uns, racisme per uns altres".

El contingut de la carta es podria resumir amb el lema: pel bé de la pàtria, no al racisme. Perquè el racisme suposa una amenaça de divisió interna. Aquest discurs té el seu oposat en el que només pot entendre el racisme com l'altra cara de la moneda del nacionalisme, que trobem en alguns articles d'opinió.

Programa radiofònic

Data: 26-I-89

Diari: El País

Titular: "¿Le gustaria un presidente negro en la Generalitat?"

L'article es compon d'una sèrie de comentaris entorn a un magazine realitzat pel periodista Josep Cuní a Catalunya Ràdio, el 25-1-89, en què preguntava l'opinió del oients respecte a la qüestió: "Els catalans som racistes?". Van sortir en antena 10 oients, 8 es confessaven racistes i 2 n'estaven avergonyits.

En uns casos el racisme es justificava: bé per la negativa a l'assimilació dels immigrants bé com a reacció davant el seu astronòmic ascens social, que és el que suggereix el títol de l'article i que efectivament és una qüestió que preocupa a una de les persones que intervenen al programa.

En altres casos es negava que hi ha racisme amb els següents arguments: el tema del racisme es difon per interessos polítics, "els estan escalfant el cap als pobres negres"; el que passa és que "estem escaldats per les onades d'emigrants que ens han imposat"; o "sembla que està de moda parlar de racisme a la premsa", malgrat que no hi ha problemes, per exemple: "els africans ballen sardanes agafats de les nostres mans i mai ens hi hem negat" (tinent d'alcalde de Santa Coloma de Farners, des de l'estudi).

És significatiu que no s'informa del que van dir les dues persones que no eren racistes. Tampoc s'informa de com va portar el programa el Sr. Cuní perquè li sortissin aquestes intervencions.

ELS REPORTATGES

El total de reportatges que conté el recull és de 9, vuit corresponen al mes de gener del 1989 i un és de principi del mes de febrer del mateix any. El període de més auge informatiu sobre el cas.

Tres d'aquests reportatges acompanyen notícies i busquen aprofundir en el tema de la notícia, un acompanya la notícia de la retirada del carnet especial per als africans (El País, 14-1-89); un altre l'acusació contra els mitjans de comunicació.

formulada per les autoritats municipals (El Periódico, 16-1-89), l'altre la reunió de l'alcalde i el governador civil (Avui, 11-1-89).

La posició general de tots els reportatges és de simpatia envers el col·lectiu africà. No podem dir el mateix de la premsa local, ja que tant el Diari de Girona com el seu setmanari Presència mantenen un discurs exotista en què es destaquen les diferències culturals entre catalans i africans i on afloren estereotips de totes dues bandes, molt especialment de la banda catalana.

També és interessant assenyalar que els testimonis africans que apareixen en els reportatges es repeteixen, majorment són homes, pel que sembla líders més o menys formals del col·lectiu africà de Santa Coloma.

En els reportatges és on es pot sentir la veu dels immigrants, però la forma com es presenta l'immigrant té l'efecte d'apropar-lo o allunyar-lo.

Alguns exemples d'empatia:

- "Amadou Kamara. Todo ha cambiado para el colectivo africano de Santa Coloma de Farners" (Pepa Bouis, El País, 24-1-89) L'article va il·lustrat amb una foto d'un home negre davant el monument a Salvador Espriu, ell també és un símbol: és el primer home negre que va arribar a Santa Coloma de Farners. És un relat biogràfic d'aquest primer immigrant, Amadou Kamara, basat en una entrevista.

Alguns exemples de distanciament:

- "Conflicto racial en Cataluña. Ser negro equivale a no tener ni luz, ni agua y vivir en chabola" (Joan Retana, Egin, 22-1-89). És un relat que es pretén reivindicatiu. Parla directament de "negres" i "blancs". Afusella diversos articles de premsa probablement de El País i El Periódico, i no cita testimonis directes. Acompanya aquest relat un altre de més breu que ressenya altres agressions racistes a Catalunya, bàsicament a Lleida i al Maresme.

- "Immigrants africans a les comarques gironines. L'ensenyament, un pas per a la integració" (Diari de Girona, 29-1-89) Relat d'emigració, ara de Bully Jangana, de Santa Coloma. L'èmfasi es posa en les diferències de "costums", però vistes des de la perspectiva dels africans: la manca de mesquites, els problemes per celebrar la festa del xai, etc.

Em sorprèn trobar-hi la frase següent:

"Els dialectes que solen parlar els immigrants -mandinga, fula- no tenen signes ortogràfics, sinó que són llengües parlades." Realment fa estrany que un català -amb la vocació filològica que tenim- no distingeixi entre llengua i dialecte, potser només és un lapsus o potser és que baixem la guàrdia quan es tracta dels africans.

ELS ARTICLES D'OPINIÓ

Tenim un total de 9 articles d'opinió, editorials inclosos, que es distribueixen de la manera següent:

- Diari de Barcelona: 4
- El Periódico: 2
- El País: 1
- Diari de Girona: 1
- Punt Diari de Girona: 1

Es publiquen en els períodes següents:

- el gener del 1989, arran de les declaracions de l'alcalde de Santa Coloma de Farners: 3 articles i 1 editorial
- el febrer de 1989 amb motiu de les acusacions entre partits polítics al Parlament de Catalunya: 3 articles
- l'abril del 1989 i el gener de 1990: 2 articles.

Destacaré dos temes: el primer la relació entre racisme i nacionalisme, el segon sobre les causes de la discriminació racial i les seves possibles solucions.

Sosté Taguieff ⁽¹⁴⁾ que l'antiracisme utilitza el racisme com una arma de guerra ideològica per atacar l'enemic polític o ideològic. Estem veient com efectivament l'acusació de racisme en l'afer de Santa Coloma és una arma poderosa, ja que, quan es llança contra polítics i intel·lectuals, té la virtut de "posar vermell" el contrincant i té l'efecte de posar-lo a la defensiva i negar que sigui racista, comportament que, com assenyala Rodríguez Aguilera, caracteritza el neoracisme actual.

Entre els articles tenim almenys un bon exemple d'aquest ús "bèl·lic" de l'antiracisme: el diàleg entre un articulista de El País -que relaciona racisme amb nacionalisme- i el del Punt Diari que associa aquest argument amb l'anticatalanisme. Segons aquest punt de vista el racista sempre és l'altre; diu Taguieff ⁽¹⁵⁾ que a França el racista per excel·lència, tradicionalment ha estat l'alemany, l'enemic de sempre. Tanmateix, si aprofundíssim probablement corroboraríem els vincles entre racisme i nacionalisme que assenyalen autors com Balibar¹⁶ o Wieviorka. Però que jo no he sabut trobar en les tesis dels articulistes.

¹⁴ P.-A. Taguieff, La force du préjugé. Essai sur le racisme et ses doubles, 1987, Ed. La Découverte, Paris

¹⁵ *Ibidem*, p.139 i ss.

¹⁶ Balibar veu el racisme com un suplement del nacionalisme.

Respecte a les causes de la discriminació el debat gira entre els qui l'atribueixen a la llei o al costum (les lleis no escrites).

Solament dos autors es posicionen clarament en relació a la legislació d'estrangeria, un per beneir-la i l'altre per condemnar-la. És curiós que la qüestió legal sent tan central com és aparegui tan poc en les reflexions dels autors. Més aviat, els autors prefereixen invocar els drets humans que no pas canvis en les lleis, per resoldre el problema de la discriminació dels immigrants.

Per contra, sembla com si la majoria dels autors es decantessin per les explicacions menys racionals, sense parlar del costum, sinó de lacres, de brots, conductes anticonstitucionals (és a dir: desviades), etnocentrisme (entès com atavisme), etc.

El que tindrien en comú tots aquests factors seria senzillament que són conductes que no regula cap llei i que per tant no semblen exigir un canvi de la llei. Aquest conjunt de factors que formarien el costum els dividiria en dos parells oposats: els que se sostenen en una explicació de tipus cultural i els que no s'expliquen més que en termes d'ignorància, irracionalitat, generalment associades a la idea de malaltia, mental -idea que suggereix el terme "brot racista"- o malaltia contagiosa -el racisme una epidèmia que ve d'Europa i s'escampa al mateix ritme que el mapa s'unifica.

Les explicacions d'ordre racional, a més de les que focalitzen l'aspecte legal, que trobem en els articles posen més o menys èmfasi en un d'aquests dos aspectes:

- si es tracta de l'econòmic, s'insisteix en el tòpic de la competència pels llocs de treball i on el racisme fa el paper legitimador de l'explotació.
- si el situen en l'àmbit de la instrucció, vénen a dir que el problema és degut a la ignorància i s'associa a les classes baixes; i reclamen canvis de mentalitat i conducta generalment a través de major educació, tolerància, etc. En general, es tracta de propostes que també formulen altres autors.

Però en relació als immigrants també es reclamen canvis formulats de manera força abstracta a través d'expressions com "integració" o "inserció social", sempre es rebutja el terme assimilació, tot i que molt sovint va implícita en l'oferta d'integració que es fa. Per exemple:

"Cal que l'esquerra catalana es plantegi la problemàtica dels immigrants estrangers per la seva base: la inserció social d'aquests contingents,... (...) Que s'atreveixin a abordar el futur possible (...) d'una Catalunya multiracial, tolerant, lliure i oberta als "pus bells vents del món". (Diari de Barcelona, 10-4-89, Lluís Vilalta, ERC)

L'adjectiu "multiracial" m'evoca una ciutadania culturalment homogènia i amb fenotips més heterogenis que els actuals.

COMENTARIS FINALS

Les conclusions de l'estudi de C. Guillaumin

A continuació es presenten les conclusions de Guillaumin, acompanyats de les meves observacions respecte al recull de premsa analitzat.

1. La minoria és racialitzada front a la majoria.

Crec que també es racialitza el col·lectiu immigrant de Santa Coloma bé que no majorment utilitzant termes directament al·lusius a la raça, com "negres", sinó amb el terme "africans", que evoca el color.

En general, es reserva el terme "africans" per als negres i el de "nord-africans" o "maghrebins" per als marroquins.

El terme "morenos" sempre va entre cometes i només apareix quan se citen paraules textuals d'algú. No obstant sembla que és la forma local de designar els immigrants.

2. El grup majoritari és LA societat: heterogènia, oberta, meritocràtica, composta d'individus i no es concep com a raça

En cap moment s'al·ludeix al color de la pell de la població no africana de Santa Coloma de Farners ni dels diferents implicats no africans en el conflicte.

3. La informació sobre minories sempre va acompanyada d'imatges acolorides o agressives.

En el nostre recull primeren les fotos de l'alcalde, amb un rècord de 14 fotos, a continuació n'hi ha 9 dels africans a les aules de Samba Kuballi i 8 d'africans en actes socials (festes, reunions, fent esport). D'imatges agressives en tenim 3: dues en què es veu un africà davant una pintada del Ku-Kux-Klan a Santa Coloma i una d'un cotxe amb les rodes punxades.

Les més "exòtiques" són aquelles en què apareixen dones amb vestits llargs i pentinats "afro", n'hi ha cinc en total i 3 pertanyen al mateix reportatge.

Si bé les imatges en general no són especialment "acolorides", alguns peus de foto sí que ho són. Per exemple, acompanyant la imatge d'una dona amb una criatura d'uns 2 anys:

"Se'ls veu ben alimentats, però amb una profunda mirada de nostàlgia. Les dones solen anar vestides a l'estil del seu país, amb roba llarga i de moltes coloraines, però a Santa Coloma el temps és fresc i han de recórrer al clàssic jersei de casa nostra". (Presència Girona, 5-2-89)

4. L'exotisme minva quan els grups prenen la paraula

En posaré un exemple que em sembla eloqüent:

El periodista: "A vosaltres encara hi ha qui us relaciona amb gent primitiva que usa fletxes i es menja exploradors."

Bully Jangana: "No ho sé, perquè en l'aspecte de convivència amb la gent del carrer no he tingut mai maldecaps. Jo faig la meua vida com tothom,..."

El p.: "Com és que sou musulmans? Em pensava que, gràcies al Domund, l'Església Catòlica podia enviar missioners a totes les nacions africanes."

B.J.: "Allí on hem nascut ens hem trobat que els pares ja eren musulmans, o sigui, que la primera religió que se'ns ha ensenyat és la musulmana."

4. Hi ha un estil periodístic específic per a la informació sobre minories :

- rep un tracte grupal, mentre la majoria el rep individual
- les característiques socio-econòmiques de les minories són secundàries i es tracten com una qualitat "sui generis" no com resultat d'un procés històric, social, econòmic.
- el grup majoritari es proclama no racista, però els minoritaris ho neguen.

En tots aquests punts hi estaria d'acord, llevat del darrer en què cal matisar que dintre la majoria hi ha uns que es consideren antiracistes i que consideren racistes a una part del grup majoritari. L'antiracisme de la major part de persones que intervenen en el conflicte és utilitzat com a arma política per atacar els enemics polítics.

5. Els diaris que constitueixen la gran premsa (Le Monde, France-Soir) solen donar un tractament més neutre i una anàlisi més profunda de les relacions racials que no pas els setmanaris.

En el recull de premsa analitzat la diferència de tractament del tema es troba més entre la premsa local, gironina, que és menys neutra que no pas la resta d'àmbit català o estatal.

A manera de conclusió

La meua tesi personal respecte al conflicte racial de Santa Coloma és que aquest conflicte arriba a adquirir dimensions periodístiques importants per dues raons: pel component exòtic - hi ha una certa sensació de novetat - i perquè s'hi vehiculitzen conflictes polítics molt anteriors a l'arribada dels africans mateixos a Santa Coloma -entre partits polítics, entre diferents nivells de l'administració, probablement al nivell local també hi deu haver-hi hagut molt reflex de les rivalitats, aliancès, etc.

Finalment, presento una sèrie de qüestions, bàsicament entorn al racisme i a la integració, que s'apunten en els documents

analitzats i que remetent a problemes que tracta l'antropologia i les ciències socials en general. La manera com s'enfoquen a la premsa em sembla interessant en la mesura que reflecteixen una connexió entre els problemes quotidians i els que es posen els acadèmics.

1. Respecte al racisme

- Les dificultats amb què topem a l'hora de tipificar com a racista una conducta o una declaració, sobretot quan el subjecte nega tenir intencions discriminadores, o tenir prejudicis racistes. Al seu torn ens remet a la tradicional qüestió de si és pensable una conducta racista que no estigui sustentada per una ideologia racista explícita.

- És freqüent que es caracteritzi el racisme com a fenomen minoritari, o puntual, com una desviació de la norma social. I alhora també és freqüent preguntar-se si som racistes tots en general, sobretot quan es denuncien casos de discriminació o davant d'agressions, crims, etc.

- ¿Per què tanta gent es pregunta amb motiu de l'afer de Santa Coloma de Farners si el nostre país és racista, quan fa segles que es discrimina els gitanos, quan disposem de termes com "xarnego" o "patxeco" i tants d'altres que s'utilitzen almenys per marcar diferències amb els immigrants castellanoparlants? ¿Quina imatge tenim de la convivència interètnica al nostre país? Fins a quin punt es correspon amb la realitat?

- La polèmica entorn a la relació entre nacionalisme i racisme toca un punt especialment sensible de la societat catalana, ¿hi ha disposició a entrar en aquest debat, almenys a nivell acadèmic?

- ¿Es pot parlar de discriminació racial com d'un concepte diferent del de discriminació social? ¿Es cert, tal com manifesta l'autora d'un article que sempre es discrimina els pobres? o especialment els que volen deixar de ser-ho?

- El racisme respecte als immigrants estrangers ens equipara a Europa. Tenint en compte la imatge d'Europa que predominan als mitjans i en l'"opinió pública", ¿no serà un senyal de prosperitat, de modernitat, de prestigi compartir els problemes de França, Alemanya, etc., països tan admirats, tan avançats?

2. Respecte a la integració

- Es palesa que, en el nostre país, integració fins ara volia dir assimilació, ja que és aquest el sentit amb què s'utilitza; solament dos documents (els articles de Rodríguez Aguilera i de Perceval) al·ludeixen a una altra concepció de la integració. Malgrat tot, el teme "assimilació" ha desaparegut del vocabulari científic i popular en relació amb la immigració.

- Es parla de les dificultats d'integrar els immigrants estrangers, però paradoxalment és quan aquests mostren una

disposició d'integració que sorgeixen els conflictes (quan els seus fills volen anar a escola, quan els adults volen aprendre els idiomes d'aquí, quan volen cobrar el mateix salari que els treballadors d'aquí).

- La dificultat de la integració es planteja en termes de diferències culturals: religió, hàbits alimentaris, de vestit, etc. Aquestes diferències es donen entre la població autòctona i no són motiu de notícia gairebé diària a la premsa.

3. Sobre el tractament del cas a la premsa

Alguns polítics -i això es produeix també en el cas de Sant Coloma- acusen la premsa de ser la responsable dels conflictes racistes, fins i tot algun diu que el sol fet de parlar fomenta la seva extensió. Una de les recomanacions a la premsa en matèria de racisme -des d'organismes internacionals, suposadament ben intencionats- és precisament no magnificar els conflictes racials, és a dir no abonar la problematització dels immigrants, de les relacions interètniques.

Si les relacions interètniques es ressenteixen del tractament que en fa la premsa, en el cas que he analitzat, sembla que no és pas perquè l'orientació sigui "racista", sinó perquè s'emfasitza l'aspecte més conflictiu d'aquestes relacions. ⁽¹⁷⁾ Els acords als quals arriben els grups en conflicte passen desapercebuts, sembla que tenen menor interès.

El que al meu entendre podria matisar aquest enfoc problematitzant que condueix a reforçar estereotips negatius seria donar major relleu informatiu a les causes dels conflictes i el sobretot al seu desenllaç, procurant reflectir al màxim els punts de vista dels col·lectius i persones concretes afectades.

¹⁷ Diversos autors coincideixen en aquest punt, entre d'altres destacaria Rudder, V. Autochtones et immigrants en quartier populaire, L'Harmattan, 1987.

Seminari Interdisciplinari d'Investigadors en Migracions

ACTA 6ª sessió, 15 de juny de 1995

Assistents: Inés Brancos, Núria Gasol, Encarna Herrera, Jaume Llansó, Nicolás Lorite, Elisabeth Maluquer, Lluís Recolons, Maria Recolons (secretària), Francesc Tort, Claudio Urtubia.

Excusen assistència: Nora Muntanyola, Luis Miguel Narbona.

Es reparteix a cada assistent:

- Acta de la 5ª sessió (1 de juny de 1995)
- Materials de treball per a la sessió següent del dia 29 de juny. Encarna Herrera:
La incorporación de los inmigrantes en las sociedades de llegada (text redactat expressament per a aquest seminari)
Reflexiones en torno al concepto de integración en la sociología de la inmigración (article publicat a PAPERS 43, 1994)

Elisabeth Maluquer en començar la seva exposició del tema, *Discriminació racial i tractament a la premsa: els fets de Santa Coloma de Farners (1989-1991)* constata que s'havia descuidat de posar les referències bibliogràfiques de:

- la nota 16, p. 22:
BALIBAR; WIEVIORKA (1990?), *Raça, Nació i classe*, Editorial Iepala.
- La quarta cita de la p. 25:
PRESENCIA, Girona, 5/2/89.

Idees:

- Estudis comparatius del tractament en la premsa de diferents temes relacionats amb conflictes socials. Qüestionament de si quan estan involucrats minories o immigrants es tracten de manera molt diferent o no tan diferent a d'altre tipus de conflicte social.
- La gent que van viure en primera persona totes aquestes qüestions des de diferents posicions, com explicarien la història? donarien importància a les mateixes qüestions que, pel que es dedueix, la premsa dóna importància a través dels titulars?. Contrastar això per veure si tindria l'interès d'aportar claus de línies d'informació potser més ajustades a les vivències dels actors i a les necessitats de la societat (immigrants, alcalde, diputats, veïns, gent que ha recollit firmes...)

Sobre racisme tres coses especialment interessants:

- 1.- Confirmació de la idea que el racisme és un fenomen estructural.
- 2.- Sobre la idea que habitualment el racisme s'entén com una pràctica desviada, és anticonstitucional, antidrets humans, etc, que només és de gent molt

marginal, aquest cas demostra que altra gent perfectament normalitzada pot tenir actuacions d'aquest tipus i a més sortir indemnes. Això hauria de fer ajustar una mica la teoria que el racisme se situa a les classes baixes i sobretot incideix a afavorir una segmentació ètnica dintre de la classe treballadora. S'ha de matisar amb les idees que estan postulant alguns teòrics, sobretot a EE.UU., sobre el caràcter simbòlic del racisme. Com exemple: la gent que es mostra contrària a la segregació escolar, però que en canvi rebutja les pràctiques de dispersió escolar que suposen uns inconvenients per als seus fills.

- 3.- Constatació de l'argument que s'utilitza, sense ni tan sols adonar-nos, que el racisme és com una propietat de les mateixes víctimes: hi ha racisme perquè hi ha negres... D'alguna manera, això està molt implícit en el discurs periodístic més vulgar, i en el discurs popular: en moltes cartes al director, etc.
- 4.- Sobre el tema periodístic: qüestionament de la visió tan negativa que hi ha sempre del conflicte, que no és ni tan negativa, ni tan extraordinària. Millor a vegades que surti el conflicte, perquè sense el conflicte no es poden solucionar problemes. La premsa dóna molta importància a la part negativa del conflicte i donen una importància bastant menor a l'acord, a la manera com se solucionen aquests conflictes. En canvi, es podria aprendre molt de les diferents maneres de com es resolen

DIALEG:

Inés Brancos: Em plantejo si pot ser un problema el fet de treballar amb les opinions que, encara que no dubto que s'hagin dit les frases que consten en els materials de treball, qüestiono si són frases que es poden haver tret del seu context. Seria interessant contrastar-les en el present: què els ha quedat d'aquella vivència...? o, analitzar un altre conflicte d'aquest tipus després d'uns anys.

Encarna Herrera: Més que repetir sobre el mateix incident, seria interessant veure ara processos similars.

Els periodistes tendeixen a resaltar el conflicte, tenint en compte el més espectacular, això deixa una mica de costat altres aspectes de la realitat.

Com ha apuntat (l'Elisabeth) l'interessant seria quan ha passat el conflicte, reseguir la notícia, veure què ha passat, què és el que està passant, com s'ha resolt el conflicte, per poder aprendre.

Sobre aquest tema del paper del periodista, atesa la forma de funcionar dels periòdics que s'han de vendre... i que això els porta a cridar l'atenció sobre el conflicte, hi ha un article de Champagne (?) que tracta de com funcionen els periòdics, per la forma i els temes que trien (respecte als

immigrants) i explica com inclús aquesta forma de tractar-los pot influir en l'evolució i en la resolució. Per tant, primer hi ha la tria del tema, després com la plantegen, més tard quan es van desenvolupant els esdeveniments es perd una mica la pista del què passa i fins i tot dels autors. .. Les persones més marginades són les que menys recursos tenen per fer sentir la seva veu. Amb tot això, es pot influir en què la forma de com es resolgui el conflicte sigui negativa per a ells.

Claudio Urtubia: A fi de comptes, als periodistes ens ensenyen que és del conflicte sobre el que val la pena informar en la tasca informativa diària. A Llatinoamèrica fa deu quinze anys que s'estan assajant pistes de comunicar, d'informar, recollir des de diferent òptiques... El conflicte és essencial, en els mitjans de comunicació del dia a dia.

Hi ha d'altres mitjans d'informació i de comunicació molt més especialitzats. La notícia econòmica apareix en el dia a dia, la notícia política igual, però si es va a l'informe específic, al qual accedeix només la gent que té diners i especialitzada en això, es té una informació més bona. Sobre una de les formes d'abordar aquest estudi fent-lo a través dels titulars opino que això dona molt en el clau sobre una situació que es produeix en els mitjans de comunicació. No obstant vull fer notar que en aquest tema dels titulars no hi entra la responsabilitat dels periodistes que són treballadors d'un diari, però que qui titula normalment és l'editor.

Francesc Tort: S'ha de diferenciar entre articles d'informació i articles d'opinió. En els articles d'opinió es dona als periodistes, o als escriptors una certa llibertat per expressar la seva opinió, sense seguir bàsicament la línia del periòdic, en aquest sentit són millors els articles d'opinió que acostumen a ser força crítics, informen, no donen notícies. Per altra banda és cert que, pel que fa referència a la notícia a l'article informatiu, els periodistes estan en el seu paper, és a dir, una bona notícia no és notícia. Per sensacionalisme, perquè ho exigeix la demanda s'ha de tractar del conflicte. Hi ha conflictes sobre els quals no es parla. Això, no s'ha fet referència a algunes guerres, genocidis dels quals de cop i volta es deixa de parlar, com és el cas de Ruanda... que quan sorgeix una guerra, durant un període únicament es parla d'aquest fet, i repentinament desapareix. A part d'això sorgeixen conflictes dels quals no es parla, per exemple del conflicte del Txad (la guerra entre majories musulmanes que estan en el Nord i la minoria cristiana del Sud)...

Encarna Herrera: Seria interessant analitzar per què es trien uns temes i uns altres no.

Francesc Tort: Sí, quin criteri se segueix a l'hora d'informar... Respecte a la informació sobre el tema de la migració la informació o desinformació que es dona, el que es dona a l'opinió pública reforça la idea tan estesa que

la migració és un problema. La dimensió cultural enriquidora no es tracta, potser perquè no és problema i només surten els problemes.

Nuria Gasol: Això reforça el problema estructural. Reforçant la idea negativa de la visió de l'immigrant fan que la població es quedi amb aquesta idea dels conflictes, i els problemes, i és un peix que es mossega la cua amb aquesta bomba d'informació tan important. Qui decideix les notícies?, hi ha un interès en què s'agafi aquesta mentalitat? hi ha una manipulació política sobre els mitjans d'informació per a què la idea que arribi a la gent sigui aquesta i a l'hora d'una decisió política de tancament de fronteres hi hagi una acceptació més fàcil?

Jaume Llansó: Un punt important és l'enfocament que donen, doncs es parla que són els constructors de la mateixa realitat social. El fet, com en aquest cas exposat, que es parla del conflicte i després no es parla de la mateixa resolució del conflicte. Per això moltes vegades els mitjans de comunicacions són constructors dels conflictes mateixos. Jo he sentit a periodistes que els hi diuen que vagin a buscar una notícia quan més llunyana i més estranya, ja que aquesta és la que ven més... No es pot eludir la responsabilitat que tenen els mitjans de comunicació i els mateixos periodistes, penso que aquí hi ha una qüestió d'ètica fonamental. Conec periodistes que han objectat (per criteris de consciència) amb determinades notícies.

-Quan a les editorials dels mitjans de comunicació són empreses que per sobre de tot s'aguanten per qui pagan els anuncis. En els mitjans de comunicació mai es parlarà malament del Corte Inglés, ni de les empreses automovilistes, ja que són els seus principals accionistes.

-En aquest material de treball hi ha una classificació de positiu, negatiu i neutre (p. 6), un titular, una notícia sempre porta una càrrega en un sentit o en un altre, més explícita o més implícita, més subiminal o que es veu més per on va, però treuria la paraula, qualsevol mitjà de comunicació sempre es proposa una determinada línia.

-Em sembla interessant, però no sé si queda prou clara en aquesta exposició el fet de la conjuntura política en què passa el fet exposat. Fins a quin punt no podria ser el conflicte per interessos dels partits polítics, per clarificació de dir aquest partit opta per estar al costat de l'immigrant, o, aquest no.

-Sobre els comentaris que has fet del llibre aquell (?), com es podria traspuar en diferents situacions, per exemple, en l'intent que els immigrants anessin a determinades escoles...? Com fer paral·lelisme i fer una investigació de tota la qüestió amb el decret de la Generalitat del 15% d'immigrants a les escoles? s'hauria de veure en un estudi paral·lel, com s'enfoca en un lloc i en un altre.

Lluís Recolons: A Vic una notícia que es va difondre sobre aquest tema del percentatge d'immigrants a les escoles i la reacció dels pares, es va tergiversar el problema, la

reacció dels pares era amb la intenció que es dispersessin i se'ls va interpretar molt com a racistes. Els mitjans de comunicació van donar la volta al conflicte.

Jaume Llansó: Aquest precisament és un cas del que deia que els mitjans de comunicació van crear conflicte.

Lluís Recolons: Respecte als conflictes, evidentment el procés migratori porta molts conflictes i per a mi la gran diferència és si els conflictes són viscuts com "normals" dintre de la vida i el procés migratori sense donar el to global, o si realment l'associació de conflicte amb els migrants arriba a omplir tot el quadre.

Respecte al racisme em sembla important intentar avui aportar idees. Jo a vegades tinc la sospita de dir: racisme per diferència de races o per pobresa...?

Quina diferència hi ha entre marginació i racisme?

San Roman, Teresa, Pluriculturalitat i marginació, Girona 1991, pp. 180, 181, 182

Em sembla que tot això que diu sobre marginació ho apliquem a racisme i és més marginació.

M'ha impressionat el que diu la mateixa *Teresa San Roman* sobre els gitanos a *La diferència inquietant. Velles i noves estratègies culturals dels gitanos* que el decenni dels 70ss. va ser per a ells el decenni d'or, van arribar a tenir col·locacions més o menys estables, però va venir la crisi que els va repercutir molt doncs estaven en llocs particulars, d'economia submergida... i van arribar els immigrants que els van desplaçar i els països que amb la crisi van ocupar aquests llocs de marginació, això explica que les lluites fortes són entre els qui estan a prop.

Amb motiu del centenari de Granada, el 1992, en un dossier de *El País* es deia que tota la actitud positiva respecte als àrabs s'estava donant a nivells cultes, però que no es donava en la gent que estava en un nivell cultural i social més baix.

Elisabeth Maluquer: Sí, també diuen que criden i que s'insulten a vegades, però que hi ha bona relació de veïnatge, que hi ha solidaritat, matrimonis mixtes... Hi ha el conflicte que existeix en tota relació humana...

Lluís Recolons: Són les dues coses que juguen, aquesta és la basa que tenim aquí, sobretot relacionant-la amb migracions anteriors de la gent autòctona, pròpies o de familiars o coneguts, que pot ser un factor de comprensió. Mentre que la competència en el mateix lloc és un factor de diferència.

Encarna Herrera: En les migracions anteriors no es parlava de racisme. Hi havia però, l'etiquetatge de "xarnego" que és una discriminació que fins a quin punt es manté ara...?

Lluís Recolons: Fas una pregunta (*Elisabeth*) que em sembla interessant respecte al nacionalisme aquí a Catalunya (materials de treball, p. 26, 5è paràgraf)

Recordo un Cicle de Conferències de l'Associació Catalana de Sociologia en què s'al·ludia aquest argument. Es va

publicar un llibre: *Visió de Catalunya*, "La Immigració i la Reconstrucció Nacional", on es toca aquest tema.

També *Portaperales* va plantejar el tema de si les cases regionals: les havia de subvencionar Cultura o Benestar Social

Bru de Sala plantejava quins elements de la cultura andalusa, etc. es poden considerar ja incorporacions a la cultura catalana...? En segons quines celebracions folklòriques que es fan ara aquí a Catalunya encara hi ha una certa artificialitat...

Encarna Herrera: Quan a la incorporació d'altres cultures: festes, balls..., l'exemple de les sevillanes (el ball), és un fet que està agafant magnitud en diverses esferes socials: burgesia, burgesia mitjana, diferents estaments que no són precisament els dels fills dels andalusos. També per als fills dels andalusos que així quan van al poble a l'estiu poden ballar-les. Seria enriquidor fer una observació dels diversos elements que poden conuiu de cultures diferents, que potser no són tan diferents...

Nicolás Lorite: (S'excusa d'haver arribat tard a la sessió que ha estat degut a que li acabaven de convidar a assistir -l'endemà- a un Congrés a Holanda sobre Racisme i Mitjans de Comunicació, notifica que ja passarà informació sobre aquest congrés que pel tema pot ser d'interès en aquest seminari, encara que normalment aquests temes no es toquen des d'una perspectiva sociològica, sinó més des de la visió del mitjà)

Encarna Herrera: Fan una mena de reflexió amb una visió crítica del paper que fan els periodistes?

Nicolás Lorite: Sí, està en la mateixa línia. Estem contínuament en el mateix tema, s'ha de trencar una mica l'esquema que es té del periodista, el periodista que va a congressos com aquest és perquè té una visió una mica àmplia de la societat i perquè si proposes alternatives en un congrés internacional que després són conclusions que es proposen a les Nacions Unides és perquè pensen que són orientacions crítiques.

A vegades és un peix que es mossega la cua, per exemple fa un temps en un congrés com aquest es va arribar a la conclusió de no fer servir mai la paraula racisme, però després s'arriba que entres dintre del cicle del negoci periodístic. En un congrés que preparem per al proper any la primera paraula que posem és racisme, després comunicació i després cultura, perquè és una paraula que té més ganxo que dir: pluriculturalitat o..., fins i tot fer servir Racisme dintre de la premsa és més negoci que fer servir un altre terme, i cada any ens trobem amb una sèrie de gent que ens diu: no, perquè sinó després vindrà el director del diari i ens dirà que posi raça...

Lluís Recolons: Tornant a la qüestió del racisme: realment que hi ha de raça o que hi ha de discriminació...? En el sentit estricte raça seria: ser d'un altra raça. Llavors aquí a Catalunya teòricament topa amb l'ortodoxia del "ius

solí", contra el "ius sanguinis". Es a dir, que el que fa ser català no és la raça sinó la cultura.

Elisabeth Maluquer: La marginació està molt marcada per la marginació en relació al mercat. Racisme encaixa més amb el nostre passat, amb la nostra història colonial i una visió del món i de les societats humanes bastant antiga, en la qual la raça blanca està al capdamunt de l'evolució cultural, tecnològica..., la que s'ha mostrat més apta, més civilitzadora. Aquesta idea que som els millors està implícita. En realitat, quan parlem que els immigrants d'altres races són enriquidors, interessants, ho diem amb una mentalitat paternalista, quan enfoquem el treball social es veu molt clarament que es pensa es projecta en ells les nostres pròpies necessitats, el que per nosaltres és bo, ho ha de ser per a ells. Dintre d'aquesta escala de valors en la qual a la cimera estan els blancs, molt especialment algunes classes socials i molt especialment alguns països, als altres els tenim col·locats en diferents escales cap avall. El criteri racial primava en un determinat moment i se li va solapar el criteri cultural. Pel sol fet de tenir la pell negra se't suposen moltes coses i inversament. Aquestes categories tenen un valor social molt important. Una altra cosa és ser pobre, a Estats Units comporta moltes discriminacions pròpies del blanc pobre de detencions policials, etc. Ho han denunciat personatges molt famosos, aquesta idea que els d'altres classes han d'estar al seu lloc està per sota.

Lluís Recolons: Això que deies del passat dels blancs..., en l'origen de l'Islamisme ha pesat molt en la consciència de dir: "què ens ha passat a nosaltres, que els blancs han tirat endavant econòmicament..., i nosaltres, no?". Això t'ho posen com el principi de la crisi que origina l'Islamisme. Hi ha respostes d'aquestes que diuen: "ens ha passat que no hem sigut fidels al nostre Islam".

Francesc Tort: En els pobles primitius els qui no formen part de la seva tribu no tenen la condició de persona humana.

En la mesura en què donen prioritat a aquestes categories tribals ètniques, ells mateixos se separen.

En la mesura que poguem alliberar-nos d'aquestes identifications culturals bastant primitives i tinguem la capacitat de reconèixer-nos en l'estranger, en el diferent, en l'altre, i ens anem fent universals, hi ha una altra percepció més universal, no sols a nivell individual sinó a nivell col·lectiu.

Les societats mestisses potser són les que han evolucionat perquè han acceptat la barreja, i potser tecnològicament i econòmicament s'han desenvolupat més amb aquesta postura, aquesta tolerància. En la mesura que un s'allunya...

Lluís Recolons: Els alemanys et diran nosaltres no som mestissos i...

Francesc Tort: Seria el contra-exemple. Però, els països que han arribat a un grau d'individualisme, hi ha uns

sectors que enyoren que tenen nostàlgia del sentit de comunitat, en moltes societats la nació ofereix aquesta idea tribal, la nació és com un sucedani de la tribalitat de l'ètnia. I en els països on el racionalisme i el desenvolupament tecnològic ha avançat molt més això combinat amb la nostàlgia de la comunitat perduda, en moments de crisi econòmica molt forta, aquesta barreja és explosiva, hi ha el perill de l'involució, en mig de la modernitat hi ha gent que té por a la diferència i retorna a categories i a conceptes comunitaris tribals ètnics. En el caràcter del racisme hi ha un component simbòlic i un component econòmic i polític.

La gent més oberta a les diferències o més arraigada a les identificacions grupals, ètniques, nacionals, i això s'educa, aquesta gent forma part una cultura universal, per a mi, més evolucionada, tant a nivell individual, com a nivell col·lectiu

Jaume Llansó: Com enfoquem el tema del racisme?, a cavall de què va?. Si hi ha un desori i posem pensament i actituds, molts cops com solventem la nostra actitud? a cavall del nostre pensament? o, acabem configurant el nostre pensament a cavall de les actituds que tenim?

Festinger (?), la seva tesis seria el que passa és que acabem configurant el nostre pensament a raó de les nostres actituds.

Lluís Recolons: Hi ha la dita popular de: "si no vives como piensas, acabarás pensando como vives".

Jaume Llansó: En aquest sentit apunto bastant a allò que tu dius tan interessant (Elisabeth), que no només són racistes els skins, sinó que hi ha el racisme que tots portem implícit en certa mesura...

Elisabeth Maluquer: D'aquest estudi i dels comentaris, no s'ha de desprendre que el racisme és instintiu i atàvic, doncs no ho penso.

Quan parlo que hem mamat el racisme, ho penso a nivell de la nostra cultura.

Penso que s'hauria de posar més en qüestió el mite de l'evolució, dels avenços... amb aquesta eufòria s'ometen qüestions del que amaga això: exhauriment de recursos, consumisme frenètic, el drama de la cultura de la drogaaddicció (el trasllat dintre de l'absurd del consumisme)... En el paquet de l'evolució s'amaguen moltes coses negatives.

Sobre la vida tribal no crec que sigui comparable en cap sentit, no crec que puguem fer el trasllat ràpid. Hi ha un salt entre les societats que s'organitzen en estats i les que no, és una altra història i penso que els referents nacionals són una necessitat creada per l'estat, l'estat necessita la ideologia nacionalista i la transmet a través de l'escola i de la televisió sobretot, dels grans mitjans de socialització de la gent dintre del seu propi marc.

Francesc Tort: Sense caure en l'auto-complaença, de creure que estem en la millor civilització, en la crítica dels

aspectes conflictius de la cultura occidental també hi ha tot un discurs que canta les excel·lències dels pobles primitius.

En aquest sentit crític de la nostra civilització, evidentment que l'estat genera una ideologia nacionalista, i la nació funciona com un sucedani, un retorn a la tribu. És funcional per al sistema, però la gent també s'identifica amb aquesta categoria per a mi tribal, molt primitiva, sense cap connotació pejorativa del que és primitiu. No es pot extrapolar la manera de veure el món dels pobles primitius, culturalment rics, amb la manera de veure el món de les societats occidentals.

Però, no podem tornar enrera, i la percepció de la universalitat, el sentit de que tots compartim la condició humana, al marge de les diferències culturals que s'han de conservar, però tenir consciència del valor de la diversitat, però a l'hora de conviure saber prescindir de les diferències i utilitzar criteris universalistes, és la gran conquesta d'aquesta civilització. Hem d'aprendre també del que ens aporten cultures primitives en la seva relació amb la terra...

La idea de democràcia, que és clàssica, aquesta idea per a mi és fonamental, és pot aplicar entre els tuaregs del desert?, no, és absurd, és un poble sense estat. Per a mi la democràcia i aquest universalisme, genera la consciència indigenista que defensa els valors, les tradicions, i la identitat dels pobles víctimes de la expansió capitalista i industrialista. S'hauria d'equilibrar aquesta consciència basada en la valoració de la diferència cultural amb l'altra consciència occidental que reivindicava aquesta universalitat.

Claudio Urtubia: El respecte a la diferència, com?, en general, no hi ha una clara distinció. Per què exigir tant als periodistes si ningú ho té clar? Seria interessant abordar els mitjans de comunicació des dels condicionaments estructurals.

Elisabeth Maluquer: Dos exemples interessants:

-Amb ocasió que a un gambià del Maresme li van tocar molts diners de la primitiva, la premsa va tractar al col·lectiu d'una altra manera, era una altra cosa, i em va cridar l'atenció una entrevista bastant extensa a una dona de Mataró i per primera vegada vaig poder llegir quines impressions havia tingut aquella senyora a Catalunya, què li havia sobtat, què li havia agradat...? explicava que una vegada se li va trencar una finestra i va cridar a un treballador que li anés a arreglar i va quedar tan meravellada que un blanc treballés per ella i va escriure una carta a la seva germana: "no t'ho creuràs però un blanc m'ha arreglat la finestra".

-Una notícia molt significativa, escrita molt breument, durant la campanya de l'estiu de 1991 contra les pateres, va haver una intervenció frustrada de la Guardia Civil perquè va arribar una patera a una platja de Tarifa i els banyistes van camuflar i van ajudar als qui havien escapat, i no els van poder agafar.

Nicolás Lorite: Debat: racisme-intolerància.

Racisme i antiracisme: és un mecanisme de retorsió, causa i efecte, cara i creu.

Taguieff sobre tolerància i intolerància. Si existeix la tolerància és perquè existeix la intolerància. En tot cas, segons com s'ha de ser més intolerant, i més antiracista que racista... Racista-antiracista, en quina part estàs? S'ha de ser intolerant amb moltes coses... Amb què has de ser tolerant? Aquesta idea dels valors universals de tots demòcrates i tots iguals...

Lluís Recolons: Una discussió en un acte a Brussel·les sobre la democràcia i els drets fonamentals plantejava fins a quin punt amb alguns drets has de ser intolerant?, on poses la barrera...?

Jaume Llansó: Sobre tolerància-intolerància: qüestionament dels mateixos termes. Suposem que davant d'un fet del que jo entendria, des dels meus esquemes una discriminació, per exemple de la dona des de l'Islam. Estem en dos camps de batalla diferents: un podria ser el respecte i comprensió d'una altra cultura, i, un altre, l'escala de valors que jo pugui tenir. Com ho solventes? jo opto per entendre-ho, però em posiciono en el plantejament del qual parteixo.

De nació i estat també des de la ciència política s'ha parlat molts cops de dir hi ha nacions que han nascuts des dels estats, però és que també hi ha estats que han nascut perquè hi ha una nació. Aquesta idea que la nació només ve de l'estat es podria complir en determinats estats, però entenc que en els cas dels jueus, dels palestins és un sentiment de nació que els comporta a voler una altra manera d'estructura política la qual correspon a un estat.

Francesc Tort: L'estat considera la ideologia nacionalista, la nació és filla de l'estat. "Universalisme versus relativisme" tenim dret a criticar tradicions formals de cultures distants o llunyanes, jo penso que sí, l'estatut de la dona de l'Islam és molt criticable, ara si la dona assumeix la servitud voluntària allà i se somet, res a dir. Estem on no podem reparar res, però tenim tot el dret a criticar pràctiques que ens poden semblar bàrbares, servils.

Lluís Recolons: I jo crec que hem d'anar a que allà també canviïn aquestes comportaments respecte a la dona, però com? en quin grau?, amb quina força?

Elisabeth Maluquer: Les pràctiques aïllades són falses discussions. S'han de veure les coses en el seu context, perquè sinó és molt farisaic. Hi ha qüestions que es plantegen sovint, com és el cas de la guerra de Ruanda, en la qual occident està fortament implicat i després anem amb la nostra Creu Roja a auxiliar-los...

Seminari Interdisciplinari d'Investigadors en Migracions

7ª sessió: 29 de juny de 1995

Materials de treball

presentats per Encarna Herrera

LA INCORPORACION DE LOS INMIGRANTES

EN LAS SOCIEDADES DE LLEGADA

(Text redactat expressament per aquest seminari, 13 pp.)

REFLEXIONES EN TORNO AL CONCEPTO DE INTEGRACION

EN LA SOCIOLOGIA DE LA INMIGRACION

(Article publicat a PAPERS 43, 1994: 71-76)

Index:

Resumen
Abstract
Sumario

La sociología de la inmigración:
construcción del objeto de estudio

En torno a los usos conceptuales de
integración, asimilación, adaptación e inserción

En torno al concepto de integración

Conclusión

LA INCORPORACIÓN DE LOS INMIGRANTES EN LAS SOCIEDADES DE LLEGADA.

Encarna Herrera

Texto presentado para el "Seminari interdisciplinari d'investigadors en Migracions".
Junio de 1995.

En este texto, retomando algunos interrogantes que me plantea el artículo realizado para la revista *Papers*¹, paso a elaborar las dimensiones de observación empírica de la incorporación de los inmigrantes a sociedades de llegada y a presentar una tipología de la incorporación.

Índice:

- 1 El concepto de integración y su utilización en la sociología de las migraciones
2. Aplicación del concepto de integración de los inmigrantes al contexto de España y Catalunya.
- 3 Dimensiones del proceso de integración.
4. Algunas notas sobre metodología.
5. Interrogantes.

1. EL CONCEPTO DE INTEGRACIÓN Y SU UTILIZACIÓN EN LA SOCIOLOGÍA DE LAS MIGRACIONES.

El término "Integración" en el contexto de la sociología de las migraciones tiene una gran variabilidad semántica y diversas acepciones. Se utiliza muchas veces de manera poco precisa, quedando su significado implícito, llevando en consecuencia a una cierta ambigüedad.

El concepto "integración" podríamos decir que pertenece a una clase de términos donde se produce un tipo de ambigüedad que los lingüistas han calificado como la "ambigüedad proceso-producto"². Es decir, que con el mismo concepto se define una actividad, el proceso de integración, y el resultado o producto de dicha actividad o proceso

El concepto de integración tiene dos grandes connotaciones: por un lado es un término que ha entrado en la lengua común. "Integrado" designa un conjunto de grupos de origen extranjero que no plantean problemas a la población autóctona, es un término muy

¹HERRERA, Encarna, "Reflexiones en torno al concepto de integración en la sociología de la inmigración" *Papers* nº 43, Pág. 71-76, 1994.

²TEZANOS TORTAJADA, José F., *La explicación sociológica*, UNED, Madrid 1991 (Pág. 166). Tezanos reflexiona aquí sobre la ambigüedad en el concepto de ciencia que sirve para definir tanto la actividad de los científicos como los conocimientos adquiridos en el trabajo científico. Nosotros aplicamos esta reflexión al concepto integración.

connotado por la noción de invisibilidad³. Por otro lado es utilizado también en el sentido "de igualdad formal" de los inmigrantes y sus descendientes en comparación con la población autóctona

En éste último sentido lo define Costa Lascoux⁴, para quien la igualdad formal de trato es la fase última de la integración, pero añadiendo dos precisiones: que los inmigrantes se insertan en sociedades heterogéneas, a menudo conflictuales, donde las prácticas de la administración cuentan tanto como el derecho en la vida cotidiana, teniendo que añadir las desigualdades sociales y la discriminación racial, que están actuando limitando la igualdad formal de trato. Y en cuanto a la segunda precisión, se refiere a las representaciones que se hacen del derecho y de la legitimidad como fuentes ellas mismas de desigualdad. Por tanto, según este autor, confrontados a las representaciones negativas y en un status de ciudadanos de segunda, los inmigrantes reaccionan eligiendo ser extranjeros en el país de residencia o optando por la doble nacionalidad si ésto es posible.

Otra perspectiva, la de Michel Oriol, considera la integración como una interacción de las prácticas individuales de los sujetos y de las medidas tomadas tanto por parte del país receptor como del de partida. Abriéndose así, una tipología de posibles respuestas o situaciones, en función de si la sociedad de acogida favorece o no el pluralismo y si la sociedad de partida refuerza o no la identidad cultural de los inmigrantes, respuestas que van desde la asimilación rápida a la afirmación identitaria de la cultura de origen⁵

Las tesis asimilacionistas, presentes en el inicio del estudio de las migraciones humanas en los trabajos de la escuela de Chicago, partían de considerar que el contacto entre grupos culturales diversos llevaría a la adopción por parte de los grupos minoritarios de la cultura y modos de vida del país de inmigración renunciando a las propias. El paradigma de la asimilación fue cuestionado posteriormente a partir de los años 60. En el caso europeo el asimilacionismo tiende a desaparecer, aunque no es un fenómeno generalizado, y el concepto de adaptación queda implantado en todos los países⁶. Según ciertos autores, en la literatura francesa los términos que se suelen emplear más comúnmente son: adaptación, desmarginalización, supresión de handicaps, inserción

³Cita de ORIOL, Michel, incluida en CAMPANI, G. y CATANI, M., "Les réseaux associatifs italiens en France et les jeunes" *Revue Européenne des Migrations Internationales*, Vol 1, n° 2, décembre 1985, Págs. 143-159, pág. 144.

⁴Estas concepciones de COSTA LASCoux se han tomado de CHARBIT, Yves, "L'intégration des jeunes d'origine immigrée en Europe: bilan et perspectives", *Revue Européenne des Migrations Internationales* Vol 4, n° 3, 1988, Págs. 147-152.

⁵Esta definición está incluida en CHARBIT, I. op. citada.

⁶MOROK VASIC, Mirjana, op. citada Pág.6.

social, con exclusión de otros términos como asimilación, integración y aculturación, que tienen una historia más connotada⁷.

En relación con esto, se estaría produciendo en la sociología de la inmigración más que una crítica semántica una verdadera "guerra de conceptos", pareciendo que impera el uso de eufemismos. Es decir, "... Como es escabroso denominar la asimilación, incluso cuando ésta permanece presente en el espíritu y sirve de modelo y de referente en las representaciones y las políticas de ciertas fracciones ideológico-políticas, abordamos el de 'inserción' e 'integración', (...) Utilizados de manera genérica e intercambiable, sirven para designar toda clase de relaciones y de situaciones en los debates políticos y los análisis de los medios de comunicación, en el seno del mundo sindical, administrativo, en las prácticas de la acción social y en el medio asociativo. Cabría esperar más clarificación entre los sociólogos. No es así. Las definiciones abundan y los sentidos se multiplican."⁸

En efecto, existe una gran diversidad de significados en cada uno de los conceptos mencionados -inserción, adaptación, integración, asimilación- adoptándose uno u otro término en función de las preferencias de los autores, aunque en ocasiones se adoptan varios de ellos a la vez. Como es el caso de G. Rocheau, para quien se produce una evolución, una sucesión temporal desde una primera etapa donde se daría una adaptación o una inserción, para pasar por una integración y llegar finalmente a la asimilación, que significa la pérdida de los elementos culturales del inmigrante, concepción en la que el factor tiempo sería fundamental⁹.

El término "Integración" es utilizado en diversos ámbitos, ya desde la sociología como desde los diferentes agentes sociales: los gobiernos y los representantes políticos, los medios de comunicación de masas, la escuela, los trabajadores sociales, las asociaciones de colaboración y ayuda al inmigrante. Este concepto lleva a veces a una cierta ambigüedad, ya que su significado queda implícito sin una definición previa. Es bastante frecuente que sirva para designar una política social a llevar a la práctica, una situación a alcanzar con características de pluralismo, es decir respetando las características culturales de los grupos de inmigrantes, habiendo llegado a ser central en los debates políticos en todos los países de Europa.

La perspectiva de la integración a veces ha correspondido a una visión asimilacionista poniendo el acento en la adopción por los inmigrantes de las características culturales de

⁷SAYAD, Abdelmalek, op. citada.

⁸ZEHRAOUI, Ahsène, "Catégories scientifiques et catégories du sens commun", *Migration Société*, Vol. IV, n° 21, mai-juin, 1992, Págs. 9-17, Pág. 13.

⁹ROCHEAU, G. "Intégration ou assimilation, migration et patience", *Hommes et migrations*, n° 1100, febrero 1987, Págs. 38-42, en ZEHRAOUI, A., Op. cit. Pág. 14.

la sociedad de inmigración y es esta utilización la que ha contribuido a que se le atribuya una connotación negativa por parte de muchos autores.

Es curioso, no obstante, que incluso entre los autores críticos del concepto integración, finalmente es posible encontrar algún momento, ya sea en debates o textos escritos, en el que utilizan ese concepto, pasando a la definición y abordaje del mismo

Finalmente, existen algunas aportaciones que subscriben la falta de delimitación entre el integracionismo y una perspectiva conflictual, entre las cuales pueden mencionarse las de Lapeyronnie y Jazouli.

Lapeyronnie a partir de la hipótesis del asimilacionismo (una de las bases en la que ésta se cimienta es la observación de un debilitamiento de la cultura de origen en los descendientes de la inmigración) trata de explicar la formación de la acción y la movilización colectiva en los jóvenes descendientes de la inmigración magrebi en Francia, y de las dificultades con que se encuentran. Entre los factores internos de la movilización remarca la constitución de una identidad colectiva entre los jóvenes magrebies y una estructuración de la colectividad a partir de redes asociativas. Cree, también, que esta hipótesis del asimilacionismo le permite situar e interpretar los movimientos hostiles o favorables a los jóvenes inmigrantes por parte de la sociedad francesa. Las dificultades, las lentitudes de la asimilación pueden llevar a los jóvenes a auto-segregarse y a tratar de construir una comunidad específica en el interior de los "ghettos". La ideología de la diferencia cultural y el antirracismo por parte de los inmigrantes pueden contradictoriamente, según este autor, aumentar la discriminación y bloquear la asimilación¹⁰.

Por otro lado, Jazouli considera que la integración social y política de los jóvenes descendientes de la inmigración magrebi en Francia, que viven una experiencia de exclusión social, segregación y racismo cotidiano, solamente puede ser conflictual¹¹.

Quisiéramos señalar la importancia de los aspectos identitarios en el fenómeno de la inmigración.

Existe una perspectiva dentro de la sociología de las migraciones que estudia el tema de la identidad y de la permanencia de las características de la cultura de origen que son reelaboradas a través de la experiencia migratoria. Dentro de ésta estarían los trabajos de Michel Oriol y de Campani y Catani.

¹⁰ LAPEYRONNIE, Didier "Assimilation, mobilisation et action collective chez les jeunes de la seconde génération de l'immigration maghrébine". *Revue Française de Sociologie*, XXVIII, 1987, Págs. 287-318.

¹¹ JAZOULI, Adil, "Racisme et antiracisme dans l'action collective des jeunes maghrébins en France" *Connexions*, n° 48, 1986, Paris.

Por una banda, Michel Oriol señala que la manera de categorizar a los inmigrantes tiene que ver con la imagen que la mayoría de los miembros de una sociedad tiene de sí misma. Así, en Francia, donde se considera que las jerarquías sociales se refuerzan y perpetúan, la llegada de inmigrantes toma proporciones de desorden o irrupción¹². Las ciencias sociales no tienden más que a dividir las prácticas de los grupos de origen extranjero en función de dos polos: separación/integración (lo que invoca a un recorrido progresivo desde fuera hacia adentro pasando por diferentes etapas, en las que se pueden dar paradas definitivas, es decir, formas de integración parciales), correspondiendo esta bipolaridad no a una observación de los hechos sino a las categorizaciones del sentido común.

Según este autor, el concepto de identidad responde a una necesidad de refundir y reflexionar profundamente los conceptos, nos sirve para revisar nuestros puntos de vista, y nos invita "a interrogarnos sobre las lógicas sociales que presiden en la reivindicación de las pertenencias"¹³.

El sentimiento de pertenencia nacional o cultural en los jóvenes descendientes de la inmigración es dual, como han demostrado diversas investigaciones en Francia, repartiéndose la dualidad entre este país y el de origen. En efecto, estos estudios realizados sobre jóvenes tanto de origen italiano y portugués, así como magrebi, nos muestran que la reivindicación de una bilateralidad de las referencias¹⁴ se encuentra en la mayoría de los sujetos.

Remarca el autor la diferencia entre cultura e identidad cultural, que muchas veces tiende a confundirse. La cultura puede¹⁵ ser descrita como un conjunto de características que no son siempre fuertemente sistematizadas en la medida de que provienen de aprendizajes sociales sucesivos, a menudo poco controlados, incluso totalmente inconscientes. La identidad no puede existir más que como norma de pertenencia, es decir oposición simbólica fuertemente consciente. Y añade M. Oriol, con relación a la identidad, que ésta puede tender a recrear una cultura que no tenga más que una relación lejana con no se sabe qué autenticidad primitiva, reivindicando un origen que aparentemente ha perdido el sentido originario.

La identidad encuentra su lugar en un orden histórico y también puede permitir a los sujetos unir el orden de sus elecciones a una trama de un destino colectivo¹⁶. La reivindicación de la especificidad de las pertenencias aparece como una de las formas del desarrollo ordenado de las relaciones entre grupos sociales. "La referencia a la

¹²ORJOL, M., op. citada.

¹³ORJOL, Michel, op. citada.

¹⁴Aquest terme ha estat utilitzat per CATANI, M. a ORJOL, Michel, op. citada, pág. 173.

¹⁵ORJOL, Michel op. citada, pág. 177.

¹⁶ORJOL, Michel, op. citada, pág. 178.

pertenencia ordena las elecciones existenciales estructurándolas con la ayuda de los recursos simbólicos que continúan siendo compartidos en el interior del grupo"¹⁷

Finalmente, Campani y Catani en sus estudios sobre los jóvenes descendientes de la inmigración en Francia, encuentran que se da una doble pertenencia identitaria en estos jóvenes y una afirmación de las características culturales así como un estrechamiento del vínculo con el país de origen, mantenido y fomentado por las asociaciones y redes formales o informales de inmigrantes

2. APLICACION DEL CONCEPTO DE INTEGRACION DE LOS INMIGRANTES AL CONTEXTO DE ESPAÑA Y CATALUNYA:

Las migraciones internacionales son de tipo muy diverso haciéndose necesario contextualizar los fenómenos migratorios, ya que cada tipo de movimiento tienen su propia dinámica

El estudio de los fenómenos migratorios y de la incorporación de inmigrantes tuvo su origen en países como E.E.U.U., Canadá y Australia, formados a partir de inmigración. Así muchos de los conceptos aportados son de acuñación americana (asimilación, melting-pot). El caso de Europa es distinto, son sociedades donde la inmigración no ha contribuido a la formación del proyecto de Estado-nación. Partiendo de esta constatación y de que la naturaleza de los movimientos migratorios también presenta una diferenciación en ambos marcos geográficos, creo que el estudio de fenómenos migratorios en España debería contextualizarse más bien en la realidad europea, beneficiándose de las aportaciones en el estudio de ésta, pero a partir de realizar modelos de análisis propios, que se ajusten a la especificidad del caso español y catalán. El caso de Italia es todavía más similar a la experiencia española y catalana

Recientemente se han realizado amplias revisiones teóricas sobre las aportaciones en el estudio de las migraciones en E.E.U.U., Canadá y Australia, en el tema que nos ocupa, Cristina BLANCO (1993), y BASTENIER y DASSETTO (1993)¹⁸.

En España se ha abordado el estudio de la incorporación de los inmigrantes a sociedades de llegada aplicando el concepto de integración, son los trabajos de Carlota Solé en Catalunya y Cristina Blanco en el País Vasco. Ambos se refieren a realidades migratorias interiores del estado español, asentadas en nacionalidades históricas. En estos trabajos la

¹⁷ORIOU, Michel, op. citada, pág. 180.

¹⁸BASTENIER, A. y DASSETTO, F. *Inmigración et Espace Public. La controverse de l'intégration*. Paris, Ciemi-L'Harmattan, 1993, y BLANCO, C., op. cit

integración se define como un proceso, realizando una síntesis de las perspectivas culturalista y estructural del estudio de las migraciones.

Carlota Solé concibe la integración como un proceso que resultaría de una "interpenetración de los miembros y elementos culturales de dos poblaciones en una única y nueva estructura social y cultura" (Carlota SOLE, 1981)¹⁹ Este proceso, que no es el de una asimilación, se divide en cuatro subprocesos imbricados: la integración ocupacional, la integración urbana, la integración política y la integración sociocultural. El primero de éstos, la integración ocupacional es la adaptación al tipo de trabajo de la sociedad receptora, de carácter industrial mientras que la integración urbana supone adaptarse a las condiciones de vida urbana. El subproceso de integración política implica la aceptación voluntaria y libre de las instituciones catalanas, la participación como ciudadanos de pleno derecho. Y finalmente la integración sociocultural implica la adopción progresiva y voluntaria de las normas, valores, costumbres y la lengua de la sociedad autóctona.

Cristina Blanco construye un modelo para una inmigración -que considera genera una desestabilización en el orden social previo a su recepción- basada en el volumen, la diferencia y el asentamiento permanente de los inmigrantes, considerando al inmigrante como actor social que forma parte activa en la reconstrucción de la sociedad de llegada y que tiene peso y capacidad para diseñar sus propias estrategias de integración. Considera que solamente se puede hablar de integración a partir de movimientos migratorios de gran magnitud y que tengan carácter permanente, cuando es de tipo eventual cabría en todo caso hablar de la "humanización de la estancia" en el país de recepción.

A mi entender, para que la integración pueda darse quizás no es imprescindible que el fenómeno migratorio tenga una gran magnitud, incluso esta característica podría llegar a ser, en ocasiones, contraproducente provocando el rechazo de los autóctonos, aunque sí podría, por otro lado, situar a los inmigrantes en una posición de más fuerza para hacer valer sus intereses. Con respecto al otro requisito: la característica de ser permanente, es difícil poder catalogar a un fenómeno migratorio como tal, es necesario el paso del tiempo para la observación de los ciclos migratorios que puedan constatar o no ese carácter de permanencia o temporalidad. A mi juicio no siempre se puede tener la certeza de esa característica, como es el caso de la inmigración exterior en España

En el caso que nos ocupa, la inmigración exterior en España y Catalunya no es un fenómeno masivo, representando los inmigrantes del 1% al 3% de la población total del país según las fuentes y las zonas a las que se refieren. Aunque hay una tendencia a engrandecer el fenómeno, a que la llegada de inmigrantes extranjeros a nuestro país sea

¹⁹SOLE, Carlota, 1981

concebida con carácter de invasión y desorden, a lo que contribuyen los medios de comunicación, con los partes sobre la llegada de pateras, las detenciones de extranjeros sin documentación -"ilegales"- y las operaciones del paso del estrecho en las vacaciones estivales de los magrebies residentes en Europa.

La presencia de inmigrantes exteriores procedentes del tercer mundo o extracomunitarios, ya que los oriundos del interior de la C.E.E. o de sociedades altamente desarrolladas no son catalogados como inmigrantes por los autóctonos, tendría una importancia cualitativa grandísima en nuestro país. Parece que amplios sectores de la sociedad consideran que va a acontecer en el futuro una sociedad pluralista como signo de modernidad, de cambio de los tiempos, ¿acaso como una forma de aproximarse a la realidad europea que sirve de modelo en muchas cuestiones, fundamentalmente en esta fase de unificación europea en que nos encontramos? Esta expectación respecto al advenimiento de una sociedad pluralista es un fenómeno interesante a retener y analizar.

A nuestro entender la incorporación de inmigrantes a sociedades de llegada es un fenómeno de carácter procesual. Las sociedades de llegada no son culturalmente homogéneas y no están integradas, es decir son conflictuales y mantienen en su seno desigualdades en función de género, clase social y status, fundamentalmente (incluso culturales y étnicas: el caso de los gitanos en España).

El proceso de incorporación de inmigrantes a las sociedades de llegada puede llevar a la integración o a la marginación, considerando ambas realidades como los dos extremos de un continuum que podría tener muchas realidades intermedias: en función de las diferentes modalidades de plasmación de los diferentes subprocesos en que se puede dividir la integración a efectos analíticos, que presentamos posteriormente en estas páginas.

INTEGRACIÓN ----- MARGINACIÓN.

Esta dualidad integración/marginación no supone un recorrido de un afuera a un adentro, ni un diagnóstico que se pueda aplicar a todo un colectivo de inmigración en bloque. No consideramos que todo un colectivo o grupo de inmigrantes vaya a disponer de un mismo nivel, homogéneo de integración. Más bien al contrario pueden darse situaciones distintas dentro de un mismo colectivo, situaciones que pueden verse favorecidas o no por el factor tiempo de estancia en el país, y por otros factores, y que vendrán configuradas por la adquisición de una situación en la estructura social de la sociedad de

llegada, pero también por la interacción con la sociedad de llegada en el aspecto cultural e identitario

Al referirme a la integración de los inmigrantes será entendido este concepto dentro del ámbito de análisis de la sociología de la inmigración y no en el sentido que tiene en la teoría sociológica de la integración social.

Definimos integración como: los procesos de incorporación de inmigrantes a una sociedad que configuren una estructura social que no presente estratificación jerárquica según características culturales, étnicas, de origen geográfico, o rasgos físicos de los individuos. Incluyendo también el desarrollo de sentimientos de pertenencia a la sociedad de llegada por parte de los propios inmigrantes así como la percepción de ser aceptados por aquella.

Este concepto de integración debe incluir diversas esferas y aspectos, siendo un objeto de estudio amplio y complejo.

Se podría definir también como dependiente de la interacción entre las prácticas individuales de los sujetos, los inmigrantes, las medidas adoptadas por el país receptor y las adoptadas por el país de partida, según si la sociedad de acogida favorece o no el pluralismo y si la sociedad de partida refuerza o no la identidad cultural de los inmigrantes²⁰.

Pero teniendo en cuenta que en este proceso de interacción en el que hay dos actores: los autóctonos y los inmigrantes, éstos últimos son los recién llegados en muchas ocasiones, y no se encuentran en una situación con capacidad de maniobra y de presión, sino que más bien, sufren los grandes condicionantes de los mecanismos de exclusión por parte de la sociedad de llegada. Entre ellos la dificultad de acceso a la documentación necesaria para residir y trabajar en el país y a la nacionalidad, así como las representaciones que los autóctonos se hacen de los inmigrantes. De todas maneras, éstos desarrollan estrategias de integración que en algunos casos pueden pasar por una asunción de invisibilidad²¹ en un esfuerzo por adaptarse a las costumbres y cultura del país de inmigración, que no significa una interiorización de las pautas culturales del mismo y otras veces suponen una afirmación de la identidad grupal.

Otra vertiente a analizar son los proyectos de integración "para los inmigrantes" propuestos explícita o implícitamente por los diferentes agentes de la sociedad autóctona, ya tengan la competencia que les confiere su posición en la administración -al nivel que sea- o por voluntarismo.

²⁰CHARBIT, Yves, op. cit.

²¹CATANI, M. completar.

Por tanto, se entenderá que una investigación sobre la integración de inmigrantes, debido a su complejidad como objeto de estudio, indudablemente tiene que centrarse en alguno de los aspectos del fenómeno, dejando otros, aunque no para hacer compartimentos estancos, sino intentando analizar la interrelación que se dan entre ellos

Finalmente, A. Bastenier y F. Dassetto realizan una fructífera aportación, que suscribo en sus líneas generales, llamando la atención sobre la importancia del espacio y el tiempo en el fenómeno migratorio, proponiendo el concepto de "ciclo migratorio" como útil analítico del proceso de integración y de "citoyenisation" de los inmigrantes. La integración sería un proceso de gran complejidad que entienden en términos de acción colectiva, englobando como actores los "viejos nacionales" y los "recién llegados", que negocian su copresencia en el espacio público. La inclusión o "englobement" de la inmigración en las sociedades europeas es un complejo proceso con una dinámica histórica que se desarrolla a través de un ciclo migratorio con diferentes etapas "La dimensión temporal que introduce este concepto (el ciclo migratorio) trata de identificar los momentos estratégicos del proceso de interacción conflictual y con resultado incierto que se establece en el espacio público entre los 'establecidos' y 'los entrantes' en una sociedad dada" ²².

Este proceso puede incidir en la dinámica social de la construcción de las sociedades donde se ha producido inmigración. Según estos autores, la cuestión de la integración de los inmigrantes se convierte así en la cuestión de la integración de las sociedades estatal-nacionales, sociedades industriales diversificadas y complejas, que están a la búsqueda de nuevos principios integradores. El análisis de la inmigración no puede ser llevado a cabo independientemente del análisis de las sociedades de llegada desde la globalidad de las relaciones sociales que las caracterizan

Por otro lado, añadiríamos otro aspecto: la propia percepción de ser aceptados por la sociedad de llegada que tienen los inmigrantes, como dimensión importante, de tipo subjetivo, configurado por opiniones y actitudes, del fenómeno de la adaptación o integración de los inmigrantes a la sociedad de llegada

3. DIMENSIONES DEL PROCESO DE INTEGRACIÓN.

Realizamos una descomposición del proceso de integración, a efectos analíticos, en diversos subprocesos o dimensiones, que pueden tener una relativa autonomía, pero están imbricados:

²²BASTENIER, A y DASSETTO, Felice, Op. Cit., pág. 10.

Esta distinción analítica de dimensiones nos lleva a la consideración de cinco ámbitos:

1. **Estructural:** Estructura socioeconómica: inserción en el proceso productivo, incorporación al mercado de trabajo, situación ocupacional, renta y educación
2. **Redes sociales:** relaciones sociales mantenidas entre los diferentes grupos de población. Existencia o no de contacto. Como son los contactos con los componentes de la sociedad de llegada, como perciben los inmigrantes el trato recibido por los autóctonos. Ámbitos de las relaciones sociales: familiar, cívico o social. Pertenencia a asociaciones y organizaciones.
3. **Cultural:** maneras de obrar, pensar y sentir por una pluralidad de personas. Pautas culturales, tradiciones, formas de vida. Variables: la lengua, vínculos con el lugar de origen, religión
4. **De identidad:** Sentimiento de pertenencia nacional, sentimiento de pertenencia a un grupo. La percepción social imperante es importantísima ya que establece las fronteras del grupo y organizará la pertenencia a él. La representación recíproca que se hacen ambos grupos -autéctonos e inmigrantes- unos de otros. Siendo dominante de la situación la representación que la sociedad autóctona se hace de los inmigrantes
5. **Legal:** status jurídico. Es decir situación con respecto a la legislación de extranjería del país de llegada y a la Ciudadanía, lo que condiciona la participación o inhibición en la esfera política.

Las estrategias que lleven a cabo los inmigrantes pueden analizarse en los subprocesos mencionados. Teniendo en cuenta para ello la relación de las estrategias con las prácticas identitarias (lazos con el lugar de origen, usos lingüísticos, elección de ciudadanía)

A partir del grado de consecución en cada uno de los ámbitos del proceso de incorporación de los inmigrantes a la sociedad de llegada, se podría llegar a una tipología de los modos de incorporación, que debe ser entendida como tipos ideales a observar en la realidad. Esta tipología, elaborada por Cristina Blanco, es la siguiente:

1. ASIMILACIÓN:

Identidad: Reemplazo de la identidad originaria por la de la comunidad de adopción.

Cultura: Aculturación

Redes sociales: Contacto intergrupar. Dispersión étnica. Exogamia.
Estratificación: Igualitaria y unitaria.

2. MELTING POT O FUSIÓN

Identidad: Redefinición de identidades.

Cultura: Fusión.

Redes sociales: Contacto intergrupar. Dispersión étnica. Exogamia.

Estratificación: Igualitaria y unitaria.

3. PLURALISMO CULTURAL

Identidad: Identidades compartidas.

Cultura: Pluralidad (mantenimiento de ciertas pautas culturales originarias)

Redes sociales: Redes étnicas primarias. Participación conjunta en redes secundarias.

Estratificación: Igualitaria y unitaria.

4 MARGINALIZACIÓN

Identidad: Identidad originaria o ausencia de reciprocidad en la pertenencia

Cultura: Pluralidad o Aculturación.

Redes sociales: Segregación.

Estratificación: Dual. Estratificación étnica.

5. YUXTAPOSICIÓN

Identidad: identidades excluyentes.

Cultura: Pluralidad.

Redes sociales: Extrañamiento social (ausencia de contacto)

Estratificación: Disociada (paralela).

Dicha tipología presentada pretendemos que puede tener una aplicación general a los procesos de incorporación de los inmigrantes en sociedades de llegada. En nuestro caso lo aplicaremos a la inmigración marroquí en Barcelona y no a sus descendientes

4. ALGUNAS NOTAS SOBRE METODOLOGÍA.

Mi punto de vista en relación a las técnicas de investigación es la siguiente:

Desde el ámbito de la sociología, que es la disciplina en la que me inscribo, la contraposición entre técnicas cuantitativas versus técnicas cualitativas es una falsa dicotomía (citando a Joan Estruch). Es decir, ambas técnicas no deben considerarse

excluyentes, sino complementarias. Cda una de ellas nos permite conseguir información diferente, en el primer caso, las cuantitativas nos permiten un conocimiento en extensión, (el cuánto, magnitud de los fenómenos) y en el segundo caso, las técnicas cualitativas, nos aportan un conocimiento en profundidad, con matices, y muy rico en la comprensión de la interacción de los fenómenos de estudio

Por tanto, soy partidaria del uso combinado de ambos tipos de técnicas, por un lado, censos, padrones y encuestas, y por otro lado, entrevistas en profundidad, grupos de discusión y observación del entorno. Aunque considero que en ciertos temas es más conveniente utilizar metodología cualitativa.

La dificultad de la temática de la inmigración, que además no tienen un marco teórico fuerte y consolidado, constituye un reto a la hora de ser abordada, y requiere más bien de la utilización de diversas técnicas de una forma complementaria.

Debemos precisar en relación con los aspectos incluidos en las diversas dimensiones de los procesos de integración, que muchos de ellos no son observables dentro de las variables de una encuesta, sino que requieren una observación del contexto general de la sociedad de llegada. Se trata de variables externas.

Otros en cambio si pueden ser observables con la técnica de encuestas. Existiendo otro tipo de aspectos que se pueden incluir en encuestas a modo de indicadores sencillos que nos van a permitir una aproximación a la temática de estudio, pero que deben ser contrastados, ampliados y complementados con la información que aportan otras técnicas de investigación como las entrevistas en profundidad y la observación del contexto de los colectivos de inmigrantes y la sociedad de llegada.

Finalmente, debemos precisar que no creemos que las dificultades para la integración residan fundamentalmente en los inmigrados. Éstas se encuentran más bien en los mecanismos de inclusión/exclusión que se desarrollan en la sociedad de llegada. Aunque también hay ciertas características personales y colectivas de los grupos inmigrados que pudieran tener alguna influencia en los procesos de integración. Las estrategias que éstos asuman son básicas en dicho proceso.

5. INTERROGANTES.

Para el debate de grupo, en esta sesión, quisiera llamar la atención sobre los aspectos teóricos planteados en los textos aportados.

Me interesa que se reflexione sobre los conceptos utilizados. También sobre las dimensiones del proceso de incorporación y la tipología de la incorporación de inmigrantes aportada.

Agradecería las sugerencias, aportaciones y críticas a los mismos.

Reflexiones en torno al concepto de integración en la sociología de la inmigración

Encarna Herrera

Universidad Nacional de Educación a Distancia. Centro asociado de Terrassa
Alcalde Perellada, 2. 08222 Terrassa (Barcelona). Spain

Resumen

Sin la pretensión de llevar a cabo una exposición representativa de las formulaciones de la perspectiva de la integración, se realiza una reflexión en torno a sus usos conceptuales. La «integración» de los inmigrantes es una cuestión planteada desde las diversas esferas en las sociedades de inmigración, como consecuencia de la presencia de aquéllos en el espacio social. Construir el tema en problemática o temática sociológica se realizaría a partir del análisis conjunto de la inmigración y de la sociedad de recepción, de la interacción que se crea entre ambos actores —«inmigrantes» y «autóctonos»— en el espacio de las sociedades de llegada. El análisis de la inmigración no puede ser llevado a cabo independientemente del análisis de las sociedades de llegada desde la globalidad de las relaciones sociales que las caracterizan.

Palabras clave: integración, inmigración, asimilación.

Abstract. Considerations on the concept of integration in the Sociology of Immigration

The article deals with the concept of integration of immigrants in the receiving society. The analysis of immigrations has to be done in relationship to the global social relations in this receiving society.

Key words: integration, immigration, assimilation.

Sumario

La sociología de la inmigración: construcción del objeto de estudio

En torno al concepto integración

Conclusión

En torno a los usos conceptuales de integración, asimilación, adaptación e inserción

El tema de las migraciones ha sido abundantemente tratado en la literatura sociológica, así como en la producción de otras ciencias sociales, y quisiera señalar aquí, con la dificultad que la limitación de este espacio supone, algunas tendencias en que se ha centralizado, en los últimos treinta años el tema

de la sociología de la inmigración en Europa, enlazando una reflexión en torno a la construcción del objeto de estudio en esta área y en concreto con relación al tema de la «integración» de los inmigrantes. No ha sido la intención realizar una exposición amplia y representativa de las diversas formulaciones de la perspectiva de la integración, sino, más bien, llevar a cabo una reflexión en torno a su utilización conceptual.

La sociología de la inmigración: construcción del objeto de estudio

Una tendencia en el estudio de las migraciones ha sido considerar el tema desde la perspectiva del país de acogida, del país de inmigración y no de los países de partida, o la combinación de ambos prismas en un conjunto. Se ha estudiado el fenómeno migratorio, por tanto, en relación con los problemas que se plantean en la sociedad receptora, sin prestar muchas veces atención a las cuestiones relativas a las causas de la inmigración ni a los orígenes de los inmigrantes. Diversos autores coinciden en ello, entre ellos A. Sayad y M. Morokvasic¹ en sus balances acerca de las contribuciones al tema, y una simple revisión de la literatura sobre las migraciones lo confirma.

Otra de las tendencias generales observadas es la centralización de los trabajos en el tema de la «integración» de los inmigrantes en la llamada sociedad «receptora». La perspectiva de la integración a menudo corresponde a una visión asimilacionista que pone el acento en la adopción por los inmigrantes de las características culturales de la sociedad de inmigración.

También, una constante en los trabajos ha sido la inclinación a considerar la inmigración como problema social y no como problema sociológico², tendiendo a tomar el objeto de estudio tal como es entendido por la sociedad, en el orden del sentido común, con frecuencia, sin realizar una conceptualización y una construcción científica del objeto de estudio.

En este sentido, Xabier Aierdi recuerda la precisión de Peter L. Berger cuando plantea el problema de desenmascarar las verdades oficiales que funcionan como interferencias en el análisis de la realidad social, siendo fundamental para ello la distinción entre problema social y problema sociológico: «El problema sociológico es siempre la comprensión de los factores que intervienen en este punto en términos de interacción social. [...] no consiste tanto en saber por qué algunas cosas "funcionan mal" desde el punto de vista de las autoridades y de la administración de la escena social, sino, en primer lugar, cómo fun-

1. Sayad, Abdelmalek (1984). «Tendances et Courantes des Publications en Sciences Sociales sur l'Immigration en France depuis 1960». *Current Sociology*, vol. 32, núm. 3, p. 217-304 y Morokvasic, Mirjana (1984). «Migration en Europe. Rapport et tendances». *Current Sociology*, vol. 32, núm. 3, p. 1-40.
2. Esta visión es compartida por muchos especialistas en la materia, a modo de ejemplo: Sayad, Abdelmalek, *ibidem*, p. 249, y Aierdi, Xabier. «Inmigración y vida cotidiana en el País Vasco» (ponencia presentada en el III Congreso Nacional de Sociología, San Sebastián, 1989).

ciona todo el sistema, qué conjeturas pueden extraerse de él y por qué medios se mantiene sin interrupción.»³

A todo ello podríamos añadir las apreciaciones de A. Zehraoui, que pone el acento en torno a la teoría y la construcción epistemológica en los estudios sobre inmigración, señalando la ausencia de marco teórico y de conceptualización en buena parte de ellos: «[...] se trata de un dominio no cuestionado donde los problemas han sido mal planteados. Cuestiones tan fundamentales como las relativas a la elección y construcción del objeto, a la distancia y la relación con el objeto, son inexistentes en algunas investigaciones y poco presentes en otras. Incluso existen pocas críticas y definiciones de las nociones utilizadas. Las categorías genéricas prevalecen sobre las categorías analíticas, las categorías institucionales e ideológicas sobre la denominación científica.»⁴

Acertadamente señala A. Sayad que una de las dificultades que debe superar la sociología es la representación que se tiene comúnmente de la inmigración y del inmigrado en una sociedad dada, siendo el inmigrado del que se habla, el inmigrado tal como se ha constituido y determinado, un objeto del discurso común⁵. Es necesario preguntarse, en el fondo, sobre la naturaleza exacta de la problemática de la inmigración y sobre su verdadera significación, «[...] ¿se trata verdaderamente de problemas de la inmigración o, mejor, de problemas específicos de los inmigrantes? O, al contrario, [...] ¿no son, más bien, los problemas que plantea, en realidad la presencia permanente y más y más penetrante de los inmigrantes en el seno de la sociedad y de la nación?»⁶.

En torno a los usos conceptuales de integración, asimilación, adaptación e inserción

Quisiera realizar brevemente algunas precisiones en relación a los conceptos de asimilación, adaptación, integración e inserción y su uso en la sociología de la inmigración, para detenerme posteriormente en uno de ellos, el de integración.

En primer lugar, se podría decir que existe una gran diversidad de definiciones y que el uso y significado de estos conceptos varía de unos países a otros. Como señala M. Morokvasic, las tesis asimilacionistas fueron cuestionadas a partir de los años sesenta en Gran Bretaña y en Francia, países de Europa Occidental con tradición de inmigración exterior y con una abundante producción dedicada al tema, aunque están todavía presentes en la literatura alemana⁷. El asimilacionismo tiende a desaparecer a nivel europeo, aunque no es un fenómeno generalizado, pero el concepto de adaptación queda implantado

3. Cita de Berger, Peter L. (1979). *Introducción a la Sociología*. México, p. 58-59, incluida en Aierdi, Xabier, *ibid.*

4. Zehraoui, Ahsène (1992). «Catégories scientifiques et catégories du sens commun». *Migration Société*, vol. IV, núm. 21, mayo-junio: 9-17, p. 10.

5. Sayad, A. Op. cit.

6. Sayad, A. Op. cit., p. 247.

7. Morokvasic, M. Op. cit.

en todos los países⁸. Según Sayad, en la literatura francesa los términos que se suelen emplear más comúnmente son adaptación, desmarginalización, supresión de handicaps, inserción social, con exclusión de otros términos como asimilación, integración y aculturación, que tienen una historia más connotada⁹.

En relación con esto, se estaría produciendo en la sociología de la inmigración, según Zehraoui, un deslizamiento desde la elaboración conceptual a una simple denominación y desde una crítica semántica a una verdadera «guerra de palabras». Así, según este autor «[...] Como es escabroso denominar la asimilación, incluso cuando ésta permanece presente en el espíritu y sirve de modelo y de referente en las representaciones y las políticas de ciertas fracciones ideológico-políticas, abordamos el de "inserción" e "integración", [...] Utilizados de manera genérica e intercambiable, sirven para designar toda clase de relaciones y de situaciones en los debates políticos y los análisis de los medios de comunicación, en el seno del mundo sindical, administrativo, en las prácticas de la acción social y en el medio asociativo. Cabría esperar más clarificación entre los sociólogos. No es así. Las definiciones abundan y los sentidos se multiplican.»¹⁰

En efecto, existe una gran diversidad de significados en cada uno de los conceptos mencionados —inserción, adaptación, integración, asimilación—, adoptándose uno u otro término en función de las preferencias de los autores, aunque en ocasiones se adoptan varios de ellos a la vez, como es el caso de G. Rocheau, para quien se produce una evolución, una sucesión temporal desde una primera etapa donde se daría una adaptación o una inserción, para pasar por una integración y llegar finalmente a la asimilación, que significa la pérdida de los elementos culturales del inmigrante, concepción en la que el factor tiempo sería fundamental¹¹.

En torno al concepto integración

El término «integración», tiene una gran variabilidad semántica, con diversas acepciones, llevando a una cierta ambigüedad, ya que siendo utilizado comúnmente con distintos sentidos, muchas veces su significado queda implícito sin una definición previa. Es bastante frecuente que sirva para designar una política social a llevar a la práctica, y ha llegado a ser central en los debates políticos en todos los países de Europa.

Este concepto, según Michel Oriol, tiene dos grandes connotaciones: por un lado es un término que ha entrado en la lengua común; «integrado» designa un conjunto de grupos de origen extranjero que no plantean problemas a la población autóctona, siendo un vocablo muy connotado por la noción de invisibili-

8. Morokvasic, M. Op. cit., p. 6.

9. Sayad, A. Op. cit.

10. Zehraoui, A. Op. cit., p. 13.

11. Rocheau, G. (1987). «Integration ou assimilation, migration et patience». *Hommes et Migrations*, núm. 1100, febrero, p. 38-42, en Zehraoui, A. Op. cit., p. 14.

dad¹². Y, por otro lado, es utilizado también en el sentido de «igualdad formal» de los inmigrantes y sus descendientes en comparación con la población autóctona.

En este último sentido lo utiliza Costa-Lascoux¹³, para quien la igualdad formal de trato es la fase última de la integración, pero precisando que los inmigrantes se insertan en sociedades heterogéneas, a menudo conflictuales, a lo que hay que añadir las desigualdades sociales y la discriminación racial, que están actuando limitando la igualdad formal.

Michel Oriol considera la integración como una interacción de las prácticas individuales de los sujetos y de las medidas tomadas a la vez por el país receptor y de partida. Abriéndose, así, una tipología de posibles respuestas o situaciones en función de si la sociedad de acogida favorece o no el pluralismo y si la sociedad de partida refuerza o no la identidad cultural de los inmigrantes, respuestas que van desde la asimilación rápida a la afirmación identitaria de la cultura de origen¹⁴.

Existen algunas aportaciones que suscribirían la falta de delimitación entre la perspectiva de la integración y un enfoque conflictual, entre las que pueden mencionarse las de Lapeyronnie y Jazouli. Este último considera que la integración social y política de los jóvenes descendientes de la inmigración magrebí en Francia, que viven una experiencia de exclusión social, segregación y racismo cotidiano, solamente puede ser conflictual¹⁵. Mientras que Lapeyronnie partiendo de la hipótesis del asimilacionismo trata de explicar la formación de la acción y la movilización colectiva en los jóvenes descendientes de la inmigración magrebí en Francia, situando entre los factores internos de la movilización la constitución de una identidad colectiva entre estos jóvenes y una estructuración de la colectividad a partir de redes asociativas¹⁶.

En cierta manera, las ciencias sociales no tienden más que a dividir las prácticas de los grupos de origen extranjero en función de dos polos: separación/integración (lo que invoca a un recorrido progresivo desde fuera hacia adentro pasando por diferentes etapas, en el que se pueden dar paradas definitivas, es decir, formas de integración parciales), correspondiendo esta bipolaridad, según Oriol, no a una observación de los hechos sino a las categorizaciones del sentido común¹⁷.

12. Cita de Oriol, Michel, incluida en Campani, G. y Carani, M. (1985). «Les réseaux associatifs italiens en France et les jeunes». *Revue Européenne des Migrations Internationales*, vol. 1, núm. 2, diciembre, 143-159, p. 144.

13. Estas concepciones de Costa Lascoux están tomadas de: Charbit, Yves (1988). «L'intégration des jeunes d'origine immigrée en Europe: bilan et perspectives». *Revue Européenne des Migrations Internationales*, vol. 4, núm. 3, 147- 152.

14. Charbit, Y. Op. cit.

15. Jazouli, Adil (1986). «Racisme et antiracisme dans l'action collective des jeunes maghrébins en France». *Connexions*, núm. 48.

16. Lapeyronnie, Didier (1987). «Assimilation, mobilisation et action collective chez les jeunes de la seconde génération de l'immigration maghrébine». *Revue Française de Sociologie* XXVIII, p. 287- 318.

17. Oriol, Michel (1985). «L'ordre des identités». *Revue Européenne des Migrations Internationales*, vol. 1, núm. 2, diciembre, p. 171-185.

Finalmente, A. Bastenier y F. Dassetto realizan una fructífera aportación llamando la atención sobre la importancia del espacio y el tiempo en el fenómeno migratorio, proponiendo el concepto de «ciclo migratorio» como útil analítico del proceso de integración y de *citoyenisation* de los inmigrados. La integración sería un proceso de gran complejidad que entienden en términos de acción colectiva, englobando como actores los «viejos nacionales» y los «recién llegados», que negocian su copresencia en el espacio público. La inclusión o *englobement* de la inmigración en las sociedades europeas es un complejo proceso con una dinámica histórica que se desarrolla a través de un ciclo migratorio con diferentes etapas. «La dimensión temporal que introduce este concepto (el ciclo migratorio) trata de identificar los momentos estratégicos del proceso de interacción conflictual y con resultado incierto que se establece en el espacio público entre los “establecidos” y “los entrantes” en una sociedad dada»¹⁸. Este proceso puede incidir en la dinámica social de la construcción de las sociedades afectadas por la inmigración. Según estos autores, la cuestión de la integración de los inmigrantes se convierte así en la cuestión de la integración de las sociedades estatal-nacionales, sociedades industriales diversificadas y complejas, que están a la búsqueda de nuevos principios integradores. El análisis de la inmigración no puede ser llevado a cabo independientemente del análisis de las sociedades de llegada desde la globalidad de las relaciones sociales que las caracterizan.

Conclusión

Para finalizar esta reflexión en torno al tema que nos ocupa, podríamos decir que la integración de los inmigrantes es una cuestión planteada como problema desde las diversas esferas en las sociedades de inmigración, como consecuencia de la presencia de aquéllos en el espacio social. Y que desde la sociología habría que ir más allá haciendo un esfuerzo de conceptualización construyendo el tema en problemática o temática sociológica. En este sentido, un camino sería el análisis conjunto de la inmigración y de la sociedad de recepción, del discurso por parte de ésta sobre el inmigrado y la inmigración y de los mecanismos de inclusión/exclusión¹⁹ que establece con respecto a los inmigrantes, en suma, de la interacción que se crea entre ambos actores —«inmigrantes» y «autóctonos»— en el espacio de las sociedades de llegada.

18. Bastenier, Albert y Dassetto, Felice (1993). *Immigration et Espace Public. La controverse de l'intégration*. París: Ciemi L'Harmattan, p. 10.

19. He tomado los conceptos de mecanismos de inclusión y exclusión de Bovenkerk, Frank; Miles, Robert y Verbunt, Gilles (1990). «Racism, Migration and State in Western Europe: A Case for Comparative Analysis». *International Sociology*, vol. 5, núm. 4, diciembre.

Seminari Interdisciplinari d'Investigadors en Migracions

ACTA 7ª sessió, 29 de juny de 1995

Assistents: Inés Brancos, Encarna Herrera, Jaume Llansó, Nicolás Lorite, Nora Muntanyola, Luis Miguel Narbona, Lluís Recolons, Maria Recolons (secretària), Francesc Tort, Claudio Urtubia.

Excusen assistència: Núria Gasol, Elisabeth Maluquer.

Es reparteix a cada assistent:

-Acta de la 6ª sessió (15 de juny de 1995)

-Un primer material de treball per a la sessió següent del dia 13 de juliol. Nora Muntanyola:

Los "nuevos" catalanes. Un acercamiento a la pluralidad y a la diversidad en Catalunya.

Notas sobre como va cambiando un proyecto investigación (Nora Muntanyola demana excuses per alguns defectes que es troben en el text que són deguts a utilitzar diferents tractaments de textos).

Està pendent de rebre un article que té publicat sobre asturians a Nova York (que era un dels temes que va proposar per exposar en el seminari) per a repartir-lo quan el tingui. En anglès té redactat un primer document per a la seva tesi: *Identity formations and constructions of otherness in catalan nationalism*, al qual fa referència en el material de treball, i que si hi ha algú interessant en tenir aquest document, es poden fer fotocòpies.

Sessions de tardor del seminari. Canvis:

En la sessió del 21 de setembre farà l'exposició Jaume Llansó en comptes de Nicolás Lorite, tot just tornat aleshores, si tot va com ho té programat, d'un viatge a Bolívia.

Francesc Tort serà a Mèxic i Nora Muntanyola a Estat Units i no podren assistir a les sessions de setembre, octubre i novembre.

Lluís Recolons fa circular entre els participants el llibre de Joaquim MALUQUER i SOSTRES (1983), *L'assimilation des immigrés à la Catalogne*. Pioner dels estudis sobre el tema després de la guerra civil. També l'últim número de *Migrations Société* de maig-juny 1995, amb un llarg dossier sobre "Marché de l'emploi et clandestinité"

EXPOSICIO DEL TEMA

Encarna Herrera repassa i posa accents i qüestions a diferents parts del seu text repartit prèviament. Indiquem únicament alguns punts que amplifiquen el text:

Els tres paradigmes:

Assimilació: primera dècada del s. XX a l'Escola de Chicago.

Melting pot: el resultat de la integració de grups al que tendiria una societat per fusió de cultures.

Pluralisme cultural: coexistència de diverses cultures en igualtat. Es més aviat una declaració de principis: del que hauria de ser.

Els tres coexisteixen, el que surti un altre no anul·la l'anterior. En la definició d'integració que proposa (p.9), és important assenyalar que "la integració es uno de los modos de incorporación de los inmigrantes a la sociedad receptora y que puede darse o puede no darse".

Dimensions del procés d'integració (p.11)

Interès i dificultat d'avaluar el pes de cadascú en el procés.

La Tipologia (pp.11-12) proposada per Cristina Blanco. considera:

Tipus d'integració: l'assimilació, el *melting pot* i el *pluralisme cultural*

Tipus de separació (no acceptació de l'altre com a part de la mateixa societat): la *marginalització* i la *iuxtaposició*. Aquesta tipologia la planteja per a debatre-la. Li sembla interessant perquè combina diversos aspectes.

Finalment assenyala la importància que té en l'estudi de les migracions contextualitzar cada moviment migratori, cada realitat migratòria, fent una contextualització històrica i, per descomptat, relacionant-la amb la societat d'arribada.

DIALEG

Comentaris suscitats pel text d'Encarna Herrera

Lluís Recolons: Trobo que del que constaten Lapeyronnie i Jazouli (p. 4) és interessant la qüestió del conflicte. És lògic que individus que es troben en situació apretada entrin en conflicte, i a vegades es confon la idea d'integració com un ideal i sembla que el fet del conflicte és dolent. Pot ser dolent, però si uns individus viuen apretats i estan oprimits pel que fa a la seva identitat, a la seva personalitat, és lògic que conflictuin, seria dolent que no ho fessin.

En la mateixa línia, Michel Oriol (p. 5), en el que diu sobre separació/integració, a vegades, vist des de la situació de la societat d'arribada, s'agafa com de dir que l'ideal és que ja estiguin integrats del tot; però en si mateix, el procés és llarg, i és lògic que l'individu en una etapa determinada estigui en una situació que es trobi

entre dos mons. M'ha resultat interessant el remarcar que no és bo i dolent... Dolent ho podem entendre quan es tracta de marginació, però en canvi, dintre del procés en què una persona es troba, depèn de l'estadi en què s'està. Si una persona, ja d'entrada, abandona el seu món i es fica de ple aquí, aquesta persona pot tenir problemes d'identitat psicològica, i aquí entra tota la qüestió de la salut mental.

El que dius (Encarna) de Carlota Solé (p. 7) ho relaciono amb el que has dit sobre el "melting pot": de fet, tota la societat canvia, o sigui que cal repetir que a més del món original dels autòctons i dels immigrants tota la societat està canviant perquè està agafant bastant d'uns trets que homogeneitzen prou el conjunt del món (consumisme, recepció del que ve dels media, dominats pels EE.UU., etc.) Aquest canvi pot ser molt ràpid i en aquest canvi es troben tant els autòctons com els immigrants. Aquesta noció que la societat d'aquí no és la mateixa ara que d'aquí vint, trenta any, em penso que és important remarcar-la, perquè a vegades, en fer la dicotomia societat autòctona/món del immigrant queda el factor temps massa poc considerat. Malgrat tot, en la relació entre les dues cultures, sempre serà més dominant la que ja està aquí que la del qui arriba de nou. Aquí entra la qüestió de veure què és el que s'agafa i què és el que no...

Hi ha un text de S. Grudzielski, professor de Maastricht del Centre Européen "Travail et Societé": *Les politiques d'integration des Etats Européens* (1990) on agafa el terme d'integració, que com s'ha constatat és ambigu, però que és el que políticament es fa servir. A França i a Bèlgica han fet inclús indicadors d'integració i unes comissions els van seguint i verificant cada any (escola, llengua, matrimonis...) Aquí fa una crítica amb dos pols ja sabuts que és el model "assimilacionista" i el model "identitarista". França per una banda, Gran Bretanya i Holanda per una altra. I fa un estudi de la ideologia que hi ha al darrera en la utilització política d'aquests termes. La ideologia de fons de la noció més assimilacionista és la de la Revolució Francesa, i l'atomisme total: tothom és igual. L'altra, parteix més d'una identitat que s'ha de respectar i de com ser igual dintre d'una identitat. L'autor critica les dues postures fent veure que a darrera de totes dues segueix quedant una qüestió que, de fet, a la pràctica social, margina d'alguna manera o posa desigualtats.

Finalment, exposa més la postura d'Holanda com a model que remarca més en positiu. Això coincideix amb el que vaig notar i vaig comentar en una ocasió anterior, que els emigrants espanyols el lloc on deien que s'havien trobat millor era a Holanda, que ha jugat bastant la carta de la qüestió de les identitats. L'autor ho relaciona amb el fet que històricament els Països Baixos han rebut força minories. Crec que a nivell d'ideal, a Catalunya, atesa la lluita històrica pel reconeixement de la pròpia identitat, s'estaria receptiu a acceptar el pluralisme cultural, encara que després les constatacions pràctiques...

Es en l'article de Grudzielski on surt la qüestió que la paraula "integració" etimològicament abans dels segle XX

s'aplicava a la societat: una societat està integrada o no està integrada. Pot ajudar a una visió més compatible amb el pluralisme cultural, o amb el reconeixement de les diverses identitats, etc. En l'ús ordinari això ha desaparegut, ara integració s'entén de l'individu més que de la societat.

Luis Miguel Narbona: La connotació segueix persistint una mica. Potser és un dels problemes conceptuals de la paraula que en el fons segueix entenent-se igual i que el que implica no és tant a l'individu com a la societat en el seu conjunt.

Lluís Recolons: Pel que fa a la definició d'integració que dones (Encarna, p.9) quan després fas els àmbits analítics, veig que tires cap a la qüestió cultural, ètnica, geogràfica, trets físics; no, en canvi al que són característiques socio-econòmiques. Em sembla bé que en la definició facis una opció, és bo fixar-se una definició i operar amb ella. Suposo que quan defineixes una estructura social que no presenti "estratificació jeràrquica", vols dir que gent de diverses cultures, ètnies, orígens geogràfics i trets físics estaran repartits per tota l'estructura socio-econòmica. Serà això un indicador que es troben integrats, perquè no fóra lògic d'estar integrats que tots es concentrassin en un estrat de la societat.

Encarna Herrera: En la definició que faig d'integració (p.9): "los procesos de incorporación de inmigrantes a una sociedad..." implico que quan estiguin representats tots els grups socials (aquí caldria veure si definim grups d'estatus o classes socials) i també a nivell educacional, que no hi hagi una diferenciació o una segregació en aquest sentit.

Lluís Recolons: Quan a aquesta qüestió educacional en el teu text està més present la bibliografia francesa; dels altres, qui veig més citat és Rex, a qui també es refereix Entzinger quan parla de pluralisme cultural i que distingeix:

-Esfera pública: on tothom es mou en el mateix sistema cultural.

-Esfera privada: desenvolupament de característiques de les identitats particulars dels grups.

Això em crea una certa dificultat, únicament a l'esfera privada el desenvolupament de les identitats específiques? Entzinger en distingir-ho així ho pren de J. Rex i he vist que Rex mateix busca alguna sortida, si més no pel cas de l'escola pública, en relació a les identitats dels grups ètnics particulars.

Aplicació del model

Francesc Tort: En els interrogants ens demanes (Encarna) una abstracció sobre el concepte d'integració. Al final de l'exposició en el model de Cristina Blanco, vull saber si has tingut en compte l'aplicació d'aquests models en un cas concret. Aquest model, en el cas concret que apuntes, com

l'apliques? quina d'aquestes categories és la més operativa per tal de descriure la situació d'aquest col·lectiu marroquí aquí a Barcelona?, i també, sobre el col·lectiu de la primera generació...?

Encarna Herrera: Ja he comentat abans, que aquest paràgraf el vaig a refer, a part que les notes bibliogràfiques les vaig a repassar perquè estan incompletes. Aquest paràgraf el canviaré, perquè estic estudiant la pertinència d'aquest model, potser ho vaig escriure una mica precipitadament al final, no ho tinc clar i tampoc ho assumeixo en la seva totalitat. La meua intenció seria veure si funciona per al cas de la immigració marroquina a Barcelona, concretament, primera generació i no els seus descendents perquè és un col·lectiu molt més nombrós i prefereixo fer-ho així, es podria fer també a segona generació o sòls a segona generació, és una opció, òbviament seria més complet el tema mirant també aquesta generació.

Francesc Tort: Volia saber si aquesta aplicació funciona per a aquest col·lectiu...

Encarna Herrera: En principi, com que és un treball que està en marxa, no puc donar resultats, tampoc ho tinc molt pensat, és una cosa que tinc que acabar de definir. Crec que deixava clar en el text que no faria una exposició de resultats, i si no, ho exposo ara: és un estudi que està en marxa i s'ha de ser molt caute doncs es poden dir coses que després no siguin. M'interessa més saber que us sembla la pertinència d'aquest model.

Francesc Tort: En abstracte em resulta molt difícil saber la pertinència que pugui tenir..., em resulta difícil com es pot verificar. Podríem discutir sobre la utilitat o la veracitat d'aquests conceptes...

Jaume Llansó: Quan parles de les dimensions del procés d'integració, jo el que veig com més bellugadís, o que pot costar més de definir a l'hora d'acotar-lo i de fer un treball, com dius quantitatiu-qualitatiu, són els punts 3 "Cultural", 4: "De identidad" (p. 11). A l'optar per una metodologia o per una altra, quins serien els criteris definitoris del que podem dir un pertinença nacional, o d'un sentiment religiós...? Partim d'uns criteris sobre els quals no sé si hi ha prou consens social per dir que això és pertinença nacional i això no, i pot ser variable en uns aspectes que defineixen al mateix temps identitat i cultura que em queda difús... i si afegim el tema de primera o segona generació, això pot quedar molt bellugadís, estic pensant en els fills de marroquins a Barcelona quan parlem d'identitats, com s'enganyaria això amb aquesta anàlisi teòrica?, després, com ho acotem?

Nora Muntanyola: Vaig per la mateixa línia més o menys que Francesc i Jaume, però a mi una altra cosa que em preocupa és sobre el model d'assimilació. Per la meua experiència a Mèxic, penso que moltes vegades podrien donar-se l'existència de diversos models.

Al mateix temps que he vist molts aspectes positius en aquest estudi, això representaria un problema per a mi a l'hora d'utilitzar-los. com ho pots fer a l'hora d'aplicar-los...?

Encarna Herrera: No veuria inconvenient que surtissin diversos models. Em preocupa a mi també com abordar el tema cultural i el tema d'identitat. Filant molt prim, fent un estudi detallat sobre un dels temes es podria profunditzar més, però conjuntat amb una sèria d'àmbits, òbviament s'ha de tractar no en profunditat, sinó prenent certs aspectes. Sí que em sembla que seria en base a l'observació del col·lectiu respecte a la integració amb els autòctons.

Lluís Recolons: Sobre les dimensions en la identitat, per a mi té força importància la qüestió psicològica, el que fa que una persona sigui més persona, o menys persona, perquè si és menys persona, és la pèrdua principal, més que si està integrat en aquesta societat o que torni al seu país i visqui allà el seu món. D'alguna manera això valdria la pena que entrés aquí.

Després hi hauria la valoració de cadascuna d'aquestes cinc dimensions (p.11) i el que ja s'ha fet políticament de buscar indicadors, no valorant igual cada capítol, i aquí estarà tot el risc de veure amb quins criteris s'orienta, atès que hi ha coses que pesaran més que altres.

Luis Miguel Narbona: No s'ha deixat anar el "lastre" de la paraula integració.

Veig una falta important del tema econòmic a l'hora de definir el fenomen migratori, perquè en aquest fenomen el factor temps és important. Es a dir, moltes d'aquestes característiques culturals... van a estar influïdes pel factor temps i els factors d'inserció o d'integració vénen delimitats pel factor temps. O sigui, una comunitat en un temps delimitat no té capacitat suficient, encara que es donessin les màximes possibilitats d'integració, de poder accedir a tots els llocs de la societat o d'ocupar tots els estrats... O sigui, té uns condicionaments econòmics determinats, va a ocupar uns estrats determinats i molt probablement s'assenti en aquests estrats determinats... Pot ser que el fet que existeixin els estrats i que no ocupi tots els estrats no impliqui que hagi marginació; molt al contrari, pot ser que el fet d'haver agafat un estrat molt significatiu entre la societat, sigui un procés concret d'adaptació i d'integració. Aquest és un dels problemes que jo veig més importants.

Pel que fa a la distinció d'identitat, un sentiment d'identitat molt important és el treball.

(El diàleg s'estén en aquest moment en el tema de l'actuació dels periodistes que ubiquem aquí més endavant)

Encarna Herrera: Tornant a qüestions plantejades (per Luis Miguel) havies dit que és un estudi viciat d'entrada pel fet de considerar la integració?

Luis Miguel Narbona: No, jo he dit que malgrat que intentes solventar els problemes que té el propi terme, tota l'anàlisi va a intentar solventar el problema de confusió del terme. Però el que a mi em sembla és que després de tot no se solventa, i has caigut en la pròpia confusió del terme. Perquè malgrat que es desglossa el terme en unes quantes categories, bàsicament les categories estan totes interrelacionades, i les categories que es fan després tractant el terme integració en les seves facetes política, social, econòmica, el que fan és que al final de tot en el desglosse tenim el mateix que teníem al principi.

Encarna Herrera: Però, parlem genèricament d'incorporació que és el mateix que inserció o presència dels immigrants en una societat d'arribada. Es donarà integració com una forma d'incorporació o com un modus d'incorporació si no es dona una estructura jerarquitzada en funció d'aquesta procedència geogràfica o ètnica. A més després es diu que la integració dels immigrants no té res a veure amb el concepte d'integració en la teoria sociològica que seria concebre la societat com: homogènia, cohesionada, sense conflictes...; al contrari, es parteix de considerar que la societat és conflictual i que a més està en canvi continu. Jo crec que se solventen força coses, no crec que es pugui atacar així d'entrada.

Incorporació seria la inserció, la presència dels immigrants. Llavors, integració com un dels modus d'incorporació que pot donar-se o pot no donar-se.

El paper dels mitjans de comunicació

Nicolás Lorite: Quan es parla d'integració en aquest moment, els mitjans de comunicació han d'aparèixer per algun lloc i no apareixen. Només apareixen en la (p.8) en una al·lusió que fas als mitjans de comunicació, que em sembla poc seriosa, sembla un tòpic...

Encarna Herrera: Jo no estic tractant aquí el paper dels mitjans de comunicació. A mi no em sembla que exageri, follejant els periòdics, veus: "detenció d'il·legals"... Remarquen sempre els conflictes, i els creen, no em retracto; és pot matisar. Els periodistes no són els dolents de la pel·lícula, i en definitiva són els últims agents dels mitjans periodístics, més aviat és la pròpia sistemàtica dels mitjans de comunicació la que hauria que atacar.

Nicolás Lorite: Amb quin mètode arribes a aquestes conclusions?, quin mètode hi ha al darrera?

Encarna Herrera: Per fer aquesta afirmació no he fet un treball sistemàtic de revisió de premsa, però he llegit treballs que sí que ho han fet.

Luis Miguel Narbona: Estic d'acord amb el que dius (Encarna). Ara mateix amb motiu del conflicte recent de Viladecans, davant d'un fet s'ha montat un rebombori preocupant, lamentable, que no té les dimensions que

apareixen en la premsa que ha parlat d'enfrontament social entre dues comunitats, cosa absolutament falsa. Treuen la realitat de context. la notícia sol ser l'escabròs...

Encarna Herrera: Simplement fullejant el periòdic es pot observar això, però també he llegit estudis sistemàtics fets i tots coincideixen en què els mitjans de comunicació contribueixen a fer una projecció o una construcció de la realitat...

Nicolás Lorite: S'han d'esmentar aquests estudis per a què no quedi en una apreciació subjectiva.

Encarna Herrera: Podria fer cites, però a mi no em sembla una lleugeresa dir el que dic sobre els mitjans de comunicació.

Luis Miguel Narbona: La realitat la construïm tots, des de qualsevol treball científic construïm la realitat. La diferència és que jo no publico cada setmana i les revistes sí, jo no faig un article cada dia i els periòdics sí. Amb la lectura que jo tingui o la gent que hem llegeixi, jo faig realitat i estic construint la realitat i allí està, com qualsevol que faci una tesi..., però la difusió que pugui tenir la meva tesina, comparada amb l'article d'un senyor en el periòdic...

La idea en Viladecans, per exemple, és que tots els immigrants són pobres i que tots els immigrants cobren per sota del salari, i això no és cert, hi ha immigrants que sí cobren poc salari, però, per exemple, els immigrants que treballen en la construcció o en escorxadors cobren igual que qualsevol treballador... i si és una persona que és soltera i està sense família aquí i no té càrregues en el Marroc, pot anar molt decentment vestit. Però com que els mitjans de comunicació constantment bombardegen del malament que està el col·lectiu, de com està de precaritzat el seu treball, que no cobren mai el salari... es crea aquesta imatge dels immigrants i quan se surt de l'estereotip que hi ha, es crea el conflicte.

Un altre problema que hi ha és la idea que vénen els immigrants a fer el treball que nosaltres no volem fer. Es diu amb molta bona intenció, però també els marca. Ningú es planteja, que quan es programen cursos de reciclatge professional se'ls ensenya cursos manuals, o de subalterns, però se'ls hi podria ensenyar a utilitzar un ordinador, o a les dones, en comptes de fer-les cursets de netejar les cases, podrien fer-les cursets, per exemple, d'interpres per al jutjat que tenen problemes...

Claudio Urtubia: Caldria conversar sobre com treballem els mitjans de comunicació, intercanviar sobre això, i si és possible en referència al tema de la immigració. Jo en aquest sentit, aniria en una altra línia: que vosaltres apreneu a escriure per als periòdics, crec que seria el més lògic. Si jo escric un resum de 15 pàgines de la meva tesi al periòdic, ningú m'ho acceptarà. Per això seria bo intercanviar papers.

Nora Muntanyola: En el que has dit (Nicolás) que si dones una opinió o una idea categòrica sobre alguna cosa, en un treball més o menys acadèmica, has de posar la referència, estic d'acord. Però com a professional, per a mi també és important, a l'inrevés, en el medi acadèmic gosar dir el que pensem, encara que s'estigui dient una barbaritat, perquè jo crec que és important per poder anar una mica més enllà, si no diem el que pensem, ens estem protegint: això és el que diu aquest autor, això el que diu aquest altre... fins i tot en el medi acadèmic, és no trencar barreres. Jo sé òbviament que estic corrent riscos al dir moltes de les coses que penso, però el que espero, si és una crítica constructiva, és que em digueu el que penseu i jo podré defensar-me en alguns àmbits i després anar endavant. Jo penso que a vegades també els acadèmics haurien de fer-ho (el que diu Claudio Urtubia). En Estats Units un dels grans problemes és que algunes universitats viuen completament aïllades i fora del món de la premsa, la gent llegeix molt pocs periòdics i costen de trobar, jo tenia que caminar un kilòmetre i mig per comprar el "New-York Times".

Nicolás Lorite: Jo ho sento, però és que arriba un moment que és una defensa corporativa quasi, perquè jo crec que s'ha d'anar una mica més enllà, no fer-ho d'una manera sistemàtica. En un enfoc tan seriós, com el que dones (Encarna) cita-ho, únicament dic això. Des de les altres branques, em dóna la sensació, que som els dolents... Els mitjans de comunicació treballen amb unes eines, treballen d'una forma... que de la mateixa forma que treballen altres ciències, la Sociologia treballa d'una forma que també deixa fora coses, l'Antropologia també... Tu a l'hora de fer un llibre no figures en el llibre a tota la població, es a dir, per què deixes fora una població i agafes una altra?, per què unes tipologies sí i d'altres no?. Doncs el mateix amb les notícies... quina és la més important...?

Lluís Recolons: Amb això expliques perquè surt el que surt, però no treu que el periodista s'ha donat un "garbeo" per allà, ha vist que allò tindrà ganxo i això surt; i l'altre, s'ha passat un any allà constatant, perfilant... Llavors, no es pot dir que els dos són científics...

Jaume Llansó: Tal com ho enfoques tu (Nicolás) esborres del diccionari el que és la paraula: "creativitat". Si sempre hem d'anar a remetre'ns a l'opinió de tal persona o tal estudi, on hi ha la creativitat de cadascú?, o sigui, el relacionar dues coses i donar el teu parer subjectiu i amb tot dret?

El factor temps

Inés Blancos: Fas una cita (Encarna, p.10) del concepte del cicle migratori com concepte útil per definir el concepte d'integració. Tens present en la teva metodologia el factor temps? i, com ho tens present?, metodològicament com ho tractes?

Encarna Herrera: Sí, s'ha de tenir present i ho faig veient les característiques del moviment migratori concret. Quan s'inicia, el temps, l'espai... i contextualitzant-lo amb la societat d'arribada, a nivell de les relacions que hi ha entre les dues societats.

Lluís Recolons: Suposo que això està bastant quan cites a Bastenier i Dasseto (p. 10) que ells ho tenen bastant en compte, que donen molta importància al temps.

Bastenier i Dasseto (1990): "Nodi conflittuali conseguente all'insediamento definitivo della popolazione immigrante nei paesi europei", a Italia, Europa e nuove immigrazioni, Edizione della Fondazione Giovanni Agnelli, Torí, pp. 5-6:

Pel que fa a la seva forma social, el procés d'instal·lació de les noves poblacions en un determinat espai, actua per segments en diversos llocs de la topografia social (món laboral, món escolar, món dels veïns i del barri, etc...) En cadascun d'aquests llocs socials emergeixen successivament desafiaments. Això significa que els actors, autòctons i estrangers, entrellacen relacions de rellevant importància social, fan transaccions, provoquen l'esclatament de conflictes, per la definició de les característiques d'aquests mateixos llocs socials i del seu esdevenir... En alguns moments (que caldrà analitzar en la seva temporalitat) els desafiaments lligats a la relació depenen són els que es troben en el primer pla, mentre que en uns altres moments aquest primer pla l'ocupen els conflictes i les transaccions que es refereixen a la vida familiar i a la possibilitat d'accés al servei social. Es fa la hipòtesi que aquests llocs de conflicte no vénen d'una manera aleatòria ni depenen solament de les decisions de l'ambient o del context, sinó que neixen d'una lògica del cicle migratori que és indispensable copsar. De la seva anàlisi emergeixen els punts crucials del procés d'instal·lació.

... Aquesta entrada per segments es desenvolupa segons una seqüència temporal que rarament es té en compte en l'anàlisi científica...

La temporalitat de la immigració és present en la percepció subjectiva dels migrants, els quals, més o menys explícitament modifiquen els propis projectes i les pròpies actituds al llarg del temps. Aquesta temporalitat és notada i a vegades dramatitzada pels autòctons que s'acosten als nousvinguts, encara que sigui solament a causa d'un sentiment d'un "abans" i d'un "després" de l'arribada de la nova població a l'espai del quotidià; és també igualment percebuda dintre de les institucions escolars, sanitàries i administratives, encarregades de la gestió pública de les administracions...

Inés Brancos: Un immigrant pot passar per diferents fases d'integració al llarg del període de temps, tu que agafes, el període en què van arribar...?

I respecte al que diem estrangers, el cas d'alemanys..., com s'integren aquests?, els qui no són immigrants del Tercer Món i que moltes vegades no s'integren gens.

Encarna Herrera: Respecte a la primera pregunta: considero el temps d'immigració, de permanència i agafó tipologies en funció del temps d'estada i d'altres variables.

Respecte a la segona pregunta: realment, ningú es planteja la seva integració, s'està deixant molt de banda en els estudis d'immigració la gent que no és de Tercer Món i fins i tot les categories professionals elevades, i s'haurien d'incloure.

Identitat i integració; i temes variis

Francesc Tort: A propòsit d'identitat i integració hi ha un autor () que apunta una relació dialèctica entre la identitat i la informació. La identificació en determinades àrees culturals condiciona la integració dels immigrants; i alhora, també la integració socio-econòmica sobretot condiciona la identificació en un món cultural, altre. S'ha de tenir en compte aquesta globalitat del fenomen, com la identificació amb unes normes d'uns grups de referència a uns altres, doncs és fonamental per entendre les vies d'informació dels immigrants.

Hi ha dues dimensions de la identitat:

- la identitat instrumental. (Qui treballa en el camp i li va bé o malament tindrà elements per sentir-se reconegut, acceptat o rebutjat en aquesta societat)
- la identitat afectiva o emotiva. (Els immigrants ho tenen molt clar, que religiosament, culturalment estan molt més a prop d'uns models que d'uns altres)

Quan canvien actituds de tipus més aviat emocionals, emotius, en la mesura que es vagin incorporant no s'ols instrumentalment sinó afectivament en aquesta societat, quan hi ha aquest mestissatge, aquesta incorporació de criteris culturals d'actuació, es pot començar a parlar d'autèntica integració. Tenint en compte que la dimensió afectiva és fonamental.

Nicolás Lorite: En el Simposi Europeu que vaig assistir sobre: *Racisme, xenofòbia i mitjans de comunicació*, un antropòleg, *Emmanuel Toth* parlava de la integració relacionada amb l'èxit, es veuen famílies mixtes i només es donava un 10% d'èxit en famílies mixtes entre immigrants...

Lluís Recolons: Per als antropòlegs això és un tema clau.

Francesc Tort: Respon a factors endògens dels propis immigrants...

J. Habermes parla de dues vies d'integració:

- la sistèmica: que són els canals d'incorporació dels immigrants, tant immigrants exteriors com interiors, en la societat.
- la cultural: un grau totalment diferent a l'altre, en què els elements del codi del col·lectiu d'immigrants també s'han de tenir en compte.

Hi ha sociòlegs que diuen que la cultural no té tanta transcendència que si es produeix la sistèmica, la cultural cau pel seu propi pes.

Encarna Herrera: Gordon distingeix entre:

- integració estructural
- integració cultural

Es dona primer la cultural i l'estructural és més difícil que es doni. I fins i tot havent-se assimilat els immigrants culturalment, se seguia donant una segregació a nivell d'estratificació estructural.

Luis Miguel Narbona: A França, immigrants que acaben el batxillerat es canvien el nom: d'Alí a Jean. Estan integrats culturalment, però, tenen problemes...

Francesc Tort: S'ha de diferenciar primeres generacions de les segones generacions... En les primeres, els pares han de buscar un treball perquè és necessari, no dominen la llengua, etc. ;vint anys després, els seus fills dominaran la llengua, culturalment estan adaptats... però es revoltent contra els seus pares, fan una volta a la societat d'origen que tenen idealitzada...

Luis Miguel Narbona: El fracàs escolar en Viladecans en els immigrants magrebins és del 100%, però és que en la població autòctona ja és del 45%. La població autòctona és de segona o tercera generació d'immigrants, és un barri marginal i té uns problemes intrínsecs que vénen a sumar-se als problemes que té el col·lectiu magrebí.

Francesc Tort: Hi ha uns estudis sobre visibilitat i invisibilitats dels immigrants. El canvi d'actituds entre primeres i segones generacions en les pràctiques de l'Islam no s'entendria sense contemplar l'evolució en el temps.

Encarna Herrera: És difícil fer un estudi longitudinal, com a objecte d'investigació pots fer un estudi temporal amb una instantànea o agafant casos que pots fer l'entrevista a una persona ara i uns anys després, i incloure-la en el mateix estudi, però forçosament alguna vegada has d'acabar l'estudi, o sigui: té una limitació. Fer un estudi longitudinal és difícil, s'ha d'intentar, però potser són estudis successius els que s'han de fer...

Lluís Recolons: Crec que el text d'Encarna ens ha ajudat a reflexionar sobre l'elaboració teòrica que és l'estadi en el qual es troba ara el seu treball.

Seminari Interdisciplinari d'Investigadors en Migracions

8ª sessió: 29 de juny de 1995

Materials de treball

presentats per Nora Muntanyola

Primer document

Tema:

***Los "nuevos" catalanes. Un acercamiento a la pluralidad y a la
diversidad en Catalunya***

Eleonora Muntanyola Thornberg

13 de julio de 1995

"No creo que exista "una respuesta única" con respecto a si los catalanes somos racistas, o no, ni tampoco sobre cómo les va a los inmigrantes extranjeros en Catalunya, con este trabajo lo que pretendo es analizar cómo los catalanes están reaccionando ante la presencia de inmigrantes extranjeros en Catalunya"

Tema: Los "nuevos" catalanes Un acercamiento a la pluralidad y a la diversidad en Catalunya.

Notas sobre como va cambiando un proyecto de investigación

Indice:	pág.
Presentación.....	1-3
I. Proyecto inicial.....	3-4
II. Proyecto actual.....	5-7
III. A modo de conclusión provisional.....	7
IV. Bibliografía.....	8

Presentación

El objetivo de estas notas, que tienen un caracter provisional, es reflexionar y discutir algunos de los cambios tanto teóricos como metodológicos por los que ha ido pasando mi proyecto de tesis doctoral. Como los cambios han sido varios y el trabajo de campo todavía está en su etapa inicial intentaré, para no aburrirlos con una descripción detallada de los pormenores de mi investigación, incluir las etapas claves a través de las cuales mi proyecto ha ido adquiriendo su forma actual. Mi intención es compartir con vosotros mis hipótesis y mis dudas sobre cómo y porque los "catalanes", (por supuesto, al usar catalanes en general se que estoy metiéndome en aguas turbulentas, pero por ahora os pediría que asumiérais el uso del término como inclusivo de todas aquellas personas que por una o varias razones pueden ser consideradas como catalanes/as), nos relacionamos con los inmigrantes extranjeros tal y como lo estamos haciendo.

Para informarme del cómo "lo estamos haciendo", estoy viviendo en el Raval y poco a poco he ido familiarizandome con los discursos tanto oficiales como

marginales en torno a la inmigración extranjera y a la cuestión nacional. Este trabajo de campo me ha llevado a participar en varios seminarios organizados por grupos no gubernamentales, entre ellos: *El Fenomen Immigratori*, Fundació Rafael Campanals, *Immigració: Problemática Socio-Jurídica*, Mon-3, *La Dona com a protagonista de les migracions*, Fundació Internacional Olof Palme, *L'Estat Espanyol i L'Àfrica Negra*, Centre D'Estudis Africans, *Àfrica entre el topic i la realitat*, Fundació Alfons Comín; y varias conferencias, actos, fiestas, organizadas por partidos políticos, y por el ayuntamiento de Barcelona, barrios como El Raval, y Ciutat Vella), manifestaciones, fiestas y asambleas organizadas por la Federación de Colectivos de Inmigrantes de Catalunya, reuniones ejecutivas, plenarias de colectivos de inmigrantes africanos, además de las reuniones con trabajadores/as sociales, médicos/as y maestros/as que trabajan cotidianamente con inmigrantes extranjeros. Los seminarios, conferencias, y campañas proliferan que da gusto, estamos frente a una moda, pero esta moda según muchos de los inmigrantes que he entrevistado no está cambiando la "realidad" de los inmigrantes extranjeros. Por supuesto, otros inmigrantes opinan lo contrario, y muchos autóctonos perciben contradicciones en todas las posturas, pero a mi entender, lo interesante es observar, ir construyendo el rompecabezas y poco a poco ir perfilando un posible entramado de relaciones y actitudes entre autóctonos e inmigrantes.

Para indicar la complejidad de las relaciones entre autóctonos e inmigrantes extranjeros, voy a incluir la siguiente cita que me parece muy sugestiva.

*El teu Crist és jueu,
 el teu cotxe és japonès,
 la teva pizza és italiana,
 el teu gas és algeria
 el teu cafe és brasiler,
 les teves vacances son marroquines,
 les teves xifres són arabs,
 les teves lletres són llatines
I goses dir que el teu veí es estranger?*

Igualtat de drets. Democràcia per tothom.

Campaña cuyo objetivo principal era que la realidad "pluricultural" de las ciudades y los pueblos de Catalunya se tomara en cuenta en las elecciones municipales del 28 de mayo de 1995. Al finalizar la campaña lo que consiguieron fue elaborar un documento que reúne las posturas de todos los partidos políticos parlamentarios sobre el derecho al voto y a la elección de los inmigrantes extranjeros, y en general sobre la participación de los inmigrantes extranjeros en la política municipal.

He iniciado nuestro dialogo con una cita del slogan de la campaña Igualtat de drets. Democracia per thotom, porque siento que resume en si misma varias de mis preocupaciones relacionadas con la complejidad tanto semántica como ideológica de cómo los catalanes y los inmigrantes extranjeros usan una serie de términos cargados de un sinfín de connotaciones. En este proyecto, me voy a centrar en los colectivos negroafricanos porque me interesa analizar los puentes entre las actitudes históricas de los europeos con Africa negra y con los africanos, es decir el imaginario colectivo europeo, en este caso el catalan. También tomaré en cuenta las actitudes estereotipadas que muchos catalanes tienen sobre los negros africanos y como éstas repercutan en su forma de relacionarse con los inmigrantes que viven a su alrededor. Al mismo tiempo que empecé con las entrevistas y con un par de cuestionarios, inicié la revisar teórica y metodológica de los siguientes terminos:

- 1) **Catalan/a**
- 2) **Autóctono/a**
- 3) **Pluralidad**
- 4) **Diversidad**
- 5) **Integración**
- 6) **Tolerancia**
- 7) **Inmigrante**
- 8) **Inmigrante extranjero**
- 9) **Negroafricano**

Una vez revisados podré plantearme el porqué de la proliferación de seminarios, eventos, y fiestas sobre la inmigracion extranjera en Catalunya. Asi como la repercusión de estos actos en la población autóctona y en sus relaciones con los inmigrantes extranjeros.

I. Proyecto Inicial

De un proyecto macro enmarcado en procesos de globalización y en las redes migratorias transnacionales con el objetivo de analizar en un espacio mediterráneo, en este caso en Catalunya, como se reproducen las etnicidades a través de una relación dialectica entre el papel supremo del estado español (puesto que es el estado el que otorga la ciudadanía) y la debilidad de este mismo estado en controlar a la población que vive en el territorio del estado ligada a redes más amplias de movimientos migratorios trasnacionales. Tomando en cuenta el espacio tanto físico como simbólico enmarcado por el mediterráneo y su contraposición con la noción de la Unión Europea, mi idea inicial era ilustrar, con el caso concreto de Catalunya,

como un país del sur del mediterráneo, con una historia migratoria con características muy precisas esta remodelando su identidad colectiva, su definición como nación.

El título inicial de mi proyecto de tesis doctoral: "Identity formations and the constructions of otherness in Catalan nationalisms", que se podría traducir como "Los procesos de construcción de identidades y alteridades en los discursos nacionalistas catalanes", sin embargo tanto el título como la meta de mi proyecto han cambiado porque al empezar el trabajo de campo me di cuenta que lo que pretendía hacer era demasiado amplio, y excesivamente pretencioso. De todas formas, he incluido una copia de una de las versiones reducidas de la versión inglesa para que veais los cambios tan radicales por los que he ido pasando. A mi entender, uno de los cambios principales es que en mi proyecto actual para el que todavía no tengo un título definitivo pero del que ya tengo uno provisional: Los "nuevos". Un acercamiento a la "pluralidad" en Catalunya, no voy a describir etnográficamente ningún colectivo de inmigrantes, ni voy a explicar en lo concreto cómo viven los inmigrantes extranjeros en Barcelona, si no que voy a analizar a través de la visión tanto de los catalanes como de los negroafricanos cómo se vive, se entiende la pluralidad. Espero poder ilustrar con mis entrevistas algunas de las contradicciones en las que creo estamos inmersos, obvias en el ámbito oficial de la Generalitat, en el que se define Catalunya como una nación plural, caracterizada con una "pluralidad" histórica que ve la presencia de los inmigrantes como una nueva riqueza, asegurando que los catalanes no somos racistas y que al mismo tiempo incluye en su retórica los voceros reconocidos de algunos colectivos de inmigrantes que definen a los catalanes como herméticos, intransigentes e indiferentes hacia lo desconocido o extraño. Sin embargo, estos mismos negroafricanos insisten en que esta primera impresión puede cambiar y los catalanes pueden poco a poco (el aspecto de lo que cuesta hacer amigos es un dato clave a la hora de entrevistar e intentar profundizar en las relaciones entre negroafricanos y catalanes) dejar de lado su apariencia altiva, autosuficiente y etnocéntrica y dejar paso a seres humanos comunicativos, solidarios, divertidos e interesados en otras culturas.

II. Proyecto actual

Intentando responder cómo estamos tratando los catalanes a los inmigrantes extranjeros surgen un sinfín de preguntas encadenadas que modelan un rompecabezas difícilísimo de resolver. De este entramado resaltan una serie de preguntas subyacentes entre ellas una que considero básica: por qué estamos

tratando a los inmigrantes extranjeros (en general cuando se dice inmigrante extranjero se piensa en negro/a, o/y moro/a, hay quien incluye filipino/a, dominicano/a, paquistaní, chino/a) de la manera que lo estamos haciendo? Y seguidamente nada más formular las preguntas, empiezan las contradicciones de todo tipo, por ejemplo: por qué los inmigrantes extranjeros acarrear un significado simbólico tan importante para la población autóctona si en realidad sólo constituyen un tanto por ciento pequeño en relación con los números totales de la población autóctona.

Sin embargo, partiendo de lo que significan/representan los inmigrantes extranjeros para los catalanes (según los/las autoctonos que he podido entrevistar y también según lo que opinan varios inmigrantes sobre los autóctonos), hay que asumir que al formular una posible respuesta quedan al menos varias preguntas implícitas sobre la contextualización de la pregunta anterior: Qué significan y para quienes (es decir para qué categoría de catalanes), o qué entiendo y a quienes incluyo cuando digo autóctonos y bajo que circunstancias específicas? Cómo se construyen estos significados?, Cómo los crea la gente? Quién o quiénes los proponen?, En qué contextos sociales y comunicativos concretos?, Y los inmigrantes qué autorepresentación/es proponen a los catalanes, o a otros inmigrantes, cómo se asimilan o no estos significados?, y finalmente cómo cambian y bajo que circunstancias.

Una vez contestadas esta serie de preguntas encadenadas continuaría con un análisis sobre por qué los catalanes les adjudicamos esa determinada carga simbólica los inmigrantes extranjeros. Qué conexiones tienen esos contenidos simbólicos con las identidades catalana y europea, con los mitos históricos de las relaciones entre Europa y Africa, con la seguridad de empleo, bienestar social, diferencias de clase, nociones de sexualidad y de reproducción. El panorama es muy complejo y como se puede describir e interpretar depende de los objetivos planteados en la investigación y de la teorías de significado/contenido que se usen para la interpretación del material recopilado. Hay que partir de donde encontramos los significados y como se propagan. Como uno de mis objetivos es que papel juegan los inmigrantes extranjeros para la construcción (reconstrucción) de las nociones actuales de "la identidad catalana,"tengo que describir un contexto comunicativo concreto y explicar como funciona para así poder ir contestando mis preguntas iniciales e ir extrapolando los contenidos simbólicos (relaciones de poder) subyacentes en todo acto comunicativo.

Para hacerlo, después de recorrer varios posibles hilos conductores, me estoy ciniendo a las dos preguntas generales que acabo de exponer ,(qué significan/representan los inmigrantes extranjeros para los catalanes y cómo se construyen estos significados, dónde, cómo, quién y para quién), a partir de las cuales estoy construyendo mi estudio sobre cómo el gobierno autonómico catalán, las diversas instituciones de orden público (ámbitos oficiales), y las organizaciones no gubernamentales, iglesias, centros de educación de adultos (ámbitos a veces puente o semioficiales, otras veces completamente alternativos) por un lado, y los vecinos del barrio del Raval (ámbitos extraoficiales) por otro están consciente e inconscientemente reaccionando ante la presencia de inmigrantes extracomunitarios en varias áreas de la vida pública y privada de Catalunya y en este caso concreto del barrio el Raval en Barcelona.

Estas preguntas conllevan un acercamiento teórico y metodológico sobre la conceptualización por parte de los autóctonos de los inmigrantes en un determinada sociedad que de forma implícita en su propia formulación está relacionando por un lado los estudios sobre las raíces psicológicas y sociales del racismo (Sander Gilman, 1985, Julia Kristeva, 1990) interpretadas como "una manera" de huir de la ansiedad y de "ordenar" un mundo repleto de confusión y de transformaciones rápidas", posición teórica que no es aceptada por muchos científicos sociales ya que implica atribuir nociones biológicas a estructuras/conceptos sociales y da como resultado una forma de clasificación social etnocéntrica y sexista que puede incidir en cualquier sociedad presionada por cambios políticos, económicos y sociales. Por otro lado también se ha entendido y estudiado el racismo (Rebecca Popenoe, 1994) como un "prejuicio" usado como instrumento para "entender" las "diferencias humanas", y aun aceptando que el reducir las diferencias humanas al color de la piel es una forma "despiadada y reduccionista" según Popenoe (otros dirían "salvaje") (sin tomar en cuenta diferencias personales, internas, de género, históricas, ideológicas, económicas), de inventar ficciones para "salvar" un orden político-social preestablecido. Se ha tratado pues de un mecanismo ideado por los gobiernos y demás grupos de poder para explicar los retos que hacen tambalearse su supremacía o orden social. El racismo, la xenofobia como prejuicios existen en muchas sociedades, y estoy de acuerdo con Popenoe, que es una pretensión etnocéntrica y ególatra de occidente el pensar que solo las sociedades occidentales son racistas o que si otras sociedades lo son han llegado a serlo "gracias" a la influencia de occidente. Así como las sociedades occidentales claman a través de su historia, e ideologías haber llegado a un nivel "superior" de conocimiento de la

misma forma se sienten las creadoras de todos los "ismos" que manipulan las ciencias sociales.

Estas reflexiones generales me parecen importantes a la hora de analizar que está sucediendo en Catalunya con relación a la inmigración extranjera, sobre todo en lo que se refiere a los inmigrantes del Africa sud sahariana fenotípicamente negros. Voy a tener que repasar los mitología e imaginaria europeas sobre los africanos negros, el "orientalismo"(Sylvia Yanagisako y Carol Delaney, 1992). Siguiendo la línea marcada por Dominguez y Yanagisako, al iniciar una crítica de las actitudes europeas hacia los llamados países del tercer mundo, Rafael Crespo Ubero, en el artículo titulado "Cultura d'origen, cultura de migració" en el número de junio 1995 de la revista Cultura publicada por El Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya expone: "Per comprendre la immigració negroafricana a Catalunya s'ha de fugir de la visió que la nostra societat té del negre. Aquesta imatge és una barreja d'estereotips positius i negatius. L'afrika és per a Occident a la vegada tranquil, submís, divertit, fort, és un bon jugador de basquet, pero també un assassí a Rwanda. De fet, és com un nen i per això la nostra resposta sol ser paternalista: necessita que el civilitzin." (Juny 1995: 28). La descripción de Crespo Ubero de las actitudes de la sociedad catalana sobre los negroafricanos es interesante porque no sólo muestra el grado de concientización de la administración catalana sino que también resalta un interés compartido por muchos catalanes en no ser etnocéntricos y abrirse a otras visiones del mundo. Sin embargo, el que esta preocupación exista no borra la presencia de actitudes racistas e intolerantes hacia los inmigrantes extranjeros.

III. A modo de conclusión provisional

Como me comentó Dolores Juliano es una de las reuniones del ICA, lo importante es sentir que tu proyecto de investigación va hacia adelante aunque vaya cambiando vertiginosamente. El mio ha cambiado muchísimo pero sigo pensando como al principio que analizar la actitud de los catalanes ante la inmigración extranjera es un tema válido y por lo complejo amplio del mismo voy a puntualizar que me gustaría hacer y como pienso (por ahora) hacerlo.

- 1) Contrastar lo que he logrado saber/recopilar hasta ahora de los "espacios formales" con lo que pasa en la calle "espacios informales."
- 2) Voy analizar como el diario Raval Va!! y la revista mensual Paraules de Ciutat Vella tratan el tema de la inmigración extranjera.

El cómo hacerlo, a nivel teórico voy a seguir el modelo de Benedict Anderson, Virginia Dominguez y los trabajos de Sylvia Yanagisako sobre

inmigrantes japoneses en el estado de Washington, EEUU. A nivel metodológico voy a hacer entrevistas etnográficas y como siempre observación participante.

IV Bibliografía

Los textos que incluyo en estas notas están citados en la bibliografía del proyecto inicial en inglés, menos los que cito a continuación.

Popenoe, Rebecca

1994 "Racism in the Sahara Desert: Skin Color, Caste, and Paternity Among Arab-Berber Moors". American Ethnological Society Meetings, Santa Monica.

Yanagisako, Sylvia

1992 "Transforming Orientalism: Gender, Kinship, Nationality and Class in Asian American Studies". Borrador sin publicar.

MIGRA-STUDIUM
c/. Roger de Llúria, 13
08010-Barcelona

Tel. (93) 412 25 85
Fax (93) 317 10 94

Seminari Interdisciplinari d'Investigadors en Migracions

8ª sessió: 29 de juny de 1995

Material annex de treball

presentat per Nora Muntanyola

Tema:

*Identity formations and constructions of otherness
in Catalan Nationalism*

Aquest és el primer escrit elaborat de cara a la seva tesi.
(El document en castellà: *Los "nuevos" catalanes. Un acercamiento a la pluralidad y a la diversidad en Catalunya*, escrit el juny de 1995, és posterior a aquest i més cenyit que la formulació més àmplia i general abastada en aquest escrit primerenc)

Identity formations and constructions of otherness in Catalan nationalisms

[I]t is doubtful whether either social change or transformed consciousness in themselves, do much to explain the attachment that peoples feel for the inventions of their imaginations[...]

Benedict Anderson(1983:129)

Research Proposal

I. Objectives

Principal questions and hypotheses. The research examines how current Third World immigration in Catalunya¹, a Mediterranean space, is producing a redefinition of supranational, national, regional and cultural identities among its people. In my proposed dissertation, I will focus on how Catalans work through the challenges to a coherent national identity posed by their inclusion in Spain and their growing exposure to people who are undeniably alien.

Considering the complexities of the European context in the 90s and the peculiarities of the Catalan case, a study of Catalan nationalism offers a fascinating area of research, particularly as it intersects with issues of postcolonial and transnational migration. Focusing on a West African community in Catalunya, my research topic explores the building of a Catalan nation in relation to both the Spanish state and transnational migrants. The current process of building a Catalan nation leads Catalans to rethink the various histories of the Catalan national cause. In so doing, Catalan thinkers review the different Catalanist movements, the importance of the mobilization of workers and students in Catalunya from the early 1950s to Franco's death in 1975, the role of immigrants in relationship to the Catalanist struggle against the Spanish state, and today's incipient "multiethnic" reality in Catalunya. Within this Catalan identity, whose consolidation depends on its embattled relations with "the Spanish nation," internal otherness becomes an

¹Throughout the paper I will use the Catalan spelling.

increasingly urgent reality in the growing immigrant population who begin to be a noticeable presence in much of Catalunya today. There have been a few studies of immigration laws and policies (Johnston, 1991) and their relationship with Catalanist movements, but none of them link the interpretation of Catalunya's current multiethnic panorama with Catalunya's history of migration and with the involvement of non-Catalans in Catalan separatist movements (Mc Donough, 1986).

Background. Indeed, Catalunya offers particularly rich examples of the ways in which social and cultural heterogeneities condition and inform the imagined Catalan "identity" because the internal differences of those communities actually render such an identity problematic. The presence of ethnic and cultural diversity in Catalunya challenges some of the characteristics included in the definition of a Catalan nation. Catalunya's "traditional" identity based upon Catalans' strong historical sense of self is closely linked to the land and to the Catalan language, has been challenged by massive immigration since the early 1950s. In addition to studying how the notion of the Catalan nation is changing, I will analyze Catalan attitudes towards West African immigrants. My study will differ from other recent examinations of racial attitudes in that it situates both West Africans and Catalans in the broader socio-political context of transnational migration, as well as in the not so clearly bordered nation --Catalunya-- within the Spanish state.

The differentiation between nation and nation-state is particularly complex. Anderson, for example, states that it is too simple to erase the differences between the two separate concepts of nation and state when using the hyphenated nation-state, because both terms have distinct histories and interests. (Anderson:1991). On the one hand there is the nation, "an imagined community." On the other, the state "through" which generally the nation has attained its self-determination. The state is an institution and the nation is an "ideal community" derived from the ideology

of community which typified great religious civilizations. So, following Anderson's discussion on the building of the nation-state, I would like to stress that in the case of Catalunya this fluctuating formation of its political identity is related to the current internal and external influences.

In Catalunya like in Quebec there are two types of nationalisms, a conservative and a progressive one. Conservative Catalanists claim that Catalunya should be only for Catalans and defend the purity of the Catalan culture, the progressists want to redefine Catalunya and what being Catalan means, by taking into account all the inhabitants of Catalunya including non-Catalan immigrants. In the Catalan case it is necessary to discuss the dialectics between a "negative version" which is the fear of losing one's cultural authenticity, and the state apparatus that is predicated on specifying, separating and working on discrete aspects of that culture (Lomnitz, 1993). My analysis of the over determination of immigration laws, policies and the leftist opposition to those policies, will support a new critical understanding of the complexities of nationalism in situations of social and political change. Thus, in a global context in which old and new nations are struggling to assert their sovereignty, xenophobia takes new form and finds new justification. Considering Catalunya's cultural heterogeneity and its historical relationship to migration, I would like to ask the following question: Who are the "*els altres Catalans*" "other Catalans²" in the 90s? I think that is necessary to ask this question because in my research I will attempt to question what is the definition of identity that Catalans defend and how immigrants in general and West Africans in particular are included in such a definition. It should be noted that in discussing Catalan nationalisms, as is the case with all nationalisms, it is extremely difficult to eliminate ambiguities and confusion over terminology (Anderson:1991). Catalans

²The term "*els altres Catalans*" was coined by Fransesc Candel in his text about immigration in Catalunya at the mid 60s.

refer to Catalunya as a nation and to the variety of Catalanist movements and political groups as nationalist movements. In addition, Catalan political activists always refer to Catalunya as an autonomous nation, not as an autonomous region³ within the Spanish state. So, I am dealing with a very sophisticated political context which is being shaken by the internal economic crises (crisis in the automobile and textile industries, huge inflation etc.), and by the noticeable influence of the diverse groups of immigrants (legal and illegal) which are transforming Catalunya into a society with more diversity (even if the percentage of immigrants from Third World countries accounts only for a 1% of the population). For the average Catalan citizen, it is difficult to "imagine" their nation as a multiethnic and multicultural country although there is no doubt that it is becoming one and you can notice that in the TV advertisements, local and national comics, and increased consciousness about racist or non-racist attitudes.

Since the 70s the influx of West Africans into Catalunya has increased dramatically changing the previous migration patterns in the "region." Until the late 60s, the traditional immigrants in Catalunya were Spanish agricultural and factory workers from Andalucía and Extremadura. The new immigrants are radically different from the Andalusian immigrants of the 60s. They are black African Muslims⁴ who arrived in Catalunya without any idea about the tense relationship that exists between Catalunya and the Spanish state. I am interested in showing how these new immigrants demonstrate new patterns of assimilation and

³ The history of Catalan nationalist discourse is complex. At the end of the 19th century the conservative discourse of the priest Torres i Bages (1884), represented the most radical wing of the Catalan bourgeoisie. He wanted Catalans to imagine a community based upon "regional" values because for him nationalism (the one promoted by the Spanish state) deluded and enslaved people treating them as abstractions.

⁴ Skin color and religion are two essential aspects of this particular immigration that I shall include in my further analysis of Catalan's racist attitudes towards black Africans. For more detail about these issues see Cohen's *"The French Encounter with Africans."*

resistance toward the dominant cultures and languages, and also, how in spite of increasing racial prejudice West Africans are starting a process of integration to specific Catalan communities. Catalunya's response to immigration and to Catalan attitudes towards ethnicity, migration and nationalism (Vilar, 1979, Woolard, 1986, and Johnston, 1991), illustrates how Catalans are reacting towards the current multiethnic panorama in their nation taking into account Catalans' historical, economical, and political relation to immigrants from other parts of Spain.

Catalunya today includes immigrants from other regions of Spain, from former Spanish colonies in Latin America, Asia, and Africa, and from other countries. Any definition of Catalan identity is in opposition to the Spanish state and must take into account both Catalunya's heterogeneous society and the divergent interactions that its classes and social groups have with the Spanish state. To the average Catalan citizen, the current diversity and the increasing immigration has become more visible every day. Fearful that the new immigrants will impose changes on Catalunya's culture instead of adopting it, a majority of workers and middle-class citizens have adopted more conservative positions against immigration.

II. CONTRIBUTIONS

The project's main theoretical and ethnographic contributions lie in three areas.

(1) Theory and Ethnography of identity formation. Studies of nationalism, ethnicity, invented tradition, and identity have proliferated in recent years (Handler, 1988, Dominguez, 1989, Hobsbawn and Ranger 1983, Anderson 1991, earlier works include Leach 1954 and Barth 1969). My ethnographic study touches upon issues of nationalism and its inherent contradictions in the Eupone of the

1990s, due to the current social and political contexts of the European community and the Regions of Europe.

(2) Transmigration and Citizenship. In my research I am dealing with Catalans, and with West African immigrants that live in several societies simultaneously (i.e. Catalunya and Gambia), and who are dependent on the intensified world-wide product and labor distribution systems. West Africans also have to deal with the political and social pressures due to the fact that Catalans are the inhabitants of a nation within a state whose conceptualization and self-identification with their nation is changing due to the current ethnic diversity. West African transmigrants have particular experiences which are reflected in their ways of dealing with their identities, as Mandinke, as Muslims, as Gambians, as Africans, and as Africans, Black Africans or Blacks according to the context in which they are situated. Transmigrants operate in the national arena of their country of origin, in Muslim and African religious and political contexts, in Africa and in Europe and in the marginality of being Blacks in their country of settlement. Transmigrants in their quotidian life "connect nation-states and then live in a world shaped by the interconnections that they themselves have forged" (1994:8).

(3) Ethnography of immigrants resident in Catalunya. In Catalunya, various organizations and political groups deal with West African immigrants. My first goal is contact the organizations, start an ethnographic survey and conduct interviews with the organizers and the members of the groups. But, I am interested in interviewing immigrants and Catalans in general and not only members of these organizations. Among the organizations there are a few that are the most active and popular: *Jama Kafo*, *Meragemu*, and The African Association of El Maresme. Also few West African men announce their services, in the local newspapers, as immigration and legal advisers for the West African community. Besides the associations organized by the West African immigrants, there are different groups

organized by Catalan leftists, the African Association supported by the UGT (a Spanish workers union). There is also some representation of the Catholic church and of the European Community through a French committee that supervises the immigrants' living and working conditions and their legal status. The Catalan and the Spanish administrations offer several information and health centers for the immigrants, and of course the international groups such as Caritas, and Red Cross are also present. In addition, several non-gubernamental organizations (ONG), among them, S.O.S. Racism, Sodepau, Vallés sense Fronteres etc., organize demonstrations, and a wide range of public events, seminars, talks etc., to support a variety of actions against the immigration law or against specific measures taken by the Catalan and/or the Spanish administration. These organizations cover various social, and political arenas to which the immigrants are dependant (schools, health centers, recreational centers, etc.,). Only by listening, asking, and observing how Catalans and West Africans interact will I be able to link the ethnographic data to the already written Catalanist discourses about how Catalunya is dealing with its immigrants..

I want to study the Catalan ambivalence towards the re-shaping of Catalunya. I included both Catalans and West Africans on the current international context, in the new European social, economic and political order, and in the current, ambiguous and ambivalent political Catalan context. Although the Catalan separatist movement during the 60s and the 70s was inscribed within the leftist mobilization against the centralized Spanish state, and despite the Catalanist slogan that "All who live and work in Catalonia are Catalans," not everyone who attempts to assimilate into Catalan culture is welcomed as an equal. In Catalunya as in other nations within states, racial stereotyping and discrimination are widespread.

III Fieldwork

Sites. Preliminary research in Catalunya during the summer of 1994 identified two promising research sites, each with relatively large presence of West African immigrants: 1) The metropolitan urban and suburban areas of Barcelona and 2) El Maresme, particularly Premià de Mar, Vilasar and Premià de Dalt. The metropolitan area offers the panorama of how the gubernamental and marginal organizations of immigrants and Catalans work; and El Maresme, an agricultural county located on the Mediterranean coast between Barcelona and Girona has a growing West African population.

West Africans from Equatorial Guinea, a former Spanish colony have been migrating to Spain since the early 50s, but since the mid 70s a number of West Africans from Gambia and Senegal have arrived in El Maresme to work as agricultural workers and gardeners in this region. While the presence of the West African immigrants in El Maresme has not challenged the values of the Catalan farmers who believe in a society based upon the Catholic Church and their commitment towards land and family, has to some degree push the El Maresme population to realize that their communities are changing and that cultural and ethnic diversity is a reality in the Catalunya of the 1990s.

Time frame. Theoretical and ethnographic considerations demand local observation and person-to-person interactions with Catalans and West Africans. In addition, attendance to meetings, demonstrations, public events, fiestas etc., will be necessary. This project will require a minimum of 12 months in the field (8/1/95-8/1/96), divided between the two sites.

Languages. Research will be conducted primarily in Catalan and Spanish and secondarily in French and English. I am a native speaker of both Catalan and Spanish, I am fluent in French and English. I will do all my interviews with Catalans and with residents in Catalunya in Catalan or/and Spanish. West African men are fluent in Spanish and some in Catalan. A few, from Senegal speak French

and some from Gambia communicate well in English. So, I will use Spanish, Catalan, French and English depending on the occasion.

Methods. I see the creation of identity as a continuing dialectical exchange between meaning systems and discourses. Ethnographic research therefore requires both intensive person-centered interviewing and attention to symbolic products. The following methods are indicated,

1) Participant observation. In Barcelona, I plan to live during 6 months in the Old District where there is a large presence of extracommunitary (not from the European Community) immigrants and in Premià de Mar, a pueblo with a relatively large West African community the rest of the fieldwork time. Residences, restaurants, bars, discoteques, clinics and schools should be prime locales for observation and informal conversation.

2) Ethnographic interviewing

Interviewing will deal perhaps with stories of how the city or the village has changed and in which ways since the arrival of the immigrants. Also stories about Catalans living in other countries, accounts of misunderstandings, deceptions, etc., in Catalunya by immigrants and by Catalans.

Ethnographic interviews are time-consuming, they demand accurate transcription and careful analysis. Therefore it is difficult to specify how many will be needed to cover the required data. The exact number of interviews depend largely of the quality of the first group of interviews, at that point it will be easier to tell.

3) Analysis of symbolic products. Printed materials, speeches, radio broadcasts, collective performances, rituals, and so on are modes of communication through which meanings are proposed and sometimes propagated. For example, *El País*, a Spanish newspaper, and *La Vanguardia*, A Catalan newspaper written in Spanish both cover extensively immigration issues and participate in the debate about Catalan nationalisms and the presence of racism and xenophobia in current

Catalunya. I will follow how both publications deal with particular events and what is the readers response. My aim is to examine a) who produces public messages aimed to immigrants and with what intent, b) how are they understood by their audiences, and c) how they are recirculated and reformulated in further communication. That is, I want to locate such symbolic products within an ongoing communicative process of identity formation.

The challenge before me will be to relate the different data such as everyday conversations, interviews, political speeches, and articles in local newspapers in order to discover hidden messages and manipulative assumptions embeded in the oral and written discourses used in the various mediums above mentioned. The recorded interviews and conversations, the articles in local, regional and national newspapers, bulletins, pamphlets and fliers which tell the history of the development of the interactions between Catalans and West Africans. Through an analysis and a comparative approach to the compiled conversations and interviews I will underscore the immigrants' complex process of resistance and assimilation in a Catalan village.

To conclude, I will like to stress that despite being the "place" of the transnational West African immigrants a political and innovative one, their place in society is still less a matter of class, but one of race. My purpose of doing fieldwork with West Africans and Catalans, and particularly of conducting ethnographic interviews is to allow and demand a reflexive framing which I hope will expose the readers the biases of construction and interpretation of the meanings of ethnic and national identities, rather than hide them. In order to offer an interpretation of how Catalan identity is being reshaped today.

References cited

- Anderson, Benedict, 1983. *Imagined Communities*. London: Verso.
- Anderson, Benedict, 1990. *Language and Power, Exploring Political Cultures in Indonesia*. Cornell: Cornell University Press.
- Barth, Frederick, 1969. Introduction to *Ethnic Groups and Boundaries*, edited by Frederick Barth. Boston: Little, Brown and Company.
- Basch, Linda, Nina Glick Schiller and Cristina Szanton Blanc, 1994. *Nations Unbound. Transnational Projects, Postcolonial Predicaments and Deterritorialized Nation-States*. USA: Gordon and Breach.
- Candel, Francesc, 1964. *Els altres Catalans*. Barcelona: Edicions 62.
- Castles, Stephen and Godula Kosack, *Immigrant Workers and Class Structure in Western Europe*. London: Oxford University Press.
- Cohen, Willian, 1980, *The French Encounter with Africans*. Bloomington, In: Indiana University Press.
- Dominguez, Virginia, 1989. *People as Subject, People as Object. Selfhood and Peoplehood in Contemporary Israel*. Madison: The University of Wisconsin Press.
- Handler, Richard, 1988. *Nationalism and the Politics of Culture in Quebec*. Madison: The University of Wisconsin Press.
- Hobsbawm, J.E., 1991. *Naciones y Nacionalismo desde 1780*. Barcelona: Editorial Crítica.
- Johnston, Hank, 1991. *Tales of Nationalism. Catalonia, 1939-1979*. New Brunswick, New Jersey: Rutgers University Press.
- McDonough, W. Gary, Editor, 1986. *Conflict in Catalonia. Images of an Urban Society*. Gainesville, Fl.: University of Florida Press. Monographs in Social Sciences Number

Stovall, Tyler, 1993. "Colour-Blind France? Colonial Workers During The First World War. *Race and Class* 35, 2.

Vilar, Pierre, 1979. *Catalunya dins l'Espanya moderna*. Barcelona: Edicions 62.

Woolard, Kathryn A., 1986. "The "Crisis in the Concept of Identity." *In Conflict in Catalonia. Images of an Urban Society*. Edited by Gary W. McDonogh. *Monographs in Social Science*. Number 71. Gainesville, Florida: University of Florida Press.

Seminari Interdisciplinari d'Investigadors en Migracions

ACTA 8ª sessió, ~~29 de juny~~ ^{13 de juliol} de 1995

Assistents: Encarna Herrera, Jaume Llansó, Nicolás Lorite, Elisabeth Maluquer, Nora Muntanyola, Lluís Recolons, Maria Recolons (secretària), Francesc Tort.

Excusen assistència: Inés Brancós, Núria Gasol, Luis Miguel Narbona, Claudio Urtubia.

Es reparteix a cada assistent:

-Acta de la 7ª sessió (29 de juny de 1995)

En començar la sessió Lluís Recolons fa circular entre els participants diferents llibres:

ALVITE, Juan Pedro (coordinador) (1995), *Racismo, antirracismo e inmigración*, (VV.AA.), Tercera Prensa-Hirugarren Prentsa S.L., Donostia, 223 pp.

SAN ROMAN, Teresa (1995), *Los muros de la separación. Ensayo sobre heterofobia y filantropía*, Publicacions d'Antropologia Cultural, Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, Bellaterra, 130 pp.

SAN ROMAN, Teresa (1994), *La diferencia inquietant. Velles i noves estratègies culturals dels gitanos*, Fundació Servei de Cultura Popular, Editorial Alta Fulla, Barcelona, 152 pp.

Nora Muntanyola recomana el llibre:

Alex MASLLORENS (1995), *Informe sobre la Immigració*, Deriva Editorial, Barcelona, 108 pp.

Nora Muntanyola no ha rebut l'article sobre els immigrants asturians a Nova-York. Quan el rebi el farà arribar per fer fotocòpies i repartir-lo entre els participants interessats.

AMPLIACIO DEL TEXT BASIC DE LA SESSIO

Nora Mutanyola:

Los "nuevos" catalanes. Un acercamiento a la pluralidad y a la diversidad en Catalunya.

Notas sobre como va cambiando un proyecto de investigación.

Nora Muntanyola: Aquest primer document de treball que es va repartir no està pensat com un treball per publicar sinó per compartir una reflexió, uns dubtes, unes coses poc clares: un procés pel qual estic passant.

Estic contenta de les entrevistes llargues fetes fins ara, m'han donat un coneixement, encara que sigui precari, del context tant polític com social del fet migratori aquí a Catalunya.

A més, he començat a fer històries de vida, tinc tres o quatre persones catalanes, (en la realitat estic treballant més amb dones que amb homes) són dones immigrades de l'interior que m'estan explicant la seva vida i el seu "treball" amb immigrants estrangers. Són gent que parlen de la seva situació, de quines coses veuen, de com funcionen les coses. Unes, amb una visió molt crítica; d'altres, no, defensen postures oficials... En aquest treball estic molt engrescada i implicada i d'una entrevista surt una altra... Quan vaig fer el primer informe per a la Universitat de California, em van demanar que dintre de tot aquest ventall jo fes una aproximació més telescòpica del fet migratori a Catalunya, que parlés de la situació d'aquí en comparació amb l'Estat Espanyol i després amb l'Unió Europea... (això seria feina de tota una vida i més...)

Jo voldria centrar-me en un fet significatiu, a partir de tot aquesta informació. Per la meua trajectòria (a Mèxic he treballat força amb ensenyament d'adults...), ara volia ficar-me cada cop més en el Raval, conec gent, i segurament em concentraré més en el camp de l'ensenyament, en comptes de fer-ho a nivell general.

M'interessa la qüestió de l'actitud dels catalans, vull veure-la a partir d'una idea del que més o menys està passant aquí, dins d'un camp concret, en aquest cas: de l'escola...

A mi m'ha ajudat molt el fet d'aquest seminari, d'anar a altres llocs, sentir coses, d'anar (com ja vaig dir que diuen els mexicans) "cotejando", "culebreando", per veure com puc amb les meves eines, amb les coses que sé fer millor, obtenir un grau d'informació que em pugui servir per escriure una recerca que sempre serà subjectiva, d'una manera o d'una altra. Vull mirar d'apropar-me el més que pugui al que està passant aquí a Barcelona, en un barri concret, que és molt conflictiu. Segurament serà en el camp de l'escola. Hi ha la qüestió d'homes, dones, no sé com serà com serà l'enfoc final.

Primer, veure a nivell racial, interètnic... que està passant i després veure que està passant realment al carrer: aquesta ha de ser la meua tesi. Una altra cosa és combinar el que em diu la gent aquí a Barcelona i comparar-ho amb el que està passant a Premià, que és on penso fer la recerca.

El meu model teòric que podria fer servir és el de Louis H. (donarà referència), un noi de qui em va agradar el seu treball sobre els líders polítics els anys 70ss. a Catalunya. Treball interessant amb entrevista etnogràfica i que fa que les veus d'aquesta gent il·lustrin el que ell està mirant de dir. I aquesta és la meua intenció. També m'agrada molt el treball de Rebeca Popenoe.

DEBAT

Elisabeth Maluquer: M'he quedat desconcertada de la teva opció per l'escola, en el context de l'escrit no acabo de veure-ho...

Nora Muntanyola: En l'escrit no en parlo. Vaig començar a pensar on podria fer l'estudi amb més profunditat, per aconseguir uns focus, uns temes més precisos o uns fets comunicatius que em puguin ajudar a què no sigui una tesi que parli de la construcció de la identitat a nivell general. I això de fet es pot fer amb qualsevol mitjà. Però com que haig d'escollir una cosa en la qual vull aprofundir, passa que moltes de les dones que estic entrevistant d'una manera o d'una altra estan en el camp de l'ensenyament. Això, tant a Barcelona: al Raval, com a Premià; per tant, és una qüestió pràctica. Però aquesta opció no és segura, la deixo amb interrogant, és una possibilitat, no és un canvi de manera de parlar.

Elisabeth Maluquer: Si t'interessa la meva opinió. Jo, ara que estic fent entrevistes a entitats, la veritat és que al Raval li passa una mica com a la Mina, és un lloc interessant, com a lloc on es concentra tota la acció de la beneficiència, de l'acció social. És un lloc a més dintre de Catalunya bastant excepcional, bastant marcat. Hi ha un superàvit d'estudis sobre aquest barri...

Per exemple, a Nou Barris, al barri de Sants, hi ha escoles ghetto, impressionants.

Jo no faria una escola i no faria el Raval. Posats a fer escola ho faria en altres barris, en llocs on pugués observar altres situacions diferents, cap a Nou Barris, a l'escola que hi ha a la Prosperitat em van comentar que hi havia molts xinesos...

Encarna Herrera: Al Raval hi ha concentració, és un arquetip que s'escapa una mica... està molt categoritzat negativament, és un lloc de pas, d'arribada, on la promoció social implica sortir del barri. És constatable amb entrevistes fins i tot a gent que no viu allà.

Lluís Recolons: En positiu té el Raval que hi ha molts immigrants estrangers. Però, en negatiu a mi també em sembla un barri excepcional on la població és atípica en referència al conjunt de la població de Catalunya.

Em semblen molt interessants les preguntes que fas i en el text en anglès tenies una pregunta interessantíssima que després no hi és en el text en castellà: qui són ara els altres catalans?

Quan diem autòctons en relació als nous immigrants, hem de pensar que la majoria d'aquests autòctons de Catalunya són nascuts fora de Catalunya, més els seus fills, més els seus néts. S'ha de tenir molt present això.

Repasant papers m'he trobat aquella sèrie d'articles que van sortir a la revista *El Món* (1984), que va començar Ignasi Riera amb l'article: "Ja no hi ha immigrants!"; va seguir un de Francesc Candel: "Dels 'altres catalans', als 'acatalans'" que va ser un terme molt polèmic, i al cap de

dos mesos ell mateix va escriure a La Vanguardia un article: "Catalanes, anticatalanes, 'acatalanes'" amb el qual retirava de la circulació el terme "acatalanes". Candel es volia referir als joves fills d'immigrats que se senten catalans, però que d'altra habitualment s'expressen més aviat en castellà, dels quals començava dient: "Los acatalanes són catalanes..."

Dintre de tot això, diu també en Candel: "Se les etiqueta entonces como 'hijos de inmigrantes' y en paz. Por este sistema prolongaremos la inmigración infinitamente 'nietos de inmigrantes', 'bisnietos de inmigrantes'... Si aquí dejó de llegar gente más o menos en el año 1973, la inmigración ha terminado; once años en el país son suficientes para adquirir cierta catalanidad, incluso se quiera o no se quiera y lo quiera o no lo quiera quien quiera y pese a las secuelas de la inmigración y sus tics favorables o desfavorables". Aleshores, en referència als nous altres catalans, la població derivada de les grans immigracions que arriben fins el 1975 caldria considerar-la ja població autòctona (?)

En llegir-te i sentir-te trobo que en alguns moments sembla (Nora) com si donessis per sospitosa una cosa que jo no la considero tan dubtosa, que si això és una nació o no és una nació...

La identitat, encara que potser és un terme molt abstracte, és un dels termes que em semblen claus, i veig que no ho inclou en la revisió conceptual que proposes.

El tema dels nous immigrants negres, podria entrar en el paquet de les migracions anteriors i el procés que ha seguit Catalunya?, o, realment és un altre paquet? Jo més aviat em situo cap a la primera postura, i en canvi observo que molt del que s'està fent es situa a la pràctica en la segona.

Nicolás Lorite: Jo la setmana passada vaig estar en Aix-En-Provence on s'acaba de constituir un nou comitè europeu d'identitats europees, en aquest modul participem quatre universitats. Anem a iniciar trobades més de tipus teòric i l'altre dia vam iniciar el tema: *què és la identitat cultural europea?* Els francesos estan molt amb la idea de la representació de l'altre, que és un tema interessant. Vist des d'aquí, Catalunya és una altra cosa, i a Espanya hi ha autonomies i cadascuna té la seva cultura. Per a ells, no, per a ells és el francès...

Encarna Herrera: A França hi ha una major identitat cultural, l'estat és més centralista.

Nicolás Lorite: Ells veuen que a Espanya no interessa fer això perquè hi ha identitats molt distintes... Ells sí que ho tenen molt clar que l'altre és la representació de com es veu l'espanyol a través de la televisió. També tenen clar qui és el català: el "pessetero", quadrat, racional, com els alemanys.

Ja veurem com ens posem d'acord, hi ha materials interessants, i si us interessa que allà es llegeixi algun treball que estigueu fent, m'ho proposeu...

Nora Muntanyola: Una altra cosa que em sembla interessant com a projecte per la meua tesi, és la idea de ficar-se

exclusivament a fer un seguiment d'un grup, per exemple, el FCIC (Federación de Colectivos Inmigrantes de Catalunya), i ja està, res més, i seguir les seves juntes plenàries... Haig de decidir, no dubtar més i tirar endavant amb el que haig decidit. El meu problema és, a partir del que tinc, en què em fico i ja d'això no em moc? No estic apurada, he treballat força, no puc dir que m'he clarificat totalment, doncs, al contrari, se m'han plantejat molts més dubtes, però després d'aquests mesos que passi als Estats Units, quan torni haig de tenir perfiladíssim en què haig de "cotejar". Aquest temps està bé i ara vaig a treballar molt allà el material que tinc, comentant-lo, organitzant-lo, però, quina alternativa?

Per exemple, tinc molt material a nivell d'espais informals, que és un altre rotllo.

O sigui, tinc per un costat, la qüestió dels grups aquests que he seguit, que podria enquadrar-se en la FCIC (que em sembla interessantíssim per moltíssimes raons, i ho tinc força treballat); o per un altre, bars i billars, o, simplement: restaurants i bars (que tinc material del Raval, de Sants, de les Corts, de la Ribera...)

Encarna Herrera: Jo penso que per la quantitat de material que tens i la diversitat de fonts no has d'amoïnar-te, potser has d'analitzar-les, organitzar-lo, anar treballant periòdicament i a partir d'això, situaràs cada context o cada ambient social concret en el seu lloc i tindràs pistes de què és el més rellevant, o en què tens més possibilitats de treballar.

Lluís Recolons: Jo trobo interessant el que has suggerit dels espais informals: bars, restaurants...

Nora Muntanyola: Per exemple, tinc una classificació d'un grup de noies que surten amb col·lectius africans, classificacions de la gent, de tipus de reunió, de com classifiquen ells les que són obertes, les que són tancades, les que són només per negres, les que són per blancs i negres, on són. Tinc molta cosa, i un altre cop, continuo parlant més amb dones que amb homes.

Encarna Herrera: En els locals informals és molt interessant veure la interacció que es crea en la vida quotidiana.

Nicolás Lorite: Acaba de sortir un estudi de la comunicació en discoteques.

Nora Muntanyola: Es tracta que el treball digui alguna cosa, que valgui la pena, sigui interessant que pugui comunicar coses.

En la qüestió de llocs de trobada tinc 3 o 4 persones que m'han ajudat moltíssim, que són molt interessants per a aquestes entrevistes, tinc molt material. També hi ha moltes coses que es poden fer, tipus no de discoteca, però més de tipus afro-caribenys, o els nous grups guineans..., després hi la qüestió de les "màfies" que o et fiques amb

uns o amb els altres, sinó és fa molt estrany... Això és el que més m'agradaria fer a nivell de camp, m'agrada.

Lluís Recolons: Si ho fas únicament amb dones, no et pots trobar que el tipus de dones que va a aquests llocs és peculiar referent a d'altres?

Nora Muntanyola: Amb aquest problema em trobare amb qualsevol tipus d'entorn o de context. Perquè si jo, per exemple, vull entendre el tipus de dones lesbianes, és completament diferent les qui viuen aquí que les qui viuen a Madrid, depèn dels grups, de la tendència religiosa, i... de tot, canvia moltíssim, no hi ha una homogeneïtat. Clar, et redueixes en aquest sentit, però, per altra banda, des del punt de vista de Catalunya, de Barcelona, és interessant. En aquest aspecte, més aviat tinc entrevistes amb dones catalanes.

Elisabeth Maluquer: Jo votaria per aquesta opció. Per dues raons:

-Perquè és una cosa molt poc feta. Mai te l'encarregarà una institució, és molt complexe, aquí estem poc preparats per fer aquest tipus d'estudis i la teva formació d'antropòloga, etc. et donarà més habilitats i potser menys temor a fer-lo.

-Perquè els espais d'oci són espais molt claus per a la relació cara a cara, per construir la xarxa de les relacions personals. Segons com t'ho muntis també podràs veure força coses interessants de la segona generació, els adolescents. Depèn de com t'ho muntessis podries entrar en el món marginal desconegudíssim de la prostitució.

Nora Muntanyola: Després hi ha la qüestió de la droga, que de moment no m'he ficat, doncs és una altra història, s'ha de saber molt bé el que fas i les fronteres han d'estar molt clares.

Francesc Tort: Les dones immigrades és un grup força invisible, per exemple, els de les magrebines.

Vaig anar a una conferència de Antoni Izquierdo i deia que el grup amb més presència de dones immigrades és el servei domèstic (més del 40%), a molta distància de l'hosteleria, la construcció la indústria.

Els cupos anuals que fixa el Ministeri estan ocupats per dones immigrades que, cada vegada hi ha més, que la majoria estan servint. Són cupos en funció de la demanda d'aquest tipus de servei.

Nora Muntanyola: En un seminari que vaig assistir es parlava de situacions molt conflictives en aquest treball. Dones treballant en el servei domèstic que no guanyaven ni 50.000 ptes. al mes, que feien de tot...

Francesc Tort: Es dona el cas de dones que viuen amb les famílies amb les que treballen i per algunes és una independència volguda, no valoren negativament el fet de viure lluny del marit... També hi ha molt col·lectiu filipí en aquest sector...

Lluís Recolons: De totes formes el servei domèstic és un tipus de feina que la dona autòctona accepta menys, perquè treballar a hores, sí, però està vivint a totes hores en la casa on es serveix, no. En canvi, l'emigrada ho accepta més...

Jaume Llansó: Tinc un amic que ha estudiat aquest tema que parlava que dintre d'aquest tipus de feina, de gent que viu en la casa on treballa, també es donaven relacions rares de prostitució o de tràfic de dones... Que no ho veia com un treball i només...

Referent al fet de sortir de casa i tenir una feina, de fet, no deixaven de continuar, moltes vegades, en la mateixa línia: d'una casa a una altra, excepte el viatge en transport públic.

Observava com en el metro que va cap a la Diagonal cada dia a unes hores determinades (8-9 del matí) es poden veure dos col·lectius: universitaris (un 80%), i, dones (un 20-30%), la majoria de països del Sud, que van a les cases a treballar, cap a la zona de Francesc Macià, Tres Torres...

Lluís Recolons: Hi ha un article que tracta de les dones filipines a Barcelona de:

Concepción COMAMALA (1995), "Les dones entren a la immigració per la porta de servei. Aproximació etnogràfica al col·lectiu de dones filipines a Barcelona" a *Perspectiva Social*, nº 35, ICESB, Barcelona.

Inongo-Vi-Makomé toca aquest tema de la prostitució sobretot en referència a les guineanes, en el seu llibre. Posava una certa diferència entre Catalunya i Madrid en el sentit que aquí hi compta més la sortida cap al servei domèstic.

Nora Muntanyola: Un altre tema interessant és les noves maneres de conviure de les dones dominicanes, com organitzen l'espai, la solidaritat que hi ha, a quins llocs específics hi van (al mercat de Sant Antoni hi ha moltíssimes), la jerarquia que estableixen: els caps de setmana les joves no fan res, es passen el cap de setmana en pijama, i les de 40-50 anys els hi fan de mares, fan el dinar...

Francesc Tort: Hi ha una associació de dominicans aquí a Barcelona, i s'està fent un cens dels dominicans que hi ha a Barcelona. **Alberto Fernández** està molt ficat en aquest tema. I ha sortit un llibre que és un estudi sobre la població dominicana a Madrid.

Nora Muntanyola: **Rubén Domènech** a Premià està molt ficat en el tema de les dominicanes.

Sobre la qüestió de les dones peruanes, **Angels Escriba(?)** està fent la seva tesi sobre les dones peruanes aquí. Està ajudant a unes peruanes que s'estan organitzant per formar un col·lectiu de dones peruanes. L'interessant és tota la qüestió de qui són aquestes dones?, podem parlar de classe..., potser un 35% no són de classe treballadora, són dones que més o menys tenien possibilitat econòmiques al

Perú amb possibilitats de moure's, que després a nivell de solidaritat hi ha uns problemes increïbles, problemes d'hermetisme, jo vull parlar més amb elles i el proper dissabte faran una festa...

Lluís Recolons: Els peruans, després dels marroquins, a molta distància, són el segon grup d'estrangers dels països del Sud a Catalunya. Aquí, hi ha una xarxa entre els homes en els Camils que fan de vetlladors de nit on s'han col·locat molts.

Penso que per a tu potser et seria interessant una conversa amb Aurelio Díaz que és antropòleg i té una manera de fer que s'ha fet poc, i ha treballat bastant això, concretament l'estudi de Sant Sadurní d'Anoia és remarcable.

Elisabeth Maluquer: Per una visió de la migració interior molt exòtica és interessant el llibre de Carles Sentis: *Viatge en Transmiserià*.

Lluís Recolons: Es el viatge de Lorca a la Torrassa i per a mi, el més interessant, més que el viatge és la situació d'abans i la situació de després (a Lorca i a la Torrassa)

Elisabeth Maluquer: Un altre estudi que podria tenir interès de revisar és un llibre sobre immigrants i autòctons en tres barris molt diferents de París, de Veronique De Rudder (?) És interessant doncs intenta demostrar com la premsa sempre dona una imatge molt deteriorada de les relacions interètniques i intenta contrastar-ho amb la realitat de com són aquestes relacions en els diferents barris.

Lluís Recolons: En aquest tema de les relacions entre immigrants i autòctons, crec interessant atendre al que són les relacions informals. Jo crec que aquí a Catalunya amb la migració interior ha passat força, que la relació normal, generalment, funciona prou bé, encara que no manquin conflictes, però, a la que es formalitza el tractament del tema: la discussió puja bastant de to.

Elisabeth Maluquer: Jo diria que depèn dels períodes. Hi ha determinats moments que el que passa és que hi ha un discurs polític molt sedant que encobreix una realitat bastant més agressiva del que s'aparenta.

Lluís Recolons: Potser sí, però potser és encara més depenent de si es tracta del discurs tematitzat, o de la relació normal. A la que es tematitza la qüestió (una taula rodona, una conferència...) es radicalitza bastant, quan després veus que això no acaba de ser el que funciona normalment...

En el discurs formal hi ha més tòpics que corren, mentre que en la relació normal, potser no tant...

Jaume Llansó: Això em fa pensar en altres fenòmens, per exemple, com s'estructura una relació entre partidaris de diferents clubs de futbol... Quan s'eleva a la categoria de discurs sembla que se li dona una visió com més pura, i

aleshores piquen més les coses, i sempre es radicalitza. En canvi, en la relació quotidiana, de feina, etc., mirem que la cosa se suavitzi...

Elisabeth Maluquer: Tinc en la ment una entrevista amb un grup de senagalesos a Terrassa que no paraven d'explicar coses que els hi havien passat: escenes d'agressivitat en el futbol, insults pel carrer...

Nora Muntanyola: Jo ho he vist, m'ha passat amb amigues. M'impresiona no sòls quan m'ho expliquen sinó quan ho veig.

També es donen sensacionalismes i exageracions d'una banda i d'una altra.

Francesc Tort: En una conversa amb A. Izquierdo considera extraordinari el grau de divorci que hi ha entre: la percepció d'aquest fenomen i la realitat.

Nora Muntanyola: Perquè hi ha la qüestió de la por, quan parles amb un funcionari, primer, són molt oberts i tot perfecte, després comencen a relliscar i et diuen altres coses..., no tothom, però la gent amb qui he parlat, arriba un punt en què les coses es barregen...

Francesc Tort: Hi ha un 1.4% de població emigrada, respecte al total de la població espanyola, doncs molta gent considera excessiva aquesta quantitat.

Quantitativament principalment hi ha el col·lectiu marroquí a molt poca distància el segueix els britànics, el tercer són els alemanys... La gent veu en el segon grup als asiàtics, o als africans... Veuen més dels qui no els hi agraden; els europeus com que no els molesten, es pensen que hi ha pocs, quan hi ha moltíssims.

Encarna Herrera: Es molt significatiu aquest fet que només resalten els més visibles, els més visibles potser perquè se'ls reconeix una distància més gran: cultural..., o que vénen d'un lloc més exòtic. Jo penso que fins i tot aquesta presència de immigració fa que s'esborrin les diferències existents abans, entre autòctons i immigrants interiors, i ara... entre classes socials

Elisabeth Maluquer: El mirall de l'immigració ajuda a esborrar classes socials...

Encarna Herrera: No ho he reflexionat, potser sí que complica més el panorama. De fet el que vénen a ocupar és un lloc, un espai que moltes vegades els autòctons deixen. L.M. Narbona deia en la seva exposició que és racista dir que vénen a treballar on els espanyols no volem treballar. Estic d'acord amb ell, però de fet, si s'observa la realitat treballen més en sectors on els espanyols deixem de banda. Exemple: servei domèstic, agricultura..., és a dir, no ho plantejem que vénen a treballar on no volem els espanyols, però sí que podem veure i constatar això... De fet, també treballen a la indústria, treballen a la construcció, però són els privilegiats...

Francesc Tort: Aquí, a l'indústria, comparat amb la resta d'Europa hi ha poquíssims, més que a l'indústria els magrebins treballen a l'hosteleria...

Lluís Recolons: Em penso que el que diu L.M. Narbona és que ells estan amb ganes i buscant feines millors, que volen pujar... Jo penso que sobretot en la segona generació si no aconseguen treballar en sectors més normals com els que treballem els autòctons, es generarà una tensió...

Encarna Herrera: Ells volen superar això, i de fet l'agricultura és un refugi..., però està molt poc reconeguda per ells mateixos, a nivell social i a nivell de sou. Això també pot tenir alguna incidència en com se'ls veu... També és l'oportunitat que se'ls ofereix

Elisabeth Maluquer: Aquest és el tema clau, jo crec que el tema dels cupos és realment limitar-los aquí. Des del govern se'ls enquadra en aquest sector, és el que se'ls hi dona: "teniu l'oportunitat d'inserir-vos aquí, i no en un altre lloc". Amb una persona que he parlat, el segon del Delegat del Ministeri de Treball d'aquí Barcelona, vaig veure que hi ha qüestions tenyides i viciades per la política, i una d'elles és la del servei domèstic. Els cupos, en principi, estan pensats perquè gent de fora pugui tenir accés al mercat de treball espanyol, i per això, en aquesta contractació, ets tu (l'autòcton) qui demanes tal persona. A aquella persona li envien la notificació el consolat del seu país o del país més proper, i la persona ha d'anar allà a recollir-ho, perquè figura que ella està en el seu país i ve des d'allí... Tota aquesta comèdia, costa una pasta. Aquest senyor deia que en agricultura estan donant poquíssims cupos, en construcció ni un, perquè amb els del país està tot copat. Els pocs que s'estan donant són de servei domèstic i saben, ells mateixos (els del Ministeri) que són contractes de favor la majoria. Contracte de favor vol dir que és mentida, que aquella persona no treballa per a tu, aquella persona s'ho paga tot, pagarà la seguretat social, pagarà el que costa això. Però la qüestió més important per aquell immigrant es poder treure el cupo: està regulat. Si realment està fent alguna feineteta, doncs anirà vivint d'aquella feineteta i de cara a la renovació ja podrà entrar i veure si li surt algun contracte real.

Es va trampejant entre el permís i la feina informal on sigui... Això ho genera la mateixa Administració.

Lluís Recolons: El fet que les dones immigrades vagin en bona part al servei domèstic, reproduïx el procés de molta immigració de gallegues, de dones de Lleó, de Navarra... aquí a Barcelona en els anys 40, 50 i 60.

Elisabeth Maluquer: Però estic dient que és un servei domèstic fictici en molts casos...

Nora Muntanyola: La política de cupos, amb un altre nom, funciona a Nordamèrica també. L'Administració ianqui

funciona així amb contractes de favor. Si hi ha qualsevol treball que pugui fer un ianqui no agafaran un estranger. Hi ha una quantitat de restriccions molt fortes, tot depèn de com entres al país. Jo mateixa em trobo amb problemes. Per això molts immigrants pensen que és millor no tenir política migratòria, millor que no es regularitzi res, que si poden anar trampejant, quants menys regles, millor. Això ho pensen molts i ho diuen clarament: "aquí estem més o menys bé perquè no hi ha una política clara, si tenim la Llei d'Estrangèria, però a mida que anem regularitzant les coses és pitjor..."

Elisabeth Maluquer: Els cupos són per un any, però llavors, la regularització sembla que la fan bastant automàticament

Francesc Tort: Si hi ha feina, si no molts han de tornar. En les estadístiques crida l'atenció la quantitat de gent que després de la regularització ja no figuren perquè no els han renovat els contractes. Espanya és un dels països on als immigrants els hi costa aconseguir una estabilització d'aquesta regularització, per això hi ha molt flux migratori, gent que van i vénen...

El funcionament d'aquest seminari

Lluís Recolons: Aquesta és l'última sessió abans de l'estiu, després el Francesc serà a Mèxic, la Nora potser podrà venir a la sessió del setembre, però després serà a Califòrnia. Penso que fóra bo dedicar uns minuts a intercanviar opinions sobre: com va aquest seminari?

Jaume Llansó: Jo, primer: estic disfrutant molt. Segon: estic aprenent, els treballs que hi ha m'interessen, i m'agrada com ens ho hem montat, penso que a part de reflexió a partir del material, després hi ha aquest debat que entre el comentari sobre el material i a vegades que ens anem una mica, però que també va bé, surten temes que ens agraden o que van sortint successivament.

Encarna Herrera: Jo també valoro positivament l'experiència, m'estic divertint i estic aprenent. Penso que porta a la reflexió sobre temes i idees, aporta molta cosa.

Respecte al que seria profitós, seria fer al final una o dues sessions per inclinar-ho cap als objectius inicials: Migracions interiors i exteriors...

Nora Muntanyola: Per a mi ha sigut molt positiu i a més penso que potser després podem fer tots, cadascú individualment, quines coses, quines idees hem tret, quines aportacions podem fer després...

Nicolás Lorite: Jo també, en la mateixa línia. Jo crec que una mica aquest seminari trenca una mica amb el que és la rutina de conferències... Aquí és l'oportunitat d'avançar cap a línies concretes...

A l'inici de la sessió Encarna Herrera ha demanat si la Fundació Bofill pensa publicar els textos d'aquest seminari.

Lluís Recolons: en principi no ha estat considerat així. Potser, a posteriori, si algun text sembla interessant per publicar-se, es podria plantejar.

Cal recordar que el que demanava la Fundació Bofill d'aquest seminari, com a conclusió, és que de cara a tenir ells un criteri quan els hi demanen ajut per a investigacions relacionades amb migracions, quins temes creuríem nosaltres que són més rellevants?

D'altra banda, cal anar en compte amb l'ús que fem dels materials lliurats pels diversos participants. Si no es tracta de materials publicats, resten de circulació interna, no per difondre'ls sense permís de l'autor.

Seminari Interdisciplinari d'Investigadors en Migracions

9ª sessió: 21 de setembre de 1995

Materials de treball

presentats per Jaume Llansó i Torras

ELS RELATS DE L'IMMIGRANT:

DEIXAR PARLAR I ESCOLTAR

Index:

Pàg.

1. Introducció.....	2
2. Descripció de l'experiència.....	2
2.1. Objectius.....	2
2.2. L'experiència pas a pas.....	3
2.3. Consideracions metodològiques.....	3
3. Resultats.....	3
a. música.....	4
b. festes.....	4
c. kafos -col.lectius-.....	4
d. país d'origen.....	4
e. amistats.....	5
f. llengües.....	5
g. nom.....	5
h. on viuries? -igualtat de condicions socio-econòmiques-.....	5
i. lectures.....	6
j. nacionalitat.....	6
k. vestit.....	6
l. cuina.....	6
m. interès per la societat receptora.....	7
n. família.....	7
o. religió.....	7
4. Conclusions.....	7
5. Propostes sobre temes d'interès a investigar en el futur....	8

ELS RELATS DE L'IMMIGRANT: DEIXAR PARLAR I ESCOLTAR.

1. Introducció.

2. Descripció de l'experiència.

2.1. Objectius.

2.2. L'experiència pas a pas.

2.3. Consideracions metodològiques.

3. Resultats.

4. Conclusions.

5. Propostes sobre temes d'interès a investigar en el futur.

1. Introducció.

Aquest treball pretén escoltar immigrants de països del Sud, concretament africans i africanes. Els immigrants entrevistats formen part dels contingents de població que viuen a Catalunya, concretament a les comarques del Maresme, la Selva i el Gironès. En aquests es vol copçar en la població de segona generació quina identitat senten de manera més vivencial, arrelada i íntima. Si la originària dels seus parents o la nova, de la societat receptora.

Partim de la premisa que a nivell psicosocial, una identitat minoritària per a mantenir una autoimatge positiva necessita d'elements -significatius i simbòlics- que la distingeixin per a sentir-se segura d'ella mateixa. Al mateix temps quan aquests no es donen, no es poden donar o no es volen donar, la identitat del grup minoritari es veu agreujada de manera que els membres pertanyents a la minoria faran els possibles per anar adaptant elements i anar-se configurant una identitat el màxim possible de similar a la del grup majoritari. Cal tenir en compte que tots aquests aspectes venen mediatitzats per si és un immigrant de primera, segona o tercera generació. L'objecte de treball del present és centrar-nos en la segona generació, generació que es considera clau per a tots aquests factors d'identitat tant a nivell col·lectiu com a nivell individual.

2. Descripció de l'experiència.

El treball neix de l'interès de l'autor en quines són les vivències, contradiccions i desencadenants que pot suposar viure de manera paral·lela dues identitats, una de més emocional i originària i la nova, més racional per bé que més instrumental. Es pretén escoltar i deixar parlar de manera que ha estat poc abordada la possible classificació o taxonomia d'identitats. El més destacable potser serà la convivència d'identitats en un mateix individu.

2.1. Objectius.

El treball pretén cobrir dos grans objectius. El primer, metodològic, era escoltar i oferir un marc de confiança, de manera que es pogués parlar dels temes amb el màxim de sinceritat per tal de poder-nos acostar a les angoixes, desesperances, il·lusions, projectes que poden tenir immigrants de segona generació. Els entrevistats eren informats de quin era l'objectiu del treball de manera que si per motius de consciència i/o dret a la intimitat preferien no col·laborar hi tenien tot el seu dret.

El segon i principal objectiu era mirar quin era l'estat de la qüestió pel que fa a la identitat en immigrants africans i africanes de segona generació en unes comarques concretes de Catalunya.

2.2.1. l'experiència pas a pas.

El primer va ser connectar amb col·lectius d'immigrants africans. S'aprofità la relació que l'autor tenia amb alguns d'ells de manera que facilitaren el contacte amb d'altres de nous. Es parlava amb els presidents o presidentes dels col·lectius i es demanava la col·laboració tot brindant les possibles objeccions que es poguessin fer en la participació del treball.

Les entrevistes foren realitzades en llocs a on l'entrevistat se sentís còmode, a casa seva o en conversa de bar.

S'han entrevistat un total de catorze persones, d'entre divuit i vint-i-cinc anys i compensat per gèneres.

2.3. Consideracions metodològiques.

Les catorze entrevistes han estat semi-estructurades de manera que permetien aprofundir en qüestions que a priori havien semblat indefugibles, però durant el transcurs d'aquestes els temes se succeïen sense gaires dificultats. S'ha utilitzat aquesta metodologia perquè s'ha cregut que era mitjançant la qual es podria rescatar més informació de manera còmode per a l'entrevistat i per a l'entrevistador.

3. Resultats.

Donada la varietat de respostes i riquesa dels materials es procedirà de la següent manera. Les entrevistes són analitzades i sintetitzades en temes. Les frases textuais no expresen la majoria però s'ha cregut convenient incloure-les per la seva significació o síntesi d'altres. Les entrevistes de forma completa no hi són en forma d'annex per voluntat d'algunes de les persones entrevistades o pel compromís de l'autor en no fer-ne cap ús posterior, a no ser el que s'ha realitzat de forma anònima prèvia consulta dels afectats.

a. música

En general la música és un tret especialment significatiu de la identitat d'aquests immigrants en ser un element molt important de les festes que realitzen en els col·lectius. Agrada la música amb ritmes -si són semblants als africans millor-, i tenen coneixements dels diferents estils musicals que hi ha en el món i dels seus orígens.

b. festes

Sovint van a festes tant de la societat receptora com les que s'organitzen en els col·lectius. De totes maneres si és destacable la festa com a tret de les seves vides, fet que podriem relacionar més amb la seva cultura originària. Una noia deia "celebro les festes de la meua religió i la del meu aniversari". I més tard "Sí és clar, totes les festes m'agraden". Curiosament la del seu aniversari era celebrada amb els pares i la família. Una altra noia "de totes maneres m'ho passo millor a les festes amb les meves amigues -referint-se a les altres noies amb qui va a la facultat-".

c. kafos -col·lectius-

Els Kafos solen ser per als adults de manera que, majoritàriament, fins que no es casen no poden fer-hi vida. Tot i així hi ha joves que ja estan mirant de fer el seu kafo de joves. Els poden tenir en funció dels seus orígens ètnics o per gèneres -per exemple, el musukafo, col·lectiu de dones-. Si han d'escollir de pertànyer a entitats o associacions es fan dels kafos.

d. país d'origen

La majoria d'ells no han anat a la terra dels seus progenitors. Mantenen contactes via correu sobretot amb els avis. "Tenim contacte però jo no hi vaig, hi van el meu pare i la meua mare". En general s'interessen pel que es va succeint al país dels seus progenitors, de manera més clara si varen nèixer i viure alguns anys de la infància allà. Durant període de guerres pateixen molt per si els passa alguna cosa als seus familiars. Un noi ens expressava de manera molt clara la dualitat d'identitats: "el que passa es que els meus pares són d'allà i les festes que celebren allà les celebren aquí i se senten millor. Però jo em sento igual. Sí, igual. Perquè el que feia allà, ho faig aquí. Jo . les d'aquí també les faig."

e. amistats

Tenen amistats de la societat receptora i amistats als kafos o fora d'ells però d'iguals. Les relacions amb les amistats es realitzen en els marcs corresponents, és a dir, per anar a una discoteca hi aniran amb les amistats de la societat receptora i per anar al kafo amb els iguals. De totes maneres pel fet que són joves i no els està permesa la vida als kafos normals solen sortir més amb les amistats de la societat receptora. Poden trobar-se de vedades -perquè no són grans contingents de població, tot i que viuen en zones pròximes- que no hi hagi un igual de la mateixa edat.

Davant del tema de sortir de nit creuen que tenen diferents llibertats respecte si visquessin a la societat originària. Una noia ens deia: "allà no et diuen res, tu surts. Allà van a dormir aviat, a les deu o així, perquè mira...Tu surts, i si a les dotze a casa, doncs a les dotze a casa, però quan arribis tot el món estarà adormit i si la porta és tancada, doncs no entraràs i si algú està despert, t'obre."

f. llengües

"A casa parlem el mandinga com a llengua originària, el català i castellà perquè estem aquí, l'anglès perquè pel món i l'àrab per la religió". Aquesta família políglota no és excepcional. De totes maneres no tots els immigrants saben tantes llengües: "a casa parlem el mandinga". Entre ells parlen la llengua originària si tenen la mateixa i si no català o castellà. "A l'Institut sempre parlo castellà o català", i "em sento millor parlant la meua llengua".

g. nom

"Sí, m'agrada molt el meu nom". Sovintegen els noms com Wagu, Matu... "Mi nombre me encanta".

h. on viuríes? -igualtat de condicions socio-econòmiques-

"El meu germà petit no hi ha anat mai i diu que vol anar a viure allà perquè aquí ha d'anar al cole i allà jugaria tot el dia al carrer". "No ho sé si tornaria, no em facis preguntes tant difícils". "Aquí a Catalunya, No sé ben bé perquè, M'agrada el lloc. Bé m'agrada aquí i m'agrada àfrica, però aquí et pagarien més. No pot ser que et paguin el mateix allà".

i. lectures

No sabem si aquesta ens pot aportar elements de reflexió per veure si el seu marc d'identitat personal i identitat col·lectiva és la de la societat receptora o l'originària. De totes maneres podem dir que generalment llegeixen els llibres de novel·la que circulen pel mercat estàndard. "Llegir a casa m'agrada".

i. nacionalitat

"Em sento meitat i meitat. Em sento gambià, però també català per la manera de pensar, vestir....".

S'ha constatat eiferents persones entrevistades i en diferents moments moments de l'entrevista, diferents respostes en funció de la pregunta que fa l'entrevistador. Hi ha diferents respostes davant d'una pregunta en disjuntiva en que no admet matís i preguntes que admeten matís aconseguint una resposta més real.

"Què et sents més gambià o català/espanyol?" "Avui que estic aquí em sento espanyol". "A tu, si et pregunten d'on ets, què ets: gambiana o catalana?" "Catalana". Però si la pregunta és "tu segueixes conservant la teva identitat de gàmbia, et sents gambià, però a la vegada et sents català/espanyol?" "Sí, quan estic amb un grup de la meva raça em sento gambià, quan estic amb els meus amics em sento espanyol, perquè ells m'ho diuen".

Un altre noi ens deia: "per ser català primer haig de ser africà". Per anar algun lloc primer han de saber d'on venen i qui són. "Em sento bé sent catalana. El que passa es que si dic que sóc catalana no em creuran pel color. Com ahir, estava amb una amiga en una llibreria i una dona em va dir: quina trena més bonica i m'ho va dir en català i jo vaig contestar en català. Em digué: parles molt bé el català i jo li vaig dir: és que sóc catalana."

k. vestit

Els vestits africans els porten molt a gust però només a les festes que fan als kafos. Els pares i mares els porten pel carrer i ells i elles ja no. "Em sento més a gust amb els texans".

l. cuina

"Aquí comemos todos juntos igual, siempre con la mano. La amiga come con cuchara y tenedor. Comemos aparte. Bueno, es cuando vienen mis amigas es cuando hemos acabado de comer. Cuando estamos comiendo y si ve que es una amiga mi madre dice, venga corre a comer en la cocina. Le digo si quiere comer y le doy un plato. Mis

amigas también me invitan a comer en su casa y está bueno. En el bar de mi padre, la gente va probando el zumo de melocotón con leche y ya se vendía más que la Coca-cola".

m. interès per la societat receptora

El treball realitzat durant els mesos de juny i juliol de 1995 i després de les eleccions municipals del 28 de maig, ha estat un bon indicador per l'interès en la política municipal. Aquesta és la que queda més a disposició dels immigrants i dels col·lectius d'immigrants. En general han mostrat un interès i un seguiment durant la campanya i per veure qui era el nou o reelegit alcalde de la població on tenen residència. "Perquè crec que és important".

n. família

Sovint celebren les festes als kafos amb amics però sobretot amb els familiars que tenen aquí.

o. religió

Generalment practiquen la religió dels seus progenitors, la musulmana. Els qui no la practiquen saben quina és la religió de la seva família i col·lectivitat, restant en ells una mena de mala consciència. Noten el contrast amb una societat laica.

4. Conclusions.

Com em pogit anar veient en l'apartat de resultats el que sembla més destacable és el coexistència de dues estructures socials i per tant dues estructures mentals de forma generalitzada en el immigrants africans de segona generació residents en tres comarques catalanes. El manteniment d'alguns aspectes de forma quasi exacta als seus progenitors (estils musicals, kafos, noms, cuina), d'altres aspectes que hi ha una *vivència dual* dels orígens dels progenitors amb la societat receptora (festes, amistats, llengües, nacionalitat, vestit) i elements pels quals estableixen una més clara vinculació amb la societat receptora (país on establiran residència). Volem destacar però que el més important és que si bé la majoria dels elements podríem posar-los

dins la categoria de *vivència dual*, és clar -a excepció dels noms i dels kafos- que tots els elements tenen aspectes d'identitat de la cultura originària i aspectes d'identitat de la societat receptora.

5. Propostes sobre temes d'interès a investigar en el futur.

Considero en la línia del present, seria interessant obrir dos àmbits de treball:

-definir amb un equip interdisciplinari què s'entendria per identitat personal integrada.

-fer un treball sobre el terreny real social per veure quins són els canvis psicosociològics que es donen d'immigrants de segona generació a immigrants de tercera generació. Posteriorment fer una proposta, si es troba escaient, a les administracions i a la societat civil a fi que s'estableixin atencions i suports socials per a una millor comprensió entre els immigrants i la societat receptora.

Seminari Interdisciplinari d'Investigadors en Migracions

ACTA 9ª sessió, 21 de setembre de 1995

Assistents: Núria Gasol, Jaume Llansó, Nicolás Lorite, Elisabeth Maluquer, Nora Muntanyola, Luis Miguel Narbona, Lluís Recolons, Maria Recolons (secretària), Claudio Urtubia.

Excusen assistència: Inés Brancós i Encarna Herrera.

Es reparteix a cada assistent els materials de treball presentats per Núria Gasol per a la 10ª reunió del dia 5 d'octubre: *La immigració a Espanya i el mercat de treball*.

En començar la reunió es dedica més temps de l'acostumat a intercanviar experiències de l'estiu.

Lluís Recolons: Indica que s'han d'aprofitar les reunions que resten per anar aterrant en les recomanacions que s'han de fer arribar a la **Fundació Jaume Bofill** per veure quins temes es creu que són interessants d'investigar sobre migracions.

Explica la seva assistència al CONGRES EUROPEU DE DEMOGRAFIA, organitzat per EAPS (European Association for Population Studies) i IUSSP (International Union for the Scientific Study of Population) que ha tingut lloc a Milà del 4 al 8 de setembre.

El tema de migracions es va convertint en una qüestió rellevant atès que hi ha preocupació política, i el ressò de l'opinió pública, sobretot per part dels autòctons; preocupació que es manifesta en un sentit reticent i negatiu.

Una qüestió constatada, tant en aquest Congrés com en el que va tenir lloc fa quatre anys a París, és que les perspectives que es preveien d'una invasió de l'Est s'han complert força menys del que s'esperaven. Ha vingut, sobretot gent d'origen ètnic germànic, però no tants com es preveien. Altra qüestió curiosa és que Rússia resulta ser un país que ha rebut molta immigració de les altres repúbliques soviètiques, especialment de les asiàtiques, i, també envia immigració fora de Rússia. De Polònia i Txecoslovàquia la immigració va cap a Alemanya.

Cita les diferents sessions plenàries que recorrien els temes bàsics. Menciona especialment la nª 3: *D'on vénen els immigrants? Tipologia i geografia de les masses migratòries europees en el segle XX*, de Rainer Münz.

Passa el programa de les sessions on consten encerclades les que es refereixen a migracions.

De la Universitat Autònoma van presentar temes interessants sobretot relacionats especialment amb la mobilitat dintre de l'àrea metropolitana de Barcelona. Jordi Pascual va presentar una ponència en la qual es reflexa com el primer

anell (10 Km. entorn del municipi de Barcelona) és el que envia més emigrants cap a la resta de l'àrea metropolitana. També es constata que els qui es mouen més són els joves de 25-35 anys i el principal motiu pel qual es mouen és per l'habitatge, amb una particularitat, que, d'altra banda, els aturats es mouen poc i precisament en aquest grup d'edat hi ha molts aturats. O sigui que malgrat ser un grup que té molts aturats, els no aturats es mouen molt. Això li fa pensar (en el Lluís) que a l'hora d'estudiar la natalitat, la fecunditat, etc., i la complexitat de causes que influeixen en la baixa fecunditat en Catalunya, aquesta qüestió de l'habitatge té molta influència..

Informa que la **Fundació Alfons Comín** organitza un seminari pel qual li van demanar un assessorament. Es un seminari complex que constarà de dos blocs.

-Primer bloc, diferents grups:.

- .Immigrants subsaharians i autòctons de Catalunya.
- .Immigrants magrebins i autòctons.
- .Llatinoamericans i autòctons.

Cada grup farà quatre sessions durant el seminari i tindrà un coordinador de grup. Tractaran els temes:

- **Els orígens econòmics de la migració (Arcadi Oliveras)*
- **La sobreexplotació i l'ajuda al desenvolupament: una altra forma de colonialisme (Arcadi Oliveras)*
- **El mestisatge: la cultura del demà que comença avui (grup de l'Àfrica Subsahariana: Jacint Creus; grup del Magrib: Teresa Losada; grup de Llatinoamèrica: Maria Comín)*
- **La diferència i la convivència social (Pilar Heras)*

Aquest primer bloc serà a l'octubre amb dues sessions a la setmana.

Un mes després hi haurà un Simposi on es tractaran aquests temes amb uns convidats estrangers.

D'aquest seminari ja tenen les persones que assistiran d'Àfrica i de Llatinoamèrica, no és obert, però ho va preguntar i li van dir que podia convidar a persones interessades. Es gratuït. Per si interessa a algú, passa el paper d'elaboració d'aquest seminari i indica l'adreça: Avda. República Argentina, 190, 2n 2º. , Tel. 418 54 97.

Núria Gasol: Explica la seva estada d'un mes i mig a Mèxic, convivint amb indígenes de l'estat de Oaxaca en una comunitat rural, bastant aïllada, sense llum ni aigua. Va anar amb quatre persones més, pensant que en el poble les esperaven doncs havien fet un contacte a través d'un capellà, però es van trobar que ni les esperaven ni les volien. El fet d'anar convivint amb ells, cadascú amb una família, va fer que s'anessin obrint. Van fer una tsca d'animació en el temps lliure.

Van anar amb la idea de portar a terme una sèrie de projectes, però la gent del poble només els hi van acceptar la implantació de les llavors de soja. Un dels projectes era fer un llibre per la comunitat que expliqués els seus costums mazateques, fer un cens, etc. Això no ho van voler

atès que molta gent pot fer ús d'aquesta informació i els hi pot repercutir negativament, pujant-los els impostos, etc. Són un poble que han tingut experiències negatives amb la gent forània. La idea del llibre era per reforçar l'autoestima dels seus costums, però de seguida va quedar clar que la seva identitat ja estava prou reforçada.

Nicolás Lorite: Comenta la seva estada, també d'un mes i mig, a Bolívia, en Sta. Cruz de la Sierra, la ciutat més desenvolupada de Bolívia, amb un milió d'habitants aproximadament. La típica ciutat que ha crescut en molt poc temps d'una manera desorbitada. Es una societat semblant a la que teníem aquí fa vint o trenta anys. Es una zona rica, desenvolupada i la gent es va col.locant en el que dona de sí la poca indústria que tenen, en el comerç i després fan una mica de pont entre l'agricultura i la ciutat. En Bolívia hi ha una divisió molt clara de *campas* i *coias*. Hi ha una lluita, el coia quan va a Sta. Cruz està marginat com ho estan els gitanos aquí, no s'integren, estan degradats. La Paz és una barreja, però així i tot encara que té una part moderna, segueix aquest tipus d'estructura. Pujant més amunt cap a Cuzco (Perú) es nota un rebuig cap a tot al que tingui que veure amb els *blancos*, cap a la cultura castellana.

L'experiència educativa en la qual ha estat treballant ha resultat molt interessant. Hi ha molta educació a fer per la televisió. Per ràdio es fan diferents programes tant de capacitació, com d'educació sanitària, com d'iniciació agrícola, etc. Però tenen models de ràdio i de televisió molt senzills que a vegades quasi en comptes d'ajudar provoquen l'efecte contrari, doncs tracten als adults com a imbècils. La seva tasca va consistir en què elaboreassin més i millor el seu discurs, amb més documentació. Van experimentar intentant fer amb els mitjans dels quals disposen un reportatge. Fa molt èmfasi en com influeix el fet que és un país que funciona amb un altre tipus d'horari, l'estructura del temps és distinta, és diferent el ritme temporal i això fa que quan es tracta de fer alguna cosa per la televisió amb el seu ritme habitual no aconsegueixen fer-ho. Falta gent amb criteris més occidentals que marqui que allò s'ha d'acabar un dia determinat, per a què vegin que poden fer més coses amb el que tenen. Van fer un reportatge tenint en compte una nova alternativa no sòls de televisió educativa centrada en el tema educatiu, sinó en què el tema educatiu pot estar ficat en qualsevol cadena de televisió a qualsevol hora. El reportatge que van fer era sobre paràsits (doncs tenen molts) i es va emetre en un programa equivalent a *Informe Semanal* d'aquí en una cadena d'àmbit estatal.

Sobre la seva experiència en la Universitat Evangèlica Boliviana on va estar, ha tingut unes vivències que fan veure un funcionament de la religió com era aquí fa trenta anys. Enfocament de la religió per controlar el poble. Malgrat tot, també hi ha una altra visió de Bolívia: és una societat molt humana i molt més comunicativa que la nostra. Tenen una cultura oral molt més desenvolupada.

La diversitat cultural és amplíssima, encara que no li donen importància a aquesta diversitat.

Nora Muntanyola: Es l'última reunió a la que assisteix doncs marxa a Estats Units el dia 25 fins el gener del 1996.

Explica que va a estar a Anglaterra i va seva assistir a un festival dedicat a l'Àfrica, on hi havia fotografies de fotògrafs de Camerun, de Gàmbia... s'exposava el que fa referència al retrat. Era molt interessant perquè era un assaig de fer coses amb els immigrants subsaharians (homes i dones) a Anglaterra, després de visitar els seus països d'origen.

Remarca com a fet que li va resultar molt sorprenent que, concretament a Birmingham, en un barri d'immigrants, va sentir com aquests parlaven de problemes que tenen a Anglaterra, amb la Llei d'Estrangeria... com parlaven de problemes que se'ls presenten no sòls a nivell de vida quotidiana, sinó a nivell de possibilitats, d'accedir a cursos universitaris, beques, etc. Remarca que li va resultar sorprenent pel fet que Anglaterra no té fama de tenir lleis racistes, ni de ser racista.

Sobre la SETMANA INTERCULTURAL DE GIRONA, (ESCOLA D'ESTIU, SOBRE INTERCULTURALITAT i FORUM INTERCULTURAL, Girona, setembre 1995) a la qual era la primera vegada que assistia, li va agradar i li va resultar interessant pel fet de parlar amb la gent. Un dels cursos que va assistir va ser del **Colectivo IOE**, que parlava **Angel Prada**. (Repartim fotocòpies entre els assistents al Seminari del **Colectivo IOE -Miguel Angel de Prada, Carlos Pereda, Walter Actis-**: *Nuevas dinámicas migratorias en Europa. Efectos sobre los procesos de inserción/exclusión social.*)

Elisabeth Maluquer: També explica sobre la seva assistència al SETMANA INTERCULTURAL DE GIRONA on va assistir a dos cursos. Un d'ells era sobre mediació, un tema del qual s'està parlant molt: els mediadors culturals. Donava el curs un filòsof belga que està en un institut d'estudis sobre mediació. Va passar que es parlava de dues idees molt diferents de mediació, ells parlaven de mediació en el sentit de resolució de conflictes i com alternativa als tribunals, una alternativa molt més creativa, i com l'ajuda d'una tercera persona pot ajudar-los a sortir de conflictes, etc. Mentre que la idea que tenien els assistents al curs d'aquí era com més incipient, una professió de mediadors interculturals, com a persones que fan de mitjanceres, que ajuden a traduir més enllà de la llengua: comportaments i formes d'organització, i que fan com una mena de pont entre els assistents socials i els foranis.

L'altre curs el donava un sociòleg que es diu **Daniello Martucelli** que entre els seus últims treballs, té: *La França racista*, i d'aquest estudi hi ha un altre que va fer a nivell de tota Europa que sortirà amb el títol de *l'Europa racista*. Va resultar molt interessant per les anècdotes que explicava i també a nivell metodològic, perquè han treballat amb un mètode creat per **Alain Touraine**

que es diu "mètode de la intervenció" i que consisteix en reunir el col·lectiu que volen estudiar (d'unes quinze persones) i fer-los entre sis i set sessions en les quals conversen amb els sociòlegs (amb uns quants) i els ofereixen de triar un interlocutor amb el qual voldrien parlar, per exemple, els skins van triar de parlar amb un policia, amb un ecologista, amb un polític... Els sociòlegs busquen una figura que pugui ser interessant i donar resposta al que li diran i llavors els sociòlegs observen el discurs que es va generant i com es desenvolupa el comportament del grup, intervenint en algunes ocasions. Després, també tenen entrevistes individuals amb profunditat amb els diferents membres del col·lectiu. Les conclusions a les quals arriben després de tot aquest treball de camp les sobmetent al col·lectiu i recullen les crítiques i les contrasten. Tenien la por que després de l'estudi els agents racistes encara se sentien més reforçats en la seva identitat.

AMPLIACIÓ DEL TEXT BASIC DE LA SESSIO

Jaume Llansó:

Els relats de l'immigrant: deixar parlar i escoltar

Jaume Llansó: Vull destacar que a mi m'interessava molt en aquest treball l'intent d'un acostament real de palpar el tema, d'anar al mateix personatge en qüestió i establir una conversa franca, sincera amb un to distès i poder parlar de vivències de persona a persona. Una constant era la doble identitat: "tu, aquí o allà?" Era una pregunta reiterada per veure cap a on es movia la seva identitat dintre del contrast aquest continu.

He constatat, en la gent amb qui m'he basat per fer aquest treball, la constant de doble dualitat de vivència, de la cultura originària i de la societat en la que viuen. Es tractaria de veure si això és exclusiu de la segona generació o fins i tot podríem parlar de la següent generació... Però, de moment hi ha molt poca gent de tercera generació i encara són nens molt petits.

M'he inclinat molt per la metodologia qualitativa a l'hora de fer les entrevistes, sobretot pel fet que s'arribés a un tipus d'aproximació fresca i molt real.

Quan a la facilitat, ells m'han mostrat sempre disposició davant del tema, però han mostrat molt recel a què pogués sortir a la llum amb un altre tipus de treball. No sé si perquè intueixen algun tipus de problemàtica que els hi pogués arribar sobre qüestions professionals... (A vegades em deien: "esto no lo comentas con mi jefe")

Com a persones que formen part d'un col·lectiu determinat hi havia molta relació social entre ells mateixos, quan a relació d'identitat, de grup; hi havia força reflexió de qüestions que en algun moment els havien tocat com a grup,

no parlaven des de la pròpia experiència i arribaven a conclusions en un grau bastant elaborat, més enllà de la seva situació personal d'atur o del que fos... Tenien sentit col·lectiu i s'agrupaven en els mateixos kafos... Aquesta sensació hi era i entre ells la comentaven.

Quan a conflictivitat entre ells i la societat receptora, jo diria que no hi ha conflicte clar en aquests moments, però sí que es palpa un racisme implícit sobre comentaris que els hi fan: si aconseguixen un bon treball, o si van ben vestits... Sempre hi ha el comentari que acompanya el seu progrés. No surt el conflicte directament en les comarques, perquè els contingents de població són molt reduïts de manera que no preocupen de moment, fins i tot hi pot haver un cert to folklòric, d'encant... que també seria un cert to de racisme, però no es veu un conflicte més clar. Tampoc es dona el conflicte per la relativa poca relació que hi ha entre els mateixos col·lectius i la societat en general. Van a la feina, però quan volen establir un marc de relació d'amistat tendeixen a buscar-la en els seus kafos, i a l'inrevés, quan des d'aquí es pot convidar a algú, però, no hi han persones que vagin a les seves trobades...

Els kafos són associacions en les quals ells hi poden fer sobretot l'element festa que el tenen molt viu i que el fan setmanal o quinzenal, i és el lloc on a vegades imparteixen alfabetització, classes..., però més aviat té un to d'associació lúdica. Són els seus col·lectius. A vegades conviden a gent a un altre poble i conviden a la gent del barri on es fa la festa i la fan a la seva manera, amb el seu menjar. Els magrebins no tenen aquests col·lectius tan establerts amb un local social. La norma per pertènyer a un kafo és estar casat (de deu kafos, per vuit això era una condició indispensable; els altres dos no m'ho van voler dir) Uns joves deien que ara ells montarien el seu kafo de joves. Comentaven com a cosa excepcional: un dia que els pares feien una festa i es van ajuntar dos kafos i els joves havien estat convidats.

Nora Muntanyola: Hi ha kafos més institucionalitzats, hi ha moltes coses que es barregen, la qüestió personal del kafo i moltes altres coses afegides, hi ha vegades que les barreres es trenquen. Hi ha moltes menes de kafos, i d'entendre els kafos... Jo he parlat sobretot amb primera generació. Sí que és veritat que els col·lectius amb els qui he anat a festa en el centre, normalment són homes.

Jaume Llansó: Evidentment que s'hi barregen moltes coses. S'hi barreja també el fet de les subvencions, aquí ja no sabem si quan els kafos organitzen una cosa d'una manera determinada, són ells que ho volen organitzar així o si està en funció de la subvenció que reben aquests kafos per part dels Ajuntaments, etc., doncs sense aquest suport allò no ho podrien fer així. El kafo era l'element essencial de manteniment de la pròpia identitat. L'element més aglutinador dintre del mateix col·lectiu és la festa on

entra: la vestimenta, la música, les mateixes relacions que s'estableixen entre ells, la cuina...

Com a propostes a la llarga apunto sobre el què s'entendria per identitat integrada? què voldria dir, per exemple, integració respecte a la diferència? i si poden ser contradictòries o si poden ser complementàries. Vist des del punt de vista d'identitat personal o col·lectiva i, com marcaria tot això?. I sobre tot això que s'ha vist en una segona generació veure en una tercera, què passarà? Jo per tres entrevistes fetes a primera generació que no consten en aquest material de treball, en el pas de primera a segona han hagut canvis, però per a què es pugui parlar que una persona es pugui sentir molt més d'aquí, potser haurà de ser de la quarta o cinquena generació.

Núria Gasol: Aquí influeix el grau de recepció de la nostra societat depenent dels col·lectius, potser pel fet del racisme, si fos una segona generació d'alemanys, potser ja se sentirien molt més d'aquí.

Luis Miguel Narbona: Depèn molt del moment històric que s'està vivint. M'ha agradat molt el que has dit Jaume sobre l'element folklòric que és un dels elements de la segona generació per identificar la seva pròpia identitat... Amb el folklore a nosaltres ens dóna sensació que som tolerants i ells tenen l'oportunitat de sentir-se afalagats de la seva cultura...

Jaume Llansó:... Jo diria que aquestes festes poden ser criticables en el sentit que no aconsegueixen sensibilitzar d'una determinada manera, però millor que es facin...

Lluís Recolons: He sentit parlar a gent, sobretot de Llatinoamèrica, i realment la gent allà, en igualtat de situacions, o molt pitjor, disfruta molt més de la vida. Diuen que allà la gent viu molt per la festa, potser estan dos anys matant-se per finançar la festa, però quan arriba, la disfruten moltíssim, val la pena... La festa i la música fins a quin punt són un gran crític de la societat moderna, del ritme vital accelerat a què porta la competència econòmica de les nostres societats occidentals?, Aquesta homogeneïtat que ha agafat el liberalisme econòmic que tendeix a arrossegar amb tot..., és tota una qüestió!

Quan parlem d'identitat ho fem en el sentit que és una identitat que tendeix cap al món de procedència o que tendeix cap al lloc de destí del migrant. Però, no hi hauria una mesura per dir és una identitat sana o és una identitat insana o patològica? En aquest sentit el nivell de salut psíquica, mental, humana, com juga aquí?, perquè jo trobo que aquest és un factor important a considerar, potser massa inconsideradament es pretèn, de vegades, accelerar els processos. Aquest nivell psicològic és el que trobo interessant combinar-ho amb l'altre de si tira més cap a una cultura dels orígens o cap la de destí. La persona que perd la identitat queda malaltissa... Hi ha un estudi que s'ha fet en el que es veu que per una selecció natural el nivell de salut psicològica de l'immigrant és

més elevat que el del autòcton, encara que la immigració, per ella mateixa pot ser un factor patogen, però es compensa amb el fet que d'entrada són més sans. Aquest nivell de salut el trobo important a l'hora de pensar que és el millor o el pitjor, si hi hagués un criteri objectiu: que la persona sigui el més sana possible.

Claudio Urtubia: La situació socioeconòmica és molt important, si d'aquestes persones en les quals s'ha basat Jaume Llansó per fer el seu treball hi ha varies que són d'un nivell universitari, hi ha un referent social que és molt important. En una persona que no té un grup social clar, el problema socioeconòmic familiar és important, probablement tindrà una situació psicològica molt més precària que aquell qui té un entorn social i econòmic més clar. En aquest sentit en la qüestió psicològica, per a un immigrant sempre influiran aspectes que són propis de la seva cultura, que són part de la política familiar, però crec que en segona i tercera generació, també influirà si té treball o no té treball, si té salut o no té salut, si té grup social de convivència o no...

Per tant Jaume, a quin grup social pertanyen els entrevistats?

Jaume Llansó: De catorze sis o set eren universitaris, però tres eren de la mateixa família, d'una família en la qual tots treballaven moltíssim, o sigui, els seus pares havien vingut aquí amb dos fills, van tenir quatre més aquí; tant el pare, com la mare són treballadors de mena i dels seus fills el qui vol anar a la universitat hi va, un ha anat a Estats Units, un altre a Londres a estudiar anglès... O sigui, si dels sis o set, tres eren de la mateixa família, deixem'ho que dels onze hi havia tres universitaris i dels catorze hi havia sis.

Hi ha un que estudia tercer de Dret i treballa amb una situació socioeconòmica equivalent a mitjana alta (gambià). entre la resta hi havia un magrebí, amb una situació socioeconòmica inferior a la dels gambians, i dels altres subsaharians hi havia des del qui tenia un bar, fins el que podia aconseguir una feineta en una oficina...

Claudio Urtubia: Vas poder distingir diferències en aquest aspecte?

Jaume Llansó: Els qui tenen interès per moure's dintre del mateix col·lectiu, també progressen a nivell socioeconòmic... arriben a una certa seguretat psíquica i econòmica...

...

Luis Miguel Narbona: Considero que el tema dels kafos és un objecte d'estudi claríssim, per altra banda, molt difícil d'estudiar.

Lluís Recolons: Jo apuntaria a què hi haguessin sociòlegs, i antropòlegs... d'aquestes ètnies i que aquests fessin aquests estudis...

Volia subratllar uns aspectes que assenyalava Raimondo Cagiano de Azevedo en aquest Congrés de Milà. Està treballant la qüestió dels indicadors de migració, ha fet un estudi amb Eurostat que agafa molts països per buscar indicadors que després es puguin reflectir estadísticament. D'una manera bastant empírica considera que parlant de la immigració s'ha de parlar d'integració i d'assimilació. Integració inclou: el treball, l'habitatge, l'escola, la salut i els serveis públics.

Per tant integració ho fica amb variables socioeconòmiques. Assimilació inclou, en general: la manera de viure, de pensar, de parlar, valors socials i religiosos i les relacions humanes.

El procés d'assimilació és més llarg que el d'integració, és el camí dels immigrants per adaptar les maneres de viure a la població local.

Els dos processos estan interconnectats, connexions que poden crear alguns problemes, especialment a la segona generació d'immigrants. De fet, aquests tenen una distància cultural menor respecte a la població local i han passat per una excessiva assimilació sense experimentar un suficient grau d'integració, per això és lògic que s'origini el conflicte.

Elisabeth Maluquer: A mi una de les coses que em va agradar de la SETMANA INTERCULTURAL DE GIRONA és que tothom va coincidir bastant, i qui va obrir aquest tema va ser Teresa Losada dient que el problema actual de la nostra societat és l'exclusió social. Realment es pot parlar d'una part de la societat integrada i d'una part exclosa. D'aquesta part exclosa poden haver immigrants estrangers, molts o pocs, no són els únics. Tothom confirmava que també es dona a la resta d'Europa aquesta tendència a una societat dual.

Luis Miguel Narbona: Assimilació seria una identificació total amb el que jo penso, la més absoluta mínima diferència seria una falta d'integració i una falta de assimilació... Políticament no seria correcte pensar d'una manera...

El que és clar és que integració seria: l'accés a l'escola, l'accés a la sanitat, l'accés a l'habitatge i l'accés al treball. I són factors d'assimilació total, si tens un pis t'has d'acollir a unes normes, en el treball necessites tenir una presentació x, un tracte x..., pel que fa a l'escola, a la sanitat també... Són paràmetres homogeneitzadors, sinó s'intenta buscar una identificació total.

...

Lluís Recolons: Ja ha sortit moltes vegades en la discussió l'assimilació dels immigrants, que la societat és pluricultural, etc., però per aquí van els indicadors i això funciona... També pots dir: jo no és que l'assimilació la consideri bona ni dolenta, però de fet estaran més assimilats o menys assimilats segons estiguin més d'acord amb la societat autòctona o no. Penso que el que diu

Cagiano de Azevedo de l'assimilació pot ser d'utilitat, encara que no s'estigui d'acord amb enfocar la política envers l'assimilació; et ve a dir que de fet estaran més o menys assimilats segons estiguin més o menys d'acord amb la societat de destí. L'assimilació d'alguna manera és una cosa també mesurable.

Luis Miguel Narbona: Però és que aquesta identificació total o totalitària, és irrellevant... Es a dir, si un té un accés a, i té un treball, els altres paràmetres d'identificació entren dintre del que és personal...

Lluís Recolons: Llavors tu vas per la divisió entre l'esfera pública i l'esfera privada, però jo crec que hi ha uns elements de l'esfera pública que un també reclama que romanguin, o sigui, per què un ha de renunciar totalment a què en la societat multicultural no hagin elements públics?... això va contra la idea francesa, l'holandesa i l'anglesa, sí que ho admeten...

Seminari Interdisciplinari d'Investigadors en Migracions

10ª sessió: 5 d'octubre de 1995

Materials de treball

presentats per Núria Gasol i Mestres

LA IMMIGRACIO A ESPANYA I EL MERCAT DE TREBALL

Index:

	<u>Pàg.</u>
Presentació.....	1
Problemàtica.....	4
Polítiques econòmiques adoptades.....	11
Valoració dels resultats.....	18
Polítiques alternatives.....	22
Bibliografia.....	27

PRESENTACIÓ

Espanya que ha estat un país amb una tradició emigratòria considerable cap a l'Europa central durant les dècades dels 60 i 70 (emigració econòmica), ara es veu convertit en un país d'immigració. Aquesta immigració és un percentatge encara molt petit de la població (1,35% al 1991) perquè es tracta d'un fenomen relativament recent. Però, la tendència és la d'un ràpid creixement en els nombre d'immigrants, sobretot dels immigrants econòmics.

L'Europa Comunitària té una tradició més forta d'immigració i, per tant, té també un percentatge més elevat d'estrangers entre la població (d'un 5% a un 10%). Encara que no arriba al límit establert a partir del qual la situació social es fa insostenible i es posen en perill els interessos del capitalistes (límit fixat pels economistes clàssics entre un 10-20% de la població activa).

Cal diferenciar als estrangers en dos categories: els actius (o que treballen) i els passius (per exemple: jubilats, algunes esposes dels immigrants, fills petits, etc.). Entre els actius cal fer també una important distinció: els que provenen de països rics i/o obtenen bones feines, i els que provenen de països pobres i/o treballen en feines d'estatus inferior. Un percentatge elevat de població activa provinent del Tercer Món i Portugal (immigrants econòmics) solen ocupar-se d'aquells treballs que els autòctons rebutgen (cosa que en principi no genera protestes per part de la població nacional). Els conflictes són més evidenciables quan els immigrants ocupen els treballs no rebutjats, entrant en competència directa amb els treballadors

Només així aquests països podran ser considerats com a tals i no com a fonts d'explotació del capital internacional. El problema és que hi ha massa interessos econòmics i polítics creats per voler arribar de veritat a aquesta situació més justa i equitativa.

PROBLEMÀTICA

Espanya tradicional país d'emigració ara és també un país d'immigració. La dècada dels 70 representa un gir important en els fluxes migratoris. Per una banda s'atura l'emigració d'espanyols cap a l'Europa central i, per altra, succeeixen un conjunt de fenòmens que fan d'Espanya un país d'immigració:

- Desde 1973 l'enduriment de la política d'immigració en el centre d'Europa fa que molts emigrants africans i portuguesos escolleixin Espanya com a país de destí. El mateix passa als Estats Units amb els filipins i llatinoamericans, per lo que venen a instal·lar-se a Espanya.

- A l'interior del país cesen els fluxes de població camp-ciutat, cosa que determina una menor pressió en el mercat de treball d'alguns sectors marginals (com el treball auxiliar de la llar o la venda ambulat) que passen a ser ocupats pels immigrants estrangers.

- Una política espanyola de fronteres poc definida fins l'any 1985; i la gran aflluència d'estrangers que van entrar amb la categoria de "turistes" i que s'han quedat a treballar (64% dels immigrants del Tercer Món i Portugal).

Aquests factors determinen l'arribada d'una part de la població estrangera molt concreta: els immigrants econòmics. La majoria passen a formar part de la mà d'obra barata, ocupant

- Estructura social desigual i injusta, buidada de les seves arrels culturals.

- Dependència molt forta de les potències industrials amb les quals el Tercer Món té deutes enormes.

Totes aquestes desigualtats entre el Tercer Món i els Països Industrialitzats són essencials al moviment internacional del capital (per obtenir així una taxa de plusvàlua més elevada). A la vegada, les desigualtats, es donen també dins dels propis Països Desenvolupats, entre capital i assalariat, entre regions, sectors productius, etc. I també dintre dels països del Tercer Món però forma molt més acusada.

Al repasar algunes corrents del pensament econòmic tradicional queda més clar el paper que juga la immigració econòmica pel modus de producció capitalista actual:

Fels economistes del segle XIX (tant ricardians com marxistes) la mobilitat de la mà d'obra ocupava un lloc central en el sistema capitalista, al mateix nivell que l'acumulació de capital o la llibertat de comerç. Va ser necessària la paulatina desintegració dels sistemes rurals tradicionals i dels gremis artesanals a les ciutats, per poder incrementar la massa d'assalariats en les noves zones industrials. L'explotació d'aquesta mà d'obra (dones i nens inclosos) va ser tan intensa en la primera etapa que es va posar en perill la pròpia reproducció dels treballadors. Posteriorment el moviment obrer i la pròpia racionalitat capitalista van anar establint uns serveis públics (en urbanisme, sanitat, educació, etc.) i una legislació laboral que va suavitzar aquelles condicions d'explotació pels treballadors autòctons del país.

Però el nou modus de producció exigia (i exigeix) un lliure mercat de treballadors que va fer que molts empresaris empleessin mà d'obra estrangera, generalment de països veïns menys industrialitzats (tal com passa avui). De seguida es va comprovar que la presència de treballadors immigrants, normalment més dòcils i indefensos, era un factor de divisió de la classe obrera, al veure's amenaçats els autòctons del seu lloc de treball i dels seus avanços sindicals. Perquè l'existència d'una àmplia reserva de treballadors (en l'atur o subocupació) a més de presionar a la baixa la lluita sindical (per por a l'atur) era una garantia d'estabilitat davant de fluxes de recessió i expansió del capital. Això va portar a considerar la "reserva de treballadors" com un element intrínsec o component estructural del modus de producció capitalista. Marx va considerar aquest "exercit de reserva" com un efecte derivat de la tendència del capital a incrementar la seva part "constant" (mitjans de producció) i disminuir la seva part "variable" (força de treball).

Per altra banda, en els llocs on els immigrants van arribar a formar sindicats i altres organitzacions per tal de protegir-se, els patrons i les autoritats locals veieren una greu amenaça pels seus interessos i van optar per expulsions massives o reemplaços forçosos.

Fins aquí, la situació actual pot ser un reflex del passat. Però a partir d'aquí sorgeixen diferències entre les hipòtesis dels economistes del segle XIX i la realitat present.

Fels clàssics, el modus de producció capitalista no només implicava una lliure circulació de mercaderies i capital (aspectes que amb notables restriccions han tingut lloc al món occidental), sinó també la lliure circulació dels treballadors.

En base a aquest supost es va formular la hipòtesi de que els salaris tendrien a igualar-se en tot el món i en totes les branques de producció, gràcies precisament a la mobilitat de treballadors. No obstant, l'experiència històrica ha estat una altra: les diferències de salaris entre països s'han disparat, sobretot entre els treballadors menys qualificats; i a l'interior de cada país entre diferents regions, categories, i branques de producció.

Si no s'han igualat els salaris a nivell internacional ha estat precisament per la política restrictiva d'immigració, que impedeix la mobilitat del factor treball.

La relativa lliure circulació de treballadors al segle passat va adquirir la suficient magnitud com per reorientar la política del mercat del treball d'acord amb els següents paràmetres :

- La immigració de treballadors estrangers és rentable pel capital, sobretot en moments d'expansió econòmica, per tal de no saturar el mercat propi de treball, poder presionar a la baixa en les lluites sindicals i dividir a la classe treballadora (que culparà de la seva situació als immigrants).

- Arribats a un cert límit (que pot ser entre un 10% i un 20% dels treballadors) el col·lectiu immigrant pot provocar tumults socials, deteriorar "la identitat nacional" o inclús servir de punta de llança per una organització internacional de la classe obrera. Per això, arribats a aquest punt convindrà: "restringir la immigració o fer-la temporal, diversificar-la, aïllar-la per nacionalitats d'origen, prohibir organitzacions polítiques o sindicals pròpies dels immigrants, promoure l'assimilació dels estrangers en la segona o tercera generació com a molt, etc."

Aquesta política segueix vigent avui dia, encara que no s'ha deixat arribar al límit estimat com a conflictiu mitjançant la política de control de fronteres.

La immobilitat del factor treball, al no permetre que es produeixin anivellaments de salaris internacionals, origina un privilegi comparatiu dels assalariats del Primer Món (que arriben a cobrar fins 20 vegades més pel mateix treball, que els assalariats del Tercer Món) i genera, a la vegada, una nova divisió entre les organitzacions de treballadors a nivell internacional. Els treballadors del Primer Món no es veuen identificats amb els del Tercer Món, cosa que impossibilita la reivindicació conjunta pels drets comuns i fa que perdin tota força d'acció davant dels interessos internacionals del capital. És per això, que els partits comunistes europeus d'entre guerres van deixar de tenir un plantejament internacionalista, per adoptar una estratègia política basada en "l'interès nacional".

Espanya després del parèntesis de l'autarquia franquista es va anar aliniant amb els països desenvolupats del bloc occidental. D'aquesta manera, i sense deixar de pertànyer a la semiperifèria mundial, s'ha enquadrat en les coordenades ideològiques, econòmiques i militars que defensen i legitimen la lògica de la dominació econòmica del capital multinacional sobre el Tercer Món, i els sectors productius i classes socials que porten la pitjor part en l'intercanvi desigual. En particular les conseqüències sobre el moviment internacional dels treballadors es reflecteixen en un tancament de fronteres respecte al Tercer Món; que s'ha vist materialitzat en la Llei d'Estrangeria de 1985 (fidel reflex de la política proteccionista dels països centro-europeus).

Es posa així un mur de contenció, tant al perill que entranya pel capital la lliure circulació de treballadors (ja que tendiria a limitar els beneficis de l'intercanvi desigual i fomentaria, a llarg plaç, un procés d'unificació dels assalariats), com al perill que suposa pel nostre model d'estat el qüestionament de "l'interés nacional".

Per altra banda, com que avui dia tenir immigrants econòmics representa més costos per l'Estat, ja que amb el temps aquests han portat la família i necessiten educació, sanitat, vivenda, etc. (cosa que abans anava a càrrec del país d'origen al venir el treballador jove i sense família), surt més a compte exportar les etapes de producció que requereixen una gran quantitat de mà d'obra barata, i racionalitzar els sectors que es queden a Europa mitjançant l'adopció de noves tecnologies, recolzades en els microprocessadors.

POLÍTiques ECONÒMIQUES ADOPTADES

Espanya abans de 1985 no tenia encara una política migratoria definida perquè la immigració encara era un fenomen recent i no formàvem part de la CEE. Això canvia quan Espanya passa a ser un país membre de la Comunitat i s'insereix en la línia general de Política Migratoria Europea basada en un tancament de fronteres i control de fluxes.

Aquesta política restrictiva no ha servit per aturar el flux d'immigrants que arriben del Tercer Món. En tot cas ha fet que augmentessin el nombre d'immigrants no documentats o il·legals, que en el cas d'Espanya i Itàlia suposen una proporció tan elevada que s'ha convertit en un problema social i polític de primer ordre.

Un repàs a la legislació referent a les condicions d'estància i treball dels estrangers a Espanya, pot il·lustrar millor el problema:

Abans de la llei de 1985 només hi havia dos textos que estipulessin aquestes condicions. Un decret de l'any 1974 que distingia dos tipus de permisos d'estància: l'estància temporal (o la "permanència") vàlid per 3 mesos i renovable varios cops; i el permís de residència, vàlid per 2 anys i renovable només un cop. Només els qui posseïen aquests permisos d'estància (qualsevol dels dos) podien sol·licitar una autorització per treballar com a assalariats o per compte pròpia. Es dispensa d'aquest permís als nadius dels països de llengua hispana d'Amèrica central i del sur, als portuguesos, filipins i

andorrans. D'entrada això ha suposat una discriminació pels estrangers que provenen de països de majoria musulmana (sobretot del Magrib) per així aturar un flux humà que per proximitat geogràfica, lligams històrics i interessos econòmics i polítics és gairebé imparable.

El decret de 1980 prorroga les mesures precedents i manifesta una voluntat més senyalada de controlar l'estància dels estrangers quan pot tenir efectes sobre el mercat de treball. Per tant, a partir de llavors l'estranger haurà de demanar simultàniament els dos permisos (estància i treball) que seran expedits sota la forma d'un permís unificat de treball i residència. Per altra banda, quan l'estranger no aspira a ninguna activitat lucrativa l'expedició del permís d'estància podrà estar supeditat a la presentació d'un justificant de recursos suficients.

El problema resideix en les dificultats a l'hora d'aconseguir un contracte de treball per l'estranger (provinent del Tercer Món i/o de baixa qualificació) cosa que l'aboca a l'economia submergida. Així al no poder accedir al permís de treball i no poder presentar mitjans de subsistència suficients (ja que parlem d'immigrants econòmics) queden exposats a l'expulsió del país, per part de l'Administració. Es a dir, si per obtenir un permís unificat és imprescindible disposar d'un contracte de treball, i en finalitzar el contracte (ja que acostumen a ser temporals) l'estranger es troba en la impossibilitat de renovar el permís fins que aconseguixi un altre contracte, llavors la seguretat de residència d'aquest col·lectiu és molt precària, no es potencia el seu sentiment d'estabilitat i es facilita que caigui en la il·legalitat.

La llei del 1-7-1985 (més coneguda com la Llei d'Estrangeria) accepta tota la legislació anterior i constitueix un marc que defineix i garanteix l'exercici dels drets i llibertats dels estrangers que resideixin legalment a Espanya. Dona un tracte preferencial als nadius de la Comunitat Europea, d'acord amb l'Acta d'Adhesió d'Espanya a aquesta; així com als nadius de països que sostenen afinitats culturals amb ella. Finalment, estableix un plaç que permet als estrangers en situació il.legal regularitzar-la (es tracta del primer intent de Regularització massiva). La finalitat, era regularitzar el major nombre possible d'estrangers i integrar-los de forma estable en el mercat de treball. A pesar d'una sèrie de condicions favorables, a finals de Gener de 1986, una escassa proporció de peticions havia pogut ser instruída. La major dificultat que van tenir els sol.licitants va ser la presentació d'una prova del contracte de treball, pels assalariats, o de l'exercici d'una activitat lucrativa, pels no assalariats.

La Llei d'Estrangeria diferenciació, amb absoluta claredat, les situacions de legalitat de les de il.legalitat, reforçant els drets dels estrangers "legals" (amb permís de treball i residència), i accentuant la marginació i inseguretats dels immigrants "il.legals", exposats a que l'Administració adopti una sanció d'expulsió.

Aquesta distinció fa que els immigrants que estan irregularment a Espanya siguin convertits en subproletariat explotat que accepta qualsevol salari, sense possibilitat de defensa al no poder establir relacions formals amb les instàncies administratives espanyoles. Ni tan sols es reconeixen els drets a aquells immigrants que en el passat tenien un treball legal i

després van passar a l'atur i, per tant, a la il·legalitat al no disposar d'un permís de treball. En aquestes condicions d'il·legalitat només poden accedir a l'economia submergida, treballs temporals, etc. (sense cotitzar a la seguretat social i, per tant, sense les prestacions conseqüents i sense possibilitat de recórrer davant la magistratura de treball). La Llei d'Estrangeria els ha posat entre l'espasa i la paret al exigir-los uns requisits que no poden complir. Per tant, a la carència de recursos materials i econòmics, cal sumar els sentiments de inseguretat i provisionalitat que se'n deriven al no tenir regularitzada la residència a Espanya.

El procés d'obtenció dels permisos, el procés de la seva renovació, el procés darrer de regularització i, finalment els processos de retencions i expulsions estan sovint viciats per l'actuació discrecional, cíclica, conjuntural i capriciosa de l'Administració molt per sobre del que seria admissible aplicant la normativa legal i reglamentària. També hi ha una discrecionalitat total en l'atorgament de visats en el país d'origen.

La política de visats i la política de "cupos" són dos eixos bàsics del Govern en el control de fluxes migratoris desde 1991. S'ha passat, dins de la vigència de la Llei d'Estrangeria actual, d'una situació en que no es necessitava visat en la majoria de casos, a una exigència de visat que només exclou als comunitaris i als llatinoamericans i aquests últims sembla que per poc temps. A les delegacions consulars de les embaixades espanyoles les instruccions són desde fa temps de restricció total. Per tant, si per poder obtenir un permís de treball i residència és necessari el visat, que ningú no sap com es pot obtenir, es donen multitud de situacions, sense descartar les

derivades del tràfic d'influències. Actualment aconseguir un visat és un obstacle insalvable que si s'obté acostuma a ser de durada inferior a la demandada o de diferent intenció a les que motiven les peticions dels immigrants. Així, per exemple, si el que es vol és un visat per reagrupació familiar és dona un visat turístic per quinze dies, i gràcies. La política de visats (segons paraules del propi Director General de Política Interior, F. Puig de la Bellacasa) al conjunt de països del Magrib, especialment al Marroc, ha estat enormement positiva perquè ha posat ordre als fluxes migratoris entre els dos països. De fet aquesta política és conseqüència directa de la creació del espai de Schengen; ja que al desaparèixer les fronteres entre Alemanya, França, Benelux, Espanya, Portugal i Itàlia es va cap a un visat únic (visat Schengen). Per tant, les condicions per otorgar el visat seran iguals a tots els països membres i es fa necessari per Espanya convergir en les polítiques migratòries europees per poder ser membre.

Segons Bellacasa: "esta política de control de flujos va a implicar la necesidad de potenciar la aplicación de la Ley de Extranjería cuanto a política de expulsiones. Pretendemos desarrollar una política definida de control de flujos, de control de fronteras"... "Va a ser muy importante el despliegue de la Guardia Civil del mar en el Estrecho, por los problemas de tráfico ilegal de mano de obra que viene de Marruecos."

La política d'expulsions no implica cap solució al problema de la immigració il·legal, ni es pot aplicar indiscriminadament pel component de por que comporta, així com l'angorria o la inseguretat que genera en els col·lectius d'immigrants. En el marc legal existent s'ha de buscar la forma perquè en aquest procediment es respectin el dret a la defensa i a la seguretat jurídica.

A l'Estat se li reconeix el dret d'expulsar als qui han entrat il·legalment al territori. L'aspecte més greu de les expulsions és el procés d'execució per la inseguretat jurídica que genera. El desconeixement de l'idioma, el termini per recórrer (excessivament curt), el desconeixement del sistema jurídic i administratiu i, una pràctica administrativa i policial excessivament restrictiva i desconfiada vers l'estranger posen a l'immigrant en una situació pròxima a la indefensió. S'ha de tenir en compte que la majoria dels expedients no responen a fets delictius, sinó al fet que l'estranger es troba il·legalment al territori i no pot acreditar mitjans de vida suficients. Però, tot i això, la pràctica habitual és procedir a la detenció preventiva de l'estranger sense facilitar-li assistència lletrada ni intèrpret, i deixar-lo en llibertat al cap de setanta-dues hores sense posar-lo a disposició judicial; es proposa la seva expulsió i se li dona un termini de quaranta-vuit hores per fer al·legacions al expedient. En la majoria dels casos l'expulsió no s'executa (perquè traslladar al immigrant fins a la frontera representa costos per l'Administració) i l'afectat es queda al país amb la impossibilitat de legalitzar la seva situació.

Després de l'experiència frustrada del primer intent de Regularització massiva (1985-86) que no va possibilitar (pel seu plantejament restrictiu, per la poca eficàcia administrativa i la por a la detenció) l'aflorament dels milers de treballadors il·legals; s'ha fet un altre intent l'any 1991.

Les causes més immediates són : la situació d'il·legalitat de la gran majoria d'immigrants econòmics a Espanya; la creixent entrada d'aquests i en especial la causada per la proximitat del Magrib; els acords a nivell de la CEE; i la gran pressió social.

L'Acord de Regularització de treballadors de 1991 no intenta capgirar la política d'estrangeria. Proposa: "Propiciar la afluència y legalización de los colectivos de extranjeros que trabajan en situación irregular llegados con posterioridad (1985) a nuestro país, que puedan demostrar su inserción y arraigo".

Però, hi ha dades que fan sospitar que no es tracta tan sols d'això. Sembla haver-hi acords comunitaris que exigeixen a l'Estat espanyol per abans de 1993, data d'obertura de les fronteres, un cens clar d'immigrants i unes dades policiaques i de registre correctes per poder reprimir la il·legalitat de residència i impedir que sigui "exportada". Ja avanço que la situació no ha estat resolta pel procés de Regularització, perquè ha estat parcial i no ha arribat al fons del problema. L'únic resultat ha estat endarrerir la problemàtica un any i "fitxar" una bona colla d'il·legals.

En definitiva existeix una estreta relació entre l'economia sumergida i l'existència de treballadors no documentats. L'anomenat "treball negre" prohibit oficialment però consentit i fins i tot estimulat per la seva rentabilitat econòmica, s'ha extès en molts països europeus gràcies en part als treballadors estrangers clandestins, els quals no poden fer res per reclamar els seus drets. L'economia submergida afecta a Espanya al 65% del immigrants del Tercer Món i Portugal. Oficialment s'ha dit que l'aplicació estricta de la llei que preveu l'expulsió dels il·legals, només es portarà a terme en sectors minoritaris considerats "perillosos" (delinqüents, captaïnes, etc.) que suposaria una marginació social per centenars de milers d'immigrants honestos però pobres i sense treball legal.

VALORACIÓ DELS RESULTATS

En quant a la Regularització de 1991 cal destacar:

- Que la regularització ha fet possible que cent mil treballadors immigrants fossin legalitzats per un any.

- Que acabat el termini general, encara no s'han enviat milers de resolucions.

- Que un nombre igual o superior no ha aconseguit regularitzar-se, sense que d'altra banda s'hagi aturat l'entrada d'il·legals al país.

- Que malgrat la simplificació administrativa ha tornat a quedar palesa la ineficàcia, la lentitut i la discrecionalitat de l'Administració espanyola que acusa els defectes màxims del centralisme burocràtic.

- Que en els casos de denegacions, les resolucions tornen a ser genèriques i poc definides provocant una greu indefensió.

- Que no hi ha cap indicatiu al contrari que hi hagi definida una política clara de visats en el país d'origen i és la causa que vicia d'entrada tot el procediment.

- Que finalment, dins del procés regularitzador, un dret tan important com és el de la reagrupació familiar ha estat concedit a comptagotes i sense permetre la vinguda de les famílies que al maig de 1992 no eren a Espanya; per això continua sent dolorosa la clara discriminació que representa imposar la separació familiar.

De totes maneres cal saber que el problema de la immigració a Espanya és un fenomen diferent al de la resta d'Europa desde un punt de vista quantitatiu i qualitatiu.

Desde un punt de vista quantitatiu, després de la Regularització de 1991, hi ha un 1,35% d'estrangers a Espanya (incluint tant els immigrants econòmics com totes les altres categories: jubilats, treballadors d'alts càrrecs, estudiants, etc.). Aquesta xifra evidentment està molt lluny de les que es donen a: França amb un 6%, Alemanya amb un 8%, i Bèlgica amb un 10%, etc.

A més a més hi ha un element qualitatiu en els immigrants que diferencia Espanya de la resta de països europeus, i és que prop del 50% dels 540.000 estrangers són comunitaris (amb un percentatge molt elevat de no actius) i el pes fonamental de la immigració del Tercer Món és molt reduïda en comparació als altres països.

Encara que quantitativament i qualitativament no estiguem en la situació dels països de la Comunitat, cal ser conscients que hi tendim, degut a la situació econòmica actual a nivell internacional. Per això, ara que encara estem a temps hem de permetre la convivència de persones diferents a través de la conscienciació social, i un altre plantejament en l'acció dels poders públics. I així evitar la creació de quetos i incomprendions generadores de futures violències racistes.

Cal fer també, una valoració de la situació dels immigrants econòmics en el mercat de treball: perquè el treball configura les condicions de vida del treballador, influeix en la seva capacitat adquisitiva i d'obtenir un habitatge digne, determina la seva estabilitat i comporta l'accés a la sanitat pública, entre d'altres coses. Així doncs, la possibilitat de promoció en la feina és un camí privilegiat per a la integració dels estrangers.

Però és també en la feina on es donen més discriminacions contra els estrangers i on la legislació és més restrictiva respecte als seus drets.

La necessitat del contracte de treball que imposa l'actual sistema d'obtenció i renovació dels permisos els porta a acceptar condicions de treball molt precàries o, a acceptar de pagar ells les taxes de renovació corresponents a l'empresa o les despeses de seguretat social. La discriminació en el mercat de treball es constata, en primer lloc, pel tipus d'activitat que realitzen (venda ambulants, construcció, agricultura, servei domèstic, etc.); pel règim laboral (contractes temporals, treballs esporàdics, ...); i per les condicions de treball (salaris inferiors al salari interprofessional, treball a preu fet) que els situen en els estrats més baixos de l'estructura ocupacional en comparació amb la població autoctona.

Ara bé, cal diferenciar entre els diversos caràcters de la força de treball: competitiu, substitutiu o complementari. Quan hi ha dualitat en el mercat de treball no es generen tensions, ni protestes per part de la població autòctona. Es a dir, quan els immigrants ocupen les posicions de status inferior (tasques manuals, no qualificades, arriscades, brutes, ...) i substitueixen a la mà d'obra autòctona. Però, quan els treballadors estrangers ocupen posicions no rebutjades competeixen amb els treballadors del país, i ho fan per un salari i unes condicions de treball inferiors degut a les condicions de vida en els seus països.

d'origen i a la manca d'incentius per retornar a la situació anterior. Per això, existeix atur entre la població autòctona i es continuen reclutant treballadors immigrants, cosa que fa perillar les lluites sindicals aquí aconseguides propicien que es generi una actitud en contra aquest col·lectiu estranger. És llavors quan es trenca la consciència de la classe treballadora i els interessos del model de societat capitalista s'uneixen amb els dels assalariats per tal de regular l'entrada de treballadors estrangers que la societat vulgui integrar sense que suposin una greu competència.

Però no s'ha d'oblidar que els col·lectius d'immigrants que ja porten temps instal·lats van reivindicant els seus drets i poc a poc van ascendint en la jerarquia laboral. Llavors qui passa a ocupar les feines dures i difícils són els nouvinguts estrangers que amb el temps també entraran amb conflicte amb els ja establerts al competir també pels seus llocs de treball acceptant condicions més precàries. Així l'etern perjudicat en aquest cercle viciós n'és el treballador.

La millora de les condicions de treball dels immigrants ocupats en l'economia sumergida passa per una millora general de les condicions laborals de tots els treballadors i de la lluita contra la contractació irregular.

POLÍTiques ALTERNATIVES

El problema que genera la immigració sobre els treballadors autòctons és greu. Però encara és més greu la situació en que aquests treballadors es troben en el seu país d'origen. Cal tenir present que la immigració econòmica no obeeix només a causes com voler augmentar el nivell de salari, sinó poder tenir unes condicions de vida mínimament acceptables, per tant, es tracta de fugir d'una situació insostenible.

Això és bàsic saber-ho perquè significa que per més que s'adoptin polítiques de tancament de fronteres, els immigrants continuaran intentant arribar, arriscant la vida si convé. Per altra banda, l'Estat permetrà en certa manera aquests fluxes clandestins perquè passin a ocupar els treballs que els d'aquí no estan disposats a realitzar. Així es generen una sèrie de beneficis per l'Estat i altres grups de pressió, com són: la moderació salarial i el control de la inflació. Per tant, tenir pocs immigrants il·legals surt rentable.

El que ja no seria tan rentable, ni sostenible és l'entrada lliure de mà d'obra estrangera (segons els economistes tradicionals a partir d'un 10 a un 20% de la població activa) perquè podria desembocar o bé, en una lluita desenfrenada entre els treballadors autòctons i els immigrants pels llocs de treball, que portaria segur a una reducció de les condicions laborals per tots (al ser el treball un bé escàs i la mà d'obra un bé excessiu); o bé quan la situació fos insostenible per tots els treballadors (autòctons i immigrants) a una conscienciació de classe i unió per tal de defensar els seus drets (que en el supòsit de que els interessos de tots els treballadors estiguessin units sense distinció de països o comunitats de països, tindrien suficient força com per alterar l'estat de co-

Per tant, ja no només per un motiu ètic respecte als països pobres, sinó pels propis interessos del capital internacional convé millorar la seva situació creant treballs i unes condicions de vida que no els obligui a emigrar. Aquesta solució que és la que s'intenta portar a terme actualment pels països rics, dista molt de ser efectiva si només es considera l'aportació econòmica d'un percentatge del PIB. Els països que més aporten a la Cooperació al Desenvolupament donen un 0,7% del PIB aproximadament, quantitat ínfima si considerem la situació real en la que es troben. La cooperació per ser efectiva requereix d'una modificació de les condicions d'intercanvi desigual, entre el Primer Món i el Tercer Món. I per tant, un canvi en els valors del model de societat actual. Si el capitalisme implica la situació de domini/dependència caldrà pensar en un altre model més just i equitatiu, on els valors predominants no siguin els interessos del capital internacional (diners), sinó l'esforç del treball i el poder disfrutar d'una vida digna que no vol dir suntuosa sinó respectuosa amb el medi ambient i els recursos naturals.

Com que aquesta solució en cas de que es volgués dur a terme implicaria el llarg plaç, a més curt termini cal buscar solucions parcials que només tindran sentit si estan encaminades a obtenir aquest objectiu final.

Aquestes solucions parcials van en la línia de fer una política d'immigració basada en la integració del estranger, perquè pugui ser considerat (i considerarse ell mateix) membre de la societat, acceptat i defensat pels mecanismes i forces de l'Estat. He seleccionat algunes de les propostes més il·lustratives de les presentades per la Comissió d'Associacions i Organitzacions No Governamentals de les Comarques de Girona.

Recomanacions Generals:

- Que les administracions de l'Estat que hi teneu competència estableixin els mecanismes necessaris perquè els immigrants assoleixin l'estatut de resident permanent, per tal de que acceptats com a membres de la societat gaudeixin de la condició de ciutadans amb els drets i deures que això comporta.

- El reconeixement de les cultures és un element important per potenciar la convivència i el respecte mutu. Per tant, es recomana que ajuntaments, organitzacions no governamentals, associacions d'immigrants, escoles, etc. promoguin espais d'intercanvi cultural.

Recomanacions al Govern de l'Estat:

- Que s'estableixin criteris clars pel que fa als requisits per l'obtenció del visat d'entrada, eliminant qualsevol discrecionalitat administrativa en la seva concessió. I que, a l'hora de determinar aquests criteris es consultin les diverses forces socials i grups implicats.

- Que es regulin els criteris de concessió de visat per al reagrupament familiar de manera preferent i no amb criteris restrictius.

- Que es reforci la seguretat jurídica dels estrangers, s'evitin accions policials indiscriminades, controls facials i qualsevol actuació que pugui augmentar la malfeança o la por dels estrangers envers l'Estat.

- Que es potenciï l'estabilitat i seguretat de residència dels immigrants modificant l'actual sistema de renovació dels permisos de treball: valorant la inserció social i laboral de manera que disposar del contracte de treball en el moment de la renovació no sigui una condició excloent, simplificant la documentació requerida, agilitzant els tràmits administratius i augmentant la vigència dels permisos.

- Que s'eliminin les taxes corresponents a la concessió i renovació de permisos de treball, per la penalització indirecta a la contractació de treballadors estrangers que comporten. Que se'ls permeti l'accés a la funció pública.

- Que la Inspecció de Treball reforci la seva actuació de control i sanció sobre la contractació irregular i les condicions de treball il·legals de tots els treballadors.

Al Govern de la Generalitat de Catalunya :

- Que es faciliti l'accés dels treballadors estrangers als programes de formació ocupacional, amb especial atenció a les seves mancances formatives i lingüístiques, per tal d'aconseguir una millor inserció en el mercat laboral i promoció a la feina.

Als Ajuntaments:

- Que tots els immigrants residents al municipi rebin atenció sanitària. Caldrà establir els mecanismes necessaris per tal que aquells immigrants que no tinguin accés a la seguretat social, perquè no disposen de contractació laboral legal, no es vegin privats d'aquests serveis.

- Que es tinguin en compte les necessitats específiques que es deriven de la religió i costums propis, com ara la determinada manera de sacrificar els animals o les prescripcions religioses referents als enterraments.

Als Agents Socials:

- Que els mitjans de comunicació siguin sensibles a la necessitat d'integració dels estrangers i introdueixin en les seves normes d'estil una visió més positiva del immigrants, millorant el tractament i les imatges que n'ofereixen i evitant estereotips negatius.

- Que els sindicats incrementin la seva atenció envers els problemes laborals dels immigrants, afavorint al mateix temps que s'insereixin en els sistemes col·lectius de defensa dels seus interessos. Evitar l'aprofitament i el suport d'idees com la de la competència que implica en el mercat de treball la presència d'estrangers i reivindicar els drets laborals comuns a tots els treballadors.

Sols una lluita dia a dia contra aquest estat de coses, permet mantenir una lleugera i llunyania esperança en una futura societat on no naquem d'analitzar si els drets que teòricament s'han reconegut són realment gaudits i exercits.

BIBLIOGRAFIA

- AA.VV. Els estrangers a Espanya. Fundació Jaume Bofill. CIREM.
- AA.VV. L'informe de Girona : cinquanta propostes sobre immigració. Comissió d'Associacions i Organitzacions No Governamentals de les Comarques de Girona. Mòd 3.
- AA.VV. Cicle de Política Migratòria i Cooperació al Desenvolupament. Itinera. Barcelona 1991-92. ICEM.
- AA.VV. La immigració del Tercer Món a Ciutat Vella. Mòd 3.
- AA.VV. Los inmigrantes en España. Cáritas Española. Documentación Social. 1987. ICEM.
- IZQUIERDO ESCRIBANO, A. La inmigración en España. Informes del Centro de Publicaciones del Ministerio de Trabajo y Seguridad Social. Biblioteca Facultat de Dret.
- AA.VV. Situación en España de los inmigrantes procedentes de países de mayoría islámica. Acción Social. ICEM.
- AA.VV. El trabajador extranjero y la regulación de 1991. ICEM.
- PUMARES FERNANDEZ, F. Aspectos geográficos y socioeconómicos de la inmigración marroquí en la Comunidad Autónoma de Madrid. CSIC. Documentos de Trabajo. CIREM.
- AA.VV. Proceso de regularización de trabajadores extranjeros ilegales. Acuerdo de regularización. Consejo de Ministros. 7 de junio de 1991. ICEM.
- AA.VV. Seguridad Social de los trabajadores inmigrantes. Secretaria de la Comisión Administrativa de las Comunidades Europeas. Bruselas. ICEM.
- AA.VV. Programas de actuación en favor de los emigrantes. Dirección General del Instituto Español de Emigración. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social. CIREM.

- AA.VV. Mapa de trabajadores extranjeros en situación irregular en España. ICEM.

CONFERENCIA: L'actitud del cristià enfront de la immigració.

Blanquerna. Participants:

- Miguel Mirabueno, comunitat filipina.
- Abdel Aziz, centre "Averroes".
- Maria Elena Bedoya, advocada assessora d'associacions d'immigrants.
- Saoka Kingolo, colectivo tripartito: Angola, Congo, y Zaire.
- Patricia Acosta, comunitat colombiana.
- Juana Martin, assistenta social càritas immigració.

Barcelona, Desembre 1993

NÚRIA GASOL MESTRES

1

OSCAR ARNAU PALACIOS

POLÍTICA ECONÒMICA

5ª ECONOMIA

Seminari Interdisciplinari d'Investigadors en Migracions

ACTA 10ª sessió, 5 d'octubre de 1995

Assistents: Inés Brancós, Núria Gasol, Encarna Herrera, Jaumè Llansó, Nicolás Lorite, Lluís Recolons, Maria Recolons (secretària), Claudio Urtubia.

Excusa assistència: Elisabeth Maluquer.

Han marxat: a Mèxic, Francesc Tort, i, a EE.UU., Nora Muntanyola.

Es reparteix a cada assistent els materials de treball presentats per Inés Brancós: *Les adopcions internacionals*. Aquests materials eren per la següent reunió (sessió 11ª, del 19 d'octubre), no obstant, en començar aquesta sessió Nicolás Lorite fa constar que per un imprevist, serà fora de Barcelona el dia 2 de novembre que li tocava a ell exposar el tema en el seminari. Per aquest motiu s'acorda fer un intercanvi amb Inés Brancós; per tant, en la 11ª sessió del 19 d'octubre exposarà el tema Nicolás Lorite, i la del 2 de novembre Inés Brancós.

Lluís Recolons torna a remarcar que, especialment en l'última sessió, s'hauria de dedicar més temps per parlar del que demanava la Fundació Jaume Bofill als participants en aquest seminari. Proposa fer l'intent de trobar la manera per a què com a final del seminari es redactés un document de dos o tres fulls que donés resposta a la demanda dels temes interessants a investigar pel que fa a les migracions.

Llegeix una postal de Francesc Tort des de Mèxic.

Passa i comenta bibliografia rebuda sobre migracions:

- REVUE EUROPEENNE DES MIGRATIONS INTERNATIONALES, Université des Poitiers, MIGRINTER-C.N.R.S., Poitiers.
- REVUE DES REVUES DEMOGRAPHIQUES, CICRED (Comité International de Coopération dans les Recherches Nationales en Démographie). (Amb apartats que fan referència als articles publicats sobre temes de migració)
- UNITED NATIONS (1994), *International Migration: Regional Processes and Responses*, Economic Studies No. 7, United Nations Economic Commission for Europe, United Nations Population Fund, New York and Geneva, 200 pp.
- UNITED NATIONS (1995), *International Migration Policies and the Status of Female Migrants*, Proceedings of the United Nations Expert Group Meeting on International Migration Policies and the Status of Female Migrants, Sant Miniato, Italy, 28-31 March 1990, Department for Economic and Social Information and Policy Analysis, Population Division, New York, 300 pp.
- UNITED NATIONS (1995), *Global Population Policy. Data Base, 1993*, Department for Economic and Social Information and Policy Analysis, Population Division, New York, 199 pp.

-UNITED NATIONS (1995), *Results of the Seventh United Nations Population Inquiry among Governments*, Department for Economic and Social Information and Policy Analysis, Population Division, New York, 169 pp.

AMPLIACIO DEL TEXT BASIC DE LA SESSIO

Núria Gasol:

La immigració a Espanya i el mercat de treball

Núria Gasol: La meua idea és intentar captar les causes estructurals de la immigració, a nivell econòmic per què hi ha immigració?, la immigració és un fenomen que interessa o no interessa als estats?, i, quin paper jugar dintre de l'economia l'immigrant?

Jo, per veure les causes d'aquesta immigració em remuntaria a l'època de la colonització dels països del Tercer Món i sobretot al moment que les colònies deixen de ser colònies, però passen a ser uns països dependents dels països que abans els havien colonitzat, i això va molt lligat amb la implantació del sistema capitalista que coneixem avui dia: la revolució industrial i sobretot a partir de la Segona Guerra Mundial que el sistema capitalista actual eclosiona i aquest sistema genera aquests fluxos de migració.

La relació d'aquests països que colonitzen els països del Tercer Món és una relació de dependència: els fan cultivar grans extensions de terreny amb monocultiu, majoritàriament, això fa esterilitzar moltes terres d'aquests països que es concentren només en un sol producte: cafè, tabac... bàsicament per exportar-lo com a matèria prima als països del Primer Món. Aquest és el primer efecte que genera la colonització i que augmenta i continua després del procés colonitzador. Aquests països, en certa manera, estan cultivant un producte que només poden vendre a països del Primer Món, perquè si un pagés té plantat un terreny de cotó, no es pot alimentar amb cotó i l'únic que pot fer és vendre'l i exportar-lo, necessita aquesta dependència econòmica que es fa amb unes condicions d'intercanvi desfavorables per aquests països que tenen una relació d'intercanvi negativa. Els països del Primer Món compren la matèria prima a preus reventats, molt baixos en el mercat internacional, fan el procés de producció, la transformació del producte i aquest producte en la seva fase final es ven a un preu molt més alt que el que es va comprar la matèria prima a aquells països, i moltes vegades aquest producte es torna a vendre als propis països que van vendre la matèria prima. O sigui que es crea una dependència, perquè aquests països necessiten primer vendre la matèria prima per poder comprar totes les altres coses que els hi són necessàries, necessiten obtenir diners per poder subsistir.

Aquesta situació de dependència econòmica és la que crea una situació d'explotació i d'empobriment d'aquests països del Tercer Món i la que fa que aquests països vagin empitjorant respecte a la resta del món.

Extremant les posicions: hi ha un 20% de la població mundial que acaba vivint a costa del 80% restant (països del Tercer Món). Aquesta és una situació bastant insostenible que genera els fluxos migratoris. Hi ha migració dintre dels propis països del Tercer Món...

Aquí em vénen molts dubtes: fins a quin punt és aquesta situació internacional del capital la que genera els fluxos migratoris dintre del propi Tercer Món? - La proporció dels fluxos migratoris dintre del propi Tercer Món és major que la del Tercer Món a Primer Món.

Jo atribuiria directament a les causes del sistema econòmic capitalista el fet que alguns emigrin d'aquells països cap aquí. La situació econòmica és inferior, pitjor; la situació política...; i quan a la situació social, jo diria que quan vénen cap aquí potser empitjoren de nivell social, en canvi milloren de nivell d'ingressos: econòmic, però, socialment baixen una mica: marginació, no se senten respectats, o se senten rebutjats...

Lluís Recolons: En criteris econòmics globals, es repeteix molt això que està augmentant la distància del Tercer Món respecte al Primer Món, però, avui mateix en els diaris surt un quadre del Fons Monetari Internacional dels últims anys, (des de l'any 1993 fins a una perspectiva que arriba fins el 1999) sobre el creixement, i les últimes dades són que el conjunt dels països subdesenvolupats estan creixent ràpid, especialment pel que respecte a Àsia, i per Amèrica Llatina aquest any és dur, però les perspectives ja van millor. Respecte al passat, jo diria que Àsia, en termes globals, també ha crescut, Amèrica Llatina ha tingut una dècada fatal, però sembla que va millor, i Àfrica és la que està pitjor. Però globalment, el conjunt de països subdesenvolupats, està augmentant la distància respecte als desenvolupats?

Núria Gasol: Jo penso que sí, perquè els indicadors es basen en el PIB (Producte Interior Brut) i és un indicador que no té gens en compte el nivell social... Es diu que Amèrica està creixent a nivell electrònic, s'està produint molt..., però a estat global: els pobres, ara són més pobres... i això és perquè els quatre rics han millorat les relacions per l'exportació.

Lluís Recolons: Per tant el que seria representatiu serien els índex de desenvolupament humà del PNUD. I en aquests, què?, perquè em dóna la impressió que llavors es diferenciaven també molt, països desenvolupats a nivell de PIB que en canvi estan més baixos a nivell humà, i, països no tan desenvolupats a nivell de PIB que poden estar més avançats...

Núria Gasol: Sí, hi ha uns estudis fets sobre això on es veu. Ara no sé dir-te com és exactament aquesta correlació.

Lluís Recolons: A nivell demogràfic: de mortalitat, d'expectativa de vida s'estan reduint la distàncies. La mortalitat del Tercer Món ha baixat moltíssim... Ho dic

perquè a vegades en les argumentacions, hi ha un cert èmfasi en pintar les coses molt negres... a vegades, posant les coses com molt malament i fins i tot pitjor, l'opinió pública es queda amb la sensació de dir: "per tant, deixem-nos de Tercer Món, tanquem-nos i tirem nosaltres endavant..."

Núria Gasol: Aquí juguen interessos, el que passa és que no interessa trobar una solució i si no es donen idees... Hi ha una gent que veu que no està tot perdut i que es podria tirar per aquí o per allà, però hi han uns interessos econòmics a sota, molt clars i només donen la visió catastrofista.

Lluís Recolons: Llavors es tractaria de veure si aquests interessos són els que estan jugant... A propòsit de la Conferència de Pequín, una representant d'una ONG que havia assitit comentava la distància entre el que allà es tractava i el que després sortia a la premsa... La gran reivindicació a Pequín era la pobresa de la dona... tenien dificultats en passar això per a què s'incluis als delegats, però, encara els hi era més difícil amb la premsa.

Núria Gasol: Continuant l'exposició del tema: la situació en què es queden aquests països genera uns fluxos d'immigració cap al Primer Món.

Pel que fa a la migració, quina política adopta aquí l'estat?, i, per què?

D'entrada, Espanya no tenia una política clara, no adoptava cap postura, però en vistes a entrar en la C.E.E., arriba un moment que la política econòmica del país és la política econòmica de tots els països d'Europa, i si ara, per exemple, a Europa la política econòmica és de dretes, aquí també i encara que aquí ho disfressin les directrius són bastant comunes. Llavors, una altra directriu està en la immigració, i si Europa no obre fronteres, Espanya tampoc. Aquesta política de tancar fronteres és com mig absurda, és una mesura que no evitarà el problema, simplement tancarà l'entrada, però continuaran venint, perquè no tenen una altra solució.

Aquesta immigració, la dels pocs immigrants, o els immigrants que aconsegueixen passar, passen a ser il·legals, i això interessa a l'estat, o sobretot als empresaris, perquè amb la normativa no podran tenir un contracte laboral normal i per tant les retribucions de treball seran molt més baixes que les que pugui fer una persona legal. Això és rentable per al capitalista o empresari perquè li va perfecte tenir mà d'obra que la pugui contractar i despedir sense problemes... En certa manera, hi ha una pressió dels propis capitalistes en què hi hagi una política de tancament de fronteres per a què puguin anar passant immigrants que no siguin legals.

El discurs que adopta l'estat és: "interessa tancar fronteres per la seguretat nacional, penseu que aquesta gent d'entrada agafa els primers treballs que troba i si vosaltres els rebutgeu poc a poc van pujant..." La primera reacció, sobretot de les capes en conflicte, és la de

racisme i xenofobia contra aquestes classes perquè els poden prendre el lloc de treball. L'estat juga amb aquesta visió.

L'estat planteja com una altra solució per a què no vinguin: generar llocs de treball allà per a què no necessitin venir, exportar fases de producció, muntar fàbriques... En certa manera perquè els qui van venint aquí, en certa manera augmenten la despesa. Si s'exporten les fases de producció només per obtenir mà d'obra barata, es genera encara més dependència econòmica, és com una cadena motivada per treure's de sobre problemes.

Llegint aquest treball meu que us estic exposant, em surten dubtes, és un treball que no està complementat amb un estudi de camp: entrevistes amb els immigrants... Interrogants que tinc: per quins motius uns quants decideixen venir de països del Tercer Món aquí, fan aquest pas?, només per qüestió econòmica: pujar salari?, o, per què si no se'n van no seran ningú? Vénen del camp, o vénen d'altra ciutat...?

Jo ara quan vaig estar a Mèxic, el fill de la família en què jo estava havia anat a Los Angeles per treballar, doncs necessiten diners per al dia a dia i es fan una economia de subsistència, temporalment emigren, si tenen algun capital se'l guarden i amb allò en cas de necessitat fan ús. Què motiva a uns passar la frontera i amb uns altres no?

DEBAT

Lluís Recolons: Jo penso que això que has plantejat ha sortit en aquest seminari alguna vegada, potser no tingui una resposta A o B, però la impressió pel que ha anat sortint fins ara és que les migracions que es fan per sobreviure, perquè si no es moren: van més al país veí; en canvi, les que vénen aquí estan dintre d'un projecte de promoció familiar. Ara clar, això depèn de quin nivell es parteix. Potser més que el desnivell és la percepció del desnivell que avui dia els arriba, si no es veies com viuen en altres parts del món...

En la pàgina del 2 dels materials de treball trobo que està molt ben dit això que dius:

"I perquè això no ens ha de fer veure que la situació en què es troben aquests països pobres és insostenible? Cal que puguin arribar a tenir unes condicions de vida dignes, que no els obliguin a emigrar. Aquesta idea pot seguir tenint un plantejament egoista si ens limitem a enviar ajut econòmic o a crear ocupació d'acord amb els nostres interessos, per exemple, exportant només aquelles etapes de producció que requereixen mà d'obra barata. Així doncs, per tal que millori realment la situació d'aquest col·lectiu és necessari trencar amb les condicions d'intercanvi desigual del sistema capitalista".

Es veritat, si únicament es miren els propis interessos, acaba fent-se malbé el conjunt del sistema. D'altra banda a mi el que m'interessaria és aquesta lògica del sistema: és que necessita o li convenen aquests treballadors de fora?, o, és que potser es pot arribar a espatllar, si no se'n surt d'això?

Perquè avui dia realment aquí, aquesta situació pensant en el govern d'Espanya, vols dir que si pogués no aniria a evitar tota immigració? o, tu creus que aquesta lògica del sistema és subterrània i dominant amb força?

Núria Gasol: Els hi va bé posar pegues per empitjorar les seves condicions quan arribin. Convé tancar fronteres i dir que només hi seran els legals... El sistema capitalista va al màxim benefici...

Lluís Recolons: Però el meu dubte és si ara no estem amb un moment en què en realitat pel que fa a immigrants, no és tant el *pull* sinó el *push* el que els porta. Per l'Informe del Banc Bilbao-Vizcaya sobre les pensions, es veu venir que d'aquí un temps farà falta més població activa. Jo tinc el meu dubte de si ara és la lògica del sistema que exposaves el que està fent actuar al govern com actua. Tinc la sensació que en aquest moment potser el govern si pogués evitaria del tot la immigració il.legal.

Encarna Herrera: Potser estem parlant del sistema capitalista, i el sistema capitalista per una banda, té diferents interessos econòmics, i, per altra banda hi ha l'estat que pot intervenir o no. Les polítiques migratòries poden afavorir unes coses o unes altres, potser s'ha d'afinar una mica l'anàlisi que es fa. En general, els il.legals sempre afavoreixen a l'empresari, però tampoc crec que sigui una política que sigui així des dels estats, pot ser que sí, però, pot ser que no.

Claudio Urtubia: Suposo que depèn de l'òptica en què es miri. De totes maneres no depèn sol d'un factor, per exemple: els mitjans de comunicació, hi compten molt. Respecte a les desigualtats socials no és un tema nou i probablement mig segle enrera eren més, més crues i fortes del que són ara, com també les estadístiques de les expectatives de vida en néixer, i les xifres de sanitat... Què passa amb els tigres asiàtics?, és un escàndol. En aquest sentit sí, hi ha una lògica, hi ha perquè efectivament hi ha unes empreses amb mà d'obra d'aquest tipus, i es produiria d'una manera important si aquí dintre d'Espanya es proposés aquesta fórmula, però clar, dintre del sistema capitalista, hi ha unes coses que aquí s'escapen...

Jaume Llansó: Jo crec que respecte a això dels tigres asiàtics són països que han aconseguit en els últims anys vuit, deu anys uns creixements espectaculars. Em pregunto si en el fons aquests nous països, tota l'economia que s'està generant, no és també una nova forma de colonització?, aquestes fàbriques que són realment part de producció al servei d'uns quants... Tota la gran riquesa de

creixement, si mirem a nivell de mitjana del país, potser sí que veurem creixement, però no és que uns estan fent un creixement desorbitat i la majoria continuen pobres?, que potser estan aconseguint treballar en fàbriques, però els seus nivells de vida i la seva qualitat de vida...

Núria Gasol: Jo tinc la impressió que les seves condicions socials han anat molt a menys, ha sigut com l'època de la revolució industrial, encara que d'això no es parla i no surt en els diaris les condicions de vida en què estan...

Jaume Llansó: També m'ha semblat molt interessant un nou plantejament que introdueixes des de la base del sistema capitalista: que als mateixos estats interessa. M'ha semblat entendre llegint el treball que no és que interressi obrir portes de bat a bat, ni tancar la aixeta completament, sinó que el que interessa és que entrin només uns quants, controlar uns quants, tenir un flux determinat i en funció del mercat: regular més o menys. No estan realment ni tancant del tot, ni obrint del tot, sinó que fan un doble joc. L'aixeta s'obre en funció de la mateixa estructura capitalista.

Has comentat que els fluxos que hi ha actualment d'emigració-immigració dubtaves que fossin directament a causa del mateix sistema capitalista...

Núria Gasol: El dubte que tinc és si els qui arriben aquí ho fan per millorar econòmicament o per una motivació social...?

Nicolás Lorite: El teu discurs em dona la sensació en dona la sensació que és igual al de fa vint anys. Trobo un discurs com molt marxista. Es veritat o no?

Núria Gasol: Aquest treball és una síntesi de lectures i manuals de consulta bastant antics i aquest enfocament és el que predomina.

Nicolás Lorite: Hi ha altres enfocaments o és que és aquest el que predomina en les relacions entre economia i migració? Perquè clar, després amb la crisi del marxisme...

Claudio Urtubia: Sobre el que dius Nicolás, en el seminari que vaig fer en Santander aquest estiu, els ponents eren gent d'universitats d'Itàlia, de Canadà, d'EE.UU. i eren economistes. Ningú d'ells tenia un plantejament com el que tu assenyales. A mi em sembla molt positiu quant a què tu plantejes una certa utopia, una crítica en positiu o negatiu. Però ells elaboraven fórmules, plantejaven fórmules per a tot i ho resolvien tot amb fórmules...

Jo valoro molt el que comentaves fa un moment sobre la qualitat de vida. Crec que també hi ha alguna cosa quan a qualitat de vida que es deteriora. Jo en Xile vaig estar en el Sud, una zona molt pobre de pescadors i camperols, allí convivien el Xile històric: sense lavabo i que a dures penes té aigua potable, amb una vida comunitària molt intensa, amb una estructura comunitària eclesial i amb

coses que han deixat missioners alemanys i espanyols; molt interessant a nivell cultural. Amb la vida que es vivia en els pobles de més de mil habitants que començaven a industrialitzar-se amb el país, els treballadors de la conservera que no tenien la cobertura sanitària, que treballaven molt fent dobles torns amb un sou gairebé miserable, que tenien el dubte en arribar als vint-i-cinc anys de si es casaven o no, doncs tenien que seguir mantenint a la seva família, i no tenien possibilitats, ni l'empresa els hi donava temps per a una capacitació... No sols el que cobraven era important en relació amb el que tenien abans, sinó les seves condicions de vida...

Núria Gasol: Jo penso que estan empitjorant, sí que a vegades obtenen ingressos, però com que hi ha un aspecte tradicional, uns valors que ells tenien... en trobar-se en aquestes situacions tenen unes frustracions i unes necessitats que fan augmentar els seus problemes. Abans, a vegades potser ells no tenien molts diners, però vivien molt millor.

Claudio Urtubia: El que passa és que el sistema de vida modern incorpora unes expectatives que no sempre s'acompleixen, i això planteja el problema. O sigui, allí una velleta als 105 anys podia viure molt bé, però cuinava amb llenya, es rentava en el riu (a l'hivern no es rentava), vivia a base de menjar patates..., i així vivia bé; però clar, les expectatives de vida que se li plantegen a un treballador de la conservera són molt diferents...

Inés Brancós: Jo crec que això es deu una mica al sistema capitalista bàsicament. En la comunitat islàmica, fins ara, els països o els empresaris que s'instal·len és perquè hi ha realment la mà d'obra més barata i és realment una font de negoci. En el Nord del Marroc s'estan instal·lant moltes indústries catalanes tèxtils bàsicament. Això, plantejar el dubte de si aquesta gent ha deixat la seva necessitat d'emigrar cap aquí, no sé fins a quin punt la gent del Nord del Marroc treballa en aquestes indústries, o, com sempre, a través dels mitjants de comunicació veuen la situació d'Europa i pensen: "bé jo puc anar a aquestes indústries del Marroc, però a Europa es viu millor". Realment la gent que va a aquestes indústries del mateix país és realment la gent rural del camp?, o, des d'Àfrica l'emigració va als països més industrialitzats del voltant?

Núria Gasol: Això és una mica el meu dubte. Quins són els que passen la frontera?

Encarna Herrera: Jo penso que hauries de considerar-lo primer com un fenomen d'elecció personal, però d'altra banda que també pot tenir unes causes estructurals... també hi ha desigualtats econòmiques a nivell internacional. Tu, Núria penses continuar aquest treball a nivell d'investigació solament és un esbòs...?

Núria Gasol: De moment, no, aquest treball era un treball que vaig fer a quart any de carrera, per ara m'estic movent

en el camp de l'Antropologia, ara no tinc en ment la continuació.

Encarna Herrera: Potser es troben a faltar uns objectius concrets més compensats des de la migració amb un marc conceptual...

Lluís Recolons: Es que en el cas concret de la Núria, així com en altres casos la majoria estaveu embrancats en tesis, ella havia fet un treball i ara estava amb coses relacionades amb els immigrants. El meu interès era que hagués un economista en el seminari i aleshores, encara que ella no estava fent ara una investigació nova, jo ho trobava interessant.

A mi em resulta interessant aquesta interrelació que has fet de situar l'assumpte dintre del que ha estat la revolució industrial..., donc jo penso que sí que té bastant a veure una cosa amb l'altre i un punt estratègic interessant són els implicats aquí, perquè s'està ara jugant fort de cara a exigir unes condicions de treball per als immigrants i això té dues vessants:

-els drets que han de tenir.

-ens estan fent competència a nosaltres i això és un perill.

D'alguna manera s'ha de trobar l'equilibri...

Núria Gasol: Jo considero que el sistema que nosaltres vivim no és l'ideal. La dinàmica aquesta no la trobo ideal, les necessitats que es creen, és com una roda...

Lluís Recolons: Sí, Nicolás et deia si això era el discurs de fa vint, trenta anys, però és clar entremig hi ha l'estat del benestar i la crisi de l'estat del benestar, una mica s'ha compensant o s'ha intentat compensar, però aleshores hi ha la crisi del comunisme. Jo pregunto, quin és el sistema ideal...?

En el Congrés de Milà en la ponència de Rainer Münz dedicada a migració hi ha una part que diu:

"Avui dia, les societats occidentals estan espantades per la possibilitat d'una immigració de masses des d'Europa Central i de l'Est, els Balcans, el Nord Africa i l'Asia Central. La entrada de ciutadans pobres o perseguits des d'aquestes altres regions del món es veu com una amenaça. El fet que, si més no en el passat, en general els països de destinació dels immigrants s'han aprofitat econòmicament, gairebé no hi compta en el debat públic. En canvi, la migració ha vingut a ser un dels principals tòpics de les polítiques domèstiques i de seguretat europees. Els escenaris d'infiltració ètnica o cultural de les societats de l'Oest d'Europa, són un dramàtic decliu de la llei i de l'ordre, un augment de competició entre les poblacions domèstiques i les dels immigrants per aconseguir hostatge i treball, el creixement demogràfic i els insuportables conflictes ètnics, religiosos o polítics entren en la discussió." (MUNZ, Rainer (1995), "Where did they all come from? Typology

and geography of European mass migration in the tveintieth century" a European Population Conference, Milano 1-4 September, p. 96), traduït de l'original anglès.

Núria Gasol: Veieu viable el sistema en què estem vivint?, en la meua visió és insostenible seguir en aquest funcionament a base que un quants, molt pocs, viuen a costa de la majoria, obtenen la matèria primera, mà d'obra barata, dominen... i després, la postura de tancament de fronteres, com un ghetto... Potser arribarà un punt en què no podrà ser així.

Encarna Herrera: A nivell immigratori no ho puc dir. La qüestió és que les polítiques de tancament de fronteres produeixen l'efecte contrari: augmenta la immigració i augmenten els il·legals. Solucions: no ho sé. El desenvolupament en els països d'origen, implicaria canviar el sistema totalment, és la utopia que potser...

Lluís Recolons: ... es fa necessària. Aquest cap de setmana he assistit a un seminari de tres sessions de tres hores cadascuna on s'ha parlat de les Conferències del Caire, Copenhaguen i Pequín. Bàsicament hi ha tres coses a combinar en totes aquestes problemàtiques:

- el desenvolupament econòmic sostingut
- la qüestió ambiental ecològica
- la població

Les estadístiques diuen que més del 70% dels desperdiciis perillosos de la indústria els produeixen els EE.UU. Llavors s'extrapola i es diu: si això segueix així i es difon en una població mundial força més nombrosa seria la catàstrofe ecològica. Però i per què ha de seguir així i no s'ha de tallar aquest tipus de consum...? A mi em sembla bé que es facin polítiques de població, treient la part coercitiva per a què cadascú pugui triar el nombre de fills...

Per a la immigració la solució global és el desenvolupament. En uns primers estadis de desenvolupament la immigració augmenta, però a llarg termini s'atura. També aquí és qüestió de jugar amb el termini llarg. Sovint, els informes dels organismes internacionals acaben dient que hem de canviar la manera de funcionar el món, però, cal que això es prengui més seriosament. Avui mateix he sentit al Papa a Nova-York que deia que s'ha d'afrontar la situació, però que hi ha masa por i que s'ha de vèncer la por.

Núria Gasol: Aquí és on entren els mitjans de comunicació. Perquè solucions hi ha, però hi ha coses que no interessin dir-les i només donen les visions catastrofistes.

Claudio Urtubia: Crec que també s'ha de tenir en compte que és un sistema que porta dos o tres segles i funciona. Des del primer intent del model de funcionament capitalista en la societat occidental, fins a l'aplicació del model el segle passat i aquest segle en la societat europea, és un model que es va reforçant... Jo sí sé que és injust. Per

altra banda els models d'economia estan molt malament...
Tinc moltes ganes de trobar un altre model...

Núria Gasol: Funciona, però, és viable?, és sostenible a llarg termini?

Jaume Llansó: Veig que funciona parcialment, però, funciona globalment? Els tres eixos que ha dit el Lluís em semblen claus. Desenvolupament què vol dir? tirar cap a economies productives...? Em surten molt dubtes de caire principalment ètic?...

Lluís Recolons: Per dir-ho d'una altra manera, sobre el tema de la pol·lució dels cotxes, no sé si era exactament que augmentant el preu dels cotxes en unes 170.000 ptes. això s'arreglaria, doncs s'haurien de posar forts de dir: "això es fa o no es fabrica el cotxe..."
Per la via del desenvolupament, jo crec que malgrat tot, això de les fàbriques que s'instal·len al Marroc, em sembla lògic i positiu. No pot ser un graó endavant?...

Núria Gasol: Em sembla la mateixa dinàmica. Positiu: no ho veig; lògic: sí.

Encarna Herrera: No es fa per utopismes, és fa per les condicions econòmiques dels països del Tercer Món.... Es un fenomen que està experimentat en el capitalisme actual, fer els processos de producció en altres empreses que poden estar en altres països. Pots comprar una prenda d'una marca anglesa fabricada a Hong-Kong.

Núria Gasol: Una cadena més del sistema econòmic de sempre anar a buscar reduir costos i augmentar beneficis, sempre amb aquesta lògica: millorar respecte a la nostra manera de viure. Això ajuda a augmentar la producció, a augmentar els ingressos i a comprar coses que nosaltres els hi vendrem.

Lluís Recolons: Però, si mires el conjunt, aquí, per exemple, de fet s'està millor que fa trenta anys.

Núria Gasol: En certes coses, sí, però en certes coses, no.

Encarna Herrera: Jo diria que en la majoria, de nivell de vida, en general.

Núria Gasol: Però, si algú es posa malalt, qui l'atén?...

Lluís Recolons: Però, la majoria dels vells tenen almenys una pensió que abans no tenien.

Encarna Herrera: El procés de modernització també comporta això...

Núria Gasol: Cada cosa té els seus contravalors, però potser perquè jo he viscut on no hi ha tot això i també viuen molt bé a nivell de comunitat...

Lluís Recolons: Això jo ho constato molt de gent que ve, principalment de Llatinoamèrica que viuen aquest contrast: la gent viu més feliç.

Núria Gasol: Es veritat. M'aniria a viure allà, no tens mitjans, no tens metge, vius menys, però vius més intensament. Hi ha una manera de viure diferent...

Lluís Recolons: D'altra banda, també hi ha la sensació que com no agafin coses del sistema, o es modernitzin...

Claudio Urtubia: Hi ha un moment de transició en aquestes societats quan comencen a convertir-se en societats capitalistes en vies clares de desenvolupament, és el cas de països com Argentina, Mèxic, Xile... Hi ha el moment del salt.

Claudio Urtubia: També hi ha el tema dels drets de la dona, dels drets de les minories...

Núria Gasol: En aquestes coses sí que estan pitjor, però no en condicions econòmiques...

Lluís Recolons: ... La línia actual a Europa és de clima negatiu respecte a les migracions. Però, la impressió en parlar amb gent immigrada que porta aquí uns quants anys, sovint és la de dir: "malgrat tot, aquesta gent s'està integrant".

.....

Claudio Urtubia: Per despedir-me: agraeixo a Lluís i a vosaltres per haver pogut compartir aquestes sessions de treball, doncs, a més de resultar-me interessant el seminari, m'ho he passat molt bé. No perdo l'esperança de tornar a veure-us, encara que marxo el 16 d'octubre per a una estada llarga. Si alguna vegada aneu per Xile, m'agradaria saber de vosaltres. Encara no puc oferir casa allí perquè no la tinc, suposo que viuré a Santiago, l'adreça dels meus pares és:

Pasaje 30 N° 648
POBLACION RANCAGUA NORTE
RANCAGUA
(CHILE)
Tel.: (56-72) 253 472

Seminari Interdisciplinari d'Investigadors en Migracions

11ª sessió: 19 de octubre de 1995

Materials de treball

presentats per Nicolás Lorite García

**ALGUNAS NOTAS SOBRE EL TRATAMIENTO DE LA MIGRACION
EN LOS MEDIOS DE COMUNICACION**

Index:

	<u>Pàg.</u>
Introducción.....	2
1.- Producción de información televisiva.....	2
A.- La noticiabilidad.....	3
B.- La actualidad.....	3
C.- Las audiencias.....	4
D.- La construcción del mensaje informativo televisivo.....	5
E.- La presentación de la información televisiva...	6
F.- Información televisiva y realidad social.....	7
2.- Información televisiva y otros medios	
A.- Información de la prensa escrita.....	9
B.- Información radiofónica.....	10
3.- El oficio de periodista.....	10
4.- Información migración.....	11
5.- Repaso.....	14
6.- Bibliografía citada y de interés para el tema.....	15
Anexos	
Diferentes medios escritos tratan de diferente forma el mismo tema: Recortes de El País y el Periódico, 5-11-1993.....	21
Juan Arias: ¿Sólo las malas noticias son noticias?, El País, 8-1-1995	22

INTRODUCCIÓN

Cuando se plantea el complicado tema del tratamiento de la migración o de cualquier otro tema social en los medios de comunicación, en el seno de un colectivo pludisciplinar como el nuestro, creo que es prudente mostrarlo asomarse a él desde los principales ángulos socio-comunicativos que abarca.

Por tanto, recomiendo adentrarse en las notas siguientes desde la postura más objetiva posible. Esto quiere decir que es aconsejable leerlas, amagando, en la medida de lo posible, iras, imagino que fundadas, sobre el mal papel desempeñado por los medios de comunicación.

No hay que perder de vista que no puede juzgarse el medio por su forma o exhibición pública permanente sino por su fondo y que aspectos como el tratamiento y la imagen que proyectan los medios sobre la migración hay que abordarlos desde perspectivas tan profundas y superficiales, complejas y sencillas, diversas y concretas, caóticas y racionales, discutibles e indiscutibles como las que utilizan otras ciencias, a las que pertenecen los asistentes a este seminario, en el momento de perfilar sus discursos científicos.

Debo precisar que las notas siguientes las enfoco desde la que creo es una de las perspectivas más interesantes para nuestro seminario pludisciplinar como es la producción de información en el medio televisivo. Seleccione este medio porque es el que conozco mejor y he trabajado más, aunque, según puede observarse, a continuación, no lo trato de manera aislada.

1.- PRODUCCIÓN DE INFORMACIÓN TELEVISIVA

La producción de información televisiva es, a mi juicio, el tema clave de partida a tener en cuenta en el momento de analizar el tratamiento que le dispensan los medios de comunicación a cuestiones sociales como la migración.

Bajo el epígrafe 'Producción de información televisiva' es posible localizar diferentes subtemas que han sido investigados por distintos autores (CESAREO, 1981; COLOMBO, 1983 y 1976; CEBRIAN HERREROS, 1983; MATTELART Y STOURDZE, 1984; TUCHMAN, 1983; VILLAFANE, BUSTAMANTE y PRADO, 1987; WOLF, 1987).

En concreto, los aspectos de la producción informativa televisiva que han sido investigados hasta la fecha y que son, a su vez, los que suelen intervenir más a menudo en el quehacer cotidiano del periodista son los de noticiabilidad y actualidad de la información, distribuida a unas audiencias o unos receptores, los relativos a la utilización de unos lenguajes audiovisuales y escritos informativos idóneos y los referentes a las fórmulas de presentación de los mensajes.

A. La noticiabilidad

Es evidente que no todo lo que ocurre en la sociedad es noticia. No todo lo que sucede a diario en el contexto mundial interesa a todo el mundo en general, y no todo lo que acontece en una comunidad concreta implica y cautiva la atención de todos sus miembros. Sin embargo, cualquier acto social, bien sea de resonancia mundial, nacional o local, adquiere su correspondiente canon de noticiabilidad, logra el difícil rango de informativo y aparece finalmente en la pantalla del televisor y en la portada de los diarios, en función de ciertos criterios principalmente económico-periodísticos (homogenización y racionalización de los procesos productivos de la información) y socio-comunicativos: ideología profesional, ámbito de incidencia y notoriedad del sujeto de la información (VILLAFANE, BUSTAMANTE & PRADO, 1987).

Dicha noticiabilidad impone paulatinamente un modelo de noticia basado únicamente en determinadas parcelas de lo real, reconstruidas informativamente desde la personal óptica del periodista, antes que desde lo verdaderamente informativo de esa realidad, es decir, desde lo que podría implicar e interesar a amplios sectores de la sociedad.

Es por ello, que suelen ser noticia, por ejemplo, determinados máximos responsables, líderes, cargos públicos, de la vida política, económica o sindical. Es el líder, la persona perteneciente a los estratos socio-profesionales altos o cargos dominantes de la sociedad, y no el sujeto anónimo, el que suele aparecer como eje central de la noticia.

Los hechos sociales adquieren noticiabilidad cuando reúnen, además, una alta componente de conflictividad (VILLAFANE, BUSTAMANTE, PRADO, 1987), cuestión ésta, que se desarrolla en el subapartado siguiente referente al concepto de actualidad.

B.- La actualidad

La noticiabilidad se complementa con una actualidad que: "se define como tiempo presente. Un tiempo que desde la perspectiva de la radio y de la televisión ha logrado su cumplimiento pleno con la información en directo de los acontecimientos" (CEBRIAN HERREROS, 1983: 220).

Es actualidad: "un suceso de estricta contemporaneidad o de algún hecho que -sin ser producido en el tiempo presente- recobra este significado por la interpretación informativa o, simplemente, por estar conectado con algo que ha sucedido aquí y ahora. En este sentido se puede actualizar informativamente algo que ha sucedido hace tiempo o que todavía no ha acontecido (BRAJNOVIC, 1991:169).

La pantalla del televisor es capaz de emitir al instante y retransmitir en directo, cualquier acontecimiento mundial. Dicha instantaneidad permite contemplar, además, cualquier evento de la realidad social casi de la misma manera que si estuviera sucediendo en nuestra calle y lo observásemos desde la ventana de nuestro hogar (BRUSINI & JAMES, 1982; LARSON, 1984).

No obstante, la grabación de lo que acontece en cualquier punto del globo terráqueo y su transmisión inmediata a cualquier hogar del mundo, es un trabajo informativo que no puede cubrir cualquier cadena de televisión. La posibilidad de recoger y emitir lo que está sucediendo en el momento presente, e informarlo, por tanto, con criterios de actualidad, guarda estrecha relación con las infraestructuras de los complejos monopolios comunicativos internacionales, de las industrias culturales, y éstas, a su vez, con los presupuestos económicos y los recursos tecnológicos y humanos disponibles, en concreto, nuevas tecnologías audiovisuales y personal especializado instruido en su manejo (BUSTAMANTE & VILLAFAÑE, 1986; BUSTAMANTE & ZALLO 1988; MATTELART, 1989; MATTELART, DELCOURT & MATTELART, 1984; 1986 y 1977; MORAGAS, 1985 y 1992).

C.- Las audiencias

Noticialidad y actualidad se perfilan en función de las preferencias, hipotéticas y/o reales, de los televidentes "... lo que sucede en la práctica es que los medios, como consecuencia de inferencias nunca objetivadas con respecto a las audiencias, ofrecen a éstas un conjunto de noticias que responden a la imagen que los profesionales tienen del público y de lo que a éste le interesa" (VILLAFAÑE, BUSTAMANTE, PRADO, 1987:74).

Lo que suele ocurrir, además, es que el medio interesado en conocer sus audiencias encarga una encuesta cuyos resultados casi se adivinan de antemano. Formulan un tipo de preguntas que condicionan la respuesta del entrevistado y dan la razón, sin lugar a dudas, a los "ideólogos" del cuestionario. Con lo cual siempre se obtiene un resultado sesgado, altamente deformado y favorable al medio de comunicación estudiado.

Sistemas de medición de las audiencias como el audímetro, considerado por teóricos y expertos en general como el más objetivo (AEDEMO, 1987, 1990 y 1991; ANUNCIOS, 1991; ECOTEL, 1985; EL PAIS, 13-10-91: 91) permiten controlar hora y tiempo destinado al consumo televisivo, pero no son capaces de recoger, por ejemplo, las preferencias de ciertos contenidos, aspectos periodísticos, técnicos, de un programa informativo. Esta posibilidad la reúnen otros sistemas de encuestación cuantitativos como el sondeo telefónico y domiciliario (VILA, 1987, EGM, varios años). Pero al basarse en el recuerdo de la programación, no obtienen, a veces, tampoco, resultados reales.

La efectividad de dichos procedimientos cuantitativos se está poniendo en cuestión cada vez más y se presenta como alternativa la utilización de sistemas cualitativos (DIAZ MANCISIDUR, 1988).

Es evidente que el conocimiento de ciertas demandas de programación informativa sólo es posible obtenerlo mediante métodos cualitativos (como por ejemplo las mesas redondas con familias tipo, la observación participante y distante, etc.), pero el problema principal de éstos no radica en su más que probado rigor científico, sino en que no han logrado, hasta la fecha, la credibilidad necesaria entre los clientes interesados en los resultados de las audiencias, que en el caso de la información televisiva son los máximos responsables económicos y periodísticos de las cadenas.

D. La construcción del mensaje informativo televisivo

El periodista construye el mensaje informativo televisivo en base a los criterios de noticiabilidad y actualidad descritos anteriormente. lo destina a unas audiencias y, tiene en cuenta, además, las tecnologías y peculiaridades comunicativas del medio, las gramáticas audiovisuales, los lenguajes informativos verbales y no verbales, etc. (HAWES, 1991; HILLS, 1981; MARTINEZ ALBERTOS, 1977 y 1989; OLIVA & SETJA, 1990; PIEDRAHITA, 1987; RUGE, 1983; TORAN, 1982).

El eje narrativo de la noticia de actualidad es la extracción-difusión de lo más significativo de lo que acontece en la sociedad.

No obstante, lo que ocurre a menudo es que lo más significativo de la cotidianidad social se calibra, por lo general, desde la óptica ideológica de unos informadores, que muchas veces no va más allá de lo estrictamente profesional, permitido en las rutinas de producción, y que otras veces, quienes intentan sobrepasar dichos límites son informadores novatos o *free-lances* que persiguen notoriedad profesional en base a conseguir esa exclusiva que pueda auparles al reconocimiento en el mundo periodístico, procurarles el sustento económico estable y el ingreso en el *status* del grupo anterior.

Toda exclusiva informativa comporta un riesgo personal (como por ejemplo los reporteros y cámaras de guerra) pero si finalmente se obtiene suele dar lugar a esa información espectacular, a esas imágenes impactantes que pueden pulverizar todos los récords de audiencias y conseguir, indirectamente, incrementar los ingresos del medio y directamente el prestigio del profesional (PÉREZ-REVERTE, 1994).

Dicho criterio económico-informativo obliga a que la noticia se centre en la búsqueda de la actualidad más dramática y sensacionalista, en aspectos parciales de la realidad, que además, son tratados con un lenguaje periodístico cuyas características fundamentales son, por lo general, la simplicidad, la homogeneidad y la economía de los términos empleados.

Los informativos televisivos, organizados en base a noticias de actualidad cuyas peculiaridades son los descritos en los párrafos anteriores, generan, sin lugar a dudas, todo tipo de efectos, principalmente comportamientos violentos, en los receptores (KATZ & BLUMLER & SHEFFIELD, 1985; KATZ & LAZARFELD, 1979; KLAPPER, 1949; RODA, 1989; STATERA, 1985, WOLF, 1987).

De todas formas, la demanda y la oferta de noticias de actualidad en los informativos televisivos, configura, a menudo, una especie de espiral concéntrica, a modo, además, de pez que se muerde la cola, en el que es difícil precisar cuál es el origen de este mimetismo entre sociedad y medio de comunicación.

De otro lado, el telespectador es cada vez más exigente con el medio y se interesa por la actualidad siempre y cuando ésta se construye en base a la correcta utilización del lenguaje audiovisual en toda su extensión. Es decir, si conjuga la utilización de todos los términos de la gramática audiovisual con los lenguajes de la cámara, de la edición, realización, post-producción, etc.; es decir, si tiene en cuenta los planos, angulaciones de cámara, efectos ópti-

cos y mecánicos, dirección y cantidad de luz, entornos naturales o artificiales de la grabación, calidad de las imágenes, etc. (ACHARD, 1991; MILLERSON, 1990, 1987, 1984a, 1984b, 1984c, 1983; RAIMONDO SOUTO, 1991; SOLER, 1988).

Por lo tanto, al analizar el tratamiento de temas como el de la migración hay que tener en cuenta que el mensaje informativo de actualidad se construye a partir de una gramática amplia y una serie de lenguajes audiovisuales en los que se conjugan los estrictamente periodísticos con los propios de las tecnologías audiovisuales, pero que tras semejante telón se esconden los negocios de las empresas periodísticas audiovisuales.

E.- La presentación de la información televisiva

El presentador o presentadores, de un lado, con sus rasgos físicos, su estética, sus lenguajes verbales y no verbales (LYLE, 1990; RICCI & CORTESI, 1980) o formas de moverse y gesticular ante la cámara, su peculiar estilo de transmitir las noticias (capaz de suscitar mayor o menor credibilidad en el receptor), la entonación de su voz (BAGGLEY & DUCK, 1979; GUBERN, 1987a); y, de otro, el formato del telediario con sus respectivas tipologías de noticias, horarios y duración, estructura dinámica entre los bloques, etc., son, en suma, aspectos, que desempeñan un papel preponderante en los procesos de transmisión y recepción de las informaciones televisivas (CALABRESE & VOLLI, 1980; OLIVA & SITJA, 1991).

No debe olvidarse, en este sentido, las tendencias generales de la presentación de la información televisiva en la actualidad (presentadores, formatos, escenarios, etc.). En concreto, los cambios tan profundos que han experimentado, sobre todo, durante las dos últimas décadas en nuestro entorno.

Por ejemplo, durante los años setenta se implantó, tras la desaparición del franquismo, la fórmula de la naturalidad del presentador-conductor del informativo. Aparece en la pantalla del televisor un nuevo individuo en mangas de camisa, implicado en la elaboración y redacción de la noticia, que reemplaza al "busto parlante" representativo de la España rígida y marcial de la dictadura, simple lector (a veces deficiente lector), claramente alejado del entorno periodístico, de la redacción informativa.

Evidentemente no tarda en imponerse esta naturalidad por las nuevas exigencias informativas de una sociedad democrática española emergente, por la importancia que adquieren otras formas de comunicación populares, locales, alternativas, menos rígidas y más dinámicas, bidireccionales y abiertas; y, en definitiva, porque los nuevos mandatarios de UCD que acceden a la dirección del Ente RTVE utilizan otros criterios comunicativos más abiertos y europeos y menos marciales y autárquicos que los franquistas.

Sin embargo, dicho comportamiento natural del presentador tiende a ser sustituido paulatinamente durante la segunda mitad de los años 80, y sobre todo a partir de los 90, con la llegada de la televisiones privadas.

Los presentadores de los telediarios pasan a convertirse en actores principales, en las estrellas, de un espectáculo informativo cuyo fin último es ganar la batalla de las audiencias antes que profundizar en el tratamiento informativo de la realidad.

Telediarios como 'Entre hoy y mañana', presentado por Luis Mariñas en Tele 5, o el

informativo conducido por José María Carrascal en A3, durante la tercera hora informativa de las cadenas, aportan nuevos efectos de cámaras, vestuarios, decorados, desplazamientos y lenguajes del presentador, etc., todos ellos recursos no utilizados hasta la fecha.

Sin embargo, el plató de televisión se convierte en un gran escenario por el que desfila la misma realidad fragmentada de siempre (ROSSETI, 1980), los mismos contenidos, eminentemente políticos, centrados en los líderes sociales, y la misma presentación al más puro estilo circense por el que desfilan "atracciones" informativas, entrelazadas con un ritmo y una duración, que se constituyen en los elementos primordiales del informativo (CALABRESE & VOLLI, 1980).

F.- Información televisiva y realidad social

Abordamos este aspecto de manera aislada a continuación, aunque en los párrafos anteriores ya se han podido observar sus imbricaciones informativo-televisivas, porque ha suscitado todo tipo de discusiones y ha dado lugar a explicaciones de diversa consideración científica que han sido recogidas en obras fundamentales de la Sociología, Antropología, Psico-sociología, Sociología de la Comunicación, etc. (BERGER & LUCKMANN, 1967; BOURDIEU, PASSERON, CHAMBOREDON 1980; BUNGE, 1981; CAZENEUVE, 1967, 1977 y 1978; DURKHEIM, 1971 y 1972; ECO, 1973; FEYARABEND, 1981; GOLDING & ELLIOT, 1979; GUBERN 1987a y 1987b; LAKATOS & MUSGRAVE, 1975; MORAGAS, 1985; MACLUHAN, 1967; MILLS, 1959; MORIN, 1974; PEREZ DE LABORDA, 1989; PIEMME, 1980; POPPER, 1962; TUCHMAN, 1983; VILLAFAÑE, BUSTAMANTE & PRADO, 1987; WATZLAWICK, 1987; WEBER, 1985; WOLF, 1987).

Las aportaciones de estos autores apuntan los principales aspectos siguientes:

a. - Interpretación subjetiva de la realidad social

Uno de los principales problemas con que se tropieza el informador televisivo al captar, narrar, difundir la realidad social inmediata, es que un mismo acontecimiento es susceptible de ser interpretado desde infinitas perspectivas subjetivo-ideológicas.

El periodista descubre, al recabar información de la sociedad, que no existe una única respuesta de carácter universal a la pregunta ¿qué es la realidad social?.

Por lo tanto " ... al informar no sólo procuramos comunicar lo que acontece en la sociedad, sino que difundimos un mensaje sobre una realidad que codificamos, interpretamos subjetivamente. Por lo tanto podemos pensar que informar es construir una realidad (...) dotar de forma, a partir de un código, a un segmento de lo real." (GONZALEZ REQUENA, 1989:22). "Carece de sentido, pues, la noción de <<objetividad informativa>>, la de <<manipulación>> se nos descubre, necesariamente, como una que el análisis debe asumir y promocionar: si la noticia es un discurso construido a partir de un suceso, carece de sentido postular la ausencia de <<manipulación>> en tal proceso (...) si el discurso informativo es objetivo es también, inanalizable en tanto discurso.."(GONZALEZ REQUENA, 1989: 14).

Emile Durkheim recalca, en su obra fundamental 'El suicidio', que la sociedad es una realidad 'sui generis'; una realidad que difícilmente puede reducirse a factores sociológicos o de cualquier otro tipo (DURKHEIM, 1971 y 1972). De acuerdo con el planteamiento durkheniano, enmarcado dentro de la corriente funcionalista (BERGER, 1963; GINER, 1985 y 1982), el informador sólo podrá transmitir el funcionamiento real de lo social, siempre y cuando vaya más allá de las simples respuestas recogidas directamente de los actores sociales. Es decir, si sabe discernir las funciones manifiestas de las latentes, dinámicas que autores posteriores de la misma escuela de pensamiento que Durkheim, como Merton, intentan profundizar (vease MORAGAS, 1985; WOLF, 1987).

Consciente o inconscientemente, el periodista televisivo informa, otras veces, haciendo uso de un concepto de la realidad social posicionado ideológicamente en la acera epistemológica antagónica a la funcionalista: la marxista.

Se esfuerza por encontrar las raíces auténticas, verdaderas, del acontecimiento. Las busca de una manera dialéctica: procurando abstraerse al máximo de su particular visión de los hechos. Dicha actitud le obliga, en más de una ocasión, a contradecirse a sí mismo. Descubre, por ejemplo, que la parcela de la sociedad que se ve obligado a difundir por los medios de comunicación, no siempre debe o puede ser la real: se trata de una realidad aparente, parcial, que en definitiva no es otra que la que le interesa dar a conocer a las clases dirigentes (ALTHUSSER, 1974; MARX & ENGELS, 1970; MARCUSE, 1981 y 1983).

De todas formas, dichas teorías han perdido parte importante de su capacidad explicativa sobre la realidad, durante las décadas pasada y la actual. Una serie de cambios sociales, algunos de signo radical (motivados por profundas crisis ideológicas, políticas y epistemológicas y acompañados del auge económico de la década de los 80 y de nuevas formas de organización empresarial cada vez más tecnocráticas) han situado al periodista en una paradójica y hasta paradigmática situación en la que puede llegar a disponer de un mayor control del proceso productivo de la noticia y transmitir su construcción particular de la realidad social, pero ello coincide con una etapa histórica en la que, al estar en crisis los planteamientos ideológicos, difícilmente puede adivinar si el concepto postulado es el idóneo o por el contrario está informando sobre una realidad irreal.

b.- Lenguaje informativo homogéneo o estandar

La realidad social que codifica y transmite el informador reúne otra peculiaridad: debe abarcar un ámbito social amplio. Acude, por lo tanto, a un código de términos lingüísticos y audiovisuales macrocontextuales, cuya característica principal es la economía de términos empleados y la estandarización de éstos.

Es una utilización simple, superficial y aséptica de signos, códigos, lenguajes, la mayoría de las veces realizada de maneras irracional y rutinaria, que no suscita, ni lo pretende, respuestas reflexivas, críticas, participativas; en suma, no procura ir más allá e involucrar, por ejemplo, a los receptores, en procesos de dinamización intergrupales activos (LORITE, 1992).

El emisor muestra, de esta forma, una particular versión de la realidad social, auspiciada en lo estrictamente manifiesto; más de acuerdo, por lo tanto, con el pensamiento funcionalista, en particular con el mertoniano, que con el marxista. Aunque, tal y como se ha subrayado

anteriormente, es posible que se acoja a esta rutina productiva porque es la más eficaz, rentable y posible en la sociedad de mercado actual

No parece tener sentido informar con criterios activos en la actualidad, de esa manera tan militante como lo habían hecho los periodistas marxistas de épocas anteriores y en particular de los años setenta. Se trata de un periodista que deja de lado la construcción de discursos informativos audiovisuales que invitan al receptor a la reflexión y al posicionamiento ideológico, como reconocen, en este sentido, pensadores de las escuelas marxistas, estructuralistas, culturalistas o fenomenológicas (vease MORAGAS, 1985 y WOLFE, 1990 y 1987).

Hay que advertir que la distancia que media entre la realidad reflejada en los medios de comunicación y las realidades sociales (se utiliza el plural porque no hay que olvidar las diferentes construcciones ideológicas de los mensajes) parece disminuir conforme aumentan los conocimientos sociológicos, lingüísticos, culturales, etc., y juicios de valor objetivos del informador sobre las interrelaciones personales y colectivas del ámbito social de recepción de sus noticias (LORITE, 1992).

No obstante, es impensable pretender que la información basada en lo real (teniendo en cuenta las múltiples derivaciones del término), plantee las dudas de tipo radical, sobre la construcción de significados y significantes, que propone, por ejemplo, Michel Foucault (1981). El pensador francés asegura en su ensayo 'Esto no es una pipa' sobre el pintor francés Magritte, que "el signo verbal y la representación visual nunca se dan a la vez" (FOUCAULT, 1981: 48). El insigne filósofo llega a semejante conclusión tras analizar una pintura del artista que reproduce una pipa de fumar con una frase en el margen inferior: "ceci n'est pas une pipe" ("eso no es una pipa"). Por lo tanto, demuestra que una cosa es la realidad y otra la representación de la realidad, una la pipa real y otro la pipa dibujada, una la imagen en la realidad y otra la imagen reproducida por el medio.

2.- INFORMACIÓN TELEVISIVA Y OTROS MEDIOS

A.- Información en la prensa escrita

Las diferencias entre la información televisiva e información escrita son múltiples y así se recogen en diferentes obras (CEBRIAN HERREROS, 1983; FANG, 1977; GREEN, 1973; MARTINEZ ALBERTOS, 1977, 1983 y 1989).

En concreto, la información impresa "se basa en la palabra escrita e imágenes fijas registradas en soporte especial. La información audiovisual televisiva se basa en imágenes y sonidos que se presentan en un tiempo fugaz, combinado con un espacio peculiar" (CEBRIAN HERREROS, 1983: 178).

Las informaciones de los medios escritos pueden emplear un lenguaje más detallado, extenso, rico en matices, adjetivos, etc. que los audiovisuales. En un periódico pueden aparecer, por ejemplo, párrafos con oraciones compuestas y un vocabulario repleto de sinónimos. En cambio, en el medio televisivo es preferible utilizar oraciones simples, vocabulario directo, coloquial, redundante, inmediato, etc. (PRADO, 1981; OLIVA & SITJA, 1991).

Un aspecto que ha suscitado diferentes investigaciones pero que aquí solamente se reseña es el hecho de que el vocabulario tan sumamente básico, elemental, reducido, etc. que se usa para la construcción de la información televisiva (y del lenguaje televisivo en general) ha repercutido negativamente en los usos lingüísticos de los individuos durante su comunicación interpersonal, principalmente en los colectivos más adictos a estos medios (niños y jóvenes) que suelen ser, a su vez, los que menos se acercan a las publicaciones escritas (ver aportaciones recogidas en el CONGRESO INTERNACIONAL SOBRE INFANCIA, JUVENTUD Y COMUNICACION AUDIOVISUAL. ¿Qué miras?, 1991, Generalitat Valenciana, Valencia).

B.- Información radiofónica

Las diferencias entre la información radiofónica y la información televisiva radican, principalmente, en la particular recepción de los mensajes emitidos por uno y otro medio.

La información radiofónica se basa en la palabra, en la expresión oral, y mediante ella da a conocer los hechos noticiables, utilizando un proceso de codificación que es capaz de suscitar en los procesos de decodificación de los receptores un doble sentido visual y textual de la información emitida.

Sin embargo, la información televisiva se basa en la imagen aunque ésta también necesita de una sustancial parte auditiva si se desea que el mensaje sea comprendido en su totalidad.

3.- EL OFICIO DE PERIODISTA

En los apartados anteriores han aparecido, en diversas ocasiones, algunas de las funciones del oficio del periodista, así como ciertos efectos socio-comunicativos que entran en juego al desempeñarlo. A continuación, se recogen determinados criterios de la relación entre funciones y efectos de la profesión periodística televisiva que no pueden quedar al margen de este esquema explicativo. En concreto, hemos de tener en cuenta que:

- El periodista televisivo es, por lo general, un seleccionador, *gatekeeper*, de informaciones y como tal debe saberse que su oficio consiste en discriminar las que pueden interesar a los receptores de las que nó. Selección que viene dada por una serie de condicionamientos socio-comunicativo-económicos que marcan los criterios óptimos del informador y que acaban por someterlo, a menudo, a una rutinaria lucha por la salvaguarda de su puesto de trabajo (WOLF, 1987).

- El periodista, cuando obtiene dos informaciones: una impactante y otra que no lo es, acaba siempre por emitir la primera. Es posible que se de perfecta cuenta que el contenido de ésta es poco representativo de la sociedad en general y que con su difusión está contribuyendo a dar una imagen bastante parcial y deformada de la realidad y a generar, incluso, una serie de efectos y comportamientos (racistas, violentos, etc.) entre los receptores, pero también sabe que, según aparece en el párrafo anterior, está limitado por los criterios económicos de la empresa periodística que tiene contratados sus servicios, y que por lo general en nuestro mundo es noticia una mala noticia (EL PAÍS...).

- Es, por lo tanto, un oficio que se rige por los mismos patrones competitivo salvajes que imperan en casi todas las empresas de las sociedades capitalistas.

- Entre los aprendizajes que hacen del aprendiz de periodista un auténtico profesional están los de saber afinar al máximo los criterios de selección e importancia de las noticias, su noticiabilidad, el *newsmaking*. Huelga decir, una vez más, que al igual que los criterios anteriores guardan estrecha relación con el de rentabilidad empresarial (VILLAFANE, BUSTAMANTE, PRADO, 1987; TUCHMAN, 1983; WOLF, 1987).

- El periodista, al seleccionar y emitir información, efectúa una jerarquización de los aspectos noticiables, en función de su grado de importancia, trabajos que guardan estrecha relación, a su vez, con las agendas de actividades profesionales cotidianas (*agenda-setting*). Por lo tanto, las agendas son valiosa herramienta de trabajo de los periodistas, pero extralimitan el círculo de actividad a unos personajes e instituciones e instruyen y someten, indirectamente, a los receptores a sus mismas pautas jerárquicas de análisis de los acontecimientos.

- No hay que olvidar que parte importante del estrés que acumula el periodista que pretende utilizar cánones de calidad, le sobreviene cuando intenta producir una noticia en la que además de tener en cuenta los elementos anteriores sea objetiva/neutra, ética, representativa, plurisocial, pluripolítica, ...

4.- INFORMACIÓN-MIGRACIÓN

Los aspectos abordados anteriormente nos llevan a considerar que en el momento de abordar la relación entre información y migración hay que tener en cuenta las principales cuestiones siguientes:

Criterios socio-comunicativos

- Qué imagen de qué migración y en qué medios.
- Distinción entre imagen proyectada de la realidad y efectos reales en las sociedades receptoras.
- Tener en cuenta, a priori, que la imagen que proyectan los medios debe estudiarse desde distintas ópticas. En este momento, sobre todo, desde dos principales y antagónicas: marxista-modernista, ideológica-posmodernista...
- Un discurso marxista actual sobre el tratamiento otorgado: el medio no capta la realidad, proyecta una imagen deformada de la problemática tratada, produce un efecto negativo en los receptores, consideran que el fenómeno tratado es en realidad como se trata en el medio
- Pero se trata de una sociedad compleja por eso al estudiar tratamiento e imagen que proyectan los medios hay que procurar utilizar nuevas perspectivas, teniendo en cuenta el triángulo de realidades: realidad social, realidad mediática y realidad económica, y sus múltiples interrelaciones.

Imagen proyectada

La imagen que proyectan los medios de comunicación de esta y otras realidades sociales guarda relación con ciertas premisas socio-comunicativas elementales señaladas anteriormente que vale la pena repasar a continuación:

- La necesidad de construir un mensaje destinado a una audiencia, que suscite interés entre los receptores, que llamé su atención....
- El negocio del medio en la economía de mercado, que su mensaje se venda, incluso cuando se trata de un medio público: que se venda su mensaje ideológico.
- El comunicador debe detectar lo realmente noticiable, lo más interesante de la realidad.
- Dicho aspecto de la realidad lo mediatiza. construye un discurso de la realidad, nunca es la realidad misma.
- Sobre la objetividad, subjetividad de este discurso saber que no existe la neutralidad: en todo momento el periodista y más adelante el medio que emite la noticia, el tema, le otorga un tratamiento ideológico, una línea ideológica, del medio en general (TVE o TV3, El País o ABC) lo que se emitirá sin lugar a dudas por los consejos de redacción.
- El medio muestra, a veces el lado más oscuro, radical, problemático, llamativo, caótico, etc. de la realidad porque la normalidad, la cotidianidad, la rutina no es noticia ...
- La diversidad socio-cultural, tratada en profundidad tampoco es noticia, tamiza/pulveriza la emisión y la recepción.
- El buen comunicador debe saber o suponer qué es lo que más atrae a sus receptores potenciales a las hipotéticas audiencias. En más de una ocasión se suele trazar a ojo el perfil medio de los receptores.
- Cuando el comunicador recibe información sobre el problema, ¿desde que perspectiva se la ofrece el receptor-inmigrante? ¿sólo sale el que quiere salir en la foto y con la pose más fotogénica posible? ¿está ofreciendo un retrato del que sólo quiere retratarse?
- No debe perderse de vista que la imagen de la inmigración en el medio forma parte de un paquete en el que entran múltiples aspectos como: el tratamiento que otorgan a los diferentes colectivos de esa inmigración (infantiles, culturales ...) pero, paralelamente, al grueso de la sociedad ...
- Matizar las diferencias entre imagen proyectada e influencia del medio en los receptores.

Qué medios

El tratamiento está condicionado por:

- Rutinas de producción en los medios.

- Jerarquización, funciones del proceso productivo.
 - La estructura de la información escrita: temas / secciones
 - Limitaciones espaciales: titular, entradilla, columnas, ...
- Lenguajes audiovisuales condicionados a factores temporales y espaciales
 - Duración de una noticia. Componer para un cuadro(TV), centro de interés en el cuadro...
- Respetar, recoger, emitir la realidad, pero ¿cuál es la auténtica realidad?
- Televisión: evolución de la programación, contraprogramación, zapping, publicidad
 - Radio: competencia entre "estrellas"
- Competencia salvaje entre las cadenas: simplicación del lenguaje, tratamiento sensacionalista, superficial ...
- Periodistas analfabetos, periodistas instruidos
- ¿Puede ser de otra forma?: son medios occidentales que funcionan de acuerdo con las pautas generales de los modelos de ...
- Reflexión: en los países de origen de los inmigrantes los medios funcionan de acuerdo con los mismos esquemas: rutinas, lenguajes, tecnologías, contenidos, etc

Usos sociales de los medios

- ¿Cómo usa el medio de comunicación el inmigrante?
- El uso del medio de comunicación en la comunidad receptora.
 - Diferencias con el uso de otros colectivos.
- Uso de los medios en la comunidad de origen y en la zona actual.
- ¿Realmente hay diferencias o el uso de los medios tradicionales predispone a los mismos modelos de recepción en todo el mundo ...?

Acceso de los inmigrantes a los medios

- Accesos a la recepción: tener en cuenta que acceden los países ricos.
- Acceso a la participación: tener en cuenta que la sociedad participa en los medios de acuerdo con: criterios cíclicos, modelos de comunicación, aspectos ideológicos, estado de la comunicación alternativa, etc.

Autoconstrucción y proyección de una imagen

Tener en cuenta aspectos como:

- Qué imagen desean dar en los medios.
- Difusión de esta imagen.
- Posibilidades, limitaciones.
- Interés por difundirla: son otras culturas.
- Aceptación de los colectivos inmigrantes de la imagen proyectada por ellos mismos.

5.- REPASO

En resumen, para analizar el tratamiento que le otorgan a estos temas en los medios de comunicación hay que tener en cuenta, como mínimo, los temas siguientes:

- Peculiaridades técnicas de cada medio.
- Estructura y funcionamiento del medio.
- Rutinas de producción.
- Estructura informativa, periodística, de cada medio.
- Información. Noticiabilidad. Valor noticia.
- Parrillas de programación. Contraprogramación.
- Competencia entre medios.
- Guerra de audiencias/compradores-lectores.
- Internacionalización de la comunicación.
- Descentralización (comunicación local) y concentración (comunicación global)
- Audiencias brutas y netas o receptores potenciales y reales.
- Condicionantes/manipulaciones/control desde los centros de poder.
- Control social o círculo emisión-recepción.
- Códigos/normativas éticas.
- Libros de estilo de las redacciones.
- Perfil del/la profesional.
- Educación social sobre los medios y sus rutinas.
- Escuela y medios.
- Dependencia/uso/gratificación del medio.
- Participación y comunicación: difundir mi mensaje a la sociedad.
- Ocio y medios de comunicación: tv y descanso cotidiano.
- Aprender con el medio: vídeo didáctico.
- Vivir con el medio: la televisión, uno más de la familia.
- Desear el medio: domingo de periódicos con croissant.
- Aferrarse al medio: inseparable compañero de frías noches solitarias.
- Salvarse por el medio.
- El medio puede no ser el mensaje.
- Cognición. Reconocimiento. Dinamización. Socialización.
- Analizar el mensaje: connotación/denotación.
- Realidad real y realidad mediática.
- Mediación.
- Acuerdos medios-instituciones.
- Influencia-efectos.
- Ideología del emisor (medio y periodista) y del receptor.
- Viejos y nuevos sistemas comunicativos.

6.- BIBLIOGRAFIA CITADA Y DE INTERÉS PARA EL TEMA

- ACHARD, Jean-Paul** (1991): Des images et des sons. Théorie et technique. Editions EYROLLES, Paris.
- ALTHUSSER, L.** (1974): "Ideología y aparatos ideológicos de Estado" in Escritos, Laia, Barcelona.
- ANUNCIOS**, Revista:
- (1987): No. 283, pp.20-21.
- (1991): No. 463, pp.26-27.
- ARDOINO, Jacques** (1988): "Logique de l'information, stratégies de la communication" in Pour, No.114, Paris.
- ARNHEIM, Rudolf** (1976): La pensée visuelle. Flammarion, Paris.
- ASOCIACION ESPAÑOLA DE ESTUDIOS DE MERCADO, MARKETING Y OPINION -AEDEMO-**: diversos seminarios sobre audiencias televisivas: 3o. (1987), 6o. (1990) y 7o. 1991.
- BACHELARD, Gastón**:
- (1972): La formación del espíritu científico, Siglo XXI, Buenos Aires.
- (1949): Le rationalisme appliqué, PUF, París.
- BAGGALEY, J. & DUCK, S.** (1979): Análisis del mensaje televisivo, G.Gili, Barcelona.
- BALSEBRE, Armand** (1987): Las imágenes auditivas en la radio. Tesis Doctoral, Facultad de Ciencias de la Información, UAB, Bellaterra.
- BERGER, P.L.** (1963): Invitation to sociology: A Humanistic Perspective, Anchor Books, New York. Versión en castellano: Introducción a la sociología, Ed.Limusa, Mexico, 1986.
- BERGER, P.L. & LUCKMANN** (1967): The Social Construction of Reality, Allen -Penguin, Londres. Traducido al castellano: La construcción social de la realidad, Ed.Amorrotu, Buenos Aires, 1984.
- BOURDIEU, Pierre** (1980): Questions de Sociologie, Les Editions de Minuit, Paris.
- BOURDIEU, P., CHAMBOREDON, J-C., PASSERON J-C.** (1973): Le métier de sociologue. Ecole Pratique des Hautes Etude (VI Section) and Mouton & Co. Versión en castellano: El oficio de sociólogo, Siglo XXI, México, 1976.
- BOURDIEU, P., PASSERON J-C.** (1977): La reproducción, Editorial Laia. Barcelona.
- BRAJNOVIC, Luka** (1991): El ámbito científico de la información, Ediciones Universidad de Navarra, S.A., Pamplona.

- BRUSINI, H. & JAMES, F. (1982):** Voir la vérité. Le journalisme de télévision, Presses Universitaires de France, Paris.
- BUNGE, M. (1981):** Materialismo y ciencia, Ariel, Barcelona.
- BUSTAMANTE, E. & VILLAFANE, J. (1986, Coords.):**
La televisión en España mañana, Siglo XXI, RTVM, Madrid.
- BUSTAMANTE, E. & ZALLO, R. (1988, coords.):** Las industrias culturales en España, Akal Comunicación, Madrid.
- CALABRESE, O. & VOLLI, U. (1983):** Come si vede il telegiornale, Laterza, Bari.
- CAMPBELL, Norman R. (1920):** Physics: The Elements, University of Cambridge.
- CARDUS, S. & ESTRUCH, J.: (1986):** "Teoría y provocación. Reflexions per una epistemologia paradoxal" in Papers, Departamento de Sociología, UAB, Bellaterra, n.26, pp.69-104.
- CAZENEUVE, Jean:**
- (1978): La sociedad de la ubicuidad, comunicación y difusión, G.Gili, Barcelona.
 - (1977): El hombre telespectador, Gustavo Gili, Barcelona.
 - (1967): Sociologie de la radio-télévision, Presses Universitaires de France, Paris.
Versión castellana: Sociología de la radio-televisión, Ed. Paidós, Buenos Aires, 1967.
- CONGRESO INTERNACIONAL SOBRE INFANCIA, JUVENTUD Y COMUNICACION AUDIOVISUAL (1991):** ¿Qué miras?, Gen. Valenciana, Valencia.
- CESAREO, G. (1986):** Es noticia, Mitre, Barcelona.
- COLOMBO, Furio:**
- (1983): Rabia y televisión. Reflexiones sobre los efectos imprevistos de la televisión, Gustavo Gili, Barcelona.
 - (1976): Televisión: La realidad como espectáculo, Gustavo Gili, Barcelona.
- CEBRIAN HERREROS, Mariano (1983):** Fundamentos de la teoría y técnica de la información audiovisual, 2 Vol., Editorial Mezquita, Madrid.
- DIAZ MANCISIDUR, A. (1988):** "La necesidad de investigar las audiencias" ponencia presentada en las jornadas 10 Años de Libertad de Información en la radio española. 1977-1987, Departament de Comunicació Audiovisual, UAB, Bellaterra, marzo.
- DURKHEIM, E.**
- (1972): Las reglas del método sociológico, Ed. La Pléyade, Buenos Aires.
 - (1971): El suicidio, Schapire, Buenos Aires.
- ECO, Umberto (1973):** Apocalípticos e integrados ante la cultura, Ed. Lumen, Barcelona.

- ECOTEL (1985): Memoria sobre la explotación del sistema de audímetros, Madrid.
- EL PAIS información aparecida el 13-10-91, p.91.
- EGM (Estudio General de Medios) varios años.
- FANG, I. (1977): Noticias por televisión, Marymar, Buenos Aires.
- FEYERABEND, Paul:
 - (1984): Adiós a la razón, Tecnos, Madrid.
 - (1982): Tratado contra el método, Tecnos, Madrid.
- FOUCAULT, Michel (1981): Esto no es una pipa. Ensayo sobre Magritte, Editorial Anagrama, Barcelona.
- GANZ, P. (1989): Le reportatge radio&télé, Editions du Centre de Formation et de Perfectionnement des Journalistes, París.
- GARCIA JIMENEZ, J. (1965): Teoría de los contenidos de la televisión, TVE, Servicio de Formación, Madrid.
- GIL CALVO, Enrique (1985): Los depredadores audiovisuales, Tecnos, Madrid.
- GINER, Salvador:
 - (1985): Sociología, Edicions 62, 2a.edición, Barcelona.
 - (1982): Historia del pensamiento social, Ariel, Barcelona.
- GINZBURG, C. (1979): "Spie. Radici di un paradigma indiziario" in GARGANI, A.(coord.): Crisi della regione. Nouvi modelli nel rapporto tra sapere e attività umane, Torí, Giulio Einaudi Editore.
- GOLDING & ELLIOT (1979): Making the news, Longman, Londres.
- GONZALEZ REQUENA, J. (1989): El espectáculo informativo, Akal, Madrid.
- GREEN, M. (1973): Periodismo en TV, Troquel, Buenos Afres.
- GUBERN, Román:
 - (1987a): La mirada opulenta, G.Gili, Barcelona.
 - (1987b): El simio informatizado, Fundesco, Madrid.
- HAWES, William (1991): Television Performing: News and Information, F. Press, London.
- HILLS, George (1981): Los informativos en radio-televisión, IORTV, Madrid.
- IBAÑEZ, Jesús:
 - (1987): "La comunicación en la era electrónica" in Papers, Departament de Sociologia, UAB, Bellaterra, n.28, pp.109-119.
 - (1979): Más allá de la sociología, Siglo XXI, Madrid.

- KATZ, E., BLUMLER, G., SHEFFIELD, F.D.** (1974): "Usos y gratificaciones de la comunicación de masas" in MORAGAS, M. de (ed.): Sociología de la comunicación de masas, Vol.II, pp. 127-172, Gustavo Gili, Barcelona.
- KATZ, E. & LAZARSFELD, P.F.** (1979): La influencia personal. El individuo en el proceso de comunicación de masas, Hispano Europea, Barcelona.
- KLAPPER, J.T.** (1949): The Effects of Mass Media: A Report to the Director of the Public Library Inquiry, Columbia University Press, Bureau of Applied Social Research, Nueva York. Versión en castellano: Los efectos de las comunicaciones de masas. Poder y limitaciones de los medios modernos de difusión, Aguilar, Madrid, 1974.
- KUHN, Thomas S.** (1962): The Structure of Scientific Revolutions. University of Chicago Press. Versión en castellano: La estructura de las revoluciones científicas, F.C.E., Mexico, 1971.
- LAKATOS, I. & MUSGRAVE, A.** (1975): La crítica y el desarrollo del conocimiento, Grijalbo, Barcelona.
- LARSON, J.F.** (1984): Television's window on the world, Ablex, New Jersey.
- LORITE, Nicolás** (1992): Dinamización social y radio municipal, Tesis doctoral, Facultad de CC.I., UAB, Bellaterra.
- MATTELART, M.M. & STOURDZE** (1984): Tecnología, cultura y comunicación, Mitre, Barcelona.
- MARCUSE, Herbert:**
- (1983): Eros y civilización, SARPE S.A., Madrid.
 - (1981): El hombre unidimensional, Ariel, Barcelona.
- MARTINEZ ALBERTOS, J.L.:**
- (1989): El lenguaje periodístico, Paraninfo, Madrid.
 - (1983): Curso general de redacción periodística, Mitre, Barcelona.
 - (1977): El mensaje informativo. Periodismo en radio, televisión y cine, ATE, Barcelona.
- MARX, K. & ENGELS** (1970): La ideología alemana, Grijalbo, México.
- MATTELART, Armand** (1989): La internacional publicitaria, Fundesco, Madrid.
- MATTELART, A. & DELCOURT, X. & MATTELART, M.** (1984): ¿La cultura contra la democracia?, Mitre, Barcelona.
- MATTELART, A. & PIEMME, J.M.:**
- (1985): "Veintitrés notas para un debate políticas sobre la comunicación" in MORAGAS, M.(ed) Sociología de la comunicación, Vol.IV, G.Gili, Barcelona, pp. 81-99.
- MCLUHAN, Marshall** (1967): El medio es el mensaje. Paidós, Buenos Aires.

- MILLS, C.W.** (1959): The Sociological Imagination, Oxford University Press, Nueva York. Versión castellana: La imaginación sociológica, F.C.E. México.
- MILLERSON, Gerald:**
- (1990): Manual de producción de vídeo, Editorial Parainfo, Barcelona.
 - (1987): Técnicas de realización y producción en televisión, I.O.R.T., Madrid.
 - (1984a): La iluminación en televisión, I.O.R.T., Madrid.
 - (1984b): Escenografía básica, I.O.R.T., Madrid.
 - (1984c): TV producción eficaz. Técnicas y procesos, Hispano Europea, Barcelona.
 - (1983): TV. La cámara y su operatividad, Hispano Europea, Barcelona.
- MORAGAS SPA, Miquel de:**
- (1992): Los juegos de la comunicación. Las múltiples dimensiones comunicativas de los Juegos Olímpicos, Fundesco, Madrid.
 - (1985): Sociología de la comunicación de masas, Gustavo Gili, Barcelona.
- MORIN, Edgar** (1974): El paradigma perdido: el paraíso olvidado, Editorial Kairós, Barcelona.
- OLIVA, Ll. & SITJA, X.** (1990): Les notícies a la televisió, Instituto Oficial de Radio y Televisión, Barcelona.
- PASQUALI, Antonio** (1980): Comprender la comunicación, Monte Avila Editores Caracas.
- PEREZ DE LABORDA, A.** (1989): La ciencia contemporánea y sus implicaciones filosóficas, Ed. Cincel Madrid.
- PÉREZ-REVERTE, Arturo** (1994): Territorio comanche, Ollero & Ramos Editores, Madrid.
- PIEDRAHITA DEL TORO, Manuel** (1987): El teleperiodismo, IORT, Madrid.
- PIEMME, J.M.** (1980): La televisión: un medio en cuestión, Editorial Fontanella, Barcelona.
- POPPER, K.** (1962): La lógica de la investigación científica, Tecnos, Madrid.
- PRADO, Emili**
- (1989): Proyecto docente e investigador de la Teoría y Técnica de la Información Audiovisual, CAP, UAB, Bellaterra.
 - (1981): Estructura de la información radiofónica, ATE, Barcelona.
- RAIMONDO SOUTO, H.M.** (1991): Técnicas del realizador de vídeo, I.O.R.T., Madrid.
- RAMONET, I.** (1983): La golosina visual, Gustavo Gili, Barcelona.
- RATZKE, Dietrich** (1986): Manual de los Nuevos Medios, G.Gili, Barcelona.

- RICCI BITTI, P. & CORTESI, S. (1980): Comportamiento no verbal y comunicación, Gustavo Gili, Barcelona.**
- RODA FERNANDEZ, Rafael (1989): Medios de comunicación de masas. Su influencia en la sociedad y en la cultura, Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS), Madrid.**
- ROSITI, F. (1980): Historia y teoría de la cultura de masas, Gustavo Gili, Barcelona.**
- RUGE, P. (1983): Prácticas de periodismo televisivo, EUNSA, Pamplona.**
- SEBASTIAN, Ma. Victoria (1983): Lecturas de psicología de la memoria, Alianza Universidad, Madrid.**
- SMITH, A. (1983): Goodbye Gutenberg, G. Gili, Barcelona.**
- SOLER, Llorenç (1988): La televisión. Una metodología para su aprendizaje, Gustavo Gili, Barcelona.**
- STATERA, Gianni (1985): "Las investigaciones sobre los efectos de los mass-media" in MORAGAS, M. de (ed.): Sociología de la comunicación de masas, vol. I, pp. 51-72, Gustavo Gili, Barcelona.**
- TORAN, L. Enrique (1982): La información en TV, Mitre, Barcelona.**
- TUCHMANN, G. (1983): La producción de la noticia, Gustavo Gili, Barcelona.**
- VILA SERRA, D. (1988): Evolución de la audiencias de los medios de comunicación en España, Tesis Doctoral, Facultat de Ciències de la Informació, UAB, Bellaterra.**
- WATZLAWICK, P. (1987): Lo malo de lo bueno, Herder, Barcelona.**
- WATZLAWICK, P. ET ALT. (1989): La realidad inventada (¿cómo sabemos lo que creemos saber?), Gedisa, Barcelona.**
- WEBER, Max (1985): Sobre la teoría de las ciencias sociales, Planeta Agostini, Barcelona.**
- VILLAFANÉ, J., BUSTAMANTE, E., PRADO, E. (1987): Fabricar Noticias. Las retinas productivas en radio y televisión, Editorial Mitre, Barcelona.**
- WOLF, Mauro (1987): La investigación de la comunicación de masas, Editorial Paidós, Barcelona.**

Una violación provoca tensiones racistas en Barbens

LLUÍS VISA. Lérida

La detención de dos ciudadanos magrebies, implicados en una supuesta violación en Barbens (Pla d'Urgell), ha empeorado las relaciones siempre difíciles entre los vecinos y los numerosos temporeros norteafricanos afincados en la localidad, de 800 habitantes. El alcalde, Ramon Solé, solicitará hoy al gobernador civil de Lérida, Jaume Casanovas, un mayor control policial sobre el colectivo para prevenir posibles conflictos raciales.

Los hechos denunciados se produjeron en la tarde del martes pasado, cuando los dos detenidos se aprovecharon de la deficiencia psíquica de Ana M. A. G., de 22 años, para abusar de ella. La víctima explicó después a sus padres, también temporeros, que la llevaron en coche a un descampado y que allí la violaron. La Guardia Civil detuvo esa misma noche a los presuntos autores, un súbdito marroquí y otro argelino, a los que la mujer reconoció porque residen en Barbens. Ambos ingresaron ayer en una cárcel de Lérida.

A raíz de la violación, los vecinos exigen que se impida la llegada de más temporeros.

Por otra parte, un individuo fue detenido ayer en Ripollet (Vallès Occidental) cuando se peleaba con otro que, supuestamente, le persiguió tras saber que había violado a su mujer y robado en la vivienda. En Barberà del Vallès, otro hombre fue arrestado como presunto autor de abusos sexuales a cuatro niñas.

EL PAIS

5/11/93

Miguel Rodrigo

21/12/91

Ch. L. S.

SUCESOS

EL PERIODICO
5/11/93

Dos hombres ingresan en prisión acusados de violar a una joven deficiente mental

La víctima, vecina de Barbens (Pla d'Urgell), reconoció a los presuntos agresores

JOSEP MARIA ARMENGOL
aica

Los hombres ingresaron ayer en prisión de Lleida por orden del juez de Balaguer acusados de haber violado el pasado martes a una deficiente mental de 22 años en la localidad de Barbens (Pla d'Urgell). M. B., de 25 años y nacionalidad marroquí, y A. R., de 22 años y natural de Argelia, fueron detenidos la madrugada del martes después de que la joven Ana María A. G. denunciara a la

Guardia Civil que había sido violada por dos individuos en las afueras de la población.

El martes por la tarde, los padres de la joven alertaron a la Guardia Civil que su hija, que sufre ataques epilépticos y esquizofrenia, tardaba mucho en regresar a casa, razón por la que diversos efectivos del cuerpo iniciaron una batida por los alrededores de la población.

Alrededor de las 22 horas, la chica regresó a casa por su propio pie y explicó a sus familiares

que dos hombres la habían convencido para que se subiera a un coche con el que la trasladaron a las afueras de Barbens donde la violaron. Los dos supuestos agresores fueron localizados poco después en una masía de la población.

Los dos detenidos fueron identificados por la chica como presuntos autores de la violación. La víctima ingresó en el hospital Arnau de Vilanova donde fue examinada y se le encontraron restos de tierra en los genitales.

La familia de la joven vive desde hace un mes en Barbens donde uno de los presuntos violadores trabajaba como mecánico. El otro también vive en la localidad, pero se encuentra sin trabajo.

Los hechos han provocado malestar entre los vecinos de la población en la que residen más de 50 temporeros magrebies. La mayoría de estos temporeros trabajan en el campo y viven en una fábrica abandonada sin luz ni agua potable. ■

EL DEFENSOR DEL LECTOR

A veces los lectores se quejan de que no se puede leer un diario, escuchar la radio ni ver la televisión sin tener la sensación de que todo es un horror en el mundo. Y suelen preguntar a menudo al Defensor del Lector si no hay también "noticias buenas" que contar. La primera lectora que ha telefonado este 1995 a este departamento lo ha hecho en este sentido:

Creo que es eterno el dicho periodístico "Good news isn't news" ("Una buena noticia no es noticia"), aunque el sermónico italiano Umberto Eco, autor de *El nombre de la rosa*, acaba de escribir: "Es una ideología vieja considerar que noticia es sólo lo que es excepcional: el hombre que muere al perro y no al revés. Pensándolo bien, esta concepción de la noticia es lo opuesto a la noción histórica y científica de un hecho significativo". De cualquier modo, un cierto agobio de "malas noticias" que nos invaden por todas partes empieza a ser planteado por la misma prensa norteamericana, una de las más vivas, críticas y libres del mundo. Este departamento acaba de recibir del presidente de la Asociación de los Defensores del Lector de todo el mundo un artículo muy significativo al respecto de Thomas Winship, ex director del *Boston Globe* y actual presidente del Centro de Periodismo Internacional de Reston.

El artículo plantea el hecho de que hay lectores norteamericanos que empiezan a no leer periódicos porque "les causan depresión" al ofrecer una visión sólo catastrófica del mundo, y se pregunta si es buen periodismo el que presenta la idea de un mundo o de una sociedad "sin esperanza".

Es evidente que Winship, como avezado periodista internacional, sabe muy bien que la noticia "negativa" atrae más que la "positiva", y que un diario que se propusiera dar sólo

¿Sólo las malas noticias son noticias?

JUAN ARIAS

Existen la violencia y mil monstruosidades, y no se pueden ni se deben ocultar". Pero tampoco se debe olvidar, añade, "que el mundo se construye con la creatividad, no con la negatividad. Y un mundo alimentado sólo con noticias catastróficas crea desesperación y lo hace invisible". Llédo subraya que lo peor de una visión puramente negativa de la vida "no es sólo la herida personal que pueda crear, sino el hecho de que cerra el horizonte para construir un futuro". Y añade: "El mal, como decían los griegos, es una 'aporía', un callejón sin salida. Y quién tendría ganas de esforzarse para construir un futuro si sabe que al final existe sólo un muro".

Para Savater, es verdad que en periodismo noticia es lo que "se sale de la norma", y que por eso el que el sol amanezca cada día no lo consideramos noticia. Pero añade: "Lo insólito puede ser negativo o positivo, y la tendencia suele ser más bien el inclinarse por lo negativo. Por ejemplo, cuando informamos sobre un descubrimiento científico, suele gustarnos subrayar más los males que pueda acarrear dicha investigación que no sus ventajas".

Savater plantea a este respecto un tema interesante: "En los diarios, la publicidad hasta ahora suele ser el espacio de las buenas noticias, ya que todo lo que se anuncia en ella es maravilloso. Y, por contraposición, la información se limita más bien a las noticias malas". Lo

equilibrio y el buen gusto a la hora de escribir, estando atentos a los que se dedican a "esparcir veneno".

— Prestar mucha atención al ansia que existe en todo ser humano de conocer también lo positivo del mundo, y no aceptar que "sólo las malas noticias son noticias".

— Luchar contra el exceso, en la información, en materia de sexo y violencia.

— Contactar más con las necesidades de la clase media, escribiendo menos, por ejemplo, del lujo y de alta moda y más de las cosas comunes que interesan a la mayor parte de los lectores y de los ciudadanos.

— Que los informadores sobre temas de educación vayan más e las clases a hablar con los alumnos para conocer sus problemas y menos a los consejos de clase.

— Que se vaya más al Parlamento que a la Casa Blanca (aquí diríamos que a La Moncloa).

— Por qué no escribir sobre los éxitos de los niños y jóvenes no sólo en competiciones deportivas, sino en otros campos, como en las ciencias, en el arte o en los varios comportamientos de su vida?

— Declarar la guerra a las fuentes de información anónimas. Con frecuencia, esa fuente es un periodista parásito.

— Que los directores vuelvan a ser sobre todo directores y mantengan una estrecha vigilancia para que se respeten el tono, el buen gusto y el equilibrio en las informaciones.

Es cierto que el director del *Boston Globe* escribe para los lectores de prensa de Estados Unidos, el único país del mundo, en cuya Constitución se defiende "el derecho de los ciudadanos a ser felices". Pero pienso que sus recomendaciones y reflexiones pueden servir muy bien para todos los periodistas y lectores en general.

que ocurre, añade Savater, es que la publicidad está cambiando, y empieza a hacerse ya —por ejemplo, en Estados Unidos— "publicidad negativa", anunciando, por ejemplo, que "el jabón de la competencia es una porquería". Si esto se generaliza, dice Savater con humor, "los diarios se convertirían en pura negatividad y acabaríamos todos llorando".

Según el catedrático de Ética, "no debemos dar, y menos a los jóvenes, la idea de que en el mundo no existen más que asesinos, corruptos, estafadores y estafurquadores, porque, si el 99% de la humanidad no fuera positiva, la sociedad ya no existiría", y concluye: "A veces nos quejamos de que nuestros hijos no se interesan por la política, pero ¿cómo han salido si les damos a entender cada día, con machacona insistencia, que todos los políticos son unos verguenzas y que ellos (los jóvenes) carecen de futuro?".

Reglas concretas para un buen periodismo

Thomas Winship hace en su artículo una especie de catálogo —el mismo que presenta a sus alumnos de periodismo internacional— de normas de "buen periodismo". Son, en su opinión, algunas reglas que deberían regir en el mundo de la información, pero que a veces, en el caos de mal periodismo que zarandea hoy al mundo, podrían olvidarse por el mismo. Son las siguientes:

— Controlar la veracidad, el

Seminari Interdisciplinari d'Investigadors en Migracions

ACTA 11 sessió, 19 d'octubre de 1995

Assistents: Inés Brancós, Núria Gasol, Encarna Herrera, Jaume Llansó, Nicolás Lorite, Elisabeth Maluquer, Luis Miguel Narbona, Lluís Recolons, Maria Recolons (secretària)
Recordem als qui són a les Amèriques: Francesc Tort (Mèxic), Nora Muntanyola (Califòrnia), Claudio Urtubia (Xile)

Es reparteix a cada assistent:

- Acta de la 9ª sessió (21 de setembre)
- Acta de la 10ª sessió (5 d'octubre)
- Full per a l'Elaboració de Conclusions del Seminari d'Investigadors en Migracions

En començar la sessió Lluís Recolons comenta que en la propera reunió del dia 2 de novembre (probablement l'última del Seminari) exposarà el tema de *Les Adopcions Internacionals* Inés Brancós. Atès que es tracta d'un tema molt específic, proposa dedicar-li mitja part de la sessió, i l'altra mitja part dedicar-la a acabar de fer un redactar de les conclusions del seminari, segons la pauta indicada en el full que s'ha repartit. Llegeix l'Elaboració de Conclusions del Seminari d'Investigadors en Migracions i comenta la conveniència que per a la propera sessió tots els assistents portin redactades per escrit les conclusions (en cas de no poder assistir a aquesta sessió que la remetin per correu uns dies abans del 2 de novembre) Aquest dia, en començar la reunió es faran fotocopies del que cadascú ha redactat per poder-les repartir i comentar-les entre tots els assistents amb la finalitat de redactar un document final de conclusions. En cas necessari es faria una altra sessió per acabar de completar aquestes conclusions.

Passa i comenta bibliografia i informació rebuda sobre migracions:

- EUROSTAT (1995), *Demographic Statistics 1995*, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg, 243 pp.
- EUROSTAT (1995), *Migration Statistics 1994*, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg, 109 pp.
- CENTRE D'ESTUDIS DE L'HOSPITALET (1995), *Full Informatiu*, núm. 35, octubre. (Informa que el Doctor Joaquín Recaño, el dia 26 d'octubre, a les 7 de la tarda, en el Centre d'Estudis de l'Hospitalet farà la presentació de la seva tesi doctoral: *La emigración andaluza: 1990-1992* (cronología, aspectos demográficos, distribuciones espaciales y componentes socio-económicos de la emigración andaluza en España), -de la qual ja va fer la lectura a la Facultat de Geografia i Història el passat mes de maig-)

Mostra el full de: CITE; CC.OO; UGT; AMIC; SOS Racime: *Cupos "95" = Expulsión*, on s'informa de la tancada que es farà el dies 20, 21 i 22 d'octubre com a protesta amb el lema: "Sí a la integració, no a la actual política de extranjería".

EXPOSICIO I DEBAT DEL TEMA

Nicolás Lorite fa un recorregut pels materials de treball remarcant el més important. Explica com en el text hi ha algunes notes sobre el tractament de les migracions en els mitjans de comunicació, que són aproximacions a un tema força complex, amb l'intent d'assentar unes bases mínimes d'uns conceptes molt elementals, dels quals fa un repàs amb la pretensió que a partir de la lectura i del debat d'ara d'aquests conceptes, almenys quedin clars.

En aquesta exposició fa una relació contínua entre tots aquests conceptes.

S'assenyalen a continuació les ampliacions del tema.

Nicolás Lorite: A propòsit del criteri que s'ha de tenir sobre les audiències en la producció d'informació: en general, pel mateix procés productiu de la notícia, per les mateixes rutines de producció, el periodista no acostuma a tenir temps de consultar cada dia quines han estat les audiències de la notícia que ell va difondre el dia anterior. Es un tema que contínuament s'està debatent aquest de conèixer quina és l'audiència real que té. El que acostuma a passar és que el periodista es fa una idea aproximada de les audiències que té. Una important deficiència és que moltes vegades els mètodes que s'utilitzen en alguns mitjans estan massa en funció de trobar les respostes que ells busquen. L'audímetre també té grans problemes a l'hora de ser utilitzat de manera científica. Quan es proposen mètodes alternatius com són els qualitius resulta que en l'àmbit de les empreses periodístiques encara aquests mètodes no han adquirit el canon de científics que tenen els quantitius... L'empresari al front de l'empresa periodística, ja sigui aquesta pública o privada, vol cada matí percentatges d'audiència.

Elisabeth Maluquer: Sobre aquest desconeixement de l'audiència, diries el mateix per la premsa?

Nicolás Lorite: Sí, el mateix. El que passa és que en la ràdio i en la televisió és més cruel, és una batalla més forta, entre d'altres motius perquè les audiències són majors. Com les batalles entre *El País* i *El Mundo* en Catalunya, on *El Mundo* ha tornat a fracassar en el seu segon intent aquí. *El Mundo* va tenir molt èxit a Catalunya a partir que va destapar els casos que va destapar, llavors *El País* va caure en picat, i *El Mundo* (de Madrid) va pujar. Com a contraofensiva, actualment *El País* publica un suplement força bo sobre Catalunya, amb això puja *El País*, i *El Mundo* cau... Però, *El Mundo* sap que ha tingut un èxit aquí i vol tornar a pujar.

Elisabeth Maluquer: Com normalment a les empreses amb criteris comercials es fan estudis de mercat per poder vendre millor, i empren qualsevol mètode, per conèixer l'audiència també tindria lògica que empresin qualsevol mètode, sobretot els diaris...

Nicolás Lorite: El que passa aquí és que les empreses periodístiques encarreguen estudis a les empreses d'estudis de mercat que funcionen, que els hi són les més fiables perquè han aconseguit una bona imatge, projecció, etc. A la que miras qui fa les enquestes, com fan les enquestes, com processen les dades, veus que a vegades s'han equivocat en codificar..., jo he vist com a vegades inverteixen els números: 5 per 1, i 1 per 5 i després aquestes dades surten publicades...

Nicolás Lorite: Sobre la construcció del missatge informatiu televisiu, en el cas concret de la migració, quins presentadors són immigrants?, havia una, però per problemes, de no saber presentar les notícies amb prou naturalitat, etc., la van treure. Però, és un tema important aquest de la proporció de presentadors de diferents cultures que apareixen en el medi televisiu. S'ha de treballar bé aquest tema.

Encarna Herrera: Sobre això, jo quan ho llegia em cridava l'atenció el fet que certs informatius són bastant difícils per entendre'ls. No em semblen en el llenguatge col·loquial que tu dius, crec que estan més dirigits a població mèdia culta. Gent amb un nivell cultural baix, a vegades penso que no deuen entendre el que se'ls està explicant. No em sembla que tirin molt cap a un llenguatge planer i intel·ligible.

Nicolás Lorite: La intenció és aquesta, però també s'ha de distingir segons la cadena, cadascuna pretén dirigir-se a audiències distintes...

Pel que respecte a informació televisiva i altres mitjans: en la ràdio s'ha de redundar molt repetir contínuament, perquè la ràdio és instantaneïtat, perquè tu pots simptonitzar-la en qualsevol moment...

Elisabeth Maluquer: Em sembla important afegir que la ràdio possibilita més la participació i a més, incita a la participació de l'oient.

Nicolás Lorite: Es més fàcil la participació en la ràdio que en la televisió, molt més fàcil, en la ràdio tu només truques i s'interessa entra en el programa o no entra en el programa, en la televisió és més complicat...

Lluís Recolons: Jo trobo que en la premsa escrita també costa d'entrar...

Nicolás Lorite: Jo subratllaria que depèn de l'àmbit de cada mitjà. Es fàcil participar en un mitjà escrit si és un àmbit de barri, la revista del barri; el mateix amb la

ràdio local, o fins i tot en les televisions locals, però en aquests mitjans d'àmbit general és molt diferent, és la dinàmica empresarial que està recolzada en criteris bàsicament comercials...

Respecte a l'ofici de periodista, el periodista és un seleccionador d'informacions i el seu ofici és seleccionar les que pot seleccionar de les que no, i aquesta és la seva batalla diària, tenint en compte que el que s'hi juga és el seu lloc de treball. Si té una notícia més impactant que l'altra, però la impactant és la que li ajuda a moltes coses, li facilita el seguir en el lloc de treball, lògicament va a la impactant. La recerca de la primícia es dona moltes vegades entre els periodistes que acaben de sortir de la facultat i acaben d'entrar en un periòdic, és una manera de progressar perquè saben que si aconseguen l'exclusiva això els hi donarà una certa tranquil·litat i pot ser que a partir d'aquest fet els hi donin un contracte de sis mesos. Potser a aquest nivell és un concepte d'empresa molt més salvatge que d'altres empreses que s'han modernitzat més, això dins de les empreses d'àmbit més general.

Un punt fonamental que subratllo és l'agenda del periodista, molta gent lluita per entrar en l'agenda del periodista, si aconseguixes entrar en l'agenda de telèfons del periodista, has fet un pas important doncs és per aquí per on es construeixen les notícies i és un altre dels peixos que es mosseguen la cua, perquè són aquests criteris els que té en compte la societat. És una de les claus de la comunicació. La persona de l'agenda del periodista a qui se la truca en un moment donat i se la troba, és la persona que sortirà al dia següent opinant sobre aquell tema. I no té més volta de full que el de saber estar quan el periodista els truca. Els polítics que ara van a presentar-se a les eleccions són molt fàcils de trobar en aquests moments. El que passa és que a mesura que apareixen sempre els mateixos personatges i que apareixen sempre les mateixes temàtiques a través d'uns personatges que pensen sempre de la mateixa manera, es crea un cercle del que no se surt...

Luis Miguel Narbona: Se m'acudeix una similitud sobre la que no havia pensat mai entre el que implica l'agenda del periodista i la realitat virtual...

Encarna Herrera: Són com els mediadors de la realitat.

Lluís Recolons: En Sociologia seria el constructor social de la realitat...

Luis Miguel Narbona: ... Les agències d'informació són un filtre del quan depèn que surti una realitat o una altra. Hi ha una agenda personal, però, també hi ha una idea sobre que és el que s'ha de construir i que és el que no s'ha de construir.

Nicolás Lorite: Són importants les agències, però, en l'actualitat té més importància el periodisme

d'investigació, es prima més la producció pròpia, aquesta exclusiva que s'aconsegueix.

Lluís Recolons: Sobre una frase de la pàg. 11 dels materials de treball:

"...a que además de tener en cuenta los elementos anteriores sea objetiva/neutra, ética, representativa, plurisocial, pluripolítica..."

i no entra aquí el que diguin sigui veraç? Suposo que en aquesta construcció social de la realitat ha de tenir un cert autocontrol de dir: "si t'allunyes massa del que realment ha passat arribarà un moment en què la gent passara del que dius". Jo diria, que d'una banda s'ha de veure com es pot actuar en el mitjà de comunicació, i, d'altra, la poca consciència que té la gent de com s'empassa les coses. El pluralisme aquí també fa el seu paper.

El primer curs que vaig fer a Columbia va ser amb Katz que està citat en la bibliografia dels materials de treball, i sobre la difusió de les comunicacions deia que el que és fort és quan tots els mitjans tiren cap a la mateixa banda (el cas de Hitler), perquè sinó el mateix contrast ja fa que allò es desmunti una mica.

Nicolás Lorite: Es molt difícil trobar un equilibri perfecte, i això dona un stress que es va acumulant, perquè aquesta notícia segons qui la agafi, si és un de convergència, o un socialista, un més d'esquerra, o un més de dreta... i s'ha d'aconseguir que sigui una notícia de qualitat que informi realment a tots. Per altra banda, tu tens la teva visió subjectiva, ideològica, constructiva de la realitat, però per una banda estàs limitat pel que és l'estructura periodística en sí, perquè a més això ho has de fer en quinze línies i en mitja hora. Has de posar un titular, i aquí teniu un exemple de dos titulars diferents (en els materials de treball)... El titular, a mi personalment és una de les coses que més temps em portava..... amb tot això acumules un stress que o ho soportes bé, o la majoria té problemes seriosos psicològics, d'alcoholisme..., és un dels àmbits laborals en què es beu més whisky sobretot entre els corresponsals, que també és un dels àmbits entre els quals es pren més droga... I per suportar segons quines agressions han d'anar al psiquiatre i prendre's les seves pastilles cada dia.

Luis Miguel Narbona: ... La realitat objectiva com a tal és impossible, sempre és subjectiva. Però el problema en aquest tema és que s'ha de limitar a la premsa. En l'escola hi ha hagut un temps que el periòdic era la realitat, es basaven en dossiers de premsa per informar del que era la història real, el que estava sent la història contemporània... Hi ha poca discussió a nivell general del que realment és un mitjà. No es fa la crítica de la televisió. La gent té la certesa que el que apareix per televisió és real, hi ha una construcció de la realitat, sembla que sigui la realitat, però no ho és. Igual que la gent si no sabés llegir o escriure no s'assabentaria de la història, amb els mitjans de comunicació s'ha de saber que

passa amb les imatges. Tinc un llibre de batxillerat de França que és de llenguatge audiovisual, és com l'escriure, les comes, els punts, són els entreparèntesi que estan en les imatges. Aquí no s'ha començat i un ensenyament d'aquest tipus. Es tindria que ensenyar llenguatge audiovisual en l'escola, que hi ha una construcció per sota, que és un muntatge.

Es molt greu el poder que s'està donant a la premsa o al mitjà televisiu quan en realitat està fraccionant la realitat. Un bon comunicador ha de saber que és el que més interessa a la població. Si el coneixement significa coses noves..... El treball del comunicador és seleccionar la realitat i es dona el que es pretén escoltar.....

Lluís Recolons: Compara-ho amb un temps força allunyat amb una gent que en què no hi havia el periodisme, i les notícies arribaven perquè havia un líder que era qui comunicava i interpretava la realitat i semblava real el que transmetia una persona. D'alguna manera també és veritat que aquest contrast eixampla horitzons, però clar el que passa és que llavors la gent creu que sap molt d'una cosa que ningú sap, però comparat amb un altre temps, d'alguna manera es necessita codificar-lo.

Aquests dies hi havia una entrevista a **Hilari Reguer**, historiador monjo de Montserrat, i quan l'entrevistador li diu que els monjos tenen fama d'estar molt ben informats, respon que ells miren molt poc la televisió, però que busquen altres mitjans.

Jaume Llansó: Jo el que subratllo és el tema de la subjectivitat. El que ens arriba de l'agència resulta que és objectiu i quan el periodista ho retoca, no ho pot fer perquè seria subjectiu. Allò ho ha escrit una altra persona, aquesta persona no pot tenir subjectivitat?, o sigui, segons com, el subjectiu sóc jo, i en canvi el que hi ha escrit, no. Una altra cosa es veure si aquesta subjectivitat no sé si realment existeix, en el sentit que quan un periodista retoca determinades coses, el periodista avui fa com de censura i té molt clar quins són els criteris polítics... sap molt bé per on ha d'anar. Igual que aquest punt referent a què el periodista ha de saber a qui es dirigeix, el que ha de saber és: què pot llegir aquesta gent..... ha d'abastar el màxim possible.

Encarna Herrera: L'ofici de periodista és com parlar a un auditori que no coneix.

Luis Miguel Narbona: Se suposa que el coneix..... Se segueix pensant en la història i en la realitat. El problema està en què els mitjans de comunicació el que ens donen és la realitat i tots pugnen en la seva publicitat en què és la realitat, la realitat més objectiva, la notícia més interessant... i ens arribem a creure a això. El problema no està en el mitjà sino en com ens prenem el mitjà com a realitat..... del que és una interpretació de la història

Lluís Recolons: Jo mateix fa pocs anys estàvem dinant a casa i vam sentir un tiroteig, van baixar uns de casa i

havia sigut un atemptat de l'ETA i acabaven d'assassinar a un militar a la cantonada. Es curiós que quan al cap de mitja hora va sortir per la televisió, llavors vaig tenir la sensació que allò era veritat...

Elisabeth Maluquer: Passa el mateix amb les manifestacions que has anat i les has viscut, però dius: "sortirà per la tele?", com si si no sortís fos com si no hagués passat, i que fos bàsic que sortís.

Nicolás Lorite: Per això dic que és un peix que es mossega la cua, el receptor vol sortir per la tele...

Elisabeth Maluquer: Això desvirtua i perverteix el missatge...

Nicolás Lorite: ... Quan en llenguatge televisiu fas un documental com el de Victòria Prego sobre la transició, fas un muntatge, vas a casa del Sr. Carrillo i que et dona una resposta i aquella resposta la grabes tres vegades.... Treballar el llenguatge audiovisual significa tenir en compte que l'ordre de les seqüències que veiem no necessàriament és el mateix del moment en què s'ha articulat aquell llenguatge. Però, fins i tot a gent que està introduïda en el llenguatge audiovisual li costa molt d'entendre, perquè són més receptors, és un aprenentatge.

Sobre la part que tracta d'INFORMACIO-MIGRACIO jo he posat les parts que en el treball que estem fent ara intentem profunditzar, en concret hi ha una amb la qual jo m'he "encarat" amb els mateixos immigrants: l'immigrant vol accedir als mitjans de comunicació, vol sortir i que la seva notícia es tracti en els mitjans de comunicació i hi ha organitzacions que procuren que sigui així, però una de les claus és que fins a la data hi ha poca autoconstrucció i projecció d'una imatge de la migració de l'immigrant, per moltes raons, una d'elles, perquè no ha tingut ni temps de fer-la, ni de plantejar-se-la. En el cas de sortir en els mitjans de comunicació, en una cadena de televisió, en un informatiu de la ràdio, en la premsa quan un dia els abordin, en la portada del periòdic...: com volen que se'ls tracti?. Això no hi és, no hi ha un codi. Hi ha un codi consensuat entre les institucions públiques i les empreses de mitjans de comunicació, aquí es va signar un entre Benestar Social i els principals mitjans de comunicació de Catalunya, davant del President del Col·legi de Periodistes, en el mes de febrer d'enguany, sobre l'ús i tractament de les minories ètniques i les migracions en els mitjans de comunicació. Quan se signen aquests acords, no es veu un immigrant per allà...(Passarà la documentació)

Nicolás Lorite: En el cas dels immigrants sí que comencen a haver organitzacions i unes propostes, però el que també es té molt en compte en els mitjans de comunicació és si aquesta proposta recolza a molta gent, o no.

Encarna Herrera: Jo penso sobre l'empatx de notícies que hi ha, la sensació de claustrofòbia al final.

Nicolás Lorite: Continuant amb l'exposició en aquesta apartat sobre INFORMACIO-MIGRACIO, en la relació sobre Usos socials dels mitjans, estem intentant respondre a l'última pregunta: realment hi ha diferències, o l'ús dels mitjans tradicionals (premsa escrita, ràdio i televisió) predisposa als mateixos models de recepció en tot el món...? Ens estem adonant que la relació de l'immigrant amb els mitjans de comunicació és idèntica aquí que en els seu països d'origen perquè allà ja usaven la televisió quasi amb els mateixos criteris que l'usen aquí? Per tant, s'ha de descobrir fins a quin punt és un aspecte que passa aquí, o passa en tot el món, és una qüestió global. (Els països que no utilitzen aquests mitjans són països que ni tenen diners ni poden tan sols immigrar, aquí parlem de col·lectius d'immigrants que ja tenen, la majoria d'ells, uns certs hàbits de relació amb els mitjans tradicionals, el transistor, o la televisió)

Sobre l'accés dels immigrants als mitjans estem treballant en aquests moments sobre el que és la participació i l'accés dels ciutadans, aquí hi ha un tema clau, que és que molta gent no accedeix perquè ni tans sols s'acosta al mitjà i que qui intenta accedir al principal mitjà, té greus problemes, i és pel que hem dit sobre l'àmbit: una cosa és fer-ho a nivell de barri, i una altra en un informatiu a nivell estatal, a no ser que estiguis explicant alguna cosa tan diferent al que és normal, que expliques alguna cosa totalment anormal, llavors té sentit que vagis a explicar-ho a televisió espanyola... si expliques el que està passant a tothom no és notícia i per tant no accediràs on t'interessa.

En el repàs que poso al final hi ha una barreja entre el que són els mitjans en sí i el que són les nostres relacions amb els mitjans i aquesta dependència que tenim tots dels mateixos mitjans.

Lluís Recolons: Sobre un tema que ja s'ha plantejat alguna vegada en alguna que altra sessió, en les qüestions de denúncia, que els immigrants que són atacats o indiscriminats..., l'acumulació d'aquestes notícies, fins a quin punt va creant una imatge negativa? Aquest punt, com queda?

Nicolás Lorite: El que passa és que des del moment que és acumulació potser deixa de ser notícia, però si continuament està sortint a la premsa el que és la part més negativa d'aquest col·lectiu immigrant, s'està donant una imatge distorsionada de la immigració.

Lluís Recolons: Però a vegades és negatiu, però en realitat és positiu, s'està dient: a aquest home li han fet mal, per tant l'han discriminat. Però si això és el que va sortint més dels immigrants, llavors es crea el clima: els immigrants sempre pateixen problemes! En canvi, surten tan poques vegades situacions normals.

En COL·LEGI DE PERIODISTES DE CATALUNYA; COMISSIÓ DE L'ALCALDIA PER A LA DEFENSA DELS DRETS CIVILS (1992),

"L'informe de Girona: Cinquanta propostes sobre immigració", Documents N. 27 d'Immigració Estrangera (dossier), Barcelona, p. 39, es diu:

- "En situacions que els afecten les seves opinions apareixen menys que les dels autòctons (fins a 3 d'autòctons per cadascuna d'immigrants). I moltes vegades les seves afirmacions apareixen contrastades amb les d'un nacional, per corroborar-ho o desmentir-ho.

- Molt poques vegades apareixen com a subjectes de situacions normalitzades o integrades. Si s'han assimilats o fan accions positives (artístiques, laborals... ja no s'assenyala la seva condició d'immigrant."

En canvi, recordo aquells programes de Puyal en què surtien expressant opinions i això era positiu.

Nicolás Lorite: El que passa que allà no sé si és negatiu, positiu, o, és normal; i el que és normal és que surti la gent de Catalunya parlant d'alguna problemàtica de Catalunya, sigui immigrant o no immigrant, que surti i ja està, i que parlin, i si parlen el català d'una manera determinada que el parlin i si en un moment determinat no poden parlar en català que parlin en castellà. Això és periodisme de qualitat, ampliar el màxim amb la normalitat aquesta, però això és molt difícil de fer. Això ho pot fer bastant bé Puyal, que és una persona que treballa les 24 hores i que quan fa un programa com aquest està continuament mirant-ho tot perquè té un nivell cultural, una preparació, una influència, un equip a darrera... i mil coses..... Es això del que es parla molt, de periodisme de qualitat, recolzat per un periodisme d'investigació i per unes estructures en uns grups periodístics que pretenen anar més enllà, etc.

Elisabeth Maluquer: Pots parlar una mica de la teva investigació?

Nicolás Lorite: Aquesta setmana precisament estem fent recollida d'informacions dels principals telenotícies de diverses cadenes de televisió: Tele 5, Antena 3, Televisió Espanyola i TV3.

A partir de això es fa un buidat, el que representa que abans de fer el buidat definitiu hem d'establir molt clar i fer prebuidats per veure quines són les variables que analitzem i des de quines perspectives s'estudia el concepte d'immigració, o si és un concepte en el que estrictament analitzarem sols les notícies en què apareguin temes de migració, o derivacions diverses d'aquest tema. El que fem a l'hora d'establir una selecció definitiva és abans fer un discurs sobre la metodologia a emprar, les variables a destriar i pretenem al final tenir uns cartells que diguin: aquí vam fer la repressió sobre aquests aspectes i al final ens hem decidit per aquestes notícies i això ens porta a definir la nostra anàlisi mitjançant criteris discriminatoris, o...

En el buidat s'ha de tenir clar, per un costat el sistema informàtic que s'empra, i d'altre les variables que s'utilitzen tant quantitatives com qualitatives.

El temps destinat a donar una notícia sobre el total de l'informatiu és important

Ja hi ha un predisseny de tot l'alfabet visual: vegades que s'utilitza un primer pla, vegades que s'utilitza un pla general i des de quina perspectiva, doncs l'angulació de la càmera és un factor important.

L'objectiu és fer una anàlisi del tractament de la migració a informatius que arriben a Barcelona.

Núria Gasol: Quan surten notícies dels immigrants es destaca el fet que són immigrants, quan moltes vegades no és important per a la notícia, s'utilitza l'excusa del que ha passat per tirar llenya al foc sobre el tema del racisme. Com es veu, per exemple, en les notícies sobre violacions que hi ha al final d'aquests materials de treball.

Nicolás Lorite: Entre aquests últims acords està precisament la supressió del terme del país d'origen. Es un dels acords i això tendeix a complir-se. Hi ha empreses com *El Periódico* de Catalunya a la qual li costarà molt malgrat que l'acord ja està subscrit, li costa suprimir segons quins termes perquè si els suprimeix ja no es tracta de *El Periódico* que es basa en aquest tipus de periodisme i les 200.000 persones que el compren volen que sigui així... Si ens posem a mirar amb lupa els termes... com el tema dels presumptes... i especialment en el titular, que per exemple, has de posar "un violador" entre altres coses coses perquè no t'hi cap "presumpte violador"...

Elisabeth Maluquer: L'interès estaria en diversificar l'oferta... En altres llocs d'Europa els mitjans de comunicació alternatius que informen d'altres coses i d'una altra manera aconsegueixen més força que aquí. Es tracta d'informatius que informen no només de coses que passen en el moment...

Nicolás Lorite: Mai com ara hem tingut tanta diversitat...

Luis Miguel Narbona: Però hi ha el criteri d'standardització...

Nicolás Lorite: Per una banda hi ha diversitat, tots els àmbits estan especialitats en tot..., però per altra banda, la manera de fer en tots és la mateixa, en tots és idèntica. Moltes vegades mitjans locals tenen programacions similars a mitjans d'àmbit estatal. En un treball que vaig fer sobre emissores municipals en Catalunya que han jugat un paper important i segueixen jugant-lo com eines d'informació local, (en alguns àmbits més que en altres)... però, fent una anàlisi una mica seriosa d'aquestes emissores municipals es veu que a vegades un 80% de la seva programació és un programació macro-social que funciona com qualsevol altra emissora..., amb les músiques típiques...,

i es troben que si les treuen la gent se'n va a l'emissora del costat...

Lluís Recolons: Sobre una cosa que s'ha dit abans, de l'empatx de notícies, recordo que ho remarcava **Umberto Eco**. Penso que potser la televisió, dintre de tot ara hi ha generacions que hem viscut el no haver televisió i l'haver televisió, d'altres que han viscut amb televisió, potser hi ha un procés de la població que està en un moment d'inici d'adolescència, i que potser el mateix ús porti a una decantació.....

Luis Miguel Narbona: **Marc Auger** deia que estem en una etapa posterior a la postmodernitat que ell l'anomenava sobremodernitat i una de les característiques de la sobremodernitat seria l'abundància i constant bombardeig de notícies i d'informació, per un costat. Per altre, l'empetitiment de l'espai : el TGV, els vols en avió.....

Lluís Recolons: **Robert Merton** repertia una frase que no la recordo exacta, però que la idea era que la sobreabundància d'informació bloqueja.

Nicolás Lorite: S'ha de saber sobreviure amb tanta informació.

La relació entre migració infantil i televisió és una altra línia que volem estudiar, **Claudio Urtubia** ha fet un treball sobre això, que el va presentar davant del tribunal acadèmic, just abans de marxar. (Portarà fotocòpies d'aquest treball)

Altres línies de la investigació: anàlisi comparatiu amb d'altres mitjans i anàlisi de la imatge i la percepció (dels immigrants)

Tot això és un macroprojecte en què es tenen en compte criteris que he exposat avui, les rutines, el llenguatge audiovisual, etc. Al final intentarem relacionar-ho tot fent un macro-estudi i en 2, 3 o 4 anys començarem a produir unes conclusions interessants.

Més endavant, pensem fer algun seminari des de la Universitat on s'abordin més a fons aquests temes i per suposat ens agradaria comptar amb vosaltres, i estem estudiant la possibilitat de fer un seminari entre diverses universitats europees.

Seminari Interdisciplinari d'Investigadors en Migracions

12ª sessió: 2 de novembre de 1995

Materials de treball

presentats per Inés Brancós Coll

LES ADOPCIONS INTERNACIONALS

Index:

	<u>Pàg.</u>
Introducció.....	2
Objectius i metodologia.....	4
Apropament històric a les adopcions internacionals...6	6
Escenaris de futur.....	8
Bibliografia.....	9

Aquest document de treball ha estat redactat expressament per aquesta sessió. Es basa en una investigació que estic portant a terme en aquests moments sobre les adopcions internacionals, destinada a ser la Memòria de Recerca.

No és, en cap cas, el resultat d'un estudi acabat. Aquest, ni tan sols es troba en una fase de desenvolupament el suficientment adelantat com per a poder donar-vos uns resultats específics sobre el tema que tracto. Amb això, no pretenc fugir de la meva responsabilitat de portar a terme aquesta sessió de treball però crec que és un element a tenir en compte alhora de llegir aquest text i per a la posterior exposició i debat. No tinc cap dubte que amb els vostres comentaris podré acabar de perfilar aspectes que fins ara no els veia massa clars o altres que no els tenia en compte o no hi donava la suficient importància.

Introducció:

El tema de les adopcions internacionals potser deriva una mica dels altres exposats fins al moment. Quan parlem de nens adoptats en l'estranger, poques vegades els relacionem amb immigrants o amb estrangers.

Realment i, malgrat l'origen dels nens, no podem parlar dels nens adoptats com "d'estrangers en el país" ja que, segons l'article 18 del Codi Civil "tot adoptat estranger s'atribueix nacionalitat espanyola" sempre que sigui menor d'edat. En cas de tenir divuit anys o més, adquirirà la nacionalitat espanyola si pot demostrar que ha residit legalment i d'una forma continuada durant un any a Espanya (art. 26 paràgraf 3.2).

No podem parlar doncs dels nens adoptats com a estrangers però, podem fer referència als adoptats com a "nens immigrants"? Certament sí.

Si ens basem en la definició, tot i ser molt bàsica, que Louis Henry (1981) dóna de les "migracions" o dels "moviments migratoris" (conjunt de desplaçaments que tenen com efecte un canvi de residència dels migrants des d'un cert lloc d'origen o lloc de partida a un lloc de destí o lloc d'arribada, "país d'acollida" al fer referència a les migracions internacionals), podem dir que els nens adoptats a l'estranger entrarien dins del col·lectiu de població que ha experimentat una migració internacional.

Els infants que integren aquesta nova categoria de migrants no tenen, per ells mateixos, una motivació, per a desplaçar-se de lloc, econòmica ni personal, ni tan sols una preferència concreta per venir a n'aquest país. Es veuen involucrats en aquest tipus de migració degut a les condicions socials, econòmiques i demogràfiques de la societat on viuen.

Davant la demanda exterior per adoptar infants, hi ha països que opten per afavorir la sortida d'aquells més desvalguts i/o abandonats. Aquests infants són traslladats a un altre país, dins una altra família (a voltes, en el país d'origen ja no vivien amb ella), tot sovint dins un altre context cultural al que s'han d'adaptar.

Solen predominar els infants de pocs mesos o fins i tot acabats de néixer. En aquests casos, el procés de socialització no serà tan costós com pot ser-ho amb els adoptats a edats més grans. Aquests, s'han d'adaptar a una altra societat, a una cultura i a unes normes a voltes molt diferents a les seves. Fins i tot, poden trobar-se amb una llengua diferent. A tots aquests canvis cal sumar-hi el fet de que tot el cercle familiar, d'amistats i coneguts se'ls trenca de cop i volta. Per a dur a terme aquest procés d'integració dins la societat receptora, han de partir de zero.

En algun sentit, es troben en una situació semblant a la dels fills dels immigrants que arriben a Espanya fruit del reagrupament familiar. Estan induïts per la decissió d'una altra persona (en aquest cas sol ser els seus pares). Els adoptats per la seva banda, es dirigiran al lloc on resideixin els seus futurs pares adoptius sense intervenir tampoc en l'elecció del país de destí. En un i altre cas, la socialització i la integració dins la societat receptora es durà a terme d'una forma molt més ràpida quan menor sigui l'edat dels migrants.

Malgrat aquestes similituds, les diferències entre els uns i els altres i, tan en el lloc d'origen com en el de destí serà molt gran.

Els nens adoptats en l'estranger, provenen d'unes famílies privades dels suficients recursos per a mantenir-los. A voltes, pertanyen a nuclis familiars desestructurats (hi ha nens adoptats que han passat una temporada més o menys llarga en institucions públiques, ja sigui per haver estat abandonats o per ser orfes). Quan arriben al lloc de destí normalment s'incorporen a una família de classe mitja o mitja-alta, és a dir, accedeixen de cop i volta a una condició social i econòmica molt més bona a la originària, integrant-se en el nucli de relacions de la nova família de la que hagi passat a formar part.

En el cas dels fills dels immigrants, es parteix d'una situació familiar diferent. Normalment viuen en una família més estable i més estructurada tot i que, econòmicament, puguin ser més o menys humil. En aquests casos però i, a diferència dels primers, el nivell econòmic i principalment l'estatus social en el país de destí no ascendeix d'igual manera o almenys en un llarg període de temps respecta a la seva situació de partida.

Els nens adoptats a l'estrangers i els que s'han acollit al reagrupament familiar presenten dos processos d'integració dins la societat molt diferents. Caldria preguntar-se si aquesta diferenciació inicial, a mesura que es facin més grans, persistirà. Es pot pensar que les oportunitats d'uns i altres seran, des del principi, molt diferents i que no es deixaran de notar.

Objectius i metodologia:

Actualment, el tema de les adopcions internacionals a Espanya està poc treballat. Malgrat tot, les investigacions que es porten a terme fins el moment es troben enfocades bàsicament des de dues perspectives:

. Des d'una perspectiva potser més teòrica-legislativa-burocràtica, pels especialistes en dret internacional. És molt coneguda, per exemple, la catedràtica de Dret Internacional Privat de la Universitat de Barcelona, Alegría Borrás.

. Des d'un enfocament d'acció psicològica, pedagògica i assistencial, per altres professionals involucrats dins els departaments de benestar o treball social. Parlem bàsicament de psicòlegs socials, terapeutes familiars, assistents socials entre altres, que tenen com a tasca l'elaboració d'informes psico-socials de les famílies que volen adoptar infants procedents de l'estranger així com, d'aquells que els fan tasques de suport.

Personalment i, d'acord a la meva formació acadèmica, tractaré el tema des d'un enfocament geo-demogràfic. Els objectius als que es vol arribar són:

. Contextualitzar el fenomen de les adopcions internacionals dins el marc europeu. A l'Europa occidental, l'entrada d'infants adoptats a l'estranger ja fa més de dues dècades que es produeix. En el nostre país, es pot dir que és un fenomen social molt nou (4-5 anys). L'estudi de l'evolució de les adopcions internacionals a la resta d'Europa ens permetrà la comparació i la concreció en possibles escenaris de futur a aplicar en el nostre país.

. Analitzar, per a Catalunya, la distribució geogràfica de les famílies que volen adoptar nens a l'estranger així com les seves característiques socio-demogràfiques: municipi de residència, estat civil, data de naixement dels sol·licitants (estudi generacional), nivell d'instrucció, professió, tipus de família.

. Dur a terme una tipologia de països en relació a les sol·licituds de les famílies per a adoptar. Es veurà quins són els orígens on majoritàriament es fan les demandes d'infants.

. Categoritzar els infants adoptats. Veure si d'acord als països on s'adopta, domina, d'una forma més o menys marcada, una determinada edat, un sexe concret,...

Alhora de dur a terme un estudi global sobre el tema de les adopcions internacionals ens trobem amb un important obstacle: la manca de dades reals sobre les famílies que adopten un infant a l'estranger i, principalment, sobre el nombre exacte de nens adoptats. La incògnita sobre el tema, tan a nivell d'Espanya com de Catalunya és total (es podria comparar amb la incertesa del nombre real d'immigrants).

Teòricament és el Ministerio de Justicia , a través del Registro Civil Central, el qui tindria de coordinar i facilitar les estadístiques relacionades amb el tema. Precissament l'última fase que marca el procés d'adopció internacional és la inscripció de l'adoptat en aquest registre. En la pràctica, les dades es troben enregistrades però no informatitzades, per tant, és impossible poder fer una explotació d'aquest arxiu.

Degut a aquesta manca de dades junt a la complexitat i novetat del tema, es creu convenient utilitzar la complementarietat de mètodes quantitatius (anàlisi de les dades estadístiques) i qualitius (entrevistes en profunditat a famílies amb nens adoptats a l'estranger). No es descarta la possibilitat d'anar a algun país sud-americà (sembla que actualment Iberoamèrica és el primer destí de les parelles espanyoles que desitgen adoptar un infant) per a veure les condicions en que viuen aquests nens abans de ser adoptats.

Fins al moment, la font estadística bàsica que s'utilitza en aquesta investigació prové del Departament de Benestar Social (Generalitat de Catalunya). Es fa una explotació de les dades incloses dins dels "expedients de famílies d'adopció internacional" des del 1992 al 1995, anys en què els expedients es troben informatitzats. Cal que quedi clar que, el que aquest arxiu recull no són les adopcions reals sino les demandes per tal de què la Generalitat els faci un informe psico-social que certifiqui la capacitat d'aquelles famílies per a dur a terme una adopció internacional.

Apropament històric a les adopcions internacionals:

Les adopcions internacionals per part dels països desenvolupats és un fenomen que s'ha anat incrementant bàsicament a partir de la II Guerra Mundial. Després d'aquest conflicte bèl·lic, molts infants van quedar orfes. La figura de les adopcions entre els països es veia com una solució temporal davant d'aquesta situació d'emergència que s'havia creat. Es van dirigir principalment a EE.UU. (entre 1948 i 1962 les famílies nord-americanes van adoptar 2.000 nens alemanys) però també a altres països europeus que no estaven en guerra.

Aquestes adopcions entre països aviat es van convertir en adopcions interracials, encapçalades també per famílies nord-americanes que van adoptar infants procedents del continent asiàtics: japonesos (entre 1948 i 1962 se'n van adoptar 3.000) o més tard, nens coreans fruit de la Guerra de Corea (1950-1953). Molts nens coreans també es van dirigir a Holanda i a Suècia, moment a partir del qual, comencen a donar-se aquest tipus d'adopcions a Europa, lloc on, el gran apogeu es donarà durant els anys setanta i fins a la meitat dels vuitanta, moment a partir del qual adoptaran una tendència descendent.

Durant la dècada dels seixanta i dels setanta, la majoria de nens que s'adoptaven a Europa i a Nord-Amèrica procedents d'un país estranger tenien el seu origen en el continent asiàtic degut, bàsicament, als conflictes bèl·lics del sud-est asiàtic. El principal país emissor de nens era Corea.

El govern de Corea ha canviat en repetides ocasions la seva política respecta a les adopcions internacionals. Ha estat un país que fins al 1977 havia facilitat l'emissió d'infants per a l'adopció a l'estranger. Al 1981 el govern coreà va tornar-les a autoritzar però, la pressió dels mitjants de comunicació durant les Olimpíades de Seül (1988) va fer que una altra vegada minvessin el nombre de nens per a ser entregats en adopció a l'estranger.

Cap a finals dels anys setanta, el panorama internacional es caracteritza per haver-hi alguns països asiàtics com Corea, Viet-Nam, entre altres, fins llavors emissors d'infants, que es tornen més restrictius. També cal tenir present que molts d'ells van adoptar polítiques encaminades a disminuir els nivells de fertilitat de la població (a Corea es va autoritzar l'avortament per raons socio-econòmiques i es va incentivar l'esterilització a gran escala com a mètode per a controlar la natalitat).

Degut a aquestes restriccions, ja sigui per la disminució del potencial d'infants reals o dels que podien ser adoptats en l'estranger, a partir de finals dels anys setanta, principis dels anys vuitanta, s'obren, dins del propi continent asiàtic, nous destins per a l'adopció (Les Filipines, Indonèsia, la

Índia) alhora que es comença a concebre Llatinoamèrica com una potencial font per a les adopcions internacionals (EE.UU, Suècia,... experimenten un augment molt important d'infants originaris d'aquests països).

D'aquesta manera els principals països emissors van passar a ser Colòmbia, Xile, Perú, Equador i El Salvador.

En els anys vuitanta i, tot i que era EE.UU. el que en nombres absoluts rebia anualment més nens estrangers per a ser adoptats (uns 7.000 infants per anys), si tenim present la població total dels països, era Suècia la que tenia la taxa bruta més alta (en el quadre, nombre de nens adoptats cada any per cada milió de població).

País	Número total de niños adoptados	Porcentaje anual 1979-89	Total población	Tasa bruta
U.S.A.	82,467	7,497	238.0	3
SUECIA	17,526	1,593	8.4	19
NORUEGA	4,963	451	4.1	11

Fuente: UNICEF, "Measuring Real Development, UNICEF, N. York, 1989.

A Espanya i en concret a Catalunya, les adopcions internacionals com a fenomen social s'ha començat a donar a partir dels anys noranta.

En el nostre país, cada vegada és menor el nombre de nens susceptibles de ser adoptats, ja sigui gràcies a les polítiques socials encaminades al recolçament de la família, perquè s'han millorat les condicions socio-econòmiques de la societat, per la generalització de les mesures anticonceptives que fan disminuir els embarassos no desitjats, per la mateixa disminució de la natalitat,... o simplement perquè els potencials nens que ho podrien ser, es troben en un procés de pre-acolliment que els impedeix ser adoptats.

Aquest fet coincideix amb un notable augment de la demanda d'infants per a adoptar degut a problemes d'esterilitat que van en augment (ja sigui per causes físiques o psíquiques, derivats de la forma de vida actual, l'estress, el cansament, per haver anat postergant la maternitat, entre altres).

D'aquesta manera, la relació entre el nombre de persones que tenen interès en adoptar un infant i els nens del país en potencialitat de ser-ho, és cada vegada menor És per això que cada vegada es recorre més a les adopcions internacionals, és a dir, a les adopcions de nens procedents de l'estranger.

Mentrestant, en els països en vies de desenvolupament on la figura de l'adopció es troba reconeguda, el nombre de nens abandonats que esperen per trobar una família supera, moltes vegades, el número de demandes.

D'aquesta manera podem dir que, a l'igual que amb les migracions on hi han països inmigratoris i països emigratoris, amb les adopcions internacionals hi han uns que es converteixen en importadors de nens (els països occidentals) i altres en exportadors (la majoria de la resta de països). En el fons, la causa ve a ser la mateixa: els forts desequilibris territorials que existeixen a nivell de tot el món.

En el full annex es pot comprovar com el nombre d'expedients tramitats pel Ministerio de Asuntos Sociales s'incrementa notablement. Cal tenir present que no són el reflexa del nombre total de les famílies ja que una mateixa família pot tenir oberts diferents expedients (un per a cada país que sol·liciti l'adopció). Tampoc del nombre total d'adopcions que s'han portat a terme. Aquest quadre ve a ser un reflexa dels països on es necessita un informe-certificat de valoració per part d'un organisme oficial. Tenim això present veiem que el país d'origen on les parelles fan més demandes és a Colòmbia, seguit, molt de lluny, per altres orígens, bàsicament llatinoamericans.

Escenaris de futur:

Sembla que existeix una tendència al fet de que cada vegada més, les adopcions que es consoliden siguin d'origen estranger.

Si tenim present que adoptar un infant del país comporta llargs tràmits burocràtics, una llista d'espera molt llarga,... si no canvia la legislació internacional (i es fa complir), o bé, no acaben els desequilibris entre ambdues parts del món que faci que les llistes d'espera en aquests països es converteixin també en interminable, sembla lògic que les adopcions internacionals es mantinguin.

Des de la meitat dels anys vuitanta, en alguns països europeus, les adopcions internacionals en nombres absoluts disminueixen. Crec que és important constatar-ho perquè, en base al que ha succeït en els altres països europeus on el fenomen es va donar uns 20 anys abans, ens pot permetre esbrinar possibles escenaris de futur.

A voltes es busquen explicacions a la disminució del nombre real d'adopcions estrangeres que fan referència a la mala adaptació dels adoptats quan arriben a l'adolescència, a la preferència a les noves tècniques reproductives per part de les parelles que no poden tenir fills (reproducció in vitro,...) o altres. Crec que també cal tenir en compte el factor generació (volum de població que tingui cada generació i com han estructurat el seu projecte de vida).

Si ens basem en què les generacions nascudes en els anys seixanta eren molt nombroses, que han allargat molt el seu període formatiu, que la consolidació de les parelles ha tardat en donar-se junt al fet de que ara comencen a arribar a l'edat de plantejar-se la maternitat/paternitat, és lògic

pensar que, d'entre ells, hi haurà qui faci recurs a les adopcions internacionals i, la probabilitat de que augmentin les demandes, sino com a taxa bruta sí en nombres absoluts, serà major.

Per tan crec que el fenomen de les adopcions internacionals a Espanya no ha fet més que començar. i que cal estar preparats per l'arribada de nous contingents. Aquests, primer tindran d'integrar-se a les escoles, a les universitats i a llocs de treball de responsabilitat i decissió, perquè, no cal oblidar que bona part d'ells s'hauran educat dins unes classes socials mitjanes, amb les que hauran pogut tenir unes oportunitats molt diferents a altres originaris del seu país de procedència.

Bibliografia:

D.O.G.C. (1992). *Llei 37/1991, de 30 de desembre, sobre mesures de protecció dels menors desemparats i de l'adopció*, 1542.

HENRY, Louis (1981). *Dictionnaire Démographiques multilingue*. Liege Ordina éditions.

HOUDAILLE, Jacques i NIZARD, Alfred (1977). "L'adoption" *Population et Sociétés*. París. Institut National d'Etudes Démographiques.

MATEO PÉREZ, María R. (1995). *¿Por qué adoptar en otro país? Guía para padres y profesionales*. Barcelona. Centre d'Iniciatives de l'Economia Social.

Ministerio de Asuntos Sociales (1991). " La adopción internacional" *Infancia y Sociedad*, 12. Madrid. Dirección General de Protección Jurídica del Menor.

Ministerio de Asuntos Sociales (1991). *Adopción y Acogimiento Familiar. Ley 21/87*". Madrid.

PAZ AGÜERAS, José Manuel (1990). *La adopción consular*. Madrid. Ministerio de Asuntos Exteriores.

WEIL, Richard H. (1984). "International Adoptions: The Quiet Migration", *International Migration Review*, 2. Vol. 18, pp. 276-293.

**NUMERO DE INFORMES PSICOSOCIALES
 TRAMITADOS POR LAS ADMINISTRACIONES
 PUBLICAS COMPETENTES EN EL AÑO 1993**

PAISES	nº expedientes
BOLIVIA*	14
BRASIL	19
COLOMBIA	302
COSTA RICA	19
CHILE	43
HONDURAS	13
INDIA	15
PERU*	19
R. DOMINICANA	5
RUMANIA	14
RUSIA	18
SALVADOR	10
VENEZUELA	8
OTROS E.	8
OTROS	28
TOTAL	536

* Paralizada la tramitación hasta la firma del Protocolo

Perú 21.11.94

Bolivia 4.4.95

NOTA: Estos datos incluyen los correspondientes a todas las Comunidades Autónomas

**NUMERO DE INFORMES PSICOSOCIALES Y
 CERTIFICADOS DE IDONEIDAD TRAMITADOS EN
 EL PERIODO 1992-1994 POR PAISES DE DESTINO**

PAISES	nº expedientes		
	1992	1993	1994
BOLIVIA*	7	5	
BRASIL	4	17	29
COLOMBIA	113	237	375
COSTA RICA	7	14	23
CHILE	29	28	30
HONDURAS	4	6	9
INDIA	6	13	66
PERU*	9	11	1
R. DOMINICANA	5	6	6
RUMANIA	0	14	1
SALVADOR	7	6	3
VENEZUELA	0	6	8
OTROS E.	0	6	9
OTROS	15	15	28
TOTAL	208	384	588

* Paralizada la tramitación hasta la firma del Protocolo

Perú 21.11.94

Bolivia 4.4.95

NOTA: Estos datos no incluyen los referidos a la Comunidad Autónoma de Cataluña

Seminari Interdisciplinari d'Investigadors en Migracions

ACTA 12, sessió 2 de novembre de 1995

Assistents: Inés Brancós, Núria Gasol, Encarna Herrera, Jaume Llansó, Lluís Recolons, Maria Recolons (secretària)
Excusen assistència: Nicolás Lorite, Elisabeth Maluquer, Luis Miguel Narbona.
Absents de Barcelona: Nora Muntanyola, Francesc Tort, Claudio Urtubia.

Es reparteix a cada assistent:

- Acta de la 11ª sessió, 19 d'octubre de 1995
- Fotocòpia del redactat que ha portat cada assistent a la sessió sobre l'Elaboració de Conclusions del Seminari d'Investigadors en Migracions, així com també del que havien enviat prèviament Nicolás Lorite i Elisabeth Maluquer.

PRIMERA PART DE LA SESSIO:

-EXPOSICIO DEL TEMA

Inés Brancós: Les adopcions internacionals

Inés Brancós: Vull subratllar com aquestes adopcions internacionals poden considerar-se un tipus especial de migració per varis aspectes:

- Aquests nens adoptats normalment tenen molt poca edat, per tant, seran migrants que emigren molt joves.
- Són migrants que no escolleixen el lloc de destí, van al lloc on els pares (adoptants) resideixen.
- Migren cap al desconegut sense tenir cap conegut, doncs la família que els adopta, són persones que no coneixen. Trenquen totalment el seu vincle, si és que el tenien, familiar, però també qualsevol vincle d'amistats del país d'origen.

Malgrat tot això, considero que són migrants amb una biografia migratòria i amb una història personal darrera seu.

Com es veu en el material de treball que vaig passar, en un principi, aquestes adopcions eren per fenòmens conjunturals (una guerra) que feia que els nens fossin abandonats o quedessin orfes i una solució a aquest problema eren les adopcions cap a l'estranger. De mica en mica, les adopcions cap a l'estranger tenen una causa diferent, bàsicament la d'uns desequilibris demogràfics entre diferents àrees del món, uns desequilibris socials, uns desequilibris econòmics que fan que, en certa manera, es pugui dividir el món en dues àrees, el que diem a *grosso modo*: els països desenvolupats i els països en vies de desenvolupament.

Dels països desenvolupats serien els pares que adopten i els països menys desenvolupats serien els exportadors de nens.

Dintre dels països en vies de desenvolupats, hi ha un cas molt específic que és el cas dels països àrabs que, per consideracions religioses, està com mig prohibida l'adopció. Per exemple, el codi de l'estatut marroquí del 1958 diu, concretament, que: l'adopció no té cap valor jurídic ni produeix cap dels efectes de la filiació. Per tant, no s'entén l'adopció, és incompatible amb el seu codi, bàsicament en l'aspecte religiós.

En els països en vies de desenvolupament s'està observant que cada vegada augmenta més aquest nombre de nens abandonats o que viuen en unes famílies totalment pobres i que tenen moltes dificultats per sobreviure. Tot això és el que està relacionat amb els factors socials, econòmics i demogràfics que he esmentat abans.

El llibre: MATEO PEREZ, Maria R. (1995), *¿Por qué adoptar en otro país?. Guía para padres y profesionales*, CIES (Centro de Iniciativas de Economía Social).
Es un llibre que fa un recull de tot el que és adopció internacional, i relacionat amb les condicions de pobresa en què viuen certs països del Tercer Món, en concret, aquest paràgraf que indico està extret d'un estudi que van fer a l'Equador el 1985 (pp. 138-140):

"El aumento de la pobreza urbana ha desarrollado condiciones sociales que tienen efectos negativos en las mujeres jóvenes y sin educación, las mismas que están sujetas a ciertas formas de abusos sexuales obteniendo como resultado embarazos no deseados. Muchas de estas adolescentes maltratadas no tienen ninguna elección si no es la de abandonar a sus bebés. Se necesita urgentemente realizar campañas de defensa por los derechos de estas adolescentes, programas de educación sexual y prestación de servicios adecuados para estas jóvenes madres...
... En muchas formas la adopción entre países puede ser considerada como resultado de los diferentes status de las mujeres de los países desarrollados y en vías de desarrollo..."

A continuació, fa una comparació entre el que són la tipologia de mares de països desenvolupats que adopten un infant, i, la tipologia de les mares que es veuen obligades, en certa forma, a abandonar i donar en adopció als infants:

-Les mares adoptives dels països desenvolupats presenten una mitjana d'edat de més de 35 anys, un nivell d'estudis universitari, tenen una professió, tenen uns ingressos familiars sobre la mitjana i solen viure en família i en parella. La causa que les porta a l'adopció sol ser la infertilitat. Jo això ho posaria en dubte, més que res perquè ara, últimament, moltes famílies que tenen fills biològics seus, també opten per ampliar la família a través de les adopcions.

-Les mares dels països en vies de desenvolupament, concretament, Amèrica Llatina: són mares molt joves, de 14 a 18 anys, quasi bé totes analfabetes o amb un baix nivell d'estudis, estan fregant la línia de la pobresa, i moltes d'elles no tenen ni tan sols un habitatge digne per viure. No cal dir que l'educació sexual d'aquestes dones és nul·la.

Es veuen, per tant, dos móns, dues situacions ocasionades per la situació econòmica-social d'uns països i d'uns altres.

A Catalunya, les adopcions internacionals com a fenomen que va en ~~augment~~, es donen des de fa poc. En aquesta dècada dels anys 90 és quan s'ha donat la gran explosió de les adopcions internacionals. No obstant, d'altres països europeus ja porten una tradició molt més llarga, dels anys 60ss., 70ss., o 50ss. fins i tot alguns, com Suècia i Holanda. En aquests països es veu que hi ha com una evolució en les generacions dels pares adoptius, com un canvi de mentalitat. Lligat a això, hi ha un article en *Infancia y Sociedad* del 1991, el n° 12 que es titula: "Generaciones de padres adoptivos. Cambios en las motivaciones para la adopción". En aquest article s'aplica a les adopcions internacionals, i en concret, als pares adoptius una tipologia de generacions en la que es veu com ha anat canviant la mentalitat de diferents generacions de pares adoptius. Entenc com a generació, un conjunt de persones que han nascut més o menys en el mateix període de temps, i que han viscut dins d'un context històric concret, que tenen unes característiques individuals i a nivell de sistemes semblants, etc., etc. Aquest estudi s'ha fet sobre Holanda on s'ha vist que hi havia tres o quatre generacions de pares diferenciats entre ells.

-Primer, hi ha aquelles adopcions que es van fer abans dels anys 70ss. eren unes generacions de pares bàsicament educades per casar-se, tenir fills, i educar aquests fills. Un conjunt d'aquests pares no podien tenir fills i van optar per les adopcions com una forma per satisfer les seves pròpies necessitats. No es veia l'adopció com un bé per a l'infant sinó un bé, en certa forma, per a ells. Era una època en què les adopcions encara eren un tema tabú, no eren gaire ben vistes, aquestes adopcions normalment es feien dins d'un marc espacial proper, i ètnicament semblants o iguals als pares. De tal manera, que el que miraven és que aquestes adopcions passessin una mica com a desapercebudes, tant per a la resta de la societat, com per al propi fill.

-A partir del 70 i, bàsicament fins el 1985, i lligat a la revolució cultural del 1968, en el tema de les adopcions hi ha com una obertura a acceptar que una persona pot ser adoptada i una obertura en el fet que es pugui adoptar a l'estranger. A nivell de societat es comença a concebre millor, cada vegada hi ha un nombre més gran de parelles que volen adoptar el fill, per altra banda, dins del mateix país per raons com: la baixa natalitat, el fet que existeixen unes lleis més restrictives quan a l'adopció nacional, i que les

l·listes d'espera per adoptar una criatura són més llargues..., fa que les famílies es decideixin per adoptar a l'estranger. Hi ha crítiques, hi ha persones que no estan d'acord amb les adopcions internacionals, però el fet és que durant aquests anys hi ha un gran augment de les adopcions internacionals. Per altra banda, és un època amb un cert idealisme, és una època en què es veuen les adopcions com una manera d'ajudar a aquests nens desemparats que tenen problemes per sobreviure. Encara hi ha parelles infèrtils que no poden tenir un fill i l'adopten, però també hi ha moltes parelles amb altres fills propis que en aquesta època adopten fills a l'estranger.

-A partir del 1985 s'observa una davallada de les adopcions internacionals, en països com Holanda i Suècia. A nivell internacional es fan normes i acords internacionals de cara a afavorir cada vegada més els drets dels nens. La Convenció de les Nacions Unides el 1989, el Conveni de la Haya el 1993 (on es van pactar les normes de cooperació entre països en matèria d'adopció internacional i es va potenciar cada cop més que hi haguessin com acords entre els països, de manera que s'acabés amb el tràfic que, encara s'està observant, de menors)

Es una època que hi ha gent que diu que és més econòmic-realista, on es veu una concepció més realista del fet de les adopcions internacional. Veuen que hi ha problemes lligats a aquest tipus d'adopció, problemes de diferents tipus: cada vegada hi ha més persones que volen adoptar a l'estranger, per tant, les llistes d'espera es comencen a fer llargues, s'han creat com xarxes, amb les que s'ha de d'anar molt en compte, de fins a quin punt els tràmits que un fa poden esdevenir il·legals; per altra banda, els governs el que fan moltes vegades es potenciar o obligar a què els futurs pares quan volen adoptar un infant resideixin en el país durant un període de temps concret (segons quins països: un mes, d'altres, mig mes), per tal de veure com s'adapten els pares amb el futur fill. D'aquesta manera s'encareix econòmicament el fet de l'adopció.

A Catalunya i a Espanya, sembla que estariem en la segona etapa, estem en el boom, s'està començant a augmentar les adopcions internacionals i "sembla" que encara els pares estan en aquesta etapa idealista en què: tot va bé i és molt bo adoptar fills a l'estranger...

Respecte a la tercera etapa es veu com en molts països de l'Europa Occidental, si s'ha reduït una mica el nombre d'adopcions, el que s'ha reduït més és el nombre d'adopcions d'aquelles famílies que ja tenien fills propis. En canvi, aquí a Catalunya encara es continua donant aquest fenomen.

El destí preferit actualment dels qui busquen a l'estranger nens per adoptar, és Llatinoamèrica, potser no per casualitat sinó per tots uns condicionaments al darrera, deixant a part que hi ha uns desequilibris socials i demogràfics, pot ser perquè hi ha unes afinitats culturals,

unes afinitats idiomàtiques, unes xarxes d'informació ja potser establertes... I tot això fa que sigui més fàcil adoptar a Llatinoamèrica que adoptar potser en d'altres països asiàtics, tot i que també es donen.

Per acabar, què pot passar en el futur?

Des de dos punts de vista, des dels països exportadors de nens: continuaran tenint aquest volum de nens per adoptar?; des dels països exportadors: continuaran fent ús de les adopcions internacionals per ampliar la família o per tenir fills?

Per altra banda, s'ha de veure també la integració d'aquests nens adoptats. S'integraran?, depèn molt de l'edat en què hagin vingut aquí?, molts són ètnicament diferents, tindran problemes?, no els tindran?...

No he comentat, però, vull fer constar que vull fer aquest tema per a la tesina i l'estic començant, o sigui que és totalment nou, no he fet encara treball de camp, estic buidant un arxiu, però encara no he analitzat les dades. No puc donar conclusions.

-DEBAT

Lluís Recolons: Trobo interessant el que plantejes de la qüestió de la integració, perquè d'una banda, en determinades condicions, aquests nens si vénen de molt petits i si aquest ha sigut el seu món, pot quedar el component ètnic com absolutament nu...

Aquí, suposo que el problema que es troba en estudiar-lo és que de les generacions, el que fóra més real seria fer un estudi longitudinal de les generacions, i veure quan els processos ja han acabat o estan molt avançats, com ha anat. I relacionar la situació dels nens que estaven en aquesta situació en el país d'origen i que s'han quedat allà, i, els qui han immigrat. Per veure, com ha anat a uns i com ha anat als altres. Això només es pot fer en els llocs que ja porten molts anys d'aquesta experiència.

Indicis que sí que es donen alguns problemes, els he vist en alguns casos. Potser això faci que es vagi afinant l'edat o les condicions que han de tenir perquè hi hagi menys problemes...

Jo no havia pensat en l'argument que has dit d'entrada que és un cas de migracions molt peculiars, i tens molta raó.

Inés Brancós: Suposo que tindrà molta influència el fet que les adopcions es fan bàsicament per famílies d'estatus mitjà, i això serà una variable que influenciarà, en certa manera, el futur d'aquests nens.

A Holanda s'han fet molts estudis i el problema de la integració està en l'etapa crítica de l'adolescència, relacionat en què volen conèixer els seus orígens, que es veuen que encara que han viscut, potser sempre, en aquell lloc són diferents a la resta de la gent, que estan més insegurs d'ells mateixos i llavors per qualsevol cosa que algú el hi diu... Es una etapa delicada.

La diferència entre l'edat dels pares i la del fill adoptat ha de ser com a mínim de 14 anys...

Jaume Llansó: Amb aquesta diferència d'edat si als 25 anys adopten un nen de 9 anys és com si aquell pare/mare hagués tingut aquell fill als 16 anys...

Inés Brancós: El que passa és que potser hi ha pocs pares/mares que adoptin als 25 anys... El que cada vegada es demana més és un informe d'un organisme oficial conforme ets una família adequada per adoptar un nen... En el cas que plantejges, no sé fins a quin punt seria una família adequada; ~~no~~ no...

Lluís Recolons: Realment, quan la única variant és la racial biològica, no la cultura, és un cas per veure l'efecte que aquest factor produeix...

Encarna Herrera: Seria la producció de l'alteritat, que si dintre de les mateixes característiques físiques és invisible, sí que quan hi ha un tipus de diferència física pot resultar visible... A l'escola de la meua filla va una nena a la mateixa classe que és mulata i que els pares són espanyols, blancs, els comentaris són: "que bé, serà adoptada segur, es veu que no poden tenir fills..." tothom veu que tracten superbé a la nena...

Jo penso que aquesta qüestió de les adopcions és un tema molt nou que està molt poc treballat aquí a Espanya. Penso que hi ha la vessant aquesta del rebuig que pot haver-hi, o de la imatge que poden tenir els demés, la societat en general, i, després, l'experiència vital de l'individu. Si el nen adoptat és molt petit, molt petit i fa el viatge, coneix als seus pares adoptius i no té moltes vivències anteriors: perfecte, és com un llibre en blanc; però, si té algun tipus d'experiència anterior que pugui ser traumàtica, com poden ser les dels nens abandonats: això ja genera una personalitat que li pot marcar molt. Per tant, penso que és definitiu o molt transcendental on es realitzi la socialització primària. Hi hauria diferents vessants per estudiar, tu la fas des del punt de vista demogràfic...

Inés Brancós: Demogràfic i geogràfic.

Encarna Herrera: Una altra cosa també a comentar és respecte a les fonts, les que deies de Benestar Social...

Inés Brancós: Són sol·licituds, en certs països el que necessites per adoptar és un informe sobre idoneïtat, llavors Benestar Social és l'organisme oficial i són demandes d'idoneïtat perquè és faci aquest informe, bàsicament això. No sé si donarà molt de sí aquest buidat, perquè és clar, hi ha molts països que no demanen aquest tràmit i llavors quedo molt sesgada.

Encarna Herrera: Tampoc hi ha possibilitat d'accedir a algun tipus de dada estadística sobre adopcions reals?

Inés Brancós: No n'hi ha. Jo, per ara i ho he mirat i remirat, no he trobat que enlloc hi hagi cap dada estadística.

Encarna Herrera: I aquestes del Registre Civil del Ministeri de Justícia que comentaves?

Inés Brancós: Aquestes no estan informatitzades de cap manera. L'única cosa és que quan un nen és adoptat, al venir aquí a Espanya l'han de registrar, l'obren com un full; és molt curiós perquè l'inscriuen com si fos un naixement i llavors el costat del registre de naixement posen que ~~ha~~ estat adoptat, que té aquests pare... Però, no es pot consultar i no treuen cap estadística. Teòricament està prohibit, les qüestions de adopcions són secret estadístic.

Hi ha països de Llatinoamèrica en els que a vegades no consta en lloc cap dada dels pares biològics, o que a aquell nen l'han adoptat.

Lluís Recolons: En alguns casos es donen situacions molt rares i sospitoses. Per exemple, en el *Nens de Déu* (que darrerament es deien *Família de l'Amor*) l'embolic de filiacions legals provocat impideix de saber de qui són fills realment aquells nens.

Però, suposem aquests nens que deies, Encarna, que han tingut experiències traumàtiques anteriors a l'adopció, entre que es quedin allà, moltes vegades en un orfelinat, o, adoptats aquí, què els acaba resultant millor? Per això m'agradaria saber els resultats de després.

Núria Gasol: Jo conec dos casos de nens adoptats. Un és el cas d'un mexicà que em sembla que cap als 11 anys el va adoptar una senyora, el vaig conèixer quan tenia 26 anys i tornava amb la seva mare adoptiva i un fill d'aquesta senyora de Mèxic de veure a la seva família biològica. L'experiència, pel que comentava la mare, era que ell ja no es podia inserir al lloc on havia nascut i havia estat fins els 11 anys, i, d'altra banda, aquí tampoc s'acabava de trobar en el seu ambient... I havien hagut d'estalviar molt per poder fer el viatge a Mèxic, doncs ell encara sempre pensava en Mèxic. El que passa és que ell ha evolucionat a un nivell econòmic,... i veu molt difícil tornar allà. Aquí és un noi molt treballador, i contínuament envia diners a la seva família de Mèxic, sentimentalment té un vincle amb Mèxic, però, després veu que no es troba arrelat ni en un lloc, ni en l'altre.

L'altre cas és d'una noia índia que la van adoptar als 6 anys i que va venir de voluntària al camp de treball de l'Índia, i va anar a veure a les monges de la comunitat amb les que ella havia estat vivint allà a l'Índia i va ser molt emotiu. Actualment té vint i tants anys. Puc posar-te en contacte (Inés) si t'interessés...

Inés Brancós: Pot ser interessant perquè ja veus una mica l'evolució d'aquesta adopció, com s'ha adaptat, o què troba a faltar...?

Encarna Herrera: Es que el fet que els nens coneguin als pares biològics complica una mica les coses...

Jaume Llansó: Jo crec que sobretot el problema és quan a tot això s'ajunta el període de l'adolescència, perquè per exemple, aquell noi/a culturalment o socialment ha estat en una societat, i quan surt allò a l'adolescència que tens el dubte d'identitat i resulta que ets d'un altre context, pot ser molt problemàtic...

Inés Brancós: Suposo que el fet d'estar molt segur d'un mateix ha d'ajudar, però tota aquesta seguretat, en arribar a una certa edat, en certa manera trontolla...

Encarna Herrera: Sobretot si l'individu es planteja: "a mi els pares biològics em van abandonar..."

Lluís Recolons: A la Plaça del Bon Succés encara hi és l'anella del torn de la renclusa, que dona al que és el magatzem de la Llar del Llibre, i allà, m'han dit els de la Llar del Llibre que algú ha anat i els hi ha dit que a ells de petits els van deixar en aquell lloc.

Hi ha estudis fets que a Barcelona ciutat, no recordo exactament, però penso que era que entre el 10% i el 15% dels naixements, aproximadament cap el (1700, 1800) anaven a parar allà. Era un sistema social que tenia la ciutat en la que aquests nens anaven a parar enllà, la família del recent nascut no quedava pertorbada i els nens quedaven allà on les condicions higièniques i psicològiques eren fatals i vivien de donacions de gent que deixava diners. Però, era tot un mecanisme social.

Inés, dius que estudiaràs el tema des del punt de vista demogràfic i geogràfic, suposo que dintre del que és la població, no suposa unes proporcions gaire importants..., ni que les perspectives siguin que això resolgui problemes demogràfics; problemes individuals, sí; però, suposo que grans números no són previsibles...

Inés Brancós: Normalment no ho sé, és impossible. Jo el que puc dir és que he abordat les sol·licituds, però és clar, és molt relatiu, perquè una família pot haver fet, per exemple, tres sol·licituds, perquè per a cada país diferent ha fet una sol·licitud diferent. En aquest nombre de sol·licituds es veu que, per exemple, actualment, a la província de Barcelona hi ha unes 200 sol·licituds en un any. Però, no puc dir: "d'aquestes 200 sol·licituds, realment s'han adoptat tants". Entre d'altres coses, perquè potser molts països no demanaven aquest informe, o perquè són duplicades.

Encarna Herrera: Però, potser si són persones que ja tenen fills grans, o que no poden tenir fills... Es poden saber aquestes coses?

Inés Brancós: Jo d'aquest arxiu bàsicament les dades que puc buidar són:

- el domicili de residència
- on demanen la sol.licitud
- dades dels pares: any de naixement.

Es podrien treure més dades, però no estan complets...

Lluís Recolons: Composició de la família? si tenen altres fills o no?

Inés Brancós: Hi ha expedients que ho posen, però hi ha d'altres que no, que estan incomplets. A mi em deixen veure les dades, però l'expedient de l'informe psico-social, no, és una cosa personal. També hi ha dades sobre si accepten germans, o un de sol, si volen adoptar nens o nenes... Però, d'aquestes altres dades només estan omplertes un 10% o 20% i no es poden treballar.

A nivell de treball qualitatiu és interessant que potser hi ha una tipologia de famílies: persones que realment no tenen més possibilitat que adoptar, persones que ja tenen fills propis i que adopten, persones que adopten i després tenen fills propis, persones que poden tenir fills però que els volen adoptar...

SEGONA PART DE LA SESSIO

Cadascú, per ordre, fa lectura en veu alta de l'elaboració de les conclusions que ha redactat, afegint, quan es creu necessari, una explicació que amplia el seu redactat.

Un cop llegides les conclusions dels assistents, així com també les que havien enviat prèviament Nicolás Lorite i Elisabeth Maluquer i després de constatar que moltes de les conclusions es repeteixen, formulades més o menys àmpliament, s'acorda que des de Migra-Studium s'enviarà als participants del seminari, una refusió de les conclusions abans de la propera reunió que s'acorda fer-la el 16 de novembre, la primera part de la qual es dedicarà a acabar de redactar les conclusions, i la segona part a una celebració de final del seminari. Atès que Jaume Llansó no podria assistir a un sopar després de la sessió, es queda en què es farà un "pica-pica" en la mateixa sala on s'han anat fent les sessions del seminari, intentant acabar, per tant, abans de les 10 del vespre (per motius d'ordre intern de la casa)

Elaboració de Conclusions del Seminari Interdisciplinari d'Investigadors en Migracions

Material de treball lliurat per Lluís Recolons
per a la 12ª sessió del 2 de novembre de 1995

1. Estudis en les quals els mateixos immigrants estrangers o els seus descendents prenguin una part activa:
 - 1.1. Donar suport als immigrants o descendents d'immigrants que ofereixin suficient capacitació per fer ells mateixos investigacions sobre les migracions.
 - 1.2. Cooperar a desenvolupar la reflexió, el diàleg i la plasmació escrita sobre les migracions, dels mateixos immigrants entre ells, i en interacció amb científics socials autòctons
 - 1.3. Recolzar les demandes d'aquelles associacions d'immigrants que expressin la necessitat d'ajut de científics en ciències socials per encertar en les "pautes que puguin ajudar-los a conviure...".
2. Investigacions, en les quals es doni importància temàtica al caràcter de **procés que es desenvolupa al llarg del temps**, en el qual es produeixen diversitat de situacions i necessitats. Etapes successives de les migracions específiques de les quals es tracta. Això pot ajudar a enquadrar les respostes més adequades i a controlar la tendència a la precipitació la cortedat de visió, a la qual la por i la mobilització per motivacions alienes a la realitat dels immigrants i les condicions adequades per a la seva orientació social menen sovint les actuacions reactives de la població i de les autoritats.
3. Estudi de les actituds dels autòctons davant dels immigrants, tant si es tracta d'actituds globals com si fan referència a sectors específics de la realitat social. Verificacions empíriques del que està passant ara, i enquadrament en el que és una llarga història repetida amb variants significatives en diversos països i temps. Es ben possible que surti el tema del racisme dintre de les anàlisis d'aquestes actituds, però creiem preferible aquest enfocament més ampli que els estudis directament enfocats al racisme.
4. Investigacions sobre les etapes avançades dels processos migratoris: com són ara les de persones que arribaren a Catalunya desde la resta de l'estat, fa vint, trenta, quaranta, cinquanta... anys i els seus fills i néts; les dels espanyols, italians, marroquins que migraren a l'Europa tranpirinenca, etc.

5. Induccions fetes a partir de constatacions fàctiques de migracions ocorregudes en països i temps diversos, i teories que les expliquen. Atendre a les teories vigents i a les crítiques a les mateixes, però donar prioritat a teories de nivell mitjà que es recolcin en induccions fonamentades en realitats ben comprovades, més que no pas en teories englobants de base ideològica.

6. Afavorir investigacions que aprofundeixin en el coneixement de la realitat que els immigrants estan vivint aquí. Preferible les investigacions que es basen en relacions directes establertes en els llocs on diàriament es troben, que les que es basen en dades recollides en oficines de serveis públics, atès que sobre aquestes ja acostumen a basar-se altres investigacions per resultar més fàcil l'accés. Recomanable l'ús adequat de mètodes qualitatius, i no abusar del de les enquestes. Veure la manera d'enquadrar adequadament el que aflori de la realitat en el conjunt. L'enquesta pot ajudar com a complement o verificació dels resultats obtinguts per altres mètodes.

7. Estudis seriosos del mercat laboral i del que representen econòmicament per a ells i per a la societat receptora, en l'actualitat i amb perspectiva temporal. També estudis d'altres sectors claus, com són ara, l'habitatge, l'educació, la salut...

8. El discurs implícit objectivament deduïble de la realitat del tractament que els immigrants estan rebent de l'administració pública i el efectes d'aquest tractament i discurs implícit.

9. Estudis comparats de migracions interiors a l'estat afincades a Catalunya des de fa decennis i migracions més recents per tal de discernir factors comuns o semblants i factors diferencials.

10. En el tema de la identitat potenciar estudis que tinguin en compte la vessant psicològica de la identitat, atenenet a la salut física i psíquica de l'individu que migra al llarg de tot el seu procés i el joc d'identitats socials en el qual es mou. Com dintre del canvi mantenir una identitat personal integrada.

11. Potenciar també estudis que no centrats en la perspectiva de la inserció o integració de l'immigrant en la societat receptora, sinó que tinguin present la importància de les migracions temporals, circulars, de les perspectives de retorn, etc. Es a dir, que s'ho mirin des del punt de vista dels projectes dels immigrants i la seva realització de fet.

12. Les migracions i el desenvolupament econòmic dels països d'origen. Paper de les remeses. Condicionaments per a un retorn funcional per al desenvolupament del país d'origen.

13. Elements per establir un mapa de les interaccions locals entre poblacions (en el sentit equivalent a municipis, comarques, províncies d'origen i de destí. Per exemple, presència d'habitants de determinats pobles del Rif, o de poblacions de la República Dominicana, Filipines... en determinades poblacions de Catalunya)

14. Els musulmans de Catalunya. Enquadrament dintre del conjunt del procés que estan fent els musulmans a Europa, en relació a la seva inserció o marginació de les societats europees.

15. Paral·lelisme entre les reivindicacions i la història del moviment obrer en la societat capitalista i les situacions, reivindicacions i història dels immigrants.

16. El tractament dels migrants en els mitjans de comunicació.

17. Coneixement dels valors i significats culturals en diversos col·lectius d'immigrants presents a Catalunya. Per exemple, significació de la música i la festa.

Elaboració de Conclusions del Seminari Interdisciplinari d'Investigadors en Migracions

**Material de treball lliurat per Nicolás Lorite
per a la 12ª sessió del 2 de novembre de 1995**

PROPUESTAS

De acuerdo con tu petición de presentar propuestas de líneas de investigación sobre las migraciones en Catalunya a la Fundació Jaume Bofill, paso a exponerte los que mi a juicio son temas prioritarios en este sentido.

Divido mi selección en dos partes: recuerdo y repaso.

La primera lista la he escrito antes de consultar los materiales de nuestras sesiones. Simplemente he anotado una serie de argumentos/temas/frases que aparecen, incluso, en el mismo orden que me han venido a la mente. La segunda lista la he recogido a partir de la consulta de materiales y notas de las sesiones.

RECUERDO

- 1.- Profundizar la relación 'Medios de comunicación - migración'
Y en particular temas que han aparecido bastante como:
 - Tratamiento de la migración en los medios.
 - Buenas y malas noticias sobre migración.
 - Imagen que proyectan los medios de las migraciones.
 - Acceso de los inmigrantes a los medios.
 - Los medios (TV sobre todo) como herramientas de integración.
 - Uso e influencia de los medios aquí y allá.
- 2.- Urge actualizar los enfoques sociológicos, económicos, laborales, y cifras económicas y laborales sobre todo.
- 3.- Cabe trabajar a fondo los datos sobre flujos migratorios.
- 4.- Es necesario estudiar las diferencias entre los otros catalanes y los otros nuevos catalanes.
Cabe reconceptualizar las migraciones en Catalunya.
Los catalanes de origen alemán son tan inmigrantes como los que proceden de África.
- 5.- No perder nunca de vista que se trata de colectivos difíciles de investigar y que por lo tanto hay que plantearse a menudo la forma idónea de conocerlos y que esto nos lleva a replantear continuamente los métodos y técnicas de investigación.
- 6.- Cabe replantearse el discurso socio-político-ideológico, teniendo en cuenta los nuevos procesos multiculturales, las nuevas redes de relaciones pluriculturales en una sociedad global, los nuevos planteamientos ideológicos, las tendencias políticas

REPASO

- Profundizar el concepto *circulación* de Lehtso.
- Comprobar si sirven conceptos como: Integración, adaptación, asimilación.
- Estudiar la relación actual entre clases sociales y nuevas migraciones.
- Proceder de manera pluridisciplinar: utilizar conceptos como los anteriores más otros como identificación/diferenciación, identidad de origen / identidad de adhesión y, además, observar su aplicación en las rutinas de producción de los medios de comunicación.

EN DEFINITIVA

Si tuviera que proponer algunas líneas de investigación a la F.Bofill serían sobre:

- 1 - Cualquiera o todos los del binomio: ***Migración-Medios***, tratados de manera pluridisciplinar.
- 2 - Propuestas para estudiar, conocer, etc. ***datos/conceptos*** actuales sobre migración.
- 3 - ***Metodología***: Inmersión en comunidades inmigrantes: ¿cómo hacerlo? ¿cómo acercarse a esa realidad sin distorsionar sus ***dinámicas*** cotidianas?.

**Elaboració de Conclusions del Seminari Interdisciplinari
d'Investigadors en Migracions**

Material de treball lliurat per Elisabeth Maluquer
per a la 12ª sessió del 2 de novembre de 1995

Estudis sobre migracions a Catalunya

1. Convindria establir d'entrada uns objectius propis de l'entitat, que podrien ajudar a configurar un pla de recerca més o menys ampli, que permetés d'incloure diferents recerques en diferents camps però relacionades per un objectiu comú.

2. Una altra possibilitat seria incorporar-se a un pla de recerca que promogui una altra entitat catalana, però potser millor espanyola o europea en què es podria aportar recerca útil per a la comparació entre diferents àrees.

3. En tot cas, la selecció de recerques a tirar endavant o a finançar caldria sotmetre-la a un criteri tècnic rigorós, és a dir, analitzar a fons amb l'equip de recerca:

-la hipòtesi de partença

-la metodologia

-les tècniques

-el marc teòric de referència, que inclouria una anàlisi de les recerques sobre el tema i el "locus" realitzades fins al moment.

4. Estudis que proposaria:

-Convivència i conflicte.

Es parla de la dualització de les nostres societats occidentals, l'augment de la gent exclosa fa témer a moltes capes socials pel propi futur, aquesta realitat sembla comportar un auge de les manifestacions i les ideologies racistes que cerquen en l'agressió i en la idea de "superioritat biològica" una forma de conjurar la pròpia exclusió (no sols aniria adreçat contra els immigrants o els gitanos, sinó contra els "pobres" en general, també contra els disminuïts, etc.).

Fóra interessant si aquesta és una regla que es compleix arreu, si hi ha "variables" que fan canviar les regles del joc de l'exclusió per altres de solidaritat i quines serien. Una sèrie d'etnografies o estudis microsocials en llocs ben diferents que il·lustrés com es conviu, quins conflictes es donen i com se solucionen podria ajudar a respondre la qüestió.

-Immigracions comparades.

Sembla que ja fa dues dècades que la immigració andalusa, extremeña, castellana, etc. a Catalunya ha deixat de ser matèria d'estudis socials. Darrerament alguns doctorands han tornat a interessar-s'hi.

Fóra bo tenir un coneixement al dia sobre la situació no sols d'integració cultural sinó també social i política de la població immigrada als 60 i de la seva descendència. Podem anticipar que s'han produït situacions molt diverses i caldria tenir-ne un retrat actual al més complet possible de la diversitat de situacions així com de les principals variables causants d'aquestes situacions. Una perspectiva des de dintre (dels antics immigrants sobre al seva situació actual) contrastada seria també molt interessant.

Fóra interessant poder comparar semblances i diferències en la percepció i el tractament de la immigració entre els estudiosos i professionals que van treballar amb immigrants interiors a Catalunya abans i després de la Guerra Civil i els que hi treballem actualment.

-Entorn a la identitat

Proposo una recerca molt concreta i que es podria materialitzar en una enquesta sobre els noms dels immigrants (o d'aquesta dins un estudi més ampli dels noms dels catalans/es): renoms (àlies), noms de la segona generació, adaptacions (fonètiques i d'altres), manteniment i transmissió dels noms i cognoms dels immigrants a Catalunya. Aquest estudi es podria fer comparatiu amb la immigració interna de dècades passades així com amb la difusió de noms foranis entre la nostra població (p. ex.: Andrea, Jessica, Kevin, Luis Alfredo, etc.).

Hipòtesi: l'enorme valor simbòlic del nom propi i del nom de família permet de conèixer autoidentificacions potser molt millor que mil enquestes sobre identitat.

-Tractament de la immigració als mitjans de comunicació

Solem atribuir als mitjans una gran importància en la gènesi d'opinions i actituds que caldria contrastar a través d'estudis empírics. N'enuncio alguns de possibles:

* La transmissió dels criteris/interessos d'estat a la ciutadania a través dels mitjans de comunicació: estudis de cas en relació amb polítiques d'immigració, relacions internacionals (aliances, conflictes, ajut al desenvolupament, etc) i reaccions en la població.

* Relació dels mitjans en la gènesi i/o difusió d'idees i/o de moviments socials xenòfobs i racistes (skins, patrulles ciutadanes contra la droga, rebuig infants en escoles, etc.)

Hipòtesi: influència dels mitjans en la formació de l'agent racista.

* Quines imatges de "l'altre/a" ens transmet la publicitat TV: els missatges subliminals?

* Avaluació de les campanyes antiracistes als mitjans: formes, continguts, pressupostos, justificacions, indicadors d'avaluació existents i utilitzats.

* L'immigrant estudiat. Què pensen els/les immigrants de les nostres entrevistes, estudis, reportatges sobre la immigració? Com influeix en la seva pròpia visió (identitat, discurs sobre la pròpia situació) la imatge que es percep a través dels mitjans.

ASPECTES IMPORTANTS A INVESTIGAR EN MIGRACIONS:

- "La segona generació": dualitat cultural, oportunitats laborals i socials, la seva integració
- La dona i les filles migrants: doble discriminació?
- El reagrupament familiar: qui reagrupa a qui?
- L'espai de vida dels immigrants: l'espai laboral/ l'espai d'oci
- Migracions temporals/ migracions circulars
- Són certs els estereotips que recauen sobre el tema de les migracions?
- Les adopcions internacionals: exemple de relacions interètniques

Suei R. [illegible]

Núria Gasol i Mestres

PROPOSTA DE TEMES A INVESTIGAR

- 1- Veure com es generen els estereotips de "l'estranger-pobre-delinquent" en la societat receptora, a partir de l'estudi dels continguts i missatges en els mitjans de comunicació.
- 2- Elaborar un codi d'imatges dels immigrants que sigui respectat en els mitjans de comunicació.
- 3- Donar més pes a les investigacions qualitatives i als estudis en profunditat. Que l'investigador es desplaci als països d'origen dels immigrants per fer el seguiment d'alguns casos representatius abans, durant i després d'iniciar el procés migratori.

Analitzar el context polític, econòmic i socio-cultural del país d'origen per comprendre qui i com arriba a prendre la decisió d'emigrar, de quina informació disposa respecte el país de destí. En cas de retorn forçat al país d'origen veure si es produeixen més migracions al mateix país de destí o en d'altres.

O sigui, fer el seguiment d'algun cas típic per comprendre la lògica de l'immigrant i poder preveure millor els fluxos migratoris.

Inserir els resultats dels estudis anteriors a la dinàmica política, econòmica i social a nivell mundial per contrastar les teories sobre les tendències migratòries amb els treballs de camp.

Llistat proposat per: C. HERCERA

1. Integració i adaptació dels immigrants. (Estudi de les polítiques públiques d'integració. Estratègies d'integració dels propis immigrants).
 2. Immigrants i mercat de treball. Estudis per sectors.
 3. Actituds i imatge que tenen els autòctons dels immigrants. Producció de l'alteritat.
 4. Tractament a la premsa i als mitjans de comunicació del fenomen de la immigració i de la imatge del immigrant.
 5. Immigració i escola.
- 8.

Temes importants a investigar ara des de Catalunya sobre les migracions. Fundació Jaume Bofill.

- La formació de la identitat social dels immigrants arribats en els períodes de temps que es trobin més escaient -cinc, deu anys-.
- Discriminació racial i tractament a la premsa. Elaborar un conjunt de propostes per a confirmar el codi deontològic dels periodistes i el document presentat el curs passat.
- Estudi dels kafos dels col·lectius sudafricans residents a Catalunya.
- El pas de segona a tercera generació en immigrants interiors a l'Estat. Aspectes socials, econòmics, d'identitat grupal i individual.
- El pas de segona a tercera generació en immigrants de països del sud, aspectes socials, econòmics, d'identitat grupal i individual.
- Resultat d'aquests dos últims elaborar una proposta, si es troba escaient, a les administracions i a la societat civil a fi que s'estableixin atencions i suports socials per a una millor comprensió entre els immigrants i la societat receptora.

Jaume Flansó

Seminari Interdisciplinari d'Investigadors en Migracions

ACTA 13, última sessió: 16 de novembre de 1995

Assistents: Inés Brancós, Núria Gasol, Encarna Herrera, Jaume Llansó, Nicolás Lorite, Elisabeth Maluquer, Luis Miguel Narbona, Lluís Recolons, Maria Recolons (secretària)

Absents aquesta tardor de Barcelona: Nora Muntanyola (a California), Francesc Tort (a Mèxic), Claudio Urtubia (a Xile)

Es reparteix a cada assistent:

- Acta de la 12ª sessió del 2 de novembre
- Material de treball datat del 14 de novembre on s'apleguen totes les propostes de conclusions dels participants del seminari de cara a la redacció final.

Lluís Recolons explica el mètode que ha seguit per fer l'encaix de les diferents propostes. Cadascuna porta les inicials de qui l'ha proposada i van numerades. Per simplificar ha començat per les seves pròpies propostes, que eren les més nombroses, i ha encabint les propostes dels altres que anaven en la mateixa línia, dins del mateix apartat. A continuació ha afegit les propostes que ell no havia fet, però d'altres havien proposat. Això s'ha fet amb l'intent d'incloure-hi totes les propostes que es van proposar.

Per a aquesta sessió final proposa treballar amb aquest material de la següent manera:

1. Cadascú pel seu compte llegeix i puntua cada apartat, amb el següent criteri:
 - 3 = molt important
 - 2 = important
 - 1 = menys important
 - = abstenció
 - 0 = suprimir

Recorda que del que es tracta és d'indicar quines investigacions sobre migracions es creu més important potenciar ara a Catalunya. I això amb un cert criteri econòmic, en el suposat que tampoc es disposarà d'una financiació il·limitada i cal prioritzar el que resulti ara més convenient. Mentre es vagi llegint cada apartat, a més de puntuar-lo, pensar si hi ha observacions a fer que destaquin alguna part concreta de la proposta.

2. A continuació d'una estona de lectura i reflexió individual, cadascú va indicant la puntuació donada a cada apartat i es va apuntant a la pissarra, arribant així, sumant tots els punts, a tenir una classificació dels apartats segons el grau d'importància que els atribueixen els participants en el seminari.

3. Finalment, es passa a comentar-les ordenadament segons la puntuació: de major a menor, afegint les observacions que es van fent.

Un cop acabada la sessió Lluís Recolons acabarà de redactar les propostes conclusives, d'acord amb el resultat d'aquesta sessió.

Segueixen a continuació els textos aplegats per a cada proposta ordenats de més a menys, segons la puntuació obtinguda, i amb els comentaris corresponents a totes les propostes que han obtingut més de 10 punts:

Primera: F
20 punts

F

L.R. 6. Afavorir investigacions que aprofundeixin en el coneixement de la realitat que els immigrants estan vivint aquí. Preferible les investigacions que es basen en relacions directes establertes en els llocs on diàriament es troben, que les que es basen en dades recollides en oficines de serveis públics, atès que sobre aquestes ja acostumen a basar-se altres investigacions per resultar més fàcil l'accès. Recomanable l'ús adequat de mètodes qualitius, i no abusar del de les enquestes. Veure la manera d'enquadrar adequadament el que aflori de la realitat en el conjunt. L'enquesta pot ajudar com a complement o verificació dels resultats obtinguts per altres mètodes.

N.G. 3.1 Donar més pes a les investigacions qualitatives i als estudis en profunditat.

N.G. 3.2 Que l'investigador es desplaci als països d'origen dels immigrants per fer el seguiment d'alguns casos representatius abans, durant i després d'iniciar el procés migratori.

Jaume Llansó: Particularment, m'agraden més els dos primers punts que el tercer.

Elisabeth Maluquer: A mi en canvi, el tercer punt: "que l'investigador es desplaci als països d'origen..." em sembla molt important i que no es fa gens.

Segones: D, P
19 punts

D

L.R. 4. Investigacions sobre les etapes avançades dels processos migratoris: com són ara les de persones que arribaren a Catalunya des de la resta de l'estat, fa vint, trenta, quaranta, cinquanta... anys, i els seus fills i néts; les dels espanyols, italians, marroquins que migraren a l'Europa transpirinenca, etc.

E.M. 5. -Immigracions comparades

E.M. 5.1 Sembla que ja fa dues dècades que la immigració andalusa, extremenya, castellana, etc. a Catalunya ha deixat de ser matèria d'estudis socials. Darrerament alguns doctorands han tornat a interessar-s'hi.

E.M.5.2 Fóra bo tenir un coneixement al dia sobre la situació no sols d'integració cultural sinó també social i política de la població immigrada als 60 i de la seva descendència. Podem anticipar que s'han produït situacions molt diverses i caldria tenir-ne un retrat actual el més complet possible de la diversitat de situacions, així com de les principals variables causants d'aquestes situacions. Una perspectiva des de dintre (dels antics immigrants sobre la seva situació actual) contrastada seria també molt interessant.

E.M. 5.3 Fóra interessant poder comparar semblances i diferències en la percepció i el tractament de la immigració entre els estudiosos i professionals que van treballar amb immigrants interiors a Catalunya abans i després de la Guerra Civil i els que hi treballem actualment.

I.B 1. "La segona generació" dualitat cultural, oportunitats laborals i socials, la seva integració.

J.L. 4. El pas de la segona a tercera generació en immigrants interiors a l'Estat. Aspectes socials, econòmics, d'identitat grupal i individual.

Luis Miguel Narbona: Considero sumament important aquest apartat. Jo crec que s'ha apartat massa ràpidament la migració interior...

Elisabeth Maluquer : i que en canvi es vol anar massa depressa amb l'estrangera que està tot just començant, en la primera generació.

Lluís Recolons: Per tant, aquí hi ha dues coses, una el tema de les etapes avançades de l'interior; altra, és comparar aquesta amb l'altra.

Encarna Herrera: Sí, però atenció perquè després, més endavant, hi ha una altra proposta que proposa comparar les visions dels investigadors...

P

- L.R. 16. El tractament dels migrants en els mitjans de comunicació.
- E.M. 7.-**Tractament de la immigració als mitjans de comunicació.**
Solem atribuir als mitjans una gran importància en la gènesi d'opinions i actituds que caldria contrastar a través d'estudis empírics. N'enuncio alguns de possibles:
- E.M. 7.1 La transmissió dels criteris/interessos d'estat a la ciutadania a través dels mitjans de comunicació: estudis de cas en relació amb polítiques d'immigració, relacions internacionals (aliances, conflictes, ajut al desenvolupament, etc.) i reaccions en la població.
- E.M. 7.2 Relació dels mitjans en la gènesi i/o difusió d'idees i/o de moviments socials xenòfobs i racistes (skins, patrulles ciutadanes contra la droga, rebuig d'infants a les escoles, etc.)
Hipòtesi: influència dels mitjans en la formació de l'agent racista.
- E.M. 7.3 Quines imatges de "l'altre/a" ens transmet la publicitat TV: els missatges subliminals?
- E.M. 7.4 Avaluació de les campanyes antiracistes als mitjans: formes, continguts, pressupostos, justificacions, indicadors d'avaluació existents i utilitzats.
- E.M. 7.5 L'immigrant estudiat. Què pensen els/les immigrants de les nostres entrevistes, estudis, reportatges sobre la immigració? Com influencia en la seva pròpia visió (identitat, discurs sobre la pròpia situació) la imatge que es percep a través dels mitjans.
- I.B. 6. Són certs els estereotips que recauen sobre el tema de les migracions?, són pobres?, ocupen categories socials baixes?, etc.
- J.L. 2. Discriminació racial i tractament a la premsa. Elaborar un conjunt de propostes per a confirmar el codi deontològic dels periodistes i el document presentat el curs passat.
- E.H. 4. Tractament a la premsa i als mitjans de comunicació del fenomen de la immigració i de la imatge dels immigrants.

- N.L. 1. Aprofundir la relació:
 "Mitjans de comunicació-Migració, i en particular temes que han aparegut sovint com:
- Tractament de la migració en els media.
 - Notícies bones i dolentes sobre migració.
 - Imatge que projecten els mitjans de comunicació de les migracions.
 - Accés dels immigrants als mitjans de comunicació.
 - Els mitjans de comunicació (TV sobretot) com a eines d'integració.
 - Us i influència dels media aquí i allà.
- N.L. 11. Proposta de línies d'investigació: qualsevol o totes les del binomi Migració-Media, tractades de manera pluridisciplinària.
- N.G. 2. Elaborar un codi d'imatges dels immigrants que sigui respectar en els mitjans de comunicació.

Elisabeth Maluquer: Jo posaria l'èmfasi en el punt E.M.7. La idea interessant per a mi aquí està en superar la fase del tòpic, és a dir que s'atribueixen als mitjans de comunicació un munt de qüestions, però, en realitat, no tenim estudis sobre el tema. Pot ser que a través d'estudis de treball de camp es pot veure si veritablement tenen tanta incidència i en quins punts, per ajudar a desfer tòpics.

Jaume Llansó: Jo també subratllaria el punt E.M.7. i després per a què aquest estudi d'alguna manera pogués servir a reforçar el codi deontològic. Perquè jo trobo que en aquest punt, si després no es fa això altre, no té sentit, s'ha d'extrapol·lar més enllà d'un estudi.

Lluís Recolons: Jo la proposta aquesta J.L.2. la lligaria amb N.G.2, aquesta demana una cosa ulterior que demana elaborar un codi deontològic.

Núria Gasol: Jo subratllaria el punt E.M.7.5. que el lligaria una mica amb el que surt a A. com una manera per a què ells tinguessin una part activa.

Nicolás Lorite: Em sembla interessant de N.L.1.: -Imatge que projecten els mitjans de comunicació de les migracions. Veure com es tracta.
 No surt per aquí molt el matís de mitjà de comunicació, si és premsa, TV... , no sé si s'hauria de dir alguna cosa sobre les diferències de tractament dels diversos mitjans...

Terçera: B
18 punts

B

L.R. 2. Investigacions, en les quals es doni importància temàtica al caràcter de **procés que es desenvolupa al llarg del temps**, en el qual es produeixen diversitat de situacions i necessitats. Etapes successives de les migracions específiques de les quals es tracta. Això pot ajudar a enquadrar les respostes més adequades i a controlar la tendència a la precipitació la cortedat de visió, a la qual la por i la mobilització per motivacions alienes a la realitat dels immigrants i les condicions adequades per a la seva orientació social, menen sovint les actuacions reactives de la població i de les autoritats.

I.B 1. "La segona generació" dualitat cultural, oportunitats laborals i socials, la seva integració.

J.L. 1. La formació de la identitat social dels immigrants arribats en els períodes de temps que es trobin més escaient -cinc, deu anys)

Lluís Recolons: Es refereix a investigacions que tinguin present el pas del temps, que no siguin simplement puntuals.

Luis Miguel Narbona: Per a mi és un dels punts que em sembla més interessant i que a més no s'ha fet massa.

Quarta: A, C, I
17 punts

A

L.R. 1. Estudis en els quals els mateixos immigrants estrangers o els seus descendents prenguin una part activa:

L.R. 1.1. Donar suport als immigrants o descendents d'immigrants que ofereixin suficient capacitació per fer ells mateixos investigacions sobre les migracions.

L.R. 1.2 Cooperar a desenvolupar la reflexió, el diàleg i la plasmació escrita sobre les migracions, dels mateixos immigrants entre ells, i en interacció amb científics socials autòctons

L.R. 1.3. Recolzar les demandes d'aquelles associacions d'immigrants que expressin la necessitat d'ajut de científics en ciències socials per encertar en les "pautes que puguin ajudar-los a conviure...".

J.L. 3. Estudi dels kafos dels col·lectius subsaharians.

Lluís Recolons: Jo sobre aquest punt, avui comentant amb Jordi Porta de la Fundació Jaume Bofill em deia que algunes propostes té, el que passa és que a vegades no saps si tens el criteri per saber si aquella persona immigrada realment està o no capacitada. A vegades és fa difícil si no la coneixes, decidir-ho. Però, és part de la situació dels immigrants i s'ha de buscar com es pot resoldre això...

C

- L.R. 3. Estudi de les actituds dels autòctons davant dels immigrants, tant si es tracta d'actituds globals com si fan referència a sectors específics de la realitat social. Verificacions empíriques del que està passant ara, i enquadrament en el que és una llarga història repetida amb variants significatives en diversos països i temps. Es ben possible que surti el tema del racisme dintre de les anàlisis d'aquestes actituds, però creiem preferible aquest enfocament més ampli que els estudis directament enfocats al racisme.
- E.M. 4. -Convivència i conflicte
- E.M. 4.1 Es parla de la dualització de les nostres societats occidentals, l'augment de la gent exclosa fa témer a moltes capes socials pel propi futur,
- E.M. 4.2 aquesta realitat sembla comportar un auge de les manifestacions i les ideologies racistes que cerquen en l'agressió i en la idea de "superioritat biològica" una forma de conjurar la pròpia exclusió (no sols aniria adreçat contra els immigrants o els gitanos, sinó contra els "pobres" en general, també contra els disminuïts, etc.)
- E.M. 4.3 Fóra interessant si aquesta és una regla que compleix arreu, si hi ha "variables" que fan canviar les regles de joc de l'exclusió per altres de solidaritat i quines serien. Una sèrie d'etnografies o estudis microsociales en llocs ben diferents que il·lustrés com es conviu, quins conflictes es donen i com se solucionen, podria ajudar a respondre la qüestió.
- I.B. 6. Són certs els estereotips que recauen sobre el tema de les migracions?, són pobres?, ocupen categories socials baixes?...
- J.L. 2. Discriminació racial i tractament a la premsa. Elaborar un conjunt de propostes per a confirmar el codi deontològic dels periodistes i el document presentat el curs passat.
- E.H. 3. Activitats i imatge que tenen els autòctons dels immigrants. Producció de l'alteritat.

- N.G. 1. Veure com es generen els estereotips de "l'estranger-pobre-delinquent" en la societat receptora, a partir de l'estudi dels continguts i missatge en el media.

Luis Miguel Narbona: Es un punt que està bé, el que passa és que és una mica el tema "estrella", que és fa sempre, que està a tot arreu, jo conec varis grups que estan amb aquest tema. Es tan obvi... Em sembla interessant I.B.6.

Lluís Recolons: Jo trobava interessant el E.M.4.3., quines variables disparen cap a l'exclusió i quines tiren més cap a l'acceptació, a partir de l'observat empíricament.

I

- L.R. 9. **Estudis comparats de migracions interiors a l'estat afincades a Catalunya des de fa decennis i immigracions més recents per tal de discernir factors comuns o semblants i factors diferencials.**

E.M. 5. -Immigracions comparades

- E.M. 5.1 Sembla que ja fa dues dècades que la immigració andalusa, extremeña, castellana, etc. a Catalunya ha deixat de ser matèria d'estudis socials. Darrerament alguns doctorands han tornat a interessar-s'hi.

- E.H. 6. Migració interior i migració internacional: relació i comparació.

- N.L. 4.1 Es necessari estudiar les diferències entres els altres catalans i els altres nous catalans.

- N.L. 4.2 Convé reconceptualitzar les migracions a Catalunya.

Els catalans d'origen alemany són tan immigrants com els que procedeixen d'Àfrica.

Elisabeth Maluquer: Jo la veia com la D.

Lluís Recolons: Es que fins i tot el mateix paràgraf està repetit, aquí es veu més, en la D. sobretot era el que feia referència a les etapes avançades, en canvi, aquí és més això.

Encarna Herrera: Es pot posar això de les etapes avançades dins de l'altre.

Lluís Recolons: Aquí hi havien uns punt de les conclusions de **Jaume Llansó:** J.L.4, J.L.5, J.L.6 que van també en aquesta línia. Ho havia esmicolat, però en repassar he vist que també s'esqueia aquí:

- J.L. 4. El pas de la segona a tercera generació en immigrants interiors a l'Estat. Aspectes socials, econòmics, d'identitat grupal i individual.

- J.L. 5. El pas de segona a tercera generació en immigrants de països del Sud. Aspectes socials, econòmics, d'identitat grupal i individual.
- J.L. 6. Elaborar una proposta, si es troba escaient, a les administracions i a la societat civil a fi que s'estableixin atencions i suports socials per a una millor comprensió entre els immigrants i la societat receptora, que sigui el resultat dels estudis dels aspectes socials, econòmics i d'identitat grupal i individual, en el pas de la segona a la tercera generació dels immigrants interiors de l'estat espanyol i dels immigrants dels països del Sud.

Cinquena: K
15 punts

K

- L.R. 11. Potenciar també estudis que no centrats en la perspectiva de la inserció o integració de l'immigrat en la societat receptora, sinó que tinguin present la importància de les migracions temporals, circulars, de les perspectives de retorn, etc. Es a dir, que s'ho mirin des del punt de vista dels projectes dels immigrants i la seva realització de fet.
- I.B. 5. Migracions temporals/migracions circulars.
- N.L. 7. Aprofundir el concepte circulació de Lehtso.
- N.G. 4.1 Analitzar el context polític, econòmic i socio-cultural del país d'origen per comprendre qui i com arriba prendre la decisió d'emigrar, de quina informació disposa respecte el país de destí.
- N.G. 4.2 En cas de retorn forçat al país d'origen veure si es produeixen més migracions al mateix país de destí o a d'altres. O sigui, fer el seguiment d'algun cas típic per comprendre la lògica de l'immigrant i poder preveure millor els fluxos migratoris.

Lluís Recolons: Fins aquí les propostes es portaven un punt de diferència: 20, 19, 18, 17 punts; en aquesta, amb 15 punts, la diferència ja podria ser una mica significativa.

Elisabeth Maluquer: Jo aquí veia molts paral·lelismes amb A i amb L.

Lluís Recolons: Alguns també han insistit en la qüestió de les migracions circulars, en comprendre la lògica de l'immigrant...

Sisena: J
14 punts

J

L.R. 10. En el tema de la identitat potenciar estudis que tinguin en compte la vessant psicològica de la identitat, atenenet a la salut física i psíquica de l'individu que migra al llarg de tot el seu procés i el joc d'identitats socials en el qual es mou. Com dintre del canvi mantenir una identitat personal integrada.

E.M. 6. -Entorn a la identitat

Proposo una recerca molt concreta i que es podria materialitzar en una enquesta sobre els noms dels immigrants (o d'aquests dins un estudi més ampli dels noms dels catalans/es): renoms (àlies), noms de la segona generació, adaptacions (fonètiques i d'altres), manteniment i transmissió dels noms i cognoms dels immigrants a Catalunya. Aquest estudi es podria fer comparatiu amb la immigració interna de dècades passades, així com amb la difusió de noms foranis entre la nostra població (p. ex.: Andrea, Jessica, Kevin, Luis Alfredo, etc.)

Hipòtesi: l'enorme valor simbòlic del nom propi i del nom de família permet conèixer autoidentificacions potser molt millor que mil enquestes sobre identitat.

J.L. 1. La formació de la identitat social dels immigrants arribats en els períodes de temps que es trobin més escaient -cinc, deu anys)

N.L. 10.1 Procedir de manera pluridisciplinària:

N.L. 10.2 utilitzar conceptes com els d'integració, adaptació, assimilació, més d'altres com identificació/diferenciació, identitat d'origen/identitat d'adhesió, i

N.L. 10.3 además observar la seva aplicació en les rutines de producció en els mitjans de comunicació.

Lluís Recolons: En aquesta una de les puntuacions és 0, que fins ara no ens ho havíem trobat.

Luis Miguel Narbona: Aquest 0 és meu. Considero que és un estudi sumament teòric com a tal, com està plantejat, i he pensat més en la institució a la qual s'han de recomanar aquestes investigacions, considero que és més un tema per a investigar des de les universitats.

Lluís Recolons: Però, fixat que tornem al mateix, nosaltres diem quins tipus d'investigacions recomanem fer aquí a Catalunya, després la Fundació Bofill farà el que pugui... T'ho dic perquè el proper divendres es constitueix la societat GASIM que és Grup d'Assistència Sanitària a Immigrants i Refugiats que és bàsicament de metges i un sociòleg i un antropòleg, i la base empírica que té és que ha montat un servei d'atenció psicològica a immigrants, té una base empírica. A mi em resulta interessant el tema de la identitat psicològica, aquest èmfasi que hem posat altres vegades, no s'ols en si un és marroquí o català, sinó com a persona el procés de la identitat que sigui sa, que sigui ell mateix, el contrari seria que es desintegrés aquella persona.

Luis Miguel Narbona: No, si em sembla molt interessant, però el veig un estudi molt teòric.

Elisabeth Maluquer: Jo no el veig tan teòric, jo el veig amb moltes implicacions polítiques.

Luis Miguel Narbona: Ho veig, sense dubte, per a tesi doctoral, em sembla un tema fantàstic, són estudis de marcs teòrics que constantment estan canviant... Com a interès, molt.

Nicolás Lorite: Es un tema molt interessant des de la vessant pràctica, perquè la producció audiovisual futura, depèn, entre d'altres, d'aquest concepte. Definir-lo bé, precisar-lo, saber quina és la seva identitat pròpia, és importantíssim. Depèn des de la perspectiva en què ho vegis. Es per una aplicació pràctica posterior.

Luis Miguel Narbona: Jo el que veig és que el concepte d'identitat és un concepte profundament mòbil i mutable, que canvia molt freqüentment...

Jaume Llansó: Jo estic d'acord que és variable, però precisament no ho veig universitari. A la universitat a vegades sembla que es vagi d'avantguardia, i moltes vegades el que es va és a remolc del que surt al carrer, o sigui que potser és al contrari.

Encarna Herrera: Jo crec que potser és un tema que podria ser tractat per als mateixos col·lectius d'immigrants, com una recerca.

Elisabeth Maluquer: Jo el veig massa complex. Jo penso que és un tema que no pots entrar de cap de les maneres directament. Penso que és un tema molt emocional i llavors no pots contestar-lo com un tema racional.

Encarna Herrera: Sí, estic d'acord.

Elisabeth Maluquer: Perquè el resultat potser amb la màxima intenció de contestar-lo el màxim sincerament, probablement els hi costaria moltíssim i no tindriem uns resultats massa interessants. Jo per això proposava el tema dels noms (E.M.6.) i encara pensava més enllà: per exemple: quin nom li posaries al teu fill?, i a partir d'aquí veure una mica simpaties, tot el que inclou la tria d'un nom, i a partir d'aquí deduir algunes coses. Aquesta idea se'm va acudir del que tu (Jaume) comentaves molt escuetament sobre els noms... Per exemple, en el tema d'adopcions és un tema que es treballa molt, avui he estat comentat amb una assistent social que quan es fa una adopció internacional o nacional, si els pares estan disposats a acceptar, o no, el nom que els pares biològics han donat a aquella persona, i, quina importància se li està donant actualment a aquest tema?, els dobles noms que tenen algunes cultures, el nom que no es pot dir perquè és la teva ànima, etc.

Luis Miguel Narbona: Aquest és un dels punts que tenia apuntats perquè em sembla com molt interessant i original.

Jaume Llansó: Jo quan ho vaig llegir també. Inclús per les qüestions ètiques que almenys a mi em van sortir a l'hora de fer aquest treball concret, amb les entrevistes que arribava un moment en què no sabies si estaves burxant a nivell personal i que acabaves dient: "ho sento, en trec menys, però deixo aquí el treball, personalment no aniré allà a rescatar fins que m'interessi el que m'interessi fins al final, remonent, etc." Per això em sembla interessant això dels noms.

Elisabeth Maluquer: Seria fàcil, no desperta recel dient: com et dius i quin nom t'agradaria posar al teu fill...

Jaume Llansó: I pot dir molt. Llavors s'hauria de veure a partir d'aquí en funció de què es porta el nom, el que passa és que llavors... Jo conec, per exemple, gent que tenen noms àrabs i que aquí tenen molt complex de tenir noms àrabs, hi a un noi que el seu pare li va posar un nom àrab, i es podria fer la interpretació que amb aquest nom aquest noi va content pel carrer, i jo sé que va amb vergonya de portar aquest nom... Potser perquè hi ha racisme, potser no s'hauria d'amagar, però, ell com ho viu?, també hauriem de saber: què signifiquen aquests noms?, no un simple recompte de tants autòctons, tants foranis, sinó pensar: què significa?, com es viu aquest nom?

Setenes: G, L, T, U, X, Y
12 punts

G

L.R. 7. Estudis seriosos del mercat laboral i del que representen econòmicament per a ells i per a la societat receptora, en l'actualitat i amb perspectiva temporal. També estudis d'altres sectors claus, com són ara, l'habitatge, l'educació, la salut...

E.H. 2. Immigrants i mercat de treball. Estudis per sectors.

E.H. 5. Immigració i escola.

Lluís Recolons: Fixeu-vos que aquí hi ha el treball i també altres factors.

Luis Miguel Narbona: Es un dels temes que considero importants, és fonamental.

Elisabeth Maluquer: Jo trobo que ja hi ha molt fet.

Jaume Llansó: Jo tampoc l'he votat.

Luis Miguel Narbona: Qualitativament s'ha tractat molt poc, quantitativament està molt treballat, però des d'una perspectiva del mercat laboral global i de com s'inserten, etc., no crec que estigui massa fet.

Elisabeth Maluquer: El grup de Jiménez de la Complutense de Madrid han fet bastant i una deixeble seva (Mercedes Cabardos?) aquí en el Maresme l'ha treballat.

Luis Miguel Narbona: De totes maneres, jo crec que és bastant important a nivell micro i macro, considero que dóna de sí.

Elisabeth Maluquer: Jo de totes maneres afegiria una cosa, no només immigrants en mirar el mercat laboral...

Luis Miguel Narbona: Estic d'acord amb tu, per això em referiria més al micro que no al macro.

Lluís Recolons: Això tindria relació amb el punt O. Fins a quin punt la problemàtica és més des de la problemàtica social, que per ser estranger, és un tema que sovint surt. I pel que fa referència a educació: escoles, habitatge, salut...?

Luis Miguel Narbona: A mi em sembla important, però en relació amb el punt O: N.L.9. que s'estudiava la relació actual entre les classes social i les noves migracions, considero que hi ha un problema, hi ha una situació actual que no està recollida aquí, i és que en comptes d'enfocar-se en el tema a través de la història del moviment obrer, o de les reivindicacions laborals obreres, s'està enfocant des del punt de vista ètnic, és a dir, es dóna més importància a SOS Racisme que no, per exemple, a CC.OO. I quan CC.OO. ve la importància del tema el pren per la vessant ètnica i no per la vessant de les condicions del treballador. Per això, no és que consideri que no sigui important, sinó que considero que està enfocat d'una altra manera, considero que actualment la realitat no és aquesta. S'està reivindicant més a partir la vessant ètnica, que no veig cap apartat d'anàlisi del mercat de treball a partir de la vessant ètnica i no de la vessant laboral i estricta.

Lluís Recolons: Però, això que està passant que de fet en la realitat es fa més des de la vessant ètnica, això no és una cosa que valdria la pena veure?

Luis Miguel Narbona: Afegint aquest punt considero que és vital, perquè ens trobem que CC.OO. treu el seu CITE, UGT, treu la seva separata de..., s'està bifocalitzant el tema i les reivindicacions no vénen tant per l'estatut dels treballadors o per la reivindicació obrera inicial, com per la vessant ètnica, i jo crec que és el gran gir que està donant la política i socialment el tema.

Si en la pregunta dins del moviment obrer fem aquesta bifurcació, això que està passant, em sembla vital. Hi ha uns estudis fets en aquest sentit per Gilles Kepel a França sobre tot el moviment islàmic en les grans fàbriques de treball en les quals el moviment obrer resta a un costat, a partir del moviment religiós que incorporen les seves mesquites i tenen el seu moviment religiós i tota la gent està més lligada al moviment religiós més que al moviment obrer(?) Hi ha un article molt interessant de Gilles Kepel en el llibre de Bernabeu López (1993), *Inmigración magrebi en España. El retorno de los moriscos*, Editorial Mapfre, pp. 161-180, que parla de com s'articulen els sindicats en les grans empreses de França i com es va ficant la gent en termes religiosos.

L

L.R. 12. Les migracions i el desenvolupament econòmic dels països d'origen. Paper de les remeses. Condicionaments per a un retorn funcional per al desenvolupament del país d'origen.

N.G. 4.1 Analitzar el context polític, econòmic i socio-cultural del país d'origen per comprendre qui i com arriba prendre la decisió d'emigrar, de quina informació disposa respecte el país de destí.

N.G. 4.2 En cas de retorn forçat al país d'origen veure si es produeixen més migracions al mateix país de destí o a d'altres. O sigui, fer el seguiment d'algun cas típic per comprendre la lògica de l'immigrant i poder preveure millor els fluxos migratoris.

T

I.B. 2. La dona i les filles migrants: doble discriminació?

Encarna Herrera: Em sembla bé, perquè una mica faltava la vessant del gènere en totes les propostes fins arribar a aquesta.

Inés Brancós: Jo una mica la vaig proposar per això, perquè considero que s'ha de tenir en compte perquè és molt diferent un immigrant que una immigrant...

Elisabeth Maluquer: L'únic que trobaria a faltat potser, seria com poder abastar més el tema, ho dic perquè ens facin cas, que és del que es tracta.

Jaume Llansó: Sí, jo no ho he votat, però pensava dir això, que em semblava un tema interessant però que en tot cas així no em deia res, sé per on vol anar, però...

Lluís Recolons: Sí, és que a més, jo insistint sobre el mateix diria que els estudis específics de la dona trobo que ara és un tema que s'està fent molt, en canvi, això que dius (Encarna) de tenir present en totes les investigacions el gènere ho trobo més interessant. També trobo interessants els estudis específics de la dona immigrant, perquè evidentment hi ha molts problemes, l'únic que trobo és que ja hi ha interès en això.

Elisabeth Maluquer: Per exemple, veuria en relació amb la integració o el que fos, veure no només diferències segons col·lectius de comportament, etc., sinó també segons gènere. A França es parla bastant de les dones magrebines com una forma d'inserció en el món acadèmic, laboral, etc., que són bastant diferents.

U

I.B 3. El reagrupament familiar: qui reagrupa a qui? és l'home?, és la dona?, quines pautes marquen uns i altres?

Elisabeth Maluquer: A mi aquesta em sembla molt interessant, o sigui ja és més clara, en poder contrastar en igualtat de condicions, què passa quan el reagrupant és un home?, què passa quan el reagrupant és una dona? i fins i tot, podríem contrastar clarament per col·lectius, se m'acudeix el filipí i el marroquí, que serien uns tòpics...

Elisabeth Maluquer: Però caldria veure si això suposa que les dones que han portat els homes per a reagrupar són en una relació de major poder de decisió, etc.

X

I.B. 7. Les adopcions internacionals: exemple de relacions interètniques.

Inès Brancós: Es tracta d'un tema nou, poc tractat aquí i que va a més.

Lluís Recolons: Es un cas molt significatiu en el qual el component ètnic pot aparèixer totalment nu quan la persona està del tot socialitzada en la cultura dels adoptants, què passa aleshores?

Elisabeth Maluquer: Interessant per veure els temes de convivència i indicador significatiu de preferències: si es prefereix adoptar gent blanca...

Y

E.M. 1. Convindria establir d'entrada uns objectius propis de l'entitat, que podrien ajudar a configurar un pla de recerca més o menys ampli, que permetés d'incloure diferents recerques en diferents camps, però relacionades per un objectiu comú.

E.M. 2. Una altra possibilitat seria incorporar-se a un pla de recerca que promogui una altra entitat catalana, però potser millor espanyola o europea en què es podria aportar recerca útil per a la comparació entre diferents àrees.

E.M. 3. En tot cas, la selecció de recerques a tirar endavant o a finançar caldria sotmetre-la a un criteri tècnic rigorós, és a dir, analitzar a fons amb l'equip de recerca:

-la hipòtesi de partença

-la metodologia

-les tècniques

-el marc teòric de referència, que inclouria una anàlisi de les recerques sobre el tema i el "locus" realitzades fins al moment.

Elisabeth Maluquer: Es una proposta de recerca a l'hora de seleccionar.

Encarna Herrera: Em sembla interessant perquè es tracta de traçar una línia.

Jaume Llansà: Això es podria incloure a nivell de qualsevol treball, em sembla que és una cosa que és bastant de consens que la línia metodològica va per aquí...

Lluís Recolons: El que passa aquí és que la Fundació Bofill a vegades ha donat suport a moltes propostes d'interès i ha donat possibilitats i ànims a investigadors que no entraven en els grans fons de finançament i que en canvi han fet una bona feina sovint d'avançada. Ara que hi ha els plans de recerca estatals (I+D)..., de la UE, de la Generalitat... és interessant de recolzar també propostes i persones que resten fora de les xarxes que menen a l'obtenció d'aquests grans fons de finançament, sovint amb propostes pioneres.

Elisabeth Maluquer: La idea no és deixar de fer coses que poden ser molt limitades i molt puntuals, però que estiguin en una direcció, no que estiguin en móns diferents...

Vuitenes: E, V
11 punts

E

- L.R. 5. Induccions fetes a partir de constatacions fàctiques de migracions ocorregudes en països i temps diversos, i teories que les expliquen. Atendre a les teories vigents i a les crítiques a les mateixes, però donar prioritat a teories de nivell mitjà que es recolzin en induccions fonamentades en realitats ben comprovades, més que no pas en teories englobants de base ideològica.
- J.L. 5. El pas de segona a tercera generació en immigrants de països del Sud. Aspectes socials, econòmics, d'identitat grupal i individual.
- N.L. 8 Comprovar si serveixen conceptes com: Integració, adaptació, assimilació.
- N.G. 5. Inserir els resultats dels estudis anteriors a la dinàmica política, econòmica i social a nivell mundial per contrastar les teories sobre les tendències migratòries amb els treballs de camp.

V

- I.B.4. L'espai de vida dels immigrants: l'espai laboral/l'espai d'oci; , proper a l'habitatge, o no

Inés Brancós: Més que res en el sentit de l'espai quotidià de l'immigrant, veure la feina de l'immigrant com condiciona i se relaciona amb l'espai, les activitats d'oci...

Novena: S
10 punts

S

J.L. 6. Elaborar una proposta, si es troba escaient, a les administracions i a la societat civil a fi que s'estableixin atencions i suports socials per a una millor comprensió entre els immigrants i la societat receptora, que sigui el resultat dels estudis dels aspectes socials, econòmics i d'identitat grupal i individual, en el pas de la segona a la tercera generació dels immigrants interiors de l'estat espanyol i dels immigrants dels països del Sud.

E.H. 1.2 Estudi de les polítiques públiques d'integració.

E.H. 1. Integració i adaptació dels immigrants. Estudi de les polítiques públiques d'integració. Estratègies d'integració dels propis immigrants.

Elisabeth Maluquer: Jo aquí inclouria el tema de les campanyes antiracistes que està a la P:E.M.7.4., normalment es limiten a ser slogans en els mitjans, proposaria també tractar aquest tema aquí, com formant part d'exigir: què es fa amb els diners públics?, com es valoren les coses? i per què es produeixen...?

Luis Miguel Narbona: Jo inclouria també aquí un punt que tampoc hi és, que és el de la funció de les ONGs, què passa?, què estan fent?, són totes iguals?, què hi ha sota l'epígraf de ONG?...

Elisabeth Maluquer: De tota manera, jo tot aquest punt l'he valorat molt poc perquè només li donaria aquesta recerca a algú que tingués molt "mala llet" i que no tingués cap por que mai en la seva vida l'Administració li donarà un duro, sinó, no val la pena.

Luis Miguel Narbona: Tampoc cal ser excessivament crític, jo crec que en un estudi simple i planerament analitzant què està fent i com s'està fent, seria suficient.

Elisabeth Maluquer: No, les dades no parlen.

Luis Miguel Narbona: Què està fent? no significa preguntar què estan fent?

Jaume Llansó: Llavors és un recompte d'activitats...

Elisabeth Maluquer: Es que depèn de qui ho miri això...

Lluís Recolons: De tota manera, la proposta que a mi m'agradava molt, però que la trobo molt ambiciosa, eren tres propostes raonades que posaves: estudiar el pas de la segona a tercera generació en els immigrants interiors, estudiar-lo en els immigrants dels països del Sud, i en funció d'aquest estudi elaborar una proposta per veure que cal fer. Em sembla bonica, però molt ambiciosa.

Encarna Herrera: Jo veia relació entre aquest punt i un altre que posaves que eren les imatges de l'Administració, H: L.R.8, el discurs implícit.

Lluís Recolons: Aquest per a mi era important, perquè per exemple, del que està fent la policia dedueixo que hi alguns que estan pensant aquí el que convé es donar-l'shi canya perquè la gent no vingui i es desencoratgin i que ho passin molt malament i que se'ls tracti malament, i que se sàpiga i que ho vegin, per a què d'aquesta forma no vinguin

Elisabeth Maluquer: Però això, res d'implícit, explícitíssim. En una ocasió el Governador Civil de Girona ja va dir en un cas concret de Sta. Coloma de Gramenet: "y cuéntelo que le hemos expulsado..."

(Les propostes que segueixen amb puntuació inferior a 10 no són comentades)

Desenes: H, O, Q

9 punts

H

L.R. 8. El discurs implícit objectivament deduïble de la realitat del tractament que els immigrants estan rebent de l'administració pública i el efectes d'aquest tractament i discurs implícit.

N.L. 6. Convé replantejar-se el discurs sòcio-polític-ideològic, tenint en compte els nous processos multiculturals, les noves xarxes de relacions pluriculturals en una societat global, els nous plantejaments ideològics, les tendències polítiques...

O

L.R. 15. Paral·lelisme entre les reivindicacions i la història del moviment obrer en la societat capitalista i les situacions, reivindicacions i història dels immigrants.

E.M. 4.1 Es parla de la dualització de les nostres societats occidentals, l'augment de la gent exclosa fa témer a moltes capes socials pel propi futur,

N.L. 9. Estudiar la relació actual entres classes socials i noves migracions.

Q

L.R. 17. Coneixement dels valors i significats culturals en diversos col·lectius d'immigrants presents a Catalunya. Per exemple, significació de la música i la festa.

Onzena: N
8 punts

N

L.R. 14. Els musulmans de Catalunya. Enquadrament dintre del conjunt del procés que estan fent els musulmans a Europa, en relació a la seva inserció o marginació de les societats europees.

Dotzenes: M, R
7 punts

M

L.R. 13. Elements per establir un mapa de les interaccions locals entre poblacions (en el sentit equivalent a municipis, comarques, províncies d'origen i de destí. Per exemple, presència d'habitants de determinats pobles del Rif, o de poblacions de la República Dominicana, Filipines... en determinades poblacions de Catalunya)

R

L.R. 18 Els aspectes legals i normatius que vigeixen de fet l'estatus legal dels immigrants a Espanya estan tenint ara força importància (i sovint un efecte negatiu en la inserció social dels immigrants) però són temes que ja són estudiats sovint, per exemple per la Fundació Paulino Torres Domènech. Cal tenir-los en compte però atès que ja s'estudien no repetir la temàtica.

Tretzenes: Z, b
5 punts

Z

N.L. 2. Urgeix actualitzar els enfocaments sociològics, econòmics, laborals i les xifres econòmiques i laborals sobretot.

N.L. 3. Convé treballar a fons les dades sobre fluxos migratoris.

N.L. 12. Propostes per estudiar, conèixer, etc. dades/conceptes actuals sobre migració.

b

- N.G. 4.1 Analitzar el context polític, econòmic i socio-cultural del país d'origen per comprendre qui i com arriba prendre la decisió d'emigrar, de quina informació disposa respecte el país de destí.
- N.G. 4.2 En cas de retorn forçat al país d'origen veure si es produeixen més migracions al mateix país de destí o a d'altres. O sigui, fer el seguiment d'algun cas típic per comprendre la lògica de l'immigrant i poder preveure millor els fluxos migratoris.
- N.L. 13. Proposta d'investigació sobre la metodologia: Immersió en comunitats immigrants: com fer-la?, com acostar-se a aquesta realitat sense distorsionar les seves dinàmiques quotidianes?

Catorzena: a3 punts

a

- N.L. 10.1 Procedir de manera pluridisciplinària:
- N.L. 10.2 utilitzar conceptes com els d'integració, adaptació, assimilació, més d'altres com identificació/diferenciació, identitat d'origen/identitat d'adhesió, i
- N.L. 10.3 a més observar la seva aplicació en les rutines de producció en els mitjans de comunicació.

Es celebra la conclusió del seminari prenent un piscolabis. Es parla de la conveniència de fer una trobada quan hagi transcorregut un temps d'aquest seminari.